МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЛІПКАН ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 327:338.2:340.134:351.74:341:316.774(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

ГЕОСТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПОРЯДКУ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Спеціальність 23.00.04 — політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

Подається на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В. А. Ліпкан

Київ — 2025

АНОТАЦІЯ

Ліпкан В. А. Геостратегія України в умовах трансформації міжнародного порядку : теорія і практика. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 — політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2025.

Дисертація становить комплексне дослідження теорії та практики геостратегії України в умовах трансформації міжнародного порядку. Визначено політичні засади творення геостратегії сучасної України, сформульовано її поняття та ознаки. Здійснено аналітико-бібліографічний огляд наукових праць, присвячених питанням політичних засад геостратегії, визначено ступінь наукової розробленості теми. Встановлено, що геостратегія інтерпретуються як іманентний чинник боронення власних корінних інтересів не лише комунікаційними та дипломатичними, але й силовими засобами. Розроблено авторське визначення поняття геостратегії — націотворча традиція одержавлення власної історії, когнітивна політико-безпекова і правова практика, а також макросистема широкомасштабних цілеспрямованих та свідомих, каскадних і комплексних заходів компетентних політичних суб'єктів (стратіархів) щодо формування й реалізації стратегічної державної політики в найбільш важливих сферах життєдіяльності на підставі стратегічних національних цінностей та інтересів. Виділено ключові підходи до розуміння сутності геостратегії, сформульовано системну аргументацію щодо порізнення геостратегії від геополітики, викладено визначальні характеристики геостратегії.

Сформовано категорійно-понятійну систему дослідження. На основі застосування комплексної методології розроблено авторські дефініції понять, уведено неологізми, уточнено дотичні до дослідження поширені політологічні поняття та категорії.

З'ясовано зміст геостратегічного дискурсу, на підставі чого сформовано модель системних дискурсів геостратегії, відповідно до кожного з них подано авторську

систему понять і категорій, які його описують, визначення кожного з яких уміщено в окремому виданні — авторському словнику. Подано авторську концепцію „політичної готовності”. Запропоновано для позначення двох різних видів готовності вживати два різні терміни, дві українські лексеми: „готовість” і „готовність”. Подано теоретичну модель авторської „де-концепції”, яка уможливила виділити однорідну семантичну валентність базових концептів будови та реалізації деструктивних ідеологій, прикметної рисою яких виступає застосування префікса „де-”; подано дериват відповідних термінів.

Сформовано структуру наукових шкіл української геостратегії. Здійснено інтерпретацію методології дослідження геостратегії через послідовне визначення і встановлення із подальшим застосуванням засадничих положень концепції стратегічної невизначеності та стратегічної ясності теорії ігор.

Здійснено політичний аналіз концепцій стратегічної невизначеності та стратегічної ясності. З’ясовано політичну характеристику сучасного геостратегічного ландшафту через аналіз територіальних чинників, історичних коренів формування антиукраїнських доктрин, модерного змісту денацифікації, мілітарного геостратегічного дискурсу, які становлять зміст сучасних міжнародних відносин. Уведено до наукового обігу політологічні неологізми: „деінфраструктуризація”, „інфраструктурний цинізм”, „інфраструктурна десуверенізація”, які додатково описують зміст міжнародних відносин під час вчинення актів збройної агресії РФ проти Української Держави. Подано форми прояву у пов’язі із практичними прикладами. На підставі названих чинників сформульовано важливі висновки щодо реалізації геостратегії сучасної України.

Визначено за допомогою ретроспективного аналізу зміст та еволюцію концепту „мертва вода” у російських казках, окремих лібрето опер, інших фольклорних витворах мистецтва, який чинить суттєвий вплив на зовнішню політику РФ та міжнародні відносини. Показано бінарну інтерпретацію ключового концепту. Продемонстровано практичну необхідність застосування наративного аналізу.

Розкрито зміст геостратегічної зумовленості зовнішньої політики США, геостратегічного позиціонування Франції як лідера трансформації оновленої

безпекової європейської архітектури, безпекового виміру геостратегії Німеччини і зовнішньої політики Польщі, модерної геостратегії КНР, РФ.

Докладно проаналізовано практичне втілення геостратегії у відносинах із провідним глобальними і регіональними потугами через дослідження еволюції українсько-американського стратегічного партнерства, увиразнення європейського напряму геостратегії України в умовах російсько-української війни, визначення місця України у зовнішньополітичних стратегіях Країн Глобального Півдня.

Розкрито зміст геостратегії виграшу України в умовах екзистенційного протистояння з РФ. Презентовано авторську модель геостратегії, здійснено інтерпретацію геоекономіки як інструмента геостратегії України.

Ключові слова: геостратегія України, геостратегічний дискурс, геостратегічний ландшафт, теорія і практика геостратегії, трансформація міжнародного порядку, міжнародна суб'єктність України, макрорегіони, українська цивілізаційна ідентичність, геостратегічне позиціонування, зовнішня політика.

SUMMARY

Lipkan V.A. Geostrategy of Ukraine in the conditions of the formation of a new world order: theoretical foundations and practical implementation. — Scientific report on a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of the Doctor of Political Sciences on specialty 23.00.04 — Political Problems of International Systems and Global Development. Taras Shevchenko National University of Kyiv, MES of Ukraine. Kyiv, 2025.

This dissertation presents a comprehensive study of the theory and practice of Ukraine's geostrategy amid the transformation of the international order. The study defines the political foundations of modern Ukraine's geostrategy, formulates its concept and characteristics, and conducts an analytical and bibliographic review of scholarly works addressing the political foundations of geostrategy. It assesses the degree of scientific elaboration on the subject, establishing that geostrategy is interpreted as an inherent factor in safeguarding national interests not only through communicative and diplomatic means but also through forceful measures.

An original definition of geostrategy is proposed, describing it as a nation-building tradition of statecraft, a cognitive political-security and legal practice, as well as a macro-system of large-scale, targeted, and deliberate cascading and comprehensive measures undertaken by competent political actors (stratiarchs) to formulate and implement strategic state policy in key spheres of national life, based on strategic national values and interests. The study outlines key approaches to understanding the essence of geostrategy, providing a systematic argument distinguishing geostrategy from geopolitics and presenting its defining characteristics.

A categorical and conceptual framework for the study has been developed. Through the application of a comprehensive methodology, original definitions of concepts have been formulated, neologisms introduced, and existing political science concepts and categories relevant to the research have been refined.

The content of geostrategic discourse is examined, leading to the formulation of a model of systemic geostrategic discourses. For each discourse, an original conceptual system of terms and categories is provided, with definitions compiled in a separate publication — an authored glossary. The study also introduces the author's concept of "political readiness", proposing the use of two different Ukrainian terms, "preparedness" and "readiness" to distinguish between two distinct forms of readiness.

A theoretical model of the author's "de-conception" has been developed, enabling the identification of homogeneous semantic valency in the fundamental concepts underlying the construction and implementation of destructive ideologies, characterized by the use of the prefix "de-". The study also presents derivatives of the corresponding terms.

The structure of scholarly schools of Ukrainian geostrategy has been established.

The methodology for geostrategic research is interpreted through the sequential definition, establishment, and subsequent application of the fundamental principles of the concepts of strategic uncertainty and strategic clarity, as well as game theory.

A political analysis of the concepts of strategic uncertainty and strategic clarity has been conducted. The political characteristics of the contemporary geostrategic landscape have been clarified through an analysis of territorial factors, the historical roots of anti-

Ukrainian doctrines, the modern content of denazification, and the military geostrategic discourse, all of which shape contemporary international relations.

New political science neologisms — "de-infrastructurization", "infrastructural cynicism", and "infrastructural de-sovereignization" — have been introduced into academic discourse to further describe the nature of international relations during acts of armed aggression by the Russian Federation against the Ukrainian state. Their manifestations, along with practical examples, are provided. Based on these factors, significant conclusions have been drawn regarding the implementation of contemporary Ukraine’s geostrategy.

Through retrospective analysis, the study examines the content and evolution of the concept of "dead water" in Russian folklore, including fairy tales, opera librettos, and other artistic works, which exert a substantial influence on Russia’s foreign policy and international relations. The binary interpretation of this key concept is demonstrated, underscoring the practical necessity of applying narrative analysis.

The dissertation explores the geostrategic conditioning of U.S. foreign policy, the geostrategic positioning of France as a leader in transforming the renewed European security architecture, the security dimension of modern Germany, the geostrategic dimension of Poland’s foreign policy, and the modern geostrategy of China and Russia.

A detailed analysis of the practical implementation of geostrategy in relations with leading global and regional powers is conducted through the study of the evolution of the Ukrainian-American strategic partnership, the emphasis on Ukraine’s European geostrategic direction amid the Russian-Ukrainian war, and Ukraine’s place in the foreign policy strategies of Global South countries.

The thesis reveals the content of the geostrategy of Ukraine's winning in the context of the existential confrontation with Russia. The author's own model of geostrategy is presented, and the interpretation of geoeconomics as an instrument of Ukraine's geostrategy is made.

Keywords: Ukraine’s geostrategy, geostrategic discourse, geostrategic landscape, geostrategy theory and practice, international subjectivity, transformation of the international order, macro-regions, Ukrainian civilizational identity, geostrategic positioning, foreign policy.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Ліпкан В. А. Політичні засади геостратегії сучасної Української Держави : *монографія*. Одеса : Видавничий дім „Гельветика”, 2024. 830 с.

2. Ліпкан В. А., Яковець А. В. Геостратегія сучасного Китаю : *монографія* ; за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора В. А. Ліпкана. Київ : В.А. Ліпкан, 2023. 384 с. https://doi.org/10.36059/978-966-97758-4-9. *Особистий внесок*: досліджено концептуальні засади геостратегії сучасного Китаю, геостратегію п’ятого покоління керівників Китаю, модерний зміст геостратегії Китаю.

3. Lipkan V., Pokusa T. National Resilience as a New Concept in the Geostrategic Landscape. National Resilience as a strategy for ensuring national security: military challenges and the latest concepts of the international security environment : *monograph*. Opole, 2023. P. 76—94. https://old.wszia.opole.pl/wp-content/uploads/2020/05/Odpornosc_narodowa.pdf. *Особистий внесок*: досліджено поняття, зміст, складові та форми національної стійкості як новітнього концепту геостратегічного ландшафту.

4. Ліпкан В. А., Зубко Г. Ю. Стратегія державної інфраструктурної політики України : *монографія* ; за загальною редакцією В. А. Ліпкана. Київ : Видавець Ліпкан В. А., 2022. 1008 с. https://doi.org/10.36059/978-966-97758-2-5. *Особистий внесок*: досліджено засади формування стратегії державної інфраструктурної політики, сформовано теорію інфраструктурної політики, розроблено модель стратегії державної інфраструктурної політики та визначено її магістральні напрями.

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Ліпкан В. А. Зовнішньополітичний зміст стратегічного партнерства: на прикладі України та США. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії.* 2025. № 58. С. 323-333. https://doi.org/10.30970/PPS.2025.58.40.

2. Ліпкан В. А. Оцінка сучасних американських аналітичних досліджень щодо потенціалу стратегічного партнерства України та США. *Politicus*. 2025. № 1. С. 189—201. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-1.29.

3. Ліпкан В. А. Європейський напрям зовнішньополітичної стратегії України з позиції теорії ігор. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. № 52. С. 228-236. https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.37.

4. Ліпкан В.А. Ознаки стратегічного партнерства: на прикладі України та США. *Літопис Волині*. 2025. № 32. С. 202-208. https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.32.34.

5. Ліпкан В. А. Державна ідентичність: новий термін політичної та правової науки. *Регіональні студії*. 2024. № 38. С. 33—40. https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.38.5.

6. Ліпкан В. А. Геостратегія сучасного Китаю: на прикладі Ірану. *Актуальні проблеми політики.* 2023. № 71. С. 171—178. https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.23.

7. Ліпкан В. А. Політична анатомія мілітаризму сучасного Китаю. *Регіональні студії.* 2023. № 33. С. 138—149. https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.33.21.

8. Ліпкан В. А. П'яте покоління керівників КНР: приклад політичного лідерства Цінь Ґана. *Регіональні студії*. 2023. № 32. С. 123—129. https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.32.19.

9. Ліпкан В. А. Політичне лідерство Сі Цзіньпіна. *Літопис Волині*. 2023. № 28. С. 261—271. https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.38.

10. Ліпкан В. А. Наративний аналіз виступів керівників п'ятого покоління КНР: на прикладі Цінь Ґана. *Politicus*. 2023. № 1. С. 110—118. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-1.17.

11. Ліпкан В. А. Щодо необхідності творення геостратегічного дискурсу. *Політикус*. 2022. № 3. С. 34—41. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-3.5.

12. Ліпкан В. А. Геостратегія сучасної Української держави: засади формування. *Вісник Львівського університету. Серія: філософсько-політологічні студії.* 2022. № 42. С. 268—277. https://doi.org/10.30970/PPS.2022.42.35.

13. Ліпкан В. А. Коріння дискримінаційної геополітики Росії. *Регіональні студії*. 2022. № 30. С. 11—23. https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.30.2.

14. Ліпкан В. А. Концепція мертвої води: напрями інтерпретації деструктивної геополітичної ідеології на прикладі війни путінського режиму проти Української держави. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні*

науки та публічне управління. 2022. № 2 (62). С. 93—100. https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-14.

15. Ліпкан В. А. Анатомія геополітичної деструктивності: на прикладі війни Росії проти України. *Літопис Волині*. 2022. № 27. С. 201—211. https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.27.34.

16. Ліпкан В. А. Наративний аналіз деструктивних геополітичних концепцій. *Політикус*. 2022. № 4. С. 47—55. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-4.7.

17. Ліпкан В. А. Ідея політичної готовності. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 37. С. 190—201. https://doi.org/10.32782/apfs.v037.2022.32.

18. Ліпкан В. А. Геостратегія Української держави з позицій природно-правового методу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 3 (63). С. 59—69. https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-9.

19. Ліпкан В. А. Геостратегія сучасної Української держави: чинники впливу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Політичні науки та публічне управління. 2022. № 4 (64). С. 70—84. https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-4(64)-10.

20. Ліпкан В. А. Денацифікація: сучасний геостратегічний зміст. *Держава і право*. 2022. Випуск 92. С. 259—272. DOI: 10.33663/1563-3349-2022-92-259.

21. Ліпкан В. А. Політичний зміст концепції стратегічної невизначеності: на прикладі Китаю. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2022. № 38. С. 58—64. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-6.13.

22. Ліпкан В. А. Політичний зміст концепції стратегічної ясності: на прикладі КНР. *Politicus.* 2022. № 6. 77—84. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-6.13.

23. Ліпкан В. А. Безпека стратегічної інфраструктури та стратегічні комунікації в контексті реалізації геостратегії сучасної України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії.* 2021. № 38. С. 205—216. https://doi.org/10.30970/PPS.2021.38.27.

24. Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України з позицій нормативізму. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. № 32. С. 149—157. https://doi.org/10.32837/apfs.v0i32.1039.

25. Ліпкан В. А. Понятійно-категорійний апарат стратегії державної інфраструктурної політики України. *Регіональні студії*. 2021. № 27. С. 55—62. https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.27.9.

Статті у виданнях, що включені до наукометричних баз Scopus, Web of Science Core Collection

1. Lipkan, V., Kuznichenko, O., Ivanov, A. (2023). Geoeconomics as a tool of modern geostrategy. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 9 №. 1. pp. 113—123. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-9-1-113-123. *Особистий внесок*: досліджено поняття та зміст сучасної геоекономіки як інструмента геостратегії.

2. Lipkan, V., Artymyshyn, P. (2022). The Concept of “Denazification” in the Context of the Information Component of the Modern Russian-Ukrainian War. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 25. pp. 227—236. https://doi.org/10.24919/2519-058X.25.269561. *Особистий внесок*: досліджено поняття, зміст, складові та етапи денацифікації.

3. Lipkan, V., Poteriaiko, S., Mul, S. (2022). Geostrategy of Ukraine: a mathematical model of building sectoral institutional-organizational structures. *Baltic Journal of Economic Studies*, 8 (5). pp. 58—69. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-5-58-69. *Особистий внесок*: побудовано математичну модель секторальних інституційно-організаційних структур в контексті творення геостратегії України.

4. Lipkan, V., Vasutynska, L., Syvak, T. (2018). Methods of analysis of the effectiveness of public sector projects: features and constraints. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 4. № 1. P. 255—261. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-255-261. *Особистий внесок*: досліджено поняття соціальних проєктів та особливості їх реалізації.

5. Lipkan, V., Vasutynska, L., Diorditsa, V. (2018). Social discount rate: assessment methodology. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 4. № 2. P. 114—118.

https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-2-114-118. *Особистий внесок*: досліджено поняття та зміст соціальної ставки дисконту.

Наукові публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Ліпкан В. А. Стратегічна меритократія : результат синергії освіти та науки в епоху глобальних трансформацій. Березневий науковий дискурс 2025 на тему: *Синергія освіти, науки та бізнесу в епоху глобальних трансформацій*: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 27 лютого 2025 р.). Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2025. С. 483—486. https://doi.org/10.54929/conf_reicst_27_02_25.

2. Ліпкан В. А. Цифровізація освіти — шлях до інтелектуального рабства. *Теоретико-прикладні аспекти розвитку цифрової держави в Україні* : матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14 листопада 2024 р.). Київ : Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, 2024. С. 86—92.

3. Lipkan V. Strategic communications in the context of implementing the geostrategy of the Ukrainian State. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи* : V міжнар. наук.-практ. конф., 30 жовтня 2024 р. : тези доповідей / Міністерство оборони України, НУОУ. Київ : НУОУ, 2024. С. 17—23.

4. Ліпкан В. А. Державна ідентичність: до формування нового політико-правового концепта. *Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (8 жовтня 2024 р., м. Київ, КНУТД) / відп. ред. А. Ю. Олійник, Ю. В. Оніщик. Київ : КНУТД, 2024. С. 256—261.

5. Ліпкан В. А., Шевченко О. О. Вплив штучного інтелекту на земельну реформу в Україні. *Сучасні вектори розвитку аграрної науки* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (ХДАЕУ, 17—18 вересня 2024 р.). Херсон : ХДАЕУ, 2024. 2024. С. 609—613. *Особистий внесок:* розкрито зміст наслідків впливу штучного інтелекту на державну політику у сфері землекористування.

6. Ліпкан В. А. Безпекова функція в контексті реалізації муніципальної реформи. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців,*

профспілок та громадськості : тези доповідей Восьмої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 06 вересня 2024 р.). Київ : АПСВТ, 2024. С. 83—85.

7. Ліпкан В. А. Стратегема: політичний зміст поняття. *Актуальні проблеми національного законодавства* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 25 квітня 2024 р.)оку. Частина 1. Кропивницький, 2024. С. 41—45.

8. Ліпкан В. А. Стратіархи України: до проблеми легітимації. *Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (9 листопада 2023 р., м. Київ, КНУТД) / відп. ред. А. Ю. Олійник, Ю. В. Оніщик. Київ : КНУТД, 2023. С. 81—87.

9. Ліпкан В. А. Індоктринація геостратегічного муніципалізму. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості* : тези доповідей Сьомої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 25 серпня 2023 р.). Київ : АПСВТ, 2023. С. 52—55.

10. Ліпкан В. А. Стратегічна невизначеність — засада політики сучасного Китаю. *Features of the development of modern science in the pandemic's era* : collection of scientific papers „SCIENTIA" with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, December 9, 2022. Berlin, Germany : European Scientific Platform. С. 38—40.

11. Ліпкан В. А. Підходи до творення геостратегічного дискурсу. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 14th International scientific and practical conference*. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2022. P. 362—367.

12. Ліпкан В. А. Обумовленість стратегічного наративу цільовими аудиторіями. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи* : ІІІ міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовт. 2022 р. : тези доповідей / Міністерство оборони України, НУОУ імені Івана Черняховського. Київ : НУОУ, 2022. С. 95—100.

13. Ліпкан В. А. Геостратегія сучасної України з позицій політичної теології. *Захист прав, свобод і законних інтересів людини, громадянина та держави в умовах збройної агресії проти України* : зб. наук. праць. Матеріали XIII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовтня 2022 р.) / ред. колегія: О. В. Скрипнюк (співголова), І. Б. Усенко (співголова), Є. В. Ромінський (відповідальний секретар), А. М. Гурова, А. Ю. Іванова, П. С. Демченко. Київ : Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2023. С. 41—43.

14. Ліпкан В. А. Витоки сучасного неонацизму в реалізації геополітики Росії на прикладі концепції „мертвої води" *Правові та безпекові аспекти життя в Україні* : зб. матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції „Актуальна юриспруденція" та Круглого столу „Уроки російсько-українських війн". (м. Київ, 14 жовтня 2022 р.). Тези наукових доповідей. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 97—100.

15. Ліпкан В. А. Засади формування геостратегії сучасної України. *The study of topical issues of modern society from the perspective of history, political science, sociology and philosophy :* conference proceedings (August 30–31, 2022. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : „Baltija Publishing", 2022. С. 67—73. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-236-4-16.

16. Ліпкан В. А. Теорія геостратегії: метакогнітивний дискурс. III International Scientific and Practical Conference „Ggrundlagen der modernen wissenschaftlichen forschung" Collection of Scientific Papers „ΛΌГОΣ", (August 12, 2022; Zurich, Switzerland). С. 135—137. https://doi.org/10.36074/logos-12.08.2022.40.

17. Ліпкан В. А. Методологія теорії геостратегії: дискурсивний аналіз. *Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття:* матеріали III Міжнародної наукової конференції (м. Черкаси, 29 липня, 2022 р.). Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2022. С. 192—195.

Наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації

1. Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України : *словник*. Київ : В.А. Ліпкан, 2023. 252 с. https://doi.org/10.36059/978-966-97758-3-2.

2. Ліпкан В. А. Теорія геостратегії: дискурсивний аналіз. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management).* 2022. № 4 (48). С. 217—228. https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.34.

3. Lipkan V. Zasady współczesnej geostrategii Ukrainy w świetle koncepcji humanitarnej aury narodu autorstwa Liny Kostenko. *Wschód Europy / East of Europe*. 2022. Vol. 8.1. P. 11—31. http://dx.doi.org/10.17951/we.2022.8.1.11-31 https://journals.umcs.pl/we/article/view/13445/pdf.

4. Ліпкан В. А., Зубко Г. Ю. Інфраструктурні стратегії: формування нового концепту. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 17. С. 26–39. https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.17.03. *Особистий внесок*: досліджено поняття „стратегія", визначено засади стратегічного управління державною інфраструктурною політикою.

5. Ліпкан В. А., Попова Т. В. Стратегічні комунікації : *словник* / за заг. ред. доктора юридичних наук В. А. Ліпкана. Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2016. 416 с. *Особистий внесок*: визначено ключові поняття та категорії стратегічних комунікацій, сформульовано авторські неологізми, здійснено загальне наукове редагування.

6. Ліпкан В. А., Кушнір О. В. Особливості застосування „smart law" у сучасному геоправовому просторі. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 9. С. 9—13. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2014/09_2014.pdf. *Особистий внесок*: сформульовано принципи „smart law" в умовах трансформації геоправового простору як засади „smart power", виділено вектори розвитку міжнародних відносин в аспекті зменшеної конфліктності та збільшеного балансу інтересів держав і соціальних систем.

7. Ліпкан В. А. Рада національної безпеки України – державний орган стратегічної комунікації. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 12. С. 3—7. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2014/12_2014.pdf.

8. Ліпкан В. А., Никифорчук Д. Й., Джужа О. М. Боротьба з тероризмом : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім Скіф, 2013. 548 с. *Особистий внесок*: досліджено поняття теорії тероризму, види тероризму, повноваження суб'єктів реалізації державної політики боротьби з тероризмом, словник основних термінів і понять теорії тероризму.

9. Ліпкан В. А. Підходи до аксіології національної безпеки. *Правові та політичні проблеми сучасності* : матеріали науково-практичної конференції (Луцьк, 22 квітня 2012 р.). Київ : Ліпкан О. С., 2012. С. 8—11. https://doi.org/10.36059/978-966-2439-34-2.

10. Ліпкан В. Інтереси держави: інтегральна категорія безпекознавства і державознавства. *Актуальні проблеми державотворення* : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 28 червня 2011 р.). Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2011. С. 7—9. https://doi.org/10.36059/978-966-2439-23-6.

11. Ліпкан В. А. Сучасний зміст інформаційних операцій проти України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип 102 (Частина 1). С. 34—43. http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apmv/apmv_2011_102_01.pdf

12. Ліпкан В.А. Інформаційна війна як засіб сучасних інформаційних стратегій. *Інформаційні стратегії в глобальному управлінні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 29 жовтня 2011 р.). Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2011. С. 8—11. https://doi.org/10.36059/978-966-2439-29-8.

13. Ліпкан В. А. Безпековий вимір Стратегії національної безпеки США // *Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах* : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 29 грудня 2011 р.). Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2011. С. 8—11. https://doi.org/10.36059/978-966-2439-29.

14. Ліпкан В. А. Теоретична концепція Білої книги. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 9. С. 80—83. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2010/09_2010.pdf.

15. Ліпкан В. А. Теорія національної безпеки : *підручник*. Київ : КНТ, 2009. 631 с.

16. Міжнародне право : підручник / [В. А. Ліпкан, В. Ф. Антипенко, С. О. Акулов та ін.] ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. Київ : КНТ, 2009. 752 с. *Особистий внесок*: досліджено роль ООН у формуванні міжнародного порядку, право міжнародної безпеки, здійснено загальне наукове редагування, підготовлено додатки та тезаурус.

17. Ліпкан В. А. Національна безпека України : *навчальний посібник*. 2-е вид. Київ : КНТ, 2009. 576 с.

18. Ліпкан В. А. Боротьба з тероризмом : у визначеннях та поняттях. Київ : Магістр – XXI століття, 2009. 162 с.

19. Ліпкан В. А. Національна безпека України : *навчальний посібник*. Київ : Кондор, 2008. 552 с.

20. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях : *словник* ; Вид. 2-е, доп. і перероб. Київ : Текст, 2008. 400 с. *Особистий внесок*: визначено ключові поняття та категорії національної і міжнародної безпеки, сформульовано авторські неологізми, здійснено загальне наукове редагування.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ 19

ВСТУП 20

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ..... 31

1.1 Теоретичні засади дослідження впливу геостратегії і геополітики на формування зовнішньої політики держави 31

1.2. Концептуальні засади формування та розвитку геостратегічної думки в Україні 64

1.3. Методологія та джерельна база дослідження 84

Висновки до першого розділу 116

РОЗДІЛ 2 ЕВОЛЮЦІЯ ГЕОСТРАТЕГІЇ ПРОВІДНИХ МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ ЩОДО УКРАЇНИ 118

2.1. Геостратегічна зумовленість зовнішньої політики США 118

2.2. Геостратегічні імперативи країн Європейського Союзу (на прикладі геостратегії Німеччини і Польщі) 129

2.3. Динаміка модерної геостратегії КНР 150

2.4. Засади формування геостратегії РФ 163

Висновки до другого розділу 195

РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ГЕОСТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ У ВІДНОСИНАХ ІЗ ПРОВІДНИМИ ГЛОБАЛЬНИМИ І РЕГІОНАЛЬНИМИ ПОТУГАМИ 199

3.1. Еволюція українсько-американського стратегічного партнерства 199

3.2. Європейський напрям геостратегії України в умовах російсько-української війни 234

3.3 Україна в зовнішньополітичних стратегіях Країн Глобального Півдня 286

3.4 Геостратегія виграшу України в умовах екзистенційного протистояння з РФ 308

Висновки до третього розділу 328

РОЗДІЛ 4 ПОЛІТИЧНА МОДЕЛЬ ГЕОСТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ 332

4.1 Геоекономіка як інструмент геостратегії сучасної України 332
4.2 Модель геостратегії України 345
Висновки до четвертого розділу 372
ВИСНОВКИ 375
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 388
ДОДАТКИ 458

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВЕФ — Всесвітній економічний форум

ВПК — військово-промисловий комплекс

ВРУ — Верховна Рада України

ВТО — Всесвітня торгова організація

ДІФСП — державна інфраструктурна політика

ЄАЦ — євроатлантична цивілізація

ЄЦ — європейська цивілізація

ЗПД — зовнішньополітична діяльність

ЗПС — зовнішньополітична стратегія

КГП — Країни Глобального Півдня

КНР — Китайська Народна Республіка

МГД — мілітарний геостратегічний дискурс

НБУ — національна безпека України

ОПК — оборонно-промисловий комплекс

ОСІ — об’єкти стратегічної інфраструктури

РЗМ — рідкісноземельні метали

РОВ — російські окупаційні війська

СП — стратегічне партнерство

СПУС — стратегічне партнерство України та США

Стратком — стратегічні комунікації

ТНК — транснаціональні корпорації

ЦА — цільові аудиторії

ЦС — центри сили

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Відновлення ефективного розвитку України має ґрунтуватися на сучасних методологічних концепціях і теоріях, але водночас й нових реаліях трансформації світової стратегічної архітектури та утвердження оновленого міжнародного порядку. Збройна агресія РФ проти України продемонструвала не лише російську агресивність і войовничість, але і передусім — деструктивність змісту окремих геополітичних підходів, в яких протиборство атлантизму і євразійства визнається аксіоматичним, а агресивна війна РФ обґрунтовується „природним правом" на постійне розширення, експансію за рахунок інших країн будь-якими засобами, включно з геноцидом, агресією, війною та міжнародним тероризмом.

Наслідком подальшого впровадження у наукове середовище та політичну практику деструктивних геополітичних концепцій і аксіом стало те, що такі явища, як агресія, анексія, тероризм, війна, суперництво та протиборство, стають системоутворювальними елементами функціонування сучасної міжнародно-політичної взаємодії. В епоху постмодерну можна спостерігати порушення положень об'єктивізму, раціональності та розмивання засад міжнародної стабільності. З огляду на це постає необхідність оновлення когнітивної системи, у межах якої знайшов би опис увесь спектр явищ стратегічного порядку щодо прив'язки не лише до землі, простору і суші — складових матеріального світу, а й передусім до складових духовного й етичного світу. А тому справедливий стратегічний простір має формуватися на засадах стратегічної суверенної рівності, де функціонують явища стратегічного порядку, що може бути описано й досліджено на рівні геостратегії.

Окремі аспекти проблематики геостратегії як теорії стосуються праць таких постатей, як: С. Бандера, В. Винниченко, В. Габсбург, М. Грушевський, С. Дністрянський, М. Дністрянський, Д. Донцов, М. Драгоманов, Б. Кістяківський, Є. Коновалець, Ю. Липа, В. Липинський, І. Лисяк-Рудницький, Є. Маланюк, В. Мартинець, М. Міхновський, О. Ольжич, З. Пеленський, С. Петлюра,

С. Рудницький, П. Скоропадський, В. Старосольський, Я. Стецько, М. Сциборський, О. Теліга, І. Франко, П. Штепа, П. Юркевич та ін.

Окремі аспекти геостратегії були предметом досліджень, які проводили: О. Білорус, О. Брусиловська, Л. Герасіна, А. Гольцов, О. Гончаренко, В. Горбатенко, Л. Губерський, С. Даниленко, К. Денисенко, М. Дорошко, І. Дудко, Т. Ігнатьєва, В. Копійка, Д. Ключко, О. Кондратенко, Н. Корома, О. Майборода, В. Макар, Є. Макаренко, П. Масляк, В. Матвієнко, О. Мережко, В. Моргацький, С. Нагорний, М. Нагорняк, М. Ожеван, Ю. Остапець, М. Палінчак, Б. Парахонський, О. Пархомчук, Г. Перепелиця, Н. Піпченко, О. Полтораков, Г. Почепцов, О. Рафальський, Н. Ржевська, О. Саліженко, Є. Тихомирова, М. Трофименко, Н. Трупак, О. Шевчук, А. Яковець.

Варто зауважити, що роботи стосовно геополітики становлять окремий пласт наукових досліджень, оскільки геополітиці присвячено чимало публікацій на противагу питанням геостратегії. Значний масив наукової літератури свідчить, що проблемам політичних засад геостратегії сучасної України увага приділялася фрагментарно, тому актуалізувалася потреба вивчення оновлених теоретико-концептуальних й політичних засад геостратегії держави.

У роботі подано авторське визначення поняття геостратегії як теорії, що пояснює і формулює напрями політико-безпекової і правової практики щодо досягнення процвітання у нелінійних системах на засадах коеволюції. Конструктивною відмінністю пропонованої у дослідженні метакогнітивної системи є ракурс процвітання та гуманізму, на противагу вектору боротьби або споконвічного суперництва. Додатково автор обґрунтовує необхідність розвитку геостратегії, у рамках якої закладаються засади трансформації української нації з урахуванням цивілізаційної європейської ідентичності.

Реалізація власної геостратегії для України уможливить посилити інституційну спроможність до розроблення, впровадження і розвитку секторальних стратегій різного порядку (стратегем), зберігаючи інституційну цілісність і стратегічний баланс розподілу повноважень між різними гілками влади.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконано у межах комплексних науково-дослідних тем „Вдосконалення механізмів впливу приватно-правових відносин на розвиток громадянського суспільства", „Правові засади соціальної політики держави в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні", затверджених рішенням Вченої Ради Академії праці, соціальних відносин і туризму від 20 жовтня 2016 року, протокол № 2 в контексті реалізації комплексної наукової теми „Соціально-економічні основи праці в умовах глобалізаційних трансформації" (номер державної реєстрації 0116U004347).

Мета і завдання дослідження. Комплексність наукової проблеми зумовлює мету дослідження — розроблення сучасної концепції теорії і практики геостратегії України в умовах трансформації міжнародного порядку та науково-практичних засад формування її українського контексту.

Досягненню поставленої мети слугує розв'язання таких *завдань*:

– сформулювати теоретичні засади дослідження впливу геостратегії і геополітики на формування зовнішньої політики держави;

– з'ясувати концептуальні засади формування та розвитку геостратегічної думки в Україні;

– визначити методологію та джерельну базу дослідження;

– довести стратегічну зумовленість зовнішньої політики США;

– визначити геостратегічні імперативи країн Європейського Союзу на прикладі геостратегії Німеччини та Польщі;

– визначити динаміку модерної геостратегії Китаю;

– сформулювати засади геостратегії РФ;

– визначити етапи еволюції українсько-американського стратегічного партнерства;

– сформулювати європейський напрям геостратегії України в умовах російсько-української війни;

– визначити місце України в зовнішньополітичних стратегіях країн Глобального Півдня;

– сформулювати засади геостратегії виграшу України в умовах екзистенційного протистояння із РФ;

– запропонувати авторську теоретико-практичну політичну модель геостратегії сучасної України.

Об'єкт дослідження — геостратегія України в системі міжнародних відносин.

Предмет дослідження — теорія і практика геостратегії України в умовах трансформації міжнародного порядку.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження виступає сукупність філософських, загальнонаукових та спеціальних наукових методів, які мають безпосередній застосунок у політологічних дослідженнях. Зважаючи на важливість цих питань, методологічні засади теорії геостратегії розглянуто в окремому підрозділі (п. 1.3). Щодо філософських методів. Базовою методологічною основою став системний міждисциплінарний підхід, який уможливив встановити взаємозв'язок міжнародних відносин у сфері геостратегії, розглядати геостратегію у нерозривній єдності внутрішніх та зовнішніх зв'язків, виявити сучасні фактори, що впливають на модифікацію геостратегічного ландшафту та зумовлюють функціонування України в умовах трансформації міжнародного порядку, визначити взаємну зумовленість теорії і практики геостратегії, сформулювати напрями взаємної інтеграції стратегічних концепцій, методологічних напрямів, теорії і практики геостратегії (пп. 1.1, 2.1—2.4).

За допомогою синергетичного підходу геостратегія розглядалася як відкрита динамічна нелінійна система, що характеризується механізмами самоорганізації (розділ 3). Застосування націобезпекознавчого підходу уможливило виявити та ідентифікувати прояви мілітарності зовнішньої політики (пп. 2.3, 3.3), виділити суттєві компоненти концепцій стратегічної невизначеності та стратегічної ясності (п. 2.3). Структурно-функціональний підхід сприяв формуванню змісту політичного виміру геостратегії, з'ясуванню складових геостратегічного ландшафту (пп. 1.2, 1.3).

За допомогою діалектичного та історичного методів досліджено еволюцію політичних відносин із провідними глобальними і регіональними потугами у сфері

практичного втілення геостратегії України (пп. 3.1, 3.2, 3.3, 3.4), сформовано засади будови категорійно-понятійного апарату теорії геостратегії (пп. 1.3, 4.2).

Загальнонаукові методи знайшли відображення у такому. Метод аналогії і метод екстраполяції застосовані для порівняння і перенесення на підставі гносеологічної теорії з одного об'єкта на інший узагальнених ознак і властивостей з логічним урахуванням збігу в одному з критеріїв (п. 4.1). Аналіз і узагальнення явищ, тенденцій і процесів у сфері геостратегії проводився за допомогою методів індукції і дедукції (пп. 2.1—2.4, 5.1—5.5). Використання аксіоматичного методу дало можливість визначити вихідні параметри дослідження, сформувавши підходи до розроблення теоретико-прикладної моделі геостратегії (пп. 4.1, 4.2).

Щодо спеціальнонаукових методів. За допомогою теорії ігор визначено засади розвитку євроінтеграційного геостратегічного вектора України (п. 3.2). За допомогою методів політичної лінгвістики, політичної герменевтики та логіко-семантичного методів з'ясовано зміст ключових понять дослідження (пп. 1.3, 4.2). Наративний аналіз було використано для з'ясування змісту стратегічних наративів КНР, США та РФ (п. 1.3) і їхнього впливу на реалізацію геостратегії України.

Науково-теоретичну основу дослідження становлять монографії, науково-методичні та інформаційно-аналітичні матеріали, наукові публікації у сфері міжнародних відносин, політології, міжнародних комунікацій, документи зовнішньої політики України 2014—2025 років, а також дотичні наукові праці з міжнародної економіки, державного управління, націобезпекознавства, стратегічних комунікацій, соціології, теорії аналітичної діяльності, системології та інших галузей науки. Емпіричну базу дослідження становить узагальнення практики зовнішньої політики, діяльності політичних суб'єктів, аналітичні матеріали, матеріали засобів масової інформації, лексикографічні джерела, довідкові видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертації запропоновано політичну концепцію теорії і практики геостратегії сучасної України в умовах трансформації міжнародного порядку й обґрунтовано підходи, які можуть мати прикладний характер. За результатами дослідження:

уперше:

– визначено політичний зміст геостратегії як об’єкта політологічної науки, де геостратегія — 1) макросистема широкомасштабних цілеспрямованих та свідомих, каскадних і комплексних заходів компетентних політичних суб’єктів щодо формування і реалізації державної політики у важливих сферах життєдіяльності на підставі стратегічних національних цінностей та інтересів; 2) теорія, що пояснює і формулює напрями політико-безпекової та правової практики щодо досягнення процвітання у нелінійних системах на засадах коеволюції. Подано принципи, завдання, визначальні характеристики, ключові підходи до визначення поняття геостратегії. Сформульовано компоненти теорії геостратегії, аргументи щодо її відмінності від геополітики. Конструктивною відмінністю запропонованої у дослідженні метакогнітивної системи є ракурс процвітання і гуманізму, а не боротьби, перемоги, суперництва, теорії нескінченного розвитку й еволюції. Реалізація власної геостратегії для сучасної України уможливить: зберегти національну ідентичність; посилити інституційну спроможність до розроблення, впровадження і розвитку стратегій, зберігаючи інституційну стійкість і цілісність, стратегічний баланс розподілу повноважень між різними гілками влади;

– запропоновано модель системних дискурсів геостратегії — сформований образ геостратегії з метою вироблення цілісної картини її пізнання крізь формування об’єднаних за змістом таких дискурсів, як: стратегічний; політологічний; праксеологічно-безпековий; правовий; онтологічний; гносеологічний; аксіологічний; феноменологічний; телеологічний; мілітарний; космологічний; наративний. На підставі моделі сформовано категорійно-понятійний апарат теорії геостратегії; до наукового обігу вводиться низка політологічних неологізмів;

– подано авторську теоретико-практичну модель геостратегії, ключовими елементами якої виступають: 1) геостратегія сучасної України, яка має базуватися на

стратегічних національних цінностях та інтересах, позитивних та успішних сталих традиціях державо-, націо-, безпеко- і правотворення, визначати стратегічну архітектуру з урахуванням національних пріоритетів. На цьому рівні геостратегія інтерпретується як теорія; практика; нормативно-правовий акт; 2) геостратегія реалізується через секторальні стратегії державної політики (стратегеми) як політико-безпекова практика відповідно до важливих сфер життєдіяльності. Ключовим інструментарієм реалізації стратегем виступає стратегічне управління, яке включає механізми стратегічного планування, прогнозування, передбачення та стратегічних комунікацій на основі стратегічної культури, які уможливлюють цілісну реалізацію стратегічного потенціалу, забезпечення ефективного функціонування об'єктів стратегічної інфраструктури; 3) геостратегія як нормативний акт характеризується наявністю гіперзв'язків і формує ієрархічну систему нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері геостратегії через секторальні стратегії як акти стратегічної правотворчості. Останні виступають ядром правового регулювання суспільних відносин у важливих сферах життєдіяльності;

удосконалено:

– методологічні засади теорії геостратегії через застосування синергетичної парадигми для виокремлення складників геостратегічного ландшафту на мікро-, макро- та глобальному рівнях, а також проведення послідовного політичного аналізу концепцій стратегічної невизначеності, стратегічної ясності, геостратегічної деструктивності, національної стійкості та політичної готовності;

– визначення поняття та структури геостратегічного ландшафту, наведено наукову аргументацію його мілітаризації з подальшим визначенням відповідних тенденцій, які сприятимуть оновленню зовнішньої політики;

набули подальшого розвитку:

– підходи до демонстрації геостратегічного виміру зовнішньої політики крізь призму двосторонніх відносин: США — через визначення та узагальнення стратегічних прорахунків у сфері зовнішньої політики щодо України в контексті турбулентності стратегічного партнерства; Німеччини — через аналіз впливу концепції інтегративної безпеки держави на зовнішню політику України; Франції —

через осучаснення європейського лідерства в безпековій сфері та формування оновленої загальноєвропейської системи безпеки; Польщі — через демонстрацію необхідності практичної реалізації Балто-Чорноморського союзу; КНР — через встановлення існування загрозливого мілітарного дискурсу; Росії — через аналіз деструктивних політико-безпекових концепцій;

– визначення чинників, які впливають на формування геостратегії сучасної України: десакралізація влади й інституційної спроможності держави; деінтелектуалізація влади; імперативна бюрократія через нівелювання меритократії; медійна та мережева експертократія; кратофілія олігархату, що призвела до кримінократії; наукові положення щодо форм прояву геоекономіки як інструмента геостратегії.

Практичне значення одержаних результатів полягає у широких можливостях їхнього застосування з метою подальших теоретичних досліджень геостратегії як теорії і практики, зокрема:

– у науково-дослідній сфері — як підґрунтя для подальшого вивчення проблем розвитку теорії геостратегії, під час підготовки дисертацій, монографій, аналітичних доповідей, стратегічних прогнозів, розвитку наукових досліджень в рамках спеціальностей: 23.00.04 — політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку, 21.03.03 — геополітика;

– у сфері реалізації зовнішньої політики — як чіткий план і алгоритм реформування підходів до творення, реалізації та корекції геостратегії, підвищення ефективності системної інституційної взаємодії, політичних суб’єктів, а також удосконалення реалізації зовнішньої політики, підвищення її стійкості й наступності, підготовки аналітичних доповідей і директив Президента України;

– у навчальному процесі закладів вищої освіти — при здійсненні підготовки фахівців за освітніми програмами за спеціальностями 052 „Політологія”, 291 „Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії”, у межах таких освітніх компонентів: „Зовнішня політика та дипломатія України”,

„Дипломатична та консульська служба", „Дипломатія: наука та мистецтво", „Міжнародні відносини в умовах глобалізації".

Особистий внесок здобувача. Положення, які викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблені автором особисто. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих робіт, у дисертації не використовуються. Особистий внесок здобувача в надрукованих у співавторстві наукових працях вказано у списку публікацій. Висновки та положення дисертації мають повністю самостійний характер. Використання наукових праць інших авторів супроводжується відповідними посиланнями.

Матеріали та висновки кандидатської (диплом № 007979 видано 11 жовтня 2000 р., протокол № 6-10/8-т) і докторської дисертацій із юридичних наук „Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України" (диплом № 007460 видано 8 липня 2009 р., протокол № 43-06/3, дата захисту — 18 лютого 2009 р.) у докторській дисертації з політичних наук не використовувалися.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на 21 міжнародній і вітчизняній науково-практичній конференції, зокрема: „Правові засади діяльності правоохоронних органів" (м. Харків, 5—6 грудня 2019 р.); „Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики" (м. Харків, 9—10 квітня 2020 р.); The study of topical issues of modern society from the perspective of history, political science, sociology and philosophy (Riga, Latvia, August 30—31, 2022); Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects (Berlin, Germany, July 17—19, 2022); „Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття": (м. Черкаси, 29 липня, 2022 р.); „Правові та безпекові аспекти життя в Україні" (м. Тернопіль, 14 жовтня 2022 р.); „Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи" (м. Київ, 31 жовтня 2022 р.); „Захист прав, свобод і законних інтересів людини, громадянина та держави в умовах збройної агресії проти України" (м. Київ, 19 жовтня 2022 р.); Features of the development of modern science in the pandemic's era (Berlin, Germany December 9, 2022); „Правові засади діяльності правоохоронних органів" (м. Харків, 5—6 грудня 2022 р.); „Муніципальна реформа в контексті

євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості" (м. Київ, 25 серпня 2023 р.); „Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні" (м. Київ, 9 листопада 2023 р.); „Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики" (м. Харків, 27–28 квітня 2023 р.); „Сектор безпеки України: актуальні питання науки і практики" (м. Харків, 28 березня 2024 р.); „Актуальні проблеми національного законодавства" (м. Кропивницький, 25 квітня 2024 р.); „Актуальні питання адміністративного права та адміністративного судочинства" (м. Харків, 17 травня 2024 р.); „Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості" (м. Київ, 6 вересня 2024 р.); „Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні" (м. Харків, 8 жовтня 2024 р.); „Сучасні вектори розвитку аграрної науки" (м. Херсон, 17–18 вересня 2024 р.); „Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони" (м. Київ, 30 жовтня 2024 р.); „Теоретико-прикладні аспекти розвитку цифрової держави в Україні" (м. Київ, 14 листопада 2024 р.); „Синергія освіти, науки та бізнесу в епоху глобальних трансформацій" (м. Чернігів, 27 лютого 2025 р.).

Наукові узагальнення та висновки дисертації обговорювалися на наукових семінарах, вебінарах, «круглих столах» і міжкафедральних засіданнях Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 51 науковій публікації: 1 одноосібній монографії, 3 монографіях, виконаних у співавторстві; 47 наукових статтях, з яких: 25 — у виданнях, які входять до наукових фахових видань України, 5 — у закордонних наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus і Web of Science Core Collection; 17 — у збірниках наукових праць та матеріалах, виданих за результатами наукових конференцій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 20 — додатково відображають наукові результати докторської дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертацію структуровано відповідно до поставленої мети, завдань, об'єкта і предмета. У структурі дисертації виділено чотири

розділи, кожен з яких має підрозділи, висновки до розділу, загальні висновки, список використаних джерел (744 позиції) та додатки. Загальний обсяг дисертації становить 472 сторінки, з яких основного тексту — 369 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Теоретичні засади дослідження впливу геостратегії і геополітики на формування зовнішньої політики держави

Трансформація геостратегічної конфігурації супроводжується суттєвою турбулентністю економічних систем і політичного розвитку багатьох країн. Через війну РФ проти України потенціал розвитку і сили концентрується у геостратегічному ландшафті, центром якого виступає наша країна. Структура глобальної безпеки інституційно трансформується через увиразнення необхідності формування нових інституційних компонентів, окрім НАТО. Через війну московського режиму проти України, держави знову повертаються до нарощування виробництва звичайних озброєнь, які фактично виявилися на полі бою ефективнішими, ніж віртуальна високотехнологічна зброя, результати від застосування якої можна було побачити лише на симуляторах та у віртуальному просторі або у варіантах і сценаріях розвитку, що пропонує генеративний штучний інтелект.

Діяльність щодо формування поліцентричної системи міжнародних відносин та формування збалансованої безпекової архітектури зумовлені глибинними зсувами у геостратегічному ландшафті і системною фінансово-економічною кризою. Геостратегічна поляризація світу унаочнює певну хибність пропонованої ідеї та більш прагматичну ефективність поліцентризму. Війни, голод, нелегальна міграція, дегуманізація, кліматичні зміни — все це стало наслідком хаотизації міжнародних відносин, відсутності справжніх, а не проголошених, міфічних квазіцентрів світового порядку. Євразія через низку чинників різного характеру не може претендувати на роль такого центру, так само як і перебільшена й гіперболізована роль країн Глобального Півдня або Азійсько-Тихоокеанського регіону, роль якого як одного з потенційних центрів світової політики була помилково значно перебільшена. Адже

успіх в економіці не є єдино можливою і обов'язковою умовою для формування і становлення центром світової сили та порядку.

Стратегічно, коли декларувалося розмивання структур глобальної безпеки і розроблення нових видів озброєнь, була зроблена помилка. Це сталося через помилкове визначення горизонтів передбачення еволюції владних політичних еліт, а крім того, на це вплинули тактичні рішення, зумовлені впливом лобістських структур, які з метою отримання вигідних контрактів щодо вироблення озброєння фактично нав'язували необхідність виробництва високотехнологічної зброї, ігноруючи об'єктивні тенденції та можливості звичайних озброєнь, здатність до їхнього застосування менш розвиненими країнами.

Важливим чинником, який впливає на формування геостратегії, виступає комплексність. Адже стан світового порядку та реалізацію геостратегії визначає не лише військова могутність, а й комплекс фінансово-економічних, організаційно-правових, науково-технологічних, інформаційних і кібернетичних, соціально-політичних, екологічних та інших чинників. А отже, доступ до стратегічних ресурсів, можливість збереження інфраструктурного суверенітету та творення стратегічного потенціалу визначають не лише рівень забезпечення економічної безпеки, реалізації безпекоінфраструктурної політики, але і реалізації геостратегії цілком. Посилення конкуренції за доступ та розпорядження, а зрештою — управління стратегічними ресурсами, потребуватиме комплексних стратегій формування достатніх і необхідних умов для унеможливлення деінфраструктуризації та інфраструктурної десуверенізації.

Нині спостерігається відчутна нестача ґрунтовних передусім теоретичних досліджень політичного змісту поняття геостратегії, з подальшою його операціоналізацією у політико-безпекову практику.

Для України формування власної геостратегії є питанням подальшого розвитку і збереження політичної організації громадянського суспільства саме як держави, а також з політичної ідентичності як державної нації.

Досліджувана проблематика, попри актуальність і затребуваність, в українській політологічній науковій літературі дістала недостатнє висвітлення, здебільшого

акцентуючи на окремих політичних стратегіях, які не об’єднані загальною метою та системоутворювальними зв’язками.

Тож актуалізується наукове завдання щодо визначення в авторській інтерпретації політичного змісту поняття геостратегії.

Відзначу, що увиразнених окремих досліджень геостратегії надто замало, так само як і детального визначення його поняття, сутності, іманентних ознак. Переважна більшість досліджень зосереджена на визначенні геополітики, і вже в її рамках віднаходження місця геостратегії. Тому поняття геостратегії здебільшого корелюватиме із поняттям геополітики.

Також зроблю ремарку: в політичній науці існує достатньо велика кількість досліджень із теорії геополітики, визначено її структуру, зміст, основні концепції, функції і завдання, форми прояву, категорійно-понятійну систему тощо. Свого часу я також вивчав означені питання [1]. Але в цьому дослідженні, зважаючи на його предмет та об’єкт, увагу буде зосереджено саме на геостратегії, а концепція геополітики використовуватиметься лише в контексті задекларованих у дослідженні завдань і для досягнення його мети.

У західних дослідженнях превалює думка, що термін „геостратегія” уперше використав 1942 року Фредерік Л. Шуман у статті „Давайте вивчати нашу геополітику”. Це був переклад німецького терміна Wehrgeopolitik, яким послуговувався К. Хаусхофер. Причому підкреслюється той факт, що існували різні спроби перекладу означеної дефініції англійською мовою, з-поміж іншого, і як „військової геополітики” (Роберт Штраус-Гюпе).

Отож існує чітка потреба у з’ясуванні змісту цього поняття та порізнення від геостратегії.

Одним із ключових виступає визначення поняття геостратегії, надане З. Бжезінським: геостратегія — стратегічне управління геополітичними інтересами [2, с. 18]. При цьому йдеться також про потенціал до активного впливу на майбутнє задля досягнення необхідних результатів. Видається доцільним визнати, що саме З. Бжезінський значно популяризував тематику геостратегії, активно

використовуючи цей термін, надаючи йому перевагу перед терміном „геополітика” при визначенні векторів стратегічного розвитку стратегічних просторів [3; 4].

З-поміж масиву наукових джерел, виділю два основні підходи, згідно з якими згрупую визначення ключового поняття різними дослідниками: 1) інструментальний підхід; 2) прикладний підхід.

Значний доробок у рамках цього підходу мають іноземні науковці.

Відповідно до концепції посибілізму П. В. де ла Бланша, який критикував географічний детермінізм, „простір” лише надає державі можливості побудови певної геополітичної конфігурації, а обрання геостратегії, зрештою, залежить від політичної волі еліти та народу. Сол Б. Коен визначає геостратегічний регіон значною частиною світового простору, що не тільки має геокліматичну специфіку території, а й інтенсивну, спрямовану торгівлю, орієнтацію на більш усуспільнене господарство, визначений характер ідейно-культурних зв’язків [5].

Свого часу К. Хаусхофер висновував, що геополітика, виступаючи своєрідною географічною совістю чи розумом держави, будучи інструментом управління політичними діями, покликана забезпечити розроблення стратегій зі зміцнення засад для постійного територіального розширення держави [6; 7].

Отже, чітко бачимо, що геополітика визначається інструментом, тобто є похідною від тих чи тих ідеологій, концептуальних і наративних систем. Однак вона не є самодостатньою і системоутворювальною, адже інструмент не може бути системою.

Утім думки К. Хаусхофера є певним чином суперечливим, якщо застосовувати пропонований мною підхід у поєднанні з націобезпекознавчим. Зокрема, політика виступає зовнішнім проявом мистецтва управління, вона не має чітких хронотопів, а головне — її ефективність і проголошені концептуальні, базові ідеї у жодний спосіб не корелюють і не детерміновані отриманими результатами.

Усе це унаявнюється лише в геостратегії, в якій правильність реалізації стратегії приводить до очікуваного результату і зміни в прогнозованих параметрах тих чи тих суспільних відносин. І навпаки: недосягнення результатів є ознакою та

індикатором необхідності зміни або корекції алгоритму управління і формування оновленої стратегії.

Р. Челен взагалі ототожнював геополітику і зовнішню політику, наголошуючи на синонімічності цих понять, а географічний простір визначав як простір забезпечення впливу на поведінку одних держав щодо інших, адже геополітика, на його думку, є наукою про державу як географічний організм утілений у просторі [8, с. 23—24].

Одним із проявів такого підходу стало вироблення доктрини Монро, згідно з якою США визнали себе і Європу різними державними організмами, утіленими у простір і заперечували втручання у внутрішні справи як щодо себе, так і щодо Європи [9].

У схожому руслі розмірковує і О. Кондратенко зауважуючи, що геополітика виступає засобом забезпечення практичних цілей реалізації зовнішньополітичних і військових стратегій [8, с. 37], а отже, виступає інструментом реалізації геостратегії.

Досліджуючи фундаментальну геополітику, розвиток геополітичного простору планети, К. Сорокін визначив геостратегію як прикладну геополітику, яка відпрацьовує принципові рекомендації щодо генеральної лінії поведінки держави або групи держав на світовій авансцені [10, с. 16].

Як уважає В. Цимбурський, геостратегія — 1) уміння перетворити геополітичні картини світу на цілі та завдання конкретного гравця, забезпечені ресурсами і сценаріями; 2) геостратегія — геополітика контролю над простором, є антиподом геоекономіки, яка трактується як геополітика ресурсних потоків [11, с. 9]. Також названий дослідник застосовує таке поняття, як „геостратегія інтегрованого простору”. Увиразнення інструментального підходу щодо геостратегії натрапляємо і в інших дослідженнях [12].

З-поміж зарубіжних наукових досліджень достатньо потужно представлена позиція, відповідно до якої геостратегія не розглядається самостійним напрямом або теорією, натомість становить військову компоненту геополітики.

Так, James Rogers and Luis Simón, у статті „Think Again: European Geostrategy” стверджують, що „геостратегія стосується:

- здійснення влади над особливо критичними просторами на поверхні Землі;
- досягнення політичної присутності в міжнародній системі;
- посилення безпеки та процвітання людини;
- забезпечення процвітання міжнародної системи;
- безпосереднього впливу на формування і перетворення міжнародної системи.

Геостратегія передбачає забезпечення доступу до певних торгових шляхів, стратегічних вузьких місць, річок, островів і морів. Це вимагає великої військової присутності, яка зазвичай супроводжується відкриттям закордонних військових станцій і будівництвом військових кораблів, здатних створювати потужність у глибинах океану. Для цього також потрібна мережа альянсів з іншими великими державами, які поділяють ті чи ті цілі, або з меншими „державами-основами", розташованими у важливих регіонах" [13]. Названі автори пов'язують геостратегію із військовим інструментом геополітики, за допомогою якого Британія, Німеччина та Іспанія завойовували землю для забезпечення безпеки торговельних шляхів; водночас Німеччина та Сполучені Штати анексували землю задля отримання більше життєвого простору.

На думку З. Бжезінського, словами „геополітичний", „стратегічний" і „геостратегічний" послуговуються для передачі таких значень:

- геополітичний відображає поєднання географічних і політичних чинників, що визначають стан держави чи регіону, і підкреслює вплив географії на політику;
- стратегічний — стосується комплексного та спланованого застосування заходів для досягнення центральної мети або життєво важливих активів військового значення;
- геостратегічний — поєднує стратегічні міркування з геополітичними [14].

Jakub J. Grygiel визначає геостратегію як географічний напрям зовнішньої політики держави, яка описує зовнішньополітичну спрямованість держави і не стосується мотивації чи процесів прийняття рішень. На його думку, геостратегія описує, де держава зосереджує свої зусилля, проєктуючи військову могутність і

керуючи дипломатичною діяльністю, оскільки має обмежені ресурси і нездатна навіть за найбільшого бажання до ефективного здійснення зовнішньої політики. А тому вектори зовнішньої мають бути спрямовані у військовому і політичному плані на конкретних регіонах світу. Заслуговую на увагу акцент Jakub J. Grygiel на тому, що геостратегія держави не обов'язково обумовлюється географічними чи геополітичними чинниками, адже, на його думку, держава може спрямувати владу на певне місце через ідеологічні причини, групи інтересів або просто примху свого лідера [15].

Натомість існують і погляди, що термін геостратегії є непотрібним для застосування і його вживання потрібно уникати. Така думка прослідковується у роботах Stephen B. Jones — колишнього президента Bob Jones University [16]. Також відсутність чіткого порізнення і ототожнення геостратегії з військовим інструментом геополітики можна спостерегти і в працях класиків геополітики: А Мехена, Г. Макіндера, К. Хаусхофера, Ф. Ратцеля, Н. Спайкмена, Дж. Кеннана та інших. Відзначу, що сподівання на зменшення ролі геостратегії, які були викладені в окремих зарубіжних публікаціях, з-поміж іншого, сформульовані в рамках діяльності аналітичних центрів [17], виявилися хибними. Послаблення ролі геостратегії у формуванні переважального впливу на систему міжнародних відносин не відбулося.

Припущення про „коштовність", „дороговизну та марність" експансіонізму виявилися помилковими, через що світ виявився не готовим до широкомасштабної війни РФ проти нашої держави в 2014 і 2022 році, проти Грузії — 2008. І невідомо, чи виявиться світ готовим до війни з Китаєм у разі його нападу на Тайвань. На мою думку, проблема полягає у методології геостратегії: західні автори прагнуть адаптувати геостратегію під трансформативне середовище, замість того, щоб сформулювати таку, яка буде формулювати і конструювати це середовище, а у більш абстрактному плані — геостратегічний ландшафт. Тобто постає наукове завдання щодо розроблення концепції геостратегічного дизайну, що виступає елементом наукової новизни.

Окрему групу становлять дослідження, в яких автори не звужують геостратегію до військового інструмента геополітики, однак уважають, що вона виступає її

прикладною сферою. Так, Tovy Tal стверджує, що геостратегія входить до класичної геополітики, обґрунтовуючи це власним підходом до вивчення історичного контексту розроблення і реалізації геополітики [18, p. 24].

Продовжує підхід опису геостратегії через поняття геополітики, утім наголошуючи на її підпорядкованій ролі, С. Мальченков, визначаючи її прикладною галуззю геополітики, орієнтованої на відпрацювання практичних рекомендацій у сфері національної безпеки і захисту національних інтересів [19, с. 94]. Відповідно геостратегічний пріоритет як комплексне поняття доцільно розуміти найбільш важливими і перспективними напрямами його геостратегії, конкретними завданнями, спрямованими на досягнення бажаного стану у внутрішній та зовнішній сферах, усвідомленими на державному рівні і зважаючи на інтереси суспільства й особи, а також пріоритетами економічного, соціального та культурного розвитку.

Суттєвий доробок до геостратегічної думки вніс М. Федоров. Його геостратегія [20—31] послуговувалася ідеалом діяльнісного, творчого християнства, прагненням до облаштування людського життя на високих моральних принципах християнства. Кінцевою метою „спільної справи” можна вважати подолання розриву між сакральним і мирським виміром реальності, між церквою та миром, між вірою та знанням. Дослідник володів сильною вірою у можливості людини, яка була джерелом карколомних проєктів, однак цю віру він не протиставляв християнству, а прагнув віднайти у своїй філософії спільної справи таку форму думки, в якій органічно зіставлялися б найбільш суворі принципи євангельської традиції і зухвалі ідеї перетворення світобудови. Історію ж інтерпретував як роботу зі спасіння, яка веде до братського єднання усього людства [32, с. 128].

За цього випадку доцільно провести паралелі із енциклікою Fratelli Tutti [33], а також концепцією „спільноти єдиної долі” Сі Цзіньпіна [34], в яких також формулюються ідеї щодо необхідності єднання усього людства. Натомість цікавим є те, що сучасні пропагандисти московського режиму, інтерпретуючи ідеї єднання (початково були провідними рамках концепції панславізму, яку потім в рамках російської суспільно-політичної думки було трансформовано на слов’янофільство),

що виходять від Папи Римського, фантазують із приводу встановлення світового уряду, наднаціональних структур і захоплення влади масонськими ложами.

У цьому контексті зазначу, що російським дослідженням притаманні політизованість, відсутність прагнення до віднайдення об'єктивної істини. Зокрема, в рамках геостратегічних досліджень автори дуже нечасто звертаються до вчення М. Федорова, який так само обґрунтовував необхідність самодержавництва в Росії, а також єднання всесвітньо-християнської цивілізації із промислово-міською. Так унаочнюються подвійні стандарти, відсутність об'єктивності та повноти у дослідженнях авторів, що проживають на тимчасово підконтрольних московському режиму територіях, адже інтерпретувати екуменістичні ідеї (як світські, так і релігійні) як світовий заколот масонів — некоректно.

В Україні також здійснюються дослідження проблематики геостратегії. Українська дослідниця Л. Герасіна відзначає, що геостратегія є довгостроковим геополітичним проєктом країни, це — напрям дій та мистецтво активної самореалізації (або інтервенції) народу на базі власної цивілізаційної ідентичності. Водночас геостратегія передбачає нейтралізацію руйнівних для суспільства і держави наслідків від зовнішніх і внутрішніх викликів з боку багатовимірного світового простору [35, с. 210]. Названа дослідниця, визначаючи сучасні геополітичні концепції: атлантизм, континенталізм, євразійство, панславізм, панамериканізм, ісламізм, панарабізм, євроінтеграційна, східно-азійська, без додаткового обґрунтування ототожнює їх із геостратегічними.

Цікавими є думки вченої, що євроінтеграційна стратегія включає плюралістичну демократію, лібералізацію економіки, побудову правової соціальної держави, вільне громадянське суспільство, європейські культурні цінності, політико-правовий консенсус і у зовнішній політиці [35, с. 212]. Так, Л. Герасіна у найбільш узагальненому розумінні визначає геостратегію як геополітичний проєкт. Як здатність держави досягати поставлену мету та розв'язувати завдання відповідно до їх постановки в межах конкретного географічного простору з допомогою оптимального використання національної сили і наявних зовнішньополітичних ресурсів визначає поняття геостратегії О. Кондратенко. Загалом геостратегія є

алгоритмом визначення поведінки держави на міжнародній арені, що формується більшою мірою відповідно до зміни геополітичної ситуації у світі чи політичного режиму в конкретній державі [8, с. 581].

Із наведеного визначення почасти складно зрозуміти відмінність геостратегії від геополітики, бо автор акцентує на зміни „геополітичної ситуації", „географічний простір", тобто прагне описати поняття геостратегії концептами теорії геополітики. Тож означене визначення не дає достатньо чіткого розуміння авторського бачення політичного змісту поняття геостратегії.

Роль ООН у глобальному управлінні дедалі зменшуватиметься. Саме це я відзначав у 2018 році у своїй монографії: „Маніпулювання із юридичною термінологією при посиланні на Будапештський меморандум фактично нівелювало роль ГА ООН, демонстрація неефективності застування права вето при голосуванні в ГА ООН, бездіяльність, а інколи зрада чиновників ОБСЄ, в місію яких включені громадяни Росії, доводить необхідність зміни підходів до діяльності міжнародних безпекових інституцій" [36, с. 275].

Так само влучно вказує Ю. Щербак: „Агресивна війна Росії проти України докорінно змінює хід світової історії, створює нові небачені загрози для людства, робить непотрібними міжнародні інституції ялтинсько-ґельсинського світу — насамперед ООН з її безсилою Радою Безпеки та спеціалізованими органами МАГАТЕ, ВООЗ, ОБСЄ і т. ін." [37, с. 149].

Саме тому для України важливою є участь у нових і заснування власних клубів, систем, організацій, коаліцій тощо. За умов геостратегічної поляризації, краху ідеї поліцентризму, міжнародні організації втрачатимуть статусну роль через практичну неможливість реально впливати на міжнародні відносини і компоненти геостратегічного ландшафту. Війна проти України чітко продемонструвала неможливість і небажання воювати, унаочнила подвійні стандарти. Тож, щоб не жити за чужими стандартами і не залежати від них та їхніх урізноманітнених інтерпретацій іншими, маємо формувати власні геостратагеми, безпекові стандарти.

Геостратегія має відображати внутрішній еволюційний процес, який враховує історичні, цивілізаційні, соціально-економічні особливості геостратегічного ландшафту, в якому перебуває Україна.

У геостратегії мають бути чітко сформульовані найбільш бажані стратегічні цілі і завдання, що стоять перед українською нацією, які мають спиратися на засади національної ідентичності, систему стратегічних національних цінностей та інтересів з урахуванням комплексного впливу внутрішніх і зовнішніх чинників різної природи, походження й інтенсивності, а також стратегічні ресурси і стратегічний потенціал країни.

Україна має справжній менталітет сучасної державної нації, ефективний розвиток якої ґрунтується на загальнолюдських цінностях, досягненнях науково-технічного прогресу і крокування до шостого технологічного укладу. За даними дослідження, проведеного П. Масляком, створення й апробація космічної техніки спочатку в Росії, а потім в СРСР було абсолютною прерогативою українців, вся теорія космічних польотів створена генієм української нації. Перший супутник Землі і першу людину в космос запустили українці С. Корольов і В. Глушко, на додачу до них згадаємо О. Засядька, М. Кибальчича, К. Ціолковського, Ю. Кондратюка, В. Челомея, М. Яримовича, М. Янгеля, Г. Лозино-Лозинського — видатних представників українства, котрі теж творили сучасну історію високотехнологічного розвитку людства [38, с. 162]. Від себе додам, що названі особи були генетичними українцями, незважаючи на різні хворі фантазії сучасного московського режиму і його посіпак і спроби крадіжки біографії цих історичних постатей та приписування собі їхніх досягнень.

Вектор розвитку української цивілізації і відповідна геостратегія мають бути повернуті до європейської спільноти і європейської західної цивілізації. Адже спроби творити „власний шлях” призведуть в умовах постросії до можливого поглинання Китаєм у рамках експансії його концепції „Один пояс — Один шлях”.

Творення геостратегії України стоїть нині перед нами у всій своїй історичній невблаганності, що зумовлює дослідження політичних засад її творення в умовах трансформації міжнародного порядку.

Видержавлення і становлення політичної нації відбувається у нас на очах, ба більше, ми є творцями нової політичної нації, яка виборює своє право не лише на існування, а й на державність, на відновлення Української соборної незалежної держави, поміщення в забуття психології та теорій зрабованої нації, що замешкала на території під назвою „Україна”.

Один із глашатаїв нескореного покоління, О. Ольжич влучно відзначив, що спільнота нації в українській духовості історично усвідомлюється не природничо, а духовно-містично в Ідеї Роду, саме з цього і родиться вся потуга України та відродження. Провідною ідеєю українського народу від світанку віків є Ідея Слави — тобто беззглядна цінність героїчного повнення призначення людини. Це „іскати собі чти, а князю слави” — „Слово о полку Ігоревім”, це „Князем слава, і дружині — амінь!”. Це „як слави зажити”, „слави добувати”, „слава не вмре, не поляже” — „преславного Війська Запорозького” і „Славних Гетьманів”. Це, нарешті, коронна ідея Шевченкового духу й цілої новітньої української літератури — „Слава Україні”. Не диво, що вже від 1917 року вона стала гаслом націоналістичного руху [39; 40; 41; 42]. Стала гаслом і зараз, починаючи з 2014 року під час війни проти варварської навали північного ворога.

Творення геостратегії сучасної України дозволить покінчити з віддавна законсервованим примітивізмом й інертністю, сформувати чітке розуміння про постійну динаміку як самого поняття „українська історична та політична державна нація”, так і різноманітних стратегій її творення, які віддзеркалюватимуть більш-менш напружені процеси, безперервного розвитку, внутрішньо діючі формотворчі сили.

Геополітика формує цивілізаційний вимір нації лише як форму, не за змістом. У ній враховуються здебільшого географічні фактори, які визнаються домінантними, проте поза лаштунками наукових теорій залишаються питання націософії, націоґенезу, сакрального ландшафту, гуманітарної аури нації, геостратегічного ландшафту в цілому. Утім геостратегія виступає конкретним інтелектуальним концептуальним простором та практичним інструментом формування засадничих змін державної нації причому на конкретно-історичному етапі розвитку саме

інструментом par excellence для формування гуманістичної цивілізації. У рамках саме геостратегії виписуються і реалізуються біологічні сили нації, викарбовується державотворчість, мораль і стратегічна культура як одне із життєдайних першоджерел національної потуги. Геостратегія як політико-безпекова практика вписує у себе парадигми войовничості, але вони не є первинними, домінантними і ними послуговуються не заради реалізації будь-яких інтересів, а саме як іманентний чинник боронення власних корінних інтересів не лише комунікаційними та дипломатичними засобами.

Завданням геостратегії є збереження державницької ідеології засобами стратегічних комунікацій і стратегічної правотворчості, на базі стратегічної культури (яка включає заповіт, традиції, покликання), формування умов для розвитку державної нації на ґрунті української національної свідомості та ідентичності, що є справою духовною і спіритуальною, а також вимовним увиразненням сили української нації, яка своє покликання спирає на безпосередньому відчутті благословенства, яке спочиває на українській національній індивідуальності та закладеній у ній динаміки й адаптивності.

Геостратегія сучасної України є практикою провідництва й державництва не лише з огляду на наш національний інтерес. Передусім тому, що, за влучними словами В. Мартинця, „факт занедбання української національно-державної традиції, легковаження державної організації для нації, брак державницького світогляду й у висліді державотворчих здібностей маємо до завдячування, коли не виключно, то перш усього — донедавній нашій ідеології” [43].

Геостратегія виступає природним відлунням динаміки розвитку нації як живого організму, концепцією суверенного мислення. Вона дає змогу не загубитися у історичному вирі та темряві віків, симулякрах та різноманітних міфологемах, навпаки: акцентувати на тих історичних фактах, які творять сильну націю, що сформувала власний геостратегічний простір.

Унормований геостратегічний дискурс уможливить відійти від злегковаження та обмеження: трипільськими глечиками замість акцентування на гетьманських клейнодах; ужитковими артефактами замість символів панування; дегенеративного

замилування замість волі до влади; пасивного очікування чудотворного перетворення народу на націю замість прагнення до власного творення сильної державної історичної та політичної нації.

Геостратегія сучасної України— уторований переможний шлях української державної нації щодо творення власної Української соборної незалежної держави як повноправного суб'єкта міжнародних відносин у новому світовому порядку і архітектурі світової безпеки, дороговказ стратегічної стабільності. Україна та взагалі ідея самостійництва чітко увиразнювалися під час Першої і Другої світових війн, вітчизняної війни проти російсько-фашистських загарбників, що почалася в 2014 році. Більше того, через хворобливе і деструктивне ставлення до існування незалежної та соборної України, можуть бути сформовані умови для третьої світової війни.

На підставі авторської концепції геостратегії проаналізовано сучасні теоретико-прикладні політичні тенденції у політичній комунікації, які впливають на формування геостратегії сучасної України, зокрема на геостратегічний дискурс. У контексті роботи зусібіч проявляється авторська концепція геостратегії і формування відповідного геостратегікону як мистецтва геостратегії, яка, на відміну від ортодоксальної архітектури теорії геополітики, спрямована на розвиток коеволюційних систем, а не на одвічні засоби обґрунтування протиборства, боротьби та перманентні війни.

В умовах глобальної мілітаризації обґрунтовано необхідність трансформації політологічних парадигм і розвиток їх у рамках геостратегії, однак поза контекстом геополітики, з урахуванням збереження національної ідентичності державних націй в період глобалізації і радикальної мілітаризації міжнародних відносин. Доведено, що формування нового світового порядку має становити інтегральний процес не лише творення нових цінностей, а й дієвих засобів забезпечення їхньої безпеки, включаючи воєнні, які є можливими і допустимими, але не атрибутивними й апріорно імперативними.

Формування власної геостратегії є питанням виживання України як самостійної і незалежної, а не частини гри третіх сторін, які намагаються за рахунок нашої

держави реалізовувати власні інтереси. У практичній площині висновується, що тактика (не стратегія) допомоги лише Україні, поза контекстом прямого і безпосереднього воєнного впливу на Росію, є тактикою гри із нульовою сумою для України, адже зброї все одно немає у такій кількості і в ті проміжки часу, в які вона була потрібна. Отже, гіпотетично, станом на червень 2022 року констатувалося, що хрестоматійна (за класиками геополітики) війна неоєвразійства і атлантизму відбуватиметься „до останнього українського солдата". Саме цей наратив активно проштовхується в українське суспільство для дискредитації відносин із нашими союзниками і підриву довіри до вагомої міжнародної підтримки, поза якою Україна мала б інші результати війни навіть станом на червень 2022 року.

Станом на березень 2025 року, на жаль, це припущення виправдалося. За словами головнокомандувача ЗСУ В. Залужного: „1) ми досягли рівня розвитку технологій, який ставить нас у глухий кут. Цю війну неможливо виграти зброєю минулого покоління та застарілими методами; 2) щоб вийти з глухого кута Україні потрібен величезний технологічний стрибок. Але глибокого і красивого прориву, швидше за все, не буде; 3) думка, що можна зупинити Росію, знекровивши її війська — це моя помилка. Росія втратила вбитими не менше 150 000 осіб. У будь-якій іншій країні такі втрати зупинили б війну; 4) ми бачимо все, що робить ворог, а вони бачать усе, що ми робимо: нам потрібне щось нове; 5) зброї, що поставляється Заходом, достатньо для підтримки України у війні, але недостатньо, щоб дозволити їй перемогти; 6) стримуючи постачання ракетних комплексів великої дальності та танків, Захід дозволив Росії перегруповатися та зміцнити оборону; 6) важливо не дати війні перейти в окопи, інакше війна затягнеться на роки; 7) нам потрібно шукати рішення, нам потрібно знайти „порох", швидко освоїти його і використовувати для якнайшвидшої перемоги. Тому що рано чи пізно ми виявимо, що у нас просто не вистачає людей для боротьби" [44].

А якщо додати до цього слова державного секретаря США Е. Блінкена, що війна в Україні — це гарна інвестиція в оборонну промисловість США, то зрозумілою і дедалі увиразненішою стає необхідність розроблення власної геостратегії.

Вести перемовини на умовах ворога — означає реалізовувати стратегію ворога. Так само як враховувати побажання окремих європейських лідерів, зокрема президента Франції Е. Макрона [45], щодо поступок суверенітетом заради „збереження обличчя" лідерів РФ ніхто не буде.

Ж. Борель заявив, що навіть зараз багато країн утримуються від того, щоб прямо назвати Росію агресором, попри те, що декларують принцип суверенітету та територіальної цілісності держав. Глобальна битва наративів у самому розпалі [46].

Однак це тема окремих наукових досліджень, результати яких будуть висвітлені нижче в роботі, а також в окремих публікаціях. Доцільно за цього випадку згадати думку У. Самчука; „Найбільшим нещастям українського народу було те, що ціла його історія — перманентне намагання когось зробити з нас не те, чим призначила нас природа… Всяка влада, яка тільки не була на нашій землі, лише доводила нам, що ми — не ми, а щось інше" [47]. Тому, розуміючи завдання кожної із сторін у нинішній війні, маємо торувати власний шлях, вдячно послуговуючись ресурсами наших партнерів, водночас творячи власну геостратегію.

Допоки існуватиме сьогоднішній політичний режим і РФ, завжди існуватиме і підтримуватиметься апріорний конфлікт із атлантичною цивілізацією. А Україна поза власною геостратегією завжди блукатиме манівцями чужих стратегій і гратиме чужу роль (причому не завжди у формі держави), але аж ніяк не свою і відповідно не у власних інтересах, тож цей шлях блукання одвічно відводив нас від творення власної держави, відводив націю від націо- і державотворення. Саме тому свобода і незалежність, соборність і процвітання України можливі за умови зникнення стратегічного протиборства неоєвразійства і атлантизму, тобто за умови будови засад нового світового порядку поза контекстом геополітики.

Базовими висновками до аналізованої праці виступають формулювання ключових постулатів будови власної геостратегії:

- стратегії мають слугувати конкретній соціальній системі, а не соціальні системи мають вписуватися у геополітичні концепції, засновані на бінарній конфліктологічній парадигмі;

- вектор стратегій має бути спрямований на досягнення стратегічного балансу та паритету за допомогою стратегічної кооперації, на противагу геополітиці, де ключовими є експлуатація, домінування, протиборство, лідерство і панування;
- місія геостратегії — формування збалансованих відносин солідарності і гуманізму, на противагу геополітиці, змістом відносин якої виступають антагонізми, перманентний розвиток і суперництво;
- мета секторальних стратегій — формування людського блага і щастя у різних сферах життєдіяльності, попередження людських жертв і страждань, що притаманне геополітиці;
- стратегії, спрямовані на збалансоване раціональне та розумне споживання, що слугує здоров'ю і підвищенню добробуту людини, на противагу геополітиці, в рамках якої пропагується бездумне споживання будь-якою ціною, і перманентна експансія „геополітичного простору" як живого організму і, як наслідок, максимізація споживання ресурсів та інших благ;
- геостратегія Української соборної самостійної і незалежної держави є складовою стратегії розвитку людства, вона формує шлях включеності України до світового геостратегічного дискурсу формування суспільства щастя, достатніх благ і розумного достатку.

Зважаючи на контекст дослідження, для логічності викладу матеріалу було застосовано дихотомічний підхід, відповідно до якого подається зміст геополітики і потім визначається адекватний цій тезі зміст геостратегії за конкретною ознакою. Такий підхід полегшує розуміння розбіжностей та відмінностей, формулює чітке й науково обґрунтоване уявлення про самостійний предмет [48] та об'єкт геостратегії як політико-безпекової практики і теорії.

Адже як було продемонстровано вище, у переважній більшості наукових досліджень поняття геополітики та геостратегії переплутуються або взагалі ототожнюються, тобто унаочнюємо тенденції щодо змішування понять геополітики та геостратегії. Однією з таких робіт є стаття Х. Марціхів, в якій вона пробує визначити напрями геостратегії України через визначення геополітичних цілей. При

цьому, незважаючи на публікацію статті у 2020 році, і проголошення, що у ній „проаналізовано особливості сучасної геостратегії України", майже всі наукові джерела, якими послуговувалася дослідниця, 15-річної давнини [49].

Але насамперед окреслю ключові підходи та базові визначення поняття геополітики, на яких ґрунтується означена студія, задля розуміння авторських напрацювань та наукового підґрунтя для формулювання подальших висновків у дослідженні. Термін „геополітика" увів до наукового обігу шведський соціолог Р. Челлен у 1899 році у статті, присвяченій географії Швеції [50, с. 245]. Геополітика як сфера практичної діяльності виступає інструментом для ухвалення політичних рішень, своєрідним орієнтиром у політичному житті, а також засобом здійснення певних політичних кроків [51]. Геополітика, за найрозповсюдженішим та найпростішим визначенням, є наукою, що вивчає відносини між простором та політикою, тобто з'ясовує, як впливає просторовий фактор на політику, як використовують спатіальні умови суб'єкти політичної діяльності, як просторовий фактор здатний змінити ступінь суб'єктності держави на рівні світових політичних процесів [52, с. 108]. Геополітика — це 1) боротьба за контроль над територією держави та ресурси всередині неї, а також конкуренція за сфери впливу в масштабах усієї земної кулі та здатність досягати конкурентних цілей в умовах протидії іншим геополітичним суб'єктам [8, с. 22]; 2) географічно обумовлена просторова політика великих і середніх держав, спрямована на закріплення стратегічно важливої сфери впливу у глобальному, регіональному чи локальному вимірах [8, с. 580].

Принциповим моментом, який чітко описує явища, означені терміном „геополітика", виступає детермінація могутності держави географічними факторами, вона вкладається у концепцію геополітичного класицизму і політичного натуралізму. Останній, зі свого боку, передбачає два чинники впливу на політику: біологічно-расової доктрини та географічного детермінізму [53, с. 328].

Батько атлантизму Н. Спікмен, сповідуючи безпекознавчий підхід, визначив геополітику як політику безпеки в конкретних регіонах потенційної напруженості, відводячи Rimland роль подальшої реалізації концепції „Зашморгу анаконди" [54], як інструмента глобальної гегемонії. Така ж позиція у загальному плані транслюється і

в західному політологічному науковому дискурсі, оскільки геополітику ототожнюють із методологією ухвалення рішень у безпековій сфері, необхідністю поглиблення та розширення геополітичного простору.

У такий спосіб із плином часу трактування політики дедалі більше зміщується у бік мілітарного геостратегічного дискурсу, мілітаризованої версії політичного реалізму. Отже, спостерігається увиразненість у розмитті предмета дослідження, його нечіткість і трансформативність, варіативність, залежно від суб'єктів ухвалення політичних рішень і політичних лідерів [48]. І хоча О. Кондратенко стверджує, що „відмінність геополітики (більшою мірою класичної) від суспільних досліджень зовнішньої політики і міжнародних відносин полягає в підвищеній увазі до географічного середовища і просторового положення держави, її забезпеченості природними ресурсами, чисельності та густоті населення, конфігурації та стану кордонів, екологічних показників" [8, с. 27], насправді, аналіз урізноманітнених концепцій щодо геополітики уможливлює висновувати: предмет геополітики наразі потребує певних уточнень і переформатування.

Підтвердженням цього є постійна розмитість теорії геополітики, її постійні інтерпретації та удосконалення у вигляді: постгеополітики, антигеополітики, постклассичної геополітики, постглобалізму [55], постмодерну [56], глобалізму чи мондіалізму [57; 58] тощо. Однак навіть сам факт появи критичної геополітики, в якому чітко і аргументовано доведені (1) деконструкція геополітичних традицій; 2) деконструкція сучасних дискурсів; 3) науковий аналіз сенсу просторових концепцій у різних традиціях і культурах [59, p. 244]) та відкинуті базові постулати теорії геополітики, зокрема здійснено деконструкцію наявних стереотипів та уявлень про геополітику, які більшою мірою відірвані від реальності інтелектуальними будовами і конструктами [60].

Сказане свідчить, що сучасна теорія геополітики, за фактом, слугувала теоретичним та ідеологічним обґрунтуванням політики перманентного просторового експансіонізму, захоплення земель, володарювання в світі тощо і з наукової начебто точки зору нав'язувала тезу про приреченість держав щодо існування в штучно створеній системі / матриці координат апологетів цієї геополітики. Резонує моїй

позиції і думка американського політолога Дж. Егнью, який ще у 1992 році заявляв, що геополітику не варто розглядати як окрему дисципліну, що займається єдино вивченням сталих географічних факторів, які є підставою „апеляцій" до начебто „об'єктивних" національних інтересів у світовій політиці [61]; вона становить своєрідний спеціальний і прикладний метод інтерпретації та інструмент аналізу міжнародної ситуації, спосіб мислення, що пояснює процеси у сфері міжнародної політики [62, с. 5—6].

Зважаючи на те, що предметом пропонованого дослідження виступає геостратегія, залишаю ці питання для подальшої глибокої дискусії поза межами цієї наукової студії. Натомість абрисне окреслення наявних проблем уможливлює додатково підтвердити розроблені мною підходи щодо необхідності мінімізації ролі та впливу теоретичних положень і концепцій геополітики на будову сучасної геостратегії України.

На підставі викладеного, зберігаючи логіку дослідження, далі будуть подані розбіжності геостратегії від геополітики. Геополітика належить більше до сфери пізнання політичних явищ у прив'язці до ідеологічних постулатів володарювання і сфер впливу тих чи тих геополітичних гравців. Автори різних геополітичних концепцій надають перевагу патріотизму перед прагматизмом.

Геополітика становить здебільшого процес та мистецтво управління в умовах змінюваної конфігурації, яка може базуватися на ідеології та у певний спосіб виражати і теоретично формувати національну ідею. Більше того, більшість геополітичних концепцій формують образ майбутнього, ґрунтуючись на постулатах минулого. Зокрема, В. Путін та його оточення намагаються визначати ключові моменти історії і будувати свою політику лише навколо минулого: 1) стаття про історичну єдність руських і українців від 12 липня 2021 року; 2) інтерв'ю Такеру Карлсону 8 лютого 2024 року [63]. Авторський варіант інтерпретації геостратегії спрямований на формування сильного майбутнього, а не на посилення спогадів про минуле.

Український вчений М. Дністрянський зазначає, що сьогодні геополітику трактують і як наукову аналітику, і як особливу геополітичну філософію, і як

геополітичну діяльність. Зважаючи на сказане вище, основу сучасної геополітичної інформації становлять: 1) об'єктивні знання щодо геополітичної структури світу та її динаміки; критичний аналіз історичних й сучасних геополітичних доктрин; 2) філософські обґрунтування перспективних моделей геополітичного світоустрою та територіально-політичної організованості держав; 3) окремі доктрини практичної геополітики держав і територіально-політичних об'єднань [64].

Водночас геостратегія має предметний характер і на кшталт порізнення поняття готовності, яке я провів, і надання йому двох основних семантичних значень [65, с. 155—176; 66], геостратегія спрямована на реалізацію і досягнення конкретних результатів відповідно до стратегічних національних інтересів за умови невизначеності і нелінійності, але на засадах комплексної реалізації стратегем, стратегічного мислення та стратегічної культури.

Геостратегія — це вища стратегія, гранд-стратегія, заснована на прагматизмі, вона є особливим мистецтвом стратегічного управління і спрямована на майбутнє, вона оперує сучасними категоріями і ґрунтується на еталонних і прогнозних моделях, на відміну від геополітики, яка навіть при геополітичному моделюванні спирається на розроблені у минулому тисячолітті концепції та школи (К. фон Клаузевіц, Н. Макіавеллі, А. Мехен, Х. Мольтке, Ф. Ратцель, А. Тойнбі, С. Гантінґтон, К. Хаусхофер, Р. Челен, О. Шпенглер), положення яких не завжди прийнятні в сучасних умовах, так само як і застосування абакусу для обрахунку траєкторії польоту супутника на Марс.

Геополітика є поняттям ширшим за формою, але не за змістом, оскільки воно більш абстрактне, має зумовленість географічними чинниками; геостратегія передбачає наявність чітких цілей, ресурсів, можливостей і пов'язаних між собою єдиними цілями та завданнями секторальними стратегіями у різних сферах життєдіяльності відповідно до необхідності реалізації стратегічних пріоритетів.

Якщо геополітика більше спирається на безпосередні парадигми класиків геополітичної науки, то реальна геостратегія є практичним напрямом реалізації стратегічних національних інтересів в умовах трансформації стратегічного простору його ускладнення і формування нових центрів стратегічної сили, з-поміж іншого,

зміни їх стратегічного потенціалу в усіх видах простору, включаючи кібернетичний і космічний, вона реалізується практиками — стратегами на підставі розроблених стратегічними архітекторами багатоальтернативних стратегій.

Геополітика лише пояснює світ у різний спосіб, прагнучи описати його відповідними їй категоріями і умістити в розроблені людьми теорії; геостратегія практично змінює світ, оскільки має чітко визначений інструмент — секторальні стратегії.

Геополітичні цілі виступають орієнтиром, вони є більш розмитими і здебільшого становлять не стільки реальний і досяжний, скільки бажаний стан системи відповідно до ідеології правлячої еліти згідно із законами геополітичного дуалізму, що ґрунтується на засадничих положеннях теорії геополітики. Зі свого боку, геостратегія є конкретною, реалізується у визначеному просторі, часі і механізмах досягнення, має вимірюваність, оцінність на предмет ефективності.

Геостратегія виступає практичним інструментом реалізації стратегічних національних інтересів з урахуванням конкретного геостратегічного дискурсу, іманентних та пасіонарних особливостей тієї чи тієї нації. Вона враховує нелінійність і нестаціонарність, що не завжди можливо здійснити в рамках геополітики, постулати якої є очевидними, стабільними і нерухомими, а головне —визначеними дослідниками минулого століття.

Геостратегія спрямована на стратегічний розвиток держави, незалежно від правлячих еліт, водночас геополітика, становлячи ідеологічний продукт, враховує геополітичну кон’юнктуру у тому чи тому просторово-часовому форматі, амбіції та бажаний розвиток не лише держави, а й безпосередніх суб’єктів її реалізації, зокрема, щодо збереження ними влади, заснована на принципі геополітичного дуалізму. У цьому аспекті, щодо змісту розвитку держави і реалізації нею зовнішніх функцій, геополітика є більш суб’єктивною, примхливою, тоді як геостратегія —об’єктивним засобом і мірилом ефективного розвитку соціальної системи, нації, збереження її ідентичності та розвитку держави як соціального організму.

Геополітика володіє широким спектром різноманітних, почасти строкатих теорій і методів, заснованих на парадигмі суперництва і одвічної боротьби

протилежностей, адже ключовими законами геополітики є: 1) геополітичного фундаментального дуалізму; 2) протиборства суші і моря. Геополітика характеризуються прогностичним напрямом, широкою охопленістю, багатогранністю, багатоосяжністю. Суб'єктами розроблення таких теорій, якщо не брати до уваги батьків-розробників на початку заснування геополітики у кінці XIX століття, виступали здебільшого теоретики. Так само ключовими категоріями геополітики, які тяжіють здебільшого до теорії та умоглядних людських концепцій, є: біполярний світ, географічна вісь історії, стратегія анаконди, внутрішній і зовнішній півмісяць.

Водночас геостратегія тяжіє до практичного поля і оцінюється за:

- результативністю досягнення стратегічних переваг як умови реалізації стратегічних національних інтересів і геостратегії загалом;
- контролем стратегічного простору;
- рівнем стратегічної культури та горизонтів стратегічного передбачення;
- якістю політичної та стратегічної далекоглядності стратегічних архітекторів.

Формування і розроблення стратегії відбувається за допомогою стратегічних архітекторів — еліти суспільства, що володіють стратегічним баченням розвитку і реалізації смислів існування нації у рамках соціальної системи і самостійної вільної держави в умовах постійних змін політичних і безпекових конфігурацій. Стратегічні архітектори мають постійно розвивати у себе здатність бачити на велику відстань у часі та просторі і передбачати відчуття ритму розвитку нації в умовах змінюваного світу. Відзначу, що питання про сутність та призначення стратегічних архітекторів і моє бачення цього елітарного інституту потребує окремої наукової уваги. Саме тому, відзначаючи на важливість розгляду задекларованого питання, більш детальні й науково обґрунтовані думки із цього приводу будуть викладені в монографії [65].

Геополітика — теорія, заснована на політиці. Геостратегія — теорія, заснована на науці, включає у себе стратегічне планування, прогнозування і передбачення, спрямовані на досягнення стратегічних цілей владних еліт, стратегічних

національних інтересів (залежно від форми правління). Її основне спрямування — формувати стратегічні горизонти передбачення як простір реалізації стратегічних національних інтересів.

Геостратегія вільно творить нову стратегічну культуру — наукову за змістом, національну за формою. Геополітика є продуктом ідеології і джерелом формування міфологем. Суб'єктом геополітики виступають держави, основне призначення яких полягає у розширенні всіх компонентів геополітичного поля у світовому геополітичному просторів (ендемічне, прикордонне, перехресне, геополітична опірна точка, метаполе). К. Хаусхофер у своїх роботах [7] чітко наголошує на тому, що кордон виступає ареною постійного протистояння і боротьби, фактично унормовуючи цим ведення війн.

Геостратегія — комплексна стратегія системної інтелектуальної інтеграції зовнішньої політики, за допомогою якої реалізують стратегії у найбільш важливих сферах життєдіяльності в усіх видах просторів. Вона виступає джерелом формування секторальних стратегій і є продуктом аналітичної діяльності стратегічних архітекторів, тісно пов'язана із практикою.

Геостратегія реалізується за допомогою професійної майстерності та мистецтва проактивного й адаптивного управління макросистемами в умовах невизначеності; геополітика — за допомогою технологій і сугестії, маніпуляцій і війн.

Геостратегія є метаконтекстуальною, вона не залежить від конкретних історичних умов її розроблення, адже стратегія має власні наперед визначені принципи і засади реалізації; натомість її конкретизація відбувається у галузевих / секторальних стратегіях, які можуть бути зумовлені: стратегічними пріоритетами, горизонтом стратегічного бачення владних еліт, рівня інноваційно-інвестиційної спроможності, стратегічного потенціалу, приналежністю до країн шостого технологічного укладу, наявністю високотехнологічної промисловості, здатності до солідаризації інших держав навколо реалізації власних стратегічних цілей, рівнем стратегічної культури та мислення, рівнем впровадження генеративного штучного інтелекту в систему стратегічного управління тощо.

Геополітика реалізується відповідно до вироблених геополітичних доктрин, які становлять:

1) інтелектуальну конструкція щодо реалізації національних інтересів у геополітичній сфері (просторі, полі);

2) складовий елемент ієрархічної системи нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері геополітики, у якій закріплена сукупність офіційних поглядів на мету, функції, принципи та методи реалізації цілей геополітики.

У межах секторальних стратегій як актів стратегічної правотворчості, в контексті творення практичної геостратегії, можуть існувати різні стратегічні завдання, які мають розв'язуватися — починаючи від рівня забезпечення стратегічної безпеки та стабільності до аналітико-прогнозного рівня формування стратегічних горизонтів передбачення з метою формування ефективної геостратегії, спрямованої на майбутні розв'язання важливих завдань у стратегічній перспективі. Якщо геополітика трансформувалися у різні форми геоекономіки, геоісторії, геокультури, геософії, то геостратегія увиразнюється через геостратагеми і секторальні стратегії.

За умови, що геополітика виступає когнітивною системою, за допомогою якої здійснюється управління у геополітичному просторі, певними ідеологемами, то геостратегія — конкретним інструментом досягнення визначеного і бажаного рівня реалізації стратегічних цілей. Зважаючи на викладене, важко підтримати тих дослідників, які стверджують про можливість існування глобальної геостратегії, як це відзначила О. Осельска, адже геостратегія завжди прив'язана до:

1) конкретного суб'єкта її розроблення;
2) реалізації у певному геостратегічному ландшафті;
3) реалізації конкретних стратегічних національних інтересів;
4) стратегічного потенціалу держави / соціальної системи;
5) стейкхолдерів та зацікавлених сторін.

Знову ж таки, розуміння цього факту уможливлюється, якщо звернутися до методології теорії стратегічних комунікацій, засади якої як теорії я розробив у 2016—2018 роках, описуючи основні 17 елементів, та пропонуючи власну системну

методологію щодо як вивчення, так і реалізації на практиці стратегічних комунікацій як інструментарію стратегічної політики держави [67].

У такому випадку не можна погодитись із О. Єдріхіним (Вандамом), який відзначав, що геостратегічний чинник міждержавних відносин визначає віковічне протистояння держав [68, с. 51]. Питання у тому, що протистояння і суперництво формується саме в уявленнях і концепціях, які потім реалізуються на практиці. А отже, відбувається підміна понять, і тоді не геостратегічний, а саме геополітичний чинник, і взагалі геополітична теорія апріорі побудовані на протиставленні різних позицій, різних держав і різних інтересів.

Геополітичний простір фактично виступає теоретичною та еталонною моделлю, яка є наслідком виграшу у перманентній боротьбі і суперництві різних геополітичних акторів. Геополітичний простір — географічний (земний, морський, повітряний, космічний); соціальний (духовно-культурний); економічний; фінансовий; віртуальний (інформаційний та ін.) простір. Це простір поширення національних інтересів держави поза її кордонами. Специфіка сучасного геополітичного простору така, що віковічний геополітичний дуалізм: таласократії (морська могутність) та телурократії (сухопутна могутність), за умови глобалізації втрачає своє значення, поступаючись новим проявом геополітичного дуалізму — „центр — периферія", „національна держава — транснаціональні корпорації (ТНК) та міжнародні недержавні інституції", де вирішальну роль відіграють не географічні чинники (простір-територія), а політичні, цивілізаційні, економічні, воєнно-стратегічні як фактори, що зумовлені національними інтересами країн.

Натомість геостратегічний простір становить ландшафт практичної реалізації геостратегії, він не є апріорі одвічно войовничим і не завжди може інтерпретуватися єдино з позицій боротьби та суперництва. Геостратегія не обмежується геополітичним простором, адже стратегія є ширшою за горизонтом реалізації, а тому реалізується у геостратегічному просторі, який включає і землю, і воду, і повітря, і космос, і кіберпростір, і простір функціонування генеративного штучного інтелекту, і позаземний простір.

Для позначення сукупності цих просторів було уведено авторську дефініцію — геостратегічний ландшафт, який включає: сакральний, антропогенний та інфраструктурний ландшафти, а також гуманітарну ауру нації. Отже, ключовим і системоутворювальним концептуальним простором формування геостратегії виступають стратегія, політологія, націософія, націобезпекознавство і політична географія, теорія міжнародних відносин, теорія стратегічних комунікацій, теорія стратегічного управління.

Адже наслідування законів діалектики, де відбувається насадження цієї ідеологеми боротьби, простежується у багатьох визначеннях поняття геополітики, чого не можна сказати про геостратегію. Так, цитований вище О. Єдріхін визначав геополітику як мистецтво боротьби за життя, а найбільш стійкою базою для партнерства — протистояння експансії англосаксонській цивілізації [68, с. 51]. Тому, зрозуміло, союзниками Росії можуть виступати держави, які будуть проти англосаксів, тобто ті, що не матимуть власної геостратегії, а будуть включені до наперед складених геополітичних сценаріїв протистояння (метаполе руської цивілізації) Росії і англосаксів. Отже, завдання геополітики — боротьба, протистояння, а не творення, будівництво, фундація, побудова організаційних систем і конструктивізм.

Згадаю і вчення М. Федорова, який, відзначаючи відмінність всесвітньо-християнської цивілізації і промислово-міської, виходить на рівень синтезу, пропонуючи концепцію „спільної справи” — ідею всезагального синтезу, який долає і врегульовує усі суперечності: між містом і селом, між думкою і дією, між вірою і наукою [32, с. 124]. Але досягнення цього синтезу уможливлюється, на його думку, лише за допомогою Росії, яка через ідеї зближення зі Сходом має протистояти Заходу. Тож, наперед кажучи про синтез, автор теорії сам закладає іманентну діалектичну протилежність Росії промислово-міській цивілізації, а у більш абстрактному плані — іманентний антагонізм.

У певний спосіб М. Федоров прагне відійти від прямого унаочнення і артикуляції власної, насправді конфліктогенної, парадигми, послуговуючись широким спектром алегорій, однією з яскравих серед яких є „відродження померлих

батьків", створення спільної російсько-китайської землеробської цивілізації як прояву глобальної геостратегії підкорення сліпих сил природи [21, с. 216].

На цьому тлі справжня геостратегія виступає продуктом меритократії і відповідних талантів — стратегічних архітекторів — стратіархів, які через ухвалення нестандартних рішень формують гарантовані умови досягнення стратегічних збалансованих цілей; водночас вона — це знаряддя не лише демократичних, а й інших, зокрема, авторитарних, режимів щодо встановлення власного одноосібного панування.

Геополітика формує цивілізаційний вимір нації лише як форми, не за змістом, у ній враховуються здебільшого географічні фактори, які визнаються домінантними. Водночас у рамках теорії геостратегії, окрім зазначеного, включаються питання націософії, націогенезу, сакрального ландшафту, національної ідентичності, гуманітарної аури нації, балансу геостратегічного ландшафту.

Проведене дослідження відмінностей геостратегії від геополітики уможливлює дійти таких висновків. Існує достатньо незначна частка досліджень, в яких із позицій геополітики обґрунтовуються коеволюційне співіснування та паритетний розвиток різних соціальних систем (теорія динамічної рівноваги і взаємодії різних соціальних систем, теорія політичної культури, компаративістський підхід до аналізу політичних систем Г. Алмонда, теорія поліархії Р. Даля). Так, навіть поява глобалізації одразу ж була віддзеркалена відповідною антагоністичною концепцію глокалізації і деглобалізації [69].

Така амбівалентність, а не бінарність і дихотомія, як це знову ж таки неточно відзначають чимало дослідників, є продуктом людського мозку, а не природним станом. Дихотомія не дорівнює амбівалентності, вона не є синонімом і вони не тотожні. Сповідування різних інтересів не завжди призводить до суперництва і протиборства. Так, наприклад, Китай свого часу під час початку війни Росії проти України 24 лютого 2022 року заявив, що виступає за неподільну безпеку (термін, який в програмних безпекових документах країни-агресора почав з'являтися ще у 2013 році в Концепції зовнішньої політики РФ), поділяючи обґрунтовану стурбованість Росії. Китай виступає партнером Росії у багатьох питаннях, однак не союзником. Це

означає, що в концептуальних і найбільш важливих питаннях Китай самостійно ухвалює рішення щодо власної зовнішньої політики, не пов'язуючи себе будь-якими зобов'язаннями із партнерами.

Будь-які політичні моделі мирного світоустрою здебільшого мають назву „утопії", на противагу яким створюються геополітичні концепції панування / домінування, що як отримують свій теоретичний розвиток і базу, так і реалізуються у практичній політичній царині. Отже, стратегія первісно, за своєю суттю, відбиває прагнення реалізації інтересів суб'єкта її розроблення. Вона не спрямована на мінімізацію впливу інших або ж наперед визначеного ставлення до тих чи тих суб'єктів міжнародних відносин та політичних інститутів

Фактично РФ, захоплюючи території, позбавляючи Україну статусу морської держави, поступово фрагментує державний суверенітет України як загальний задум щодо десуверенізації у рамках реалізації концепції рашизму. Адже питання не лише у тому, що в України вкрали зерно, питання лежить в іншій площині: у позбавленні можливості реалізовувати державну політику у морській сфері. За тих умов, що прагне реалізувати РФ, Україна зберігається як утворення, водночас поступово втрачає інституціональні спроможності у сферах: повітря, моря та поступово суші, тобто відбувається видержавлення і фрагментарна десуверенізація.

Також через спровоковану демографічну кризу втрачається стратегічний людський потенціал: через прямі незворотні втрати на війні, через міграцію, депортацію, асиміляцію, колонізацію. Суттєво втрачено інфраструктурний потенціал, оскільки здатність реалізовувати життєво важливі функції та надавати життєво важливі послуги із продовженням війни поступово також зменшуватиметься. А отже, втрата державності відбувається поступово, болісно, криваво, демонстративно, жахливо, стратегічно. Але все це діється „в рамках" геополітичних концепцій фундаментального дуалізму, зосібна миру і війни між націями [70].

З-поміж іншого, актуалізується потреба у зверненні до геостратегічного дискурсу для того, щоб зрозуміти, яка спонукальна причина дій політичного режиму в РФ та її лідерів. За допомогою кібернетичного та методу геополітичної кон'юнктури уможливлюється вихід на причини цієї війни, які не обмежуються рамками

українсько-російського конфлікту (дуже небезпечно звужувати обґрунтування цієї війни давніми конфліктами із Московією). Адже питання збереження української національної ідентичності і національної державності є нині не лише стратегічним національним інтересом нашої країни, а й становить інтегральний показник розвитку республіканської форми правління, потенціалу демократичного режиму, стратегічних можливостей та дієвості реальних механізмів захисту прав і свобод в усьому цивілізованому суспільстві, адже зараз вирішується не лише доля України [71], а й усього цивілізованого людства, міжнародних відносин, заснованих на правилах.

Підтвердженням моєї думки є позиція Міністра закордонних справ Великої Британії Ліз Трасс, яка у своєму Twitter написала: „Україна має перемогти, інакше ми ніколи не будемо у безпеці". А сам Прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон після візиту 17 червня 2022 року до Києва заявляв, що його країна хоче „забезпечити стратегічну витривалість" України як соціальної системи, яка означає спроможність України зміцнити здатність захищати свою землю швидше, ніж Росія зможе відновити свою здатність до нападу. Адже „ми ніколи не будемо в безпеці, якщо відвернемося від доблесної України" [72]. Щодо конкретного представника свідомого українства, то кожному необхідно плекати в собі стратегічне терпіння: адже остаточна перемога — шлях тернистий і непростий, не короткий і не швидкий.

Резюмуючи огляд основних відмінностей геополітики від геостратегії, зазначу, що в рамках класичної теорії геополітики немає місця суб'єктності України. Геополітика наперед не передбачає ніяких оновлень, критичного ставлення, або ж взагалі динаміки, оскільки базові постулати визнані й артикульовані аксіоматичними. Через це жодне вчення, наприклад, того самого К. Хаусхофера, чи то припущення Х. Макіндера щодо географічної осі історії та переваги суші, або ж переваги моря в концепції А. Мехена, або концепція розумної та м'якої сили (геокультури) Дж. Ная [73; 74] — не набувають концептуалізованих і науково обґрунтованих оцінок, ба більше, в контексті створення нових науково теоретичних і когнітивних систем. Сучасні дослідники продовжують вишукувати нові смисли в застарілих постулатах географічного детермінізму, не усвідомлюючи необхідності вийти за межі теорії

геополітики та її дуалістичного й антагоністичного за суттю методологічного інструментарію.

Для геостратегії неприйнятними є:

- використання методів геополітичної кон'юнктури, через які тимчасові політичні вигоди, необґрунтовані зовнішньополітичні амбіції або геополітичні домагання ставляться вище за стратегічну перевагу і стратегічний розвиток;
- послуговування законами геополітичного дуалізму, іманентного протиставлення телурократії таласократії;
- месіанські й ідеологічні обґрунтування концепції держави / наддержави / суперетносу тощо;
- концепції заперечення сталості та стабільності державних кордонів, на противагу експансіонізму і зростанню геополітичного простору, збільшенню і масштабуванню сфер впливу, формування метаполя тощо;
- ідеалістична сутність зовнішньої політики;
- перманентний експансіонізм як відлуння природного росту живого організму держави — території — інтенсивне розширення ареалу якої вважаються апріорним;
- послуговування чужими теоретичними геополітичними кліше (школами, доктринами, концепціями), у рамках яких фактично мають вироблятися стратегії, інакше кажучи, застосування індоктринації;
- використання колоніального стратегічного наративу для формування вигаданої власної історії величі та могутності;
- децентралізація формування смислів геостратегії.

На противагу цьому геостратегія ґрунтується на:

1) чіткому визначенні напрямів геостратегічного розвитку держави незалежно від змінюваних правлячих еліт;

2) стратегії і методології націобезпекознавства, які враховують історичну динаміку розвитку державності як живого організму і ґрунтуються на національній ідеї, безпекознавчій парадигмі;

3) економічному прагматизмі;

4) геоідеології як складовій національної ідеології і відображення стратегічних національних інтересів та засобів їх реалізації на стратегічному рівні;

5) самостійній і самодостатній національній стратегічній політиці, як наслідку національної автентичності, ідентичності, самосвідомості та інтелектуальній аналітичній діяльності вищого керівництва держави як уособленні еліти суспільства — стратегічної меритократії;

6) стратегічній культурі і стратегічній свідомості;

7) формуванні сприятливих умов для вироблення і поширення власної традиції, обговоренні українських питань з позицій самої України, формуванні та впроваджуванні українських національних стратегічних наративів;

8) корінних інтересах нації, її культури, мови, звичаїв, усної історії, багатовікових традицій та звичаїв;

9) централізації смислів геостратегії поєднаної із децентралізацією засобів і напрямів її реалізації;

10) врахуванні вищих геостратегічних закономірностей у розвитку міжнародних відносин на засадах справедливості та динамічного балансу, адаптивності;

11) всебічному розвитку стратегічного потенціалу і стійкого функціонування системи стратегічної інфраструктури;

12) відповідності довгостроковим стратегічним національним інтересам.

Вище окреслено найбільш визначальні характеристики. Звичайно, цей перелік можна і потрібно доповнювати, адже якщо щодо практичної діяльності, то здебільшого засади до консенсуального розуміння сформовано, то стосовно теорії геостратегії потребує подальшого розроблення: об’єкт і предмет, функції та принципи, основні завдання, методи теорії. Частину цих наукових завдань буде розв’язано у пропонованому дослідженні, решта — формується як наукові завдання іншим дослідником.

Екстраполюючи підходи до розуміння політики [364, с. 385], а також, зважаючи на викладене вище, виділю ключові з них, що стосуються розуміння сутності геостратегії як політичного явища:

- стратегічний — геостратегія як найвища форма стратегічного управління на засадах стратегічних комунікацій, стратегічного планування і прогнозування, стратегічного мислення і стратегічних горизонтів передбачення за допомого актів стратегічної правотворчості;
- безпековий — геостратегія як вид діяльності, спрямований на реалізацію безпекових стратегій.
- онтологічний — геостратегія як спосіб мирного співіснування людей в суспільстві, соціальних систем у рамках міжнародних відносин, держав у рамках геостратегічного простору. Всезагальна форма гуманітарних зв'язків;
- конфліктологічний — геостратегія як сфера боротьби чи суперництва, протидії соціальних систем за владу над ресурсами та стратегічним потенціалом.
- діяльнісний — геостратегія як спосіб діяльнісного перетворення дійсності відповідно до стратегічних національних інтересів;
- комунікативний — геостратегія як спосіб комунікації, інтеграції соціальних систем через сполучення та узгодження геостратегій на засадах комунікативної політики;
- інституційний — геостратегія як стратегічна діяльність інституційних структур з метою формування необхідних і достатніх умов для реалізації стратегічних національних інтересів;
- організаційно-функціональний — геостратегія реалізується через відповідні організаційні структури, які реалізують свою компетенцію;
- інтегративний — геостратегія як теорія базується на міждисциплінарному підході, як практична діяльність включає форми і методи політичної та безпекової діяльності.

На підставі синтезу результатів власних досліджень і напрацювань інших авторів [316, с. 31], виділю ключові принципи геостратегії: справедливого розподілу

системних цінностей; рівної та неподільної безпеки відносно геостратегічного ландшафту: євроатлантичного, євразійського та азійсько-тихоокеанського просторів. Наявності й інтегральності секторальних стратегій (стратегем); контрольованої інтеграції генеративного штучного інтелекту до системи стратегічного управління.

Більш предметно перелічені підходи концептуалізовано нижче в роботі, де подано структуру та зміст геостратегічного дискурсу, а також до кожного з них сформульовано відповідну концептосфері термінологію, яка складає концептосферу теорії геостратегії. Наступним етапом дослідження виступає формулювання концептуальних засад формування та розвитку геостратегічної думки в Україні.

1.2. Концептуальні засади формування та розвитку геостратегічної думки в Україні

Авторська наукова позиція полягає у необхідності формування наукових шкіл і співтовариств, які мають складатися із учених, молодих дослідників і майбутніх науковців як найбільш фахового, інтелігентного й обізнаного прошарку української історичної нації, становити єдиний, цілісний інтелектуальний континуум, епістемологічну спільноту — еліту, яка має формувати дороговкази майбуття, засади національної ідентичності та прогресивного розвитку нашої держави.

Нині актуалізується необхідність подолання штучного бар’єру, за якого нинішнє покоління і прийдешня генерація втрачають іманентний докорінний глибинний зв’язок. Сучасні проблеми розвитку науки в нашій державі набули системного характеру, адже нині бракує спорідненості між науковими поколіннями. Тож одним із напрямів виправлення означеної ситуації є вивчення та формулювання напрямів еволюції української геостратегічної думки як засади до унаочнення формування українських наукових шкіл щодо конкретної теми дослідження, за означеного випадку — українських шкіл геостратегії.

Для реалізації власної геостратегії потрібно послуговуватися власною теоретико-методологічною базою, а не відшукувати нашій країні місце в чужих

теоретичних концепціях, причому не важливо — це: атлантизм, глобалізм або мондіалізм, євразійство або слов'янофільство, пантуранізм чи панславізм.

Ідеологічною базою української геостратегії мають виступати ідеї національної ідентичності, націософії, націогенезу, етнодержавознавства і націобезпекознавства, а також інші напрями, покликані обґрунтовувати регіональне лідерство України. Через це важливим завданням є формування і розвиток наукових шкіл української геостратегії. Наголошу, що маємо національну спадщину політичної, історичної, філософської думки, окремі положення яких як засадничі можуть лягти до теорії геостратегії.

Наукові історичні витоки формування геостратегії як теорії стосуються імен та праць таких постатей, як: С. Бандера [75], В. Винниченко [76; 77], В. Габсбург, М. Грушевський [78], Д. Донцов [80—85], Б. Кістяківський, Є. Коновалець [86], Ю. Липа [87—91], В. Липинський [92; 93], І. Лисяк-Рудницький [94; 95], В. Мартинець, Є. Маланюк [96], В. Мартинець, М. Міхновський [97], О. Ольжич, З. Пеленський, С. Петлюра [98; 99], С. Рудницький [100], П. Скоропадський [101; 102], Я. Стецько, М. Сциборський, О. Теліга, П. Штепа та ін.

Отже, маємо власну історію наукової думки, що уможливлює визначати власний науково обґрунтований та історично зумовлений шлях до формування нового світового порядку, при цьому не просто вказавши або зазначивши на місце України, а й окремивши визначальну роль нашої країни у формуванні нової просторово-безпекової геостратегічної конфігурації європейського регіону та світового безпекового ландшафту. Їхній детальний аналіз є важливим і потребує окремих фахових поглиблених досліджень, які здійснюються у рамках інститутів НАН України, зокрема у згаданому аспекті відзначу значний масив наукових праць авторів Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса [103;104;105].

Натомість зроблю ремарку, навівши слушну думку Я. Грицака, котрий вказує на згубність ідеалізації окремих діячів, які, будучи українськими патріотами, мислили типово як „російські інтелігенти", позбавлені нормального, „позитивного" досвіду праці у державних і громадських інституціях, вони захоплювалися великими

соціальними утопіями, „прожектами", які нічого спільного не мали з нормальним життям. Українські лідери ставили перед собою непосильне завдання — не просто збудувати Україну, а витворити найпрогресивніший і найпередовіший суспільно-політичний лад, що міг би послужити взірцем для інших народів [106, с. 117].

За влучним висловом П. Масляка, вони можуть становити „менталітетну базу" теорії геостратегії [38], утім до їх застосування у нинішніх умовах і з урахуванням тенденцій сучасного державотворення треба підходити зважено та поміркувано, не ідеалізуючи, і водночас не принижуючи історичного здобутку та національного надбання інтелектуального українства.

Зважаючи на значну представленість та рівень аргументації праць названих українських концептуалістів геостратегії, детальніше зосереджусь на аналізі думок українського професора П. Масляка щодо менталітетної бази геостратегії України [38].

Характерним є звернення уваги саме на менталітет. Власне менталітет російської нації, на думку П. Масляка, є ключовою причиною прогнозованого апокаліпсису та геостратегічного банкрутства Росії в першій половині XXI століття, адже він виявився несумісним із загальними напрямами розвитку людства, які визначаються атлантичною європейською цивілізацією [38, с. 162]. Цікавим видається посилання вченого на „менталітетну неспроможність росіян до концептуально нового, внаслідок чого вони вже відстають не лише європейсько, а й азіатського світу; адже за менталітетом росіяни не є євразійцями, тому не мають хисту ні до нового, ні до наслідування нового" [38, с. 162].

Український вчений стверджує: „Бог, Доля, Природа дали нам абсолютно відмінну від росіян ментальність. менталітетна, генетична, антропологічна відмінність між українцями і росіянами набагато більша, ніж, наприклад, між португальцями і шведами…Ми, українці — атлантисти: кожна крапля води з України стікає до Атлантичного океану, над Україною чередою проносяться атлантичні циклони" [38, с. 163—164].

Резонує власне моїй позиції, яку я десятиліттями відстоюю у своїй наукових працях, те, що „теорія" про якусь особливу, навіть придуркувату доброту нашої нації

до своїх ворогів, є абсолютно хибною [38, с. 164]. Не оминув у своїх геостратегічних прогнозах П. Масляк і майбутню війну між Україною та московством, а також чітко визначив безальтернативний європейський вектор розвитку таким влучними словами: „Від неминучої диктатури ліки одні — увійти до європейської спільноти, пхаючись з усієї сили…якщо нас не пустять в двері, лізти через вікно… це єдиний шанс і шлях фізичного виживання нації" [38, с. 164].

Також мені імпонує і резонує стиль автора, який для увиразнення власних наукових думок і оприлюднення результатів наукового дослідження обов'язково звертається до класиків української літератури, мистецтва, що значно прикрашає дослідження, робить його справжнім скарбом українства.

Упевнено можна говорити про окремий вектор — менталітетний — яскравим представником якого можна визнати П. О. Масляка. Значний внесок у розвиток сучасної геостратегічної думки зробив М. Вегеш [107—110], який послідовно і докладно розглядав як теоретичні засади політології та міжнародних відносин, так і сучасні школи геополітики, геостратегічні концепції. Відзначу і солідний доробок С. Дністрянського, який удокладнено аналізує геополітичні доктрини, підходи, етнографію України [64; 111—116]. Дослідження названих учених можуть бути покладені в концептуально-методологічну основу формування геостратегічної думки і увиразнені в рамках концептуально-методологічної наукової школи геостратегії.

Суттєвий вклад до сучасної геостратегічної думки внесли роботи В. Горбуліна, який із позицій філософії, політології, теорії міжнародних відносин і безпекознавства розглядав стратегічний вимір геополітичного розвитку України [117; 118].

До окремої групи джерел можна зарахувати і ті, де автори конкретно визначали зміст стратегій розвитку України в різних сферах життєдіяльності [119; 120; 121;122], з-поміж іншого, і зовнішньополітичній (євразійство чи євроінтеграція) [123; 124], а також вказували на конкретні геополітичні стратегії [125; 126; 127; 128], доктрини [129] і концепції [130; 131; 132; 133] як інструмент реалізації стратегічних національних інтересів [134; 135; 111], зумовленість геостратегії необхідністю реалізації стратегічних національних інтересів [136; 137; 138].

Пріоритети стратегії національної безпеки, безпекові стратегії також слугують важливим джерелом для розвитку практики геостратегії [139; 140; 141].

Можуть стати в нагоді і ті наукові студії, у рамках яких аналізуються військово-політичні аспекти геополітики [142], тобто фактично закладаються підвалини для розроблення засад мілітарного геостратегічного дискурсу [143], а також розкривається зміст розвитку України в умовах формування нового світового порядку [144].

Вагомий пласт джерел становлять роботи, присвячені різним аспектам: стратегічного партнерства нашої та інших зарубіжних країн [145—151], а також значний корпус досліджень щодо стратегічного партнерства із НАТО [152; 153; 154], ЄС [155; 156] та стратегії євроінтеграції [157—162], системних глобальних трансформацій [163; 164; 165]. Стануть у нагоді і словникові, довідкові та енциклопедичні видання, аналітичні й методологічні статті, в яких аналізується стратегічний шар геополітики, формуються концептосфера та методології [166—176].

Акцентую і на тих працях, у яких формалізуються питання упровадження національної ідентичності [177; 178; 179], визначаються коріння малоросійства та історичні засади протистояння українській державності з боку Росії [180], а також формуються засадничі положення щодо стратегій розвою української державності [181; 182; 183; 184], місця у сучасному геостратегічному ландшафті [185; 186]. Також в означеному контексті доцільно вказати на наявність значного масиву наукових праць вчених Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса [187—200].

Важливими є і ті студії, в яких встановлюється рівень віддзеркалення ролі України в зарубіжних стратегіях, місця нашої держави в зарубіжних геостратегічних концепціях [201—209], інтерпретації положень української геостратегії зарубіжними дослідниками [210], адже вони слугують вагомою додатковою доказовою базою існування української державності та тисячолітньої історії українського народу, а також розуміння того, якими нас бачать зарубіжні партнери.

Окремо доцільно вказати на ті дослідження, у рамках яких українські вчені аналізують геостратегії та окремі їхні компоненти інших країн. Однією з таких є монографія представника київської школи геостратегії О. Кондратенка „Геостратегічний вимір зовнішньої політики Російської Федерації", в якій розглянуто теоретико-методологічні засади геостратегії РФ, її зовнішньополітичний потенціал, конституйовано існування пострадянського простору як регіонального вектора російської геостратегії, визначено глобальний вимір геостратегії цієї країни [8].

У рамках Київської школи геостратегії особливе місце посідають праці вчених Навчально-наукового інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, які розвивають різні аспекти геостратегічного дискурсу:

1) М. С. Дорошко, В. М. Матвієнко, які досліджують методологію країно- і регіонознавства, розвиваючи історичну школу геостратегії, вивчають причини та наслідки неоголошених воєн Росії проти України, гібридні і геноцидні війни, реваншизм, геостратегічні інтереси та зовнішню політику [211—219], політику УНР та України, міжнародних організацій та історію культурної дипломатії [220—226];

2) В. В. Копійка, І. Д. Дудко, які розвивають інтеракціоністську школу геостратегії, досліджуючи євроінтеграційні стратегії, роль України в безпековому просторі [227—232], геостратегію США [233; 234; 235; 236];

3) Н. О. Піпченко, С. І. Даниленко, А. В. Яковець, які характеризують комунікаційну школу геостратегії, досліджуючи її крізь призму реалізації зовнішньополітичних комунікаційних стратегій, геоінформаційну політику, стратегічні комунікації, віртуальну та цифрову дипломатію [237—243], інформаційний вимір геостратегії [244; 245; 246; 247] роль медіа в реалізації зовнішньополітичних інформаційно-комунікаційних стратегій [248—262];

4) О. С. Пархомчук і Г. М. Перепелиця, О. В. Шевчук — розвивають безпекову школу геостратегії, досліджуючи питання конверсії [263; 264], міжнародних конфліктів і асиметрії міжнародних відносин [265; 266; 267: 268], міжнародний досвід стратегій побудови систем національної безпеки [269—276], стратегічне прогнозування у зовнішній політиці [277; 278].

Державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України — це ключовий предмет досліджень, що становлять серцевину державної безпеки, інструментом його реалізації є державна безпекова політика. У такому аспекті окремо відзначу розвиток наукової школи державної безпеки в рамках Академії праці, соціальних відносин і туризму за підтримки Федерації професійних спілок України, де вченими було розроблено засадничі положення щодо формування нового змісту спеціальності „Державна безпека", який не вичерпується вивченням заходів розвідувального, контррозвідувального й оперативно-розшукового характеру, що є лише одними з багатьох важливих, але складових політики державної безпеки. Необхідними в рамках розроблення історії учень про геостратегію є вивчення відображення сучасних стратегій у дослідженнях безпосередньо українських вчених [279—284]. Найбільш розповсюдженими термінами, якими автори описують геостратегію, виступають: стратегічне партнерство, стратегічне прогнозування, стратегічні пріоритети / орієнтири, стратегічні комунікації.

Отже, синтезуючи наведену інформацію щодо еволюції української геостратегічної думки, сформую такі наукові школи української геостратегії:

- концептуальна та методологічна — визначаються засади теорії геостратегії, її методології, місця у системі наукового знання, інтегративні зв'язки з іншими теоріями та науковими напрямами;
- державотворча, націотворча — представлена роботами українських філософів, державних діячів, провідників українства, державників, в яких розглядається менталітетна база українства, її традицій, самобутність, націоґенез і державоґенез, концепції української державності та її творення за допомогою геостратегії;
- історична — наукові студії з історії реалізацій (успішних і неуспішних) стратегій становлення української державності, тисячолітньої історії нашої країни і стратегії її виживання, функціонування та розвитку, а також історії учень про геостратегію;

- енциклопедична — об’єднує словникові, довідкові й енциклопедичні видання, в яких автори розкривають зміст геостратегії та її складових компонентів;
- інтеракціоністська — доробок цієї школи поділив на такі кластери, в яких: 1) вивчається зарубіжний досвід реалізації геостратегії; 2) аналізується рефлексія реалізації геостратегії у контексті трансформації геостратегічного ландшафту; 3) з’ясовується відображення бачення України в публікаціях зарубіжних вчених і аналітиків;
- комунікаційна — роботи, в яких автори розглядають геостратегію крізь призму реалізації зовнішньополітичних комунікаційних стратегій, геоінформаційну політику;
- безпекова — праці, присвячені аналізу геостратегії крізь призму геобезпекового виміру зовнішньої політики, безпекову політику і геостратегічний вимір зовнішньої політики;
- стратегічна — це студії, в яких розкривається зміст секторальних стратегій реалізації геостратегії, аналізується сутність макросистеми та вплив секторальних стратегій на зовнішню політику держави;
- військова — представлена здебільшого військовими, які розробляють різноманітні військові стратегії для досягнення успіху на полі бою, включаючи гібридні війни, асиметричні засоби ведення війни;
- політична — об’єднує дослідження, в яких геостратегія подається крізь призму реалізації стратегічних національних інтересів у сфері міжнародних відносин;
- правова — визначає зміст стратегій як актів стратегічної правотворчості, їхню структуру, зміст, правила нормопроєктувальної та юридичної техніки, місце в ієрархічній системі НПА, що регулюють міжнародні відносини у сфері геополітики.

У рамках українських наукових шкіл увиразнюється сучасний зміст геостратегічного дискурсу, його місце в політологічній парадигмі, що виступає віддзеркаленням теоретичного рівня формування власної концепції геостратегії та відповідних зовнішньополітичних стратегій.

Сучасний світ, закарбований донедавна у наукові теорії урізноманітнених шкіл геополітики, дедалі стає менш передбачуваним і керованим саме зі стратегічних позицій. Напередодні війни проти України 24 лютого 2022 року небагато як дослідників, так і політиків вірили в широкомасштабну війну: війну на спустошення (станом на листопад 2023 року РФ витратила лише на ракетні удари $ 22.8 млрд, а кількість використання Shahed-136 зросла у шість разів порівняно із 2022 роком), геноцидну війну.

Така сама помилка повторилася і 7 жовтня 2023 року, коли ХАМАС здійснив атаку на Ізраїль, якої ніхто не очікував через малу імовірність, головне — відсутність віри в можливість і спроможність ХАМАС на такі дії. У розрізі цієї війни мало хто прогнозував, що найбільшу підтримку Палестині в публічному полі надасть Туреччина, яка є членом НАТО.

Отже, констатуємо: конвенційні засоби ведення війн, різноманітні теорії п’яти кілець Уордена, мережевоцентричні та іррегулярні війни [285], стратегія блакитного океану [286], гібридних війн [287], петля Бойда НОРД тощо не можуть уповні описати та спрогнозувати правильні рішення та дії з позиції їхньої ефективності у геостратегічному просторі. Адже у світі постійно відбуваються війни різної інтенсивності, характеру, але — війни. У нас замало теорій миру, гармонії, добра, щастя та процвітання. Тобто геополітика як політична теорія і відповідні її послідовники вичерпали свій потенціал для формування гуманістичного та мирного коеволюційного існування різних соціальних систем. А отже, унормовується максима про необхідність розвитку саме геостратегії, поступове зменшення ролі геополітики і переходу до формування геостратегічного простору за допомогою нової синтезованої методології у рамках теорії геостратегії.

Варто зазначити, що формування такого концепту, як „геостратегічний дискурс”, не є окремим предметом досліджень як відомих політичних дослідників, так і практичних політологів. А тому використання наукової методології матиме подвійне значення: з одного боку, воно спрямоване на досягнення проголошених цілей цього дослідження, а з іншого, сприятиме подовженню наукової дискусії щодо остаточного і парадигмального ставлення до формування теорії геостратегії.

Самотужки держава не завжди здатна ефективно створювати умови для повномасштабної реалізації стратегічних національних інтересів у нових видах суспільних відносин. Такий стан справ свідчить про необхідність застосування нових критеріїв до правового регулювання політичних і безпекових суспільних відносин у тих чи тих сферах життєдіяльності, зосереджуючи увагу на прогностичному підході, формуванні проактивної і адаптивної стратегічної державної політики, яка ґрунтуватиметься на стратегічній культурі, застосуванні прогнозних індикативних моделей та трендів розвитку суспільних відносин у різних, серед іншого, і нових сферах життєдіяльності.

Зокрема, з цього приводу окремі автори пропонують послуговуватися ідеологією національного прагматизму, яка „зумовлена необхідністю генерувати нові смисли, захищати національні інтереси та європейські цінності, забезпечувати подолання суспільної кризи й наслідків російської воєнної агресії, вивільнити креативний потенціал нації задля забезпечення добробуту і прогресу суспільства, максимально економити людські й матеріальні ресурси в умовах їх дефіциту, досягти оптимального співвідношення цілей розвитку та засобів їх досягнення (фінансових, організаційно-управлінських, соціально-демографічних, освітньо-наукових, безпекових тощо)” [288, с. 17].

Для правильного та коректного дослідження стратегічного простору (ландшафту) постає потреба у формуванні несуперечливої системи знань, у рамках якої можна було б не лише дослідити, а й створити ефективну когнітивну систему, за допомогою якої було б сформовано: 1) теорію геостратегії; 2) геостратегію як політико-безпекову практику.

Нині, як це не дивно, є обмаль вітчизняних публікацій, присвячених питанням формування геостратегії, а тим більше досліджень геостратегічного дискурсу як окремого та самостійного виду дискурсивної практики.

Стан рівноваги і стаціонарність уже зараз інтерпретуються як концепти лінійної парадигми, яка посувається на задній план у новому постійно змінюваному глобалізованому і водночас глокалізованому світі. Із часом такі стани розглядатимуться як певні аномалії, а нестаціонарність стане іманентною ознакою

опису динамічної соціальної системи, яка зберігає гомеостазис і здатна швидко пристосовуватись до умов навколишнього середовища, що постійно змінюються. Отже, перманентна змінюваність — характерна риса стратегічного ландшафту. Хоч би як держава не намагалася піддати інституціоналізації виявлені й ідентифіковані види суспільних відносин, постійно формуються нові, до того ж не завжди конструктивні. У цьому аспекті можна стверджувати про появу нових загроз, зокрема їхніх суб'єктів, які не завжди охоплюються наявними видами державної безпекової політики, передусім виходячи на більш високий рівень — рівень геостратегії. Так, наприклад, не зовсім коректним є посил у преамбулі Закону України „Про критичну інфраструктуру" від 16 листопада 2021 року, в якій зазначається, що цей Закон є складовою законодавства у сфері національної безпеки, адже із застосуванням методології націобезпекознавства акцентую, що питання інфраструктури і взагалі суспільні відносини у цій сфері є набагато ширшими за зміст відносин у сфері національної безпеки.

Застосування наукової методології міждисциплінарних досліджень сприятиме розумінню й усвідомленню коріння сучасного геостратегічного дискурсу, в рамках якого формується сучасна теорія геостратегії. У зв'язку з цим одне з важливих завдань пропонованого дослідження полягає у формуванні наукових аргументів щодо необхідності творення геостратегічного дискурсу.

Війна проти України продемонструвала відсутність синхронізованих стратегічних планів та прогнозів, заснованих не на примхах і нікчемних мантрах „вірю — не вірю", виступах блогерів, артистів, шоуменів та інших представників псевдоекспертократії [289], а на об'єктивному науковому й аналітичному аналізі оперативної та стратегічної обстановки, а також стратегічних сценаріїв розвитку відповідно до сфер життєдіяльності, варіантів, фаз розвитку, а загалом, геостратегічного дискурсу. Це треба об'єднати до відповідної матриці, на підставі якої і мають ухвалюватися рішення у сфері державного управління, і особливо у воєнний час. Переконаний у важливості розроблення передусім аналітичного і наукового геостратегічного дискурсу, в рамках якого окреслені питання будуть розв'язані в повному обсязі.

Якщо звернутися до семантики поняття, то варто розглянути певні визначення. Дискурс [лат. discursus — міркування] — 1) мисленнєво-мовленнєва діяльність комунікантів під час комунікативного акту, сукупність мовленнєвих дій, котрі вони створюють згідно з конвенціональними і неконвенціональними правилами комунікативної поведінки у процесі розв'язання комунікативних завдань; 2) логічно цілісна, опосередкована, соціально обумовлена одиниця комунікації, що передбачає врахування не тільки змісту тексту, а й усіх чинників, що його породжують і зумовлюють особливості процесу спілкування (взаємовідносин співрозмовників, комунікативної ситуації, цілей висловлювань тощо); 3) текст, актуалізація якого обумовлена множинними чинниками, в тому числі соціальними. Означає комунікабельність тексту як структури багатоманітних мов комунікації; є видом мовленнєвої комунікації, орієнтованої на обговорення й обґрунтування будь-яких значущих аспектів дій, думок і висловлювань учасників. Розгляд дискурсу як логічно цілісної, опосередкованої, соціально обумовленої одиниці комунікації надає можливість розглядати „немовленнєві мови" (наприклад, мова реклами, міміки і жестів) у взаємному зв'язку з мовою людського спілкування як основного способу комунікації між людьми. Це створює підстави для формування цілісної теорії соціальної комунікації, включаючи охоплення як вербальних, так і невербальних комунікативних засобів. Дискурс — єдність тексту і комунікативної ситуації [290]. Водночас у рамках геостратегічного дискурсу важливо не блукати манівцями бажань та ілюзорних аматорських висловів, а головне — дій.

Для чистоти та безапеляційності наукового аналізу, історичної справедливості, важливо навести конкретні висловлювання посадових осіб української влади, які вони вживали, характеризуючи надану іноземними партнерами інформацію щодо високої імовірності широкомасштабної війни Росії проти України [291]:

- ми не могли в це повірити: геостратегія оперує чіткими фактами та сценарним аналізом, методологією геостратегічного моделювання та конкретними рішеннями. Геостратегія — це не гра у „вірю — не вірю", а конкретна та відповідальна системна інтелектуальна праця;

- не слід роздмухувати паніку відносно російської загрози / нам не потрібна паніка. Завтра буде війна — це паніка. Паніка на ринках, паніка у фінансовому секторі. Скільки коштуватиме це нашій державі! / Сьогодні ми не бачимо більшої ескалації, ніж вона була раніше (В. Зеленський 28 січня 2022 р.) [292]. З часом має бути надано правову кваліфікацію такої оцінки воєнної небезпеки усім причетним посадовим особам, які інформували / дезінформували Президента України, сформувавши неправильне і хибне уявлення про реальну небезпеку і підтверджені наміри Росії щодо знищення України, з-поміж іншого, намірів фізичного знищення Президента України;
- М. не має наміру починати воєнну агресію проти Києва: хибний наратив, який неодноразово бездумно тиражувався українськими ЗМІ, наче мантра для власного заспокоєння;
- загроза з боку Росії лишається „небезпечною, але туманною", і не факт, що російський напад в дійсності відбудеться (слова В. Зеленського у розмові з Д. Байденом 27 січня 2022 р) [293; 294].

Коріння цих стратегічних помилок, якщо брати початок активної фази неконвенційної війни Росії проти України, базувалися у сфері інформаційної політики, коли українські ЗМІ у 2013—2014 роках, так і не розробивши стратегічного національного наративу, почали тиражували штучні та шкідливі поняття:

- „зелені чоловічки", „ввічливі люди" — замість: сили спеціальних операцій Росії, російські загарбники, терористи, агресори, військові злочинці;
- ОРДЛО — замість: проксі Росії;
- правоохоронні органи ОРДЛО — замість: проксі російської армії, терористичні організації;
- представники так званого ЛНР / ДНР — замість: терористи;
- ЛНР / ДНР — замість: терористські організації;
- псевдореферендум в Криму — замість: збройна анексія території Автономної Республіки Крим як складової України шляхом проведення нелегітимного опитування, зокрема через залякування місцевого населення, тортур та

навмисних вбивств представників кримськотатарського етносу, завезення громадян Росії для голосування через паромні переправи задля формування уявлення щодо чисельності населення, яке прийшло на опитування, доставляння бланків опитувальника безпосередньо до домівок людей похилого віку;

- пострадянський простір — замість: геостратегічний простір України (інших країн, залежно від предмета дискурсу).

У такому контексті також доцільно звернути увагу і на той інформаційний потік, який було сформовано членкинею Конгресу США В. Спартц [295], яка дуже наполегливо і прискіпливо виділила головні і, на її погляд, обґрунтовані претензії та вимоги відповідей до президента Д Байдена стосовно ключових політичних осіб нашої країни:

- витік інформації про операцію України із захоплення „Групи Вагнера", що призвело до її невдалого проведення; провалені мирні переговори з Росією перед війною [296];
- запевнення українського керівництва, що у лютому Росія не буде здійснювати вторгнення на територію України, що завадило належно підготуватися до війни;
- здача Херсона та надання його росіянам для організації трагедії батальйону „Азов" [297];
- затягування закупівель військової техніки через Міноборони України;
- цілеспрямоване затягування призначення незалежного антикорупційного прокурора [298].

При цьому вона відзначила, що „Президент Зеленський веде небезпечну війну з підступним ворогом. Він витрачає багато часу і зусиль на створення міжнародної підтримки, щоб захистити свою країну, але у нього є постійна внутрішня проблема, яку він повинен вирішити, — голова Офісу президента Андрій Єрмак" [295].

У цьому випадку чомусь лише МЗС України дуже швидко відреагувало на такі закиди і надало свою відповідь, пропонуючи не тиражувати „пропагандистські наративи" [299]. Водночас жодної реакції ані з боку самого адресата звинувачень, ані

з боку його керівника — президента В. Зеленського — не було. Тож це наштовхує на виникнення справедливих роздумів, чи здатна наша держава по-справжньому не лише воювати на фронті, а й отримати перемогу над корупцією [300].

На думку окремих авторів щодо політичної корупції: „В Україні ще зберігається високий рівень лояльності до корупції, що робить антикорупційні заходи недієвими. Потрібне потужне позитивне сприйняття громадянами важливості протидії корупції, усвідомлення її неприйнятності за бажання розбудови демократичної державності. Необхідне подолання правового нігілізму та формування у суспільстві розвиненої демократичної політико-правової культури на основі антикорупційних цінностей" [301, с. 282].

Отже, тематика формування антикорупційної ментальності в рамках політико-правової тісно переплетена із проблематикою формування власних стратегічних наративів у рамках геостратегічного дискурсу. Це постає актуальним завданням і вимагає як теоретичного, так і практичного розв'язання. Інформаційна політика України має оперувати українськими наративами, скажімо, стратегічними, формувати потрібні для реалізації української геостратегії меседжі. Тож, стратегічні наративи не можуть бути вироблені поза контекстом національної геостратегії.

Звісно, для об'єктивності наукового аналізу варто навести і конструктивні стратегічні наративи, які фактично закладають підвалини до формування національного геостратегічного дискурсу, за допомогою якого має вироблятися і реалізовуватися державна політика у зовнішній сфері:

- „давайте трішки порадіємо в душі за себе, не будемо вмить знецінювати власний успіх, не будемо соромитись, не будемо народом із короткою пам'яттю, не будемо народом із комплексом меншовартості. Давайте ми не будемо говорити, що Україні надали статус кандидата в ЄС, давайте говорити, що Україна здобула статус кандидата в ЄС... давайте не про те, ЩО нас очікує, а про те, що ми змогли... давайте пишатися собою і поважати СЕБЕ... не тішитись, що це ляпас Москві, а це аплодисменти Україні" (В. Зеленський 24 червня 2022 р. після здобуття 23 червня 2022 року Україною статусу країни-кандидата в ЄС) [302];

- ми не віддамо нашу землю — уся суверенна територія України буде українською. Люди мають про це знати (з виступу Президента України від 6 липня 2022 р) [303].

Також у такому аспекті варто наголосити на крайній шкідливості уводити в наративне поле і геостратегічний дискурс тему про „недоцільність НАТО" для України або про „неминучість мирних переговорів як закономірного результату завершення війни".

Ці тези є елементом пропаганди ворога України. І саме реалізація загроз національній безпеці, на які наголошувалось, зокрема, у моїх дослідженнях, починаючи з 2002 року, сталася можливою через абсолютно невідповідний геостратегічному статусу нашої країни нав'язаний зовнішніми суб'єктами статус нейтральності.

Теми НАТО і нейтральності є окремим прошарком наукових досліджень. Однак згадаймо слова В. Липинського: „Нації, в яких переважають „нейтральні", неминуче засуджені на смерть і рабство" [304].

Нейтральність — це інтелектуальне та духовне зубожіння, відсутність власної стратегії.

Для України нейтральність призводить до неминучої смерті та знищення національної державності. Саме тому провідники до нейтральності — це поводирі до малоросійства, яке, як відзначала свого часу Леся Українка, є не політикою і навіть не тактикою, а завжди є апріорною і тотальною капітуляцією [304]. Так, М. Ожеван відзначає, що відповідь на критичне запитання, чи отримає подальший розвиток „холодна війна 2.0", передусім залежить від відмови Кремля від імперського гранд-наративу включно із визнанням ним права на існування нової історичної реальності — Національної Держави Україна, чільним складником і віддзеркаленням якої є Великий Український Національний Наратив [305, с. 40].

Адже існування будь-якої держави, групи держав, окремих соціальних систем, конкретних осіб, які узурпують право на загальнолюдський розвиток, завжди несе загрозу усьому вільному світу. Саме тому зміна політичної системи, парад суверенітетів суб'єктів РФ, а назагал знищення та ліквідація імперської державності

та месіанської ідеології, агресивної та деструктивної політичної системи стане не лише запорукою безпеки України, а й стабілізує і збалансує світову безпекову архітектуру — світовий порядок, заснований на правилах.

Допоки існуватиме правлячий режим і відповідна ідеологія рашизму — завжди існуватиме конфлікт із атлантичною цивілізацією, а Україна завжди блукатиме манівцями чужих стратегій і гратиме чужу роль — звісно ж, не у своїх інтересах. Саме тому свобода і незалежність, процвітання України можливе за умови зникнення стратегічного протиборства євразійства і атлантизму, тобто геостратегія України полягає у нівелюванні значення та ролі геополітики як наперед визначеної конфронтаційної науки щодо боротьби, війни, протистояння і панування заснованого не на контролі над територією, а саме пануванні будь-якими засобами, заснованому на смерті, горі, численних кривавих лихах.

Чи може ще хтось у світі, будь-яка держава безвідносно до минулих економічних зносин з РФ після агресивної війни проти України вважати РФ надійним партнером із безпеки у міжнародних відносинах? Чи можна бути нейтральним до вбивств, знущань, геноциду, жорстокої та варварської війни? Відповідь на це питання дав голова дипломатії ЄС Ж. Борель, який зазначив: „Перед обличчям такої агресії ніхто не може залишатися нейтральним. Ніхто не може відчувати себе в безпеці у світі, де незаконне застосування сили є нормальним чи терпимим” [306].

Має відбутися розлучення Заходу із РФ. Треба чітко і прагматично констатувати: шлюб не склався. Не можна жити в родині із партнером, який є непередбачуваним, постійно бреше, а головне — у будь-який момент, вигадавши історії і переконавши себе у їхній реальності, прагне переконати інших, а не отримавши бажаного результату — застосовує зброю, вбиває, калічить.

Можна любити власну націю, можна формувати різні ідеологічні системи, які слугуватимуть ментальним полем її розвитку тощо, водночас не можна знищувати інших лише через те, що вони мають власні цілі розвитку і взагалі хочуть мати власну державу, розвиватися самостійно.

Історія відносин ЄС і НАТО, перезавантаження (на якому колись наголошував Лавров) не пройшла. Спроба і численні намагання виявилися недолугими і

невдалими. Проєкт дружби і партнерства ЄС, НАТО, Заходу — з одного боку — із РФ — з іншого, можна вважати виконаним (цілі не досягнуті) і відповідно закритим, і що вповні вичерпав себе.

Необхідно шукати нових партнерів, надійних і таких, які розділятимуть базові цінності свободи, поваги до міжнародного права, гуманізму. Причому руські дослідники і самі починають поширювати думки щодо необхідності повороту до Сходу, тобто фактично розвороту від Заходу.

Відзначається, що у глобальному масштабі стратегічним інтересом Росії виступає східний напрям зовнішньої політики. Сьогодні Росія не зосереджується, вона самовизначається і самоствердується у власному геополітичному просторі [307, с. 59].

До речі, цей алгоритм стосується не лише Росії, а й інших актуальних на заході тем, які силоміць нав’язуються населенню під прикриттям важливості та доцільності як аксіоматичних цінностей лібералізму. Моя візія: перемога нашої країни залежить не лише від синхронізованих, ефективних дій колективного Заходу (а також Глобального Півдня) та свідомого світу на допомогу Україні, а й безпосередньо від дій, чітко цілеспрямованих безпосередньо на РФ як державу загалом, її політичне керівництво та політичну систему і стратегічний потенціал.

Передусім це стосується:

- зміни політичної системи;
- формування умов для недопущення до влади представників агресивної політики;
- сприяння повномасштабній демократизації та реалізації права на самовизначення закатованими народами й етносами, які як автохтони населяють власні території, анексовані у той чи той спосіб і певні історичні часи Російською імперією;
- унеможливлення формування неоімперії як загрози демократії цінностям гуманізму та свободи у світі;

- формування умов для зниження стратегічного потенціалу щодо можливостей здійснення широкомасштабної війни проти інших держав.

Можна ще довго зволікати із поставками відповідної і необхідної зброї, передусім авіації та артилерії, частково фінансувати наші збройні сили або взагалі потреби держави, які, за оцінками фахівців, складають близько 5 млрд євро на місяць. І звичайно ж, це важливо. Також можна відверто говорити і про постійні затягування, як це робить Німеччина, фінансування та допомогу з боку ЄС [308]. Але ж якщо йдеться про справжнє стратегічне партнерство, то і відповідальність за результати війни має бути також поділена солідарно між цими партнерами.

Важливо нагадати і оригінальні наративи німецької сторони щодо обходу санкцій при постачанні газової турбіни для Північного потоку-2 членкині німецького уряду; „При запровадженні санкцій Німеччина виходить з того, що вони не мають нанести більшої шкоди Німеччині, ніж наносять Росії" [309]. Зі свого боку, представники нашої держави на це відповіли, що це небезпечний прецедент іде врозріз із принципом верховенства права і матиме лише один наслідок — зміцнить почуття безкарності Москви [310]. Зрештою, так і сталося.

Чи відповідало національним інтересам України рішення Президента України від 9 липня 2022 року щодо звільнення А. Мельника, який активно справедливо критикував, говорив правду, чітко виявляв і аргументовано демонстрував нехіть німців до практичної та дієвої допомоги Україні [311], з посади Надзвичайного і Повноважного посла у ФРН, покаже час. Але О. Шольц так і не наважився на передачу ракет Таурус, а значна частина виділеної техніки виявилася непридатною для використання у бойових умовах. Детальніше про безпековий вимір геостратегії Німеччини і візію нового канцлера Німеччини Ф. Мерца йтиметься далі.

Але з позицій геостратегії, це — слабкість змінювати власного сильного та професійного посла, який рішуче відстоював стратегічні національні інтереси, проводив активну комунікаційну політику в рамках власних повноважень, причому під тиском зовнішніх впливів. Якщо іноземці вирішуватимуть, хто з українських послів буде у них працювати, то вони диктуватимуть фактично і напрями тієї

політики, яка є вигідною з нашого боку для них, а не вигідною нам стосовно реалізації наших — українських — стратегічних національних інтересів.

Однак, коли ми здобудемо перемогу, вона не буде стратегічною. Це буде тактична перемога: адже РФ згенерує нового ватажка впровадження імперської ідеології, накопичить нові сили і ресурси загалом, нові війська і буде знову і знову, як це відбувалось протягом усього існування такого утворення, як Російська імперія, нападати на Україну, сповідуючи та реалізуючи ідеологію рашизму, підтверджену псевдонауковими концепціями, які здебільшого ґрунтуються на атавістичних концептах геополітики минулого тисячоліття, формувати власні політичні простори за допомогою сили, гноблення, нищення, геноциду, терору, голодомору, анексії тощо.

Президент Польщі у 1990—1995 роках Лех Валенса взагалі вважає, що за умови збереження імперської ідеології, впровадження до політики міжнародних відносин сили як інструмента розв'язання будь-яких питань, „населення Росії треба зменшити до 50 млн осіб, тоді вони не зможуть загрожувати світовій безпеці. Адже є 60 народів, які були анексовані, як сьогодні повторюють із українцями. Потрібно допомогти цим народам повстати" [312]. Цікавою цитатою цього політика, яка була озвучена ще 9 лютого 2022 року, тобто напередодні війни Росії проти України, також стала; „Увесь світ має мобілізуватися і попередити напад на Україну. Якщо Путін атакує Київ, має бути негайна реакція — атака на Москву" [313].

Буду відвертим: якщо не буде прямої військової відповіді Росії з боку інших держав, то ця війна стосуватиметься вже не лише України. Політики багатьох європейських країн ще й зараз подумки вважають цю війну суто локальною, не усвідомлюючи і не бажаючи угледіти справжніх коренів і справжніх інтересів московського політичного режиму, який прагне до перерозподілу світу на свою користь за рахунок смерті, придушення, гноблення та поневолення, анексії чужих територій і геноциду націй (за якими навіть не визнається право на існування у рамках концепції дегуманізації).

Занурення у вирій тактичних завдань позбавить можливостей для формування стратегічної перемоги України і сил добра над злом; нерозв'язання стратегічного завдання: унеможливлення РФ здійснювати широкомасштабні агресії і анексії. Адже

питання війни РФ проти країн ЄС і військовий конфлікт із НАТО є питанням не по суті, а лише часу і готовності РФ кинути виклик (можливо, колективний) колективному заходу, цивілізованій спільноті і взагалі світу.

Тож методологічне підґрунтя цьому криється у відмові від геополітики як когнітивної системи, що домінує, та практики будови міжнародних відносин, яка, по суті, не має стратегічного значення, а формується єдино на парадигмі протиставлення у рамках сугестивного простору, в якому немає місця для незалежної держави України.

Водночас у дисертації подано наукові аргументи на користь звернення саме до теорії геостратегії, в рамках якої формуються засади до досягнення стратегічних цілей, реалізації стратегічних національних інтересів у рамках геостратегічного ландшафту шляхом стратегічного управління і в контексті розроблення, серед іншого, за допомогою геостратегічного дискурсу. Важливим етапом дослідження виступає аналіз методології дослідження, а у її рамках концептів, які описують геостратегію. Цьому і присвячено наступні розділи дослідження.

1.3. Методологія та джерельна база дослідження

Геостратегія як теорія характеризується певними поняттями і категоріями, які її описують. Саме тому важливим етапом наукового дослідження виступає з'ясування їх змісту, формулювання концептосфери для розв'язання поставлених у дисертації завдань і досягнення цілей дослідження. При формуванні концептосфери геостратегії важливо враховувати такі чинники:

1) діалектичний взаємозв'язок і взаєморозвиток понять об'єктивно відбиває реальність і суперечність процесу розроблення, затвердження і реалізації та корекції геостратегії як політико-безпекової практики;

2) сформовані поняття відображені у мовних одиницях, які можуть визнаватися термінами політичної науки, якщо точно відображають співвідношення політичних явищ і процесів, що становлять сутнісне наповнення процесу формування і реалізації геостратегії, а зміст понять розкривається через їхнє визначення;

3) фундаментальні поняття теорії геостратегії належать до категорій і мають максимально узагальнювати й віддзеркалювати специфіку політичних та безпекових явищ, належать до категорій;

4) поняття, що входять до концептосфери теорії геостратегії, становлять певну систему, де кожне поняття перебуває у взаємозв'язку з рештою, а також з тим видом геостратегічного дискурсу, в рамках якого воно вживається і політичні процеси в якому описує. В ієрархічності будови понять, які відрізняються одне від одного за обсягом, мірою абстрактності та іншими рисами, відображений системний характер самого процесу геостратегії як явища суспільного життя, що перебуває в об'єктивній залежності від інших явищ.

Для логічності викладу матеріалу і будови концептосфери було застосовано матричний підхід, а отже, усі поняття та категорії було розміщено в кластерах відповідного геостратегічного дискурсу, який має свої особливості, непритаманні геополітиці, що становить більше світоглядну матрицю можливих теоретичних напрямів реалізації політики крізь просторово-географічні образи і почасти міфологеми.

Для аналізу геостратегії доцільно використовувати розроблений і впроваджений у політологічну науку підхід щодо використання теоретичних класифікаційних підходів, схем та моделей. У рамках означеного підходу уможливлюється виділення понять, якими вже оперує політологія і відповідно накреслити термінологічні обрії уведення нових науково обґрунтованих понять та категорій.

У такому ракурсі з метою досягнення цілей дослідження корисним є з'ясування змісту таких понять, як „політична стратегія" і „політична тактика". Саме це дасть змогу вийти на стратегічне розуміння засад формування концептосфери теорії геостратегії. Г. Почепцов визначає такі відмінності політичної стратегії і тактики: 1) стратегія працює у межах багатовимірного простору, управляючи не лише прихильниками, але й противниками, опонентами, а тактика функціонує в одновимірному середовищі, спрямовуючи свої дії лише на прихильників; 2) стратегія працює за принципом багатьох кроків, а тактика передбачає тільки один хід; 3)

стратегія конструює майбутній і віртуальний простір, а тактика спрямована на сьогодення і реальний простір; 4) стратегія передбачає зміну точок зору, а тактика — дотримання однієї з них; 5) стратегія має спрямовуватися від розширення поля можливостей до розширення поля дій через зміну правил гри [314, с. 23].

Можу підтримати А. Пойченка, який зазначає, що важливість політичної тактики, яка становить сукупність засобів і методів досягнення локальних, тимчасових результатів, полягає у тому, що саме від вибору тактичних прийомів і заходів, продуманості й системності їхнього застосування багато в чому залежить реалізація усієї стратегічної лінії [315, с. 49].

Деякі положення і позиції вищезазначених дослідників потребують уточнення відповідно до предмета пропонованого дослідження, зважаючи на пропоновану мною методологію теорії геостратегії, її розуміння та сучасні форми урізноманітненого прояву в трансформаційну дійсність. Як стратегія, так і тактика реалізуються у межах багатовимірного геостратегічного ландшафту, який включає різні системи політичних суб'єктів. Відмінністю політичної тактики від секторальної стратегії як складової геостратегії є лише рівень та масштабність впливу на якість суспільних відносин, глибину політичних процесів, і тривалість означеного впливу. А тому запропонований Г. Почепцовим критерій поділу стратегії і тактики, виходячи лише з об'єкта впливу (прихильники / опоненти тощо), є не досить точним.

Геостратегія як політико-безпекова практика легалізується в актах стратегічної правотворчості — складовий компонент еталонної моделі геостратегії сучасної України (стратегічної архітектури), інструмент стратегічної правової політики України, загальнотеоретична категорія у політичній та правовій доктринах, процес підготовки, прийняття, удосконалення стратегічних актів, діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування та народу України із розроблення, прийняття чи скасування стратегічних актів, прояв мультиплікативності системи правого регулювання державної політики у найбільш важливих сферах життєдіяльності. Тому складно погодитися з П. Мироненком, який стверджує, що „стратегія розробляється у вигляді програми або платформи центральних суб'єктів політики" [316, с. 30]. Складовими стратегічної правотворчості виступають:

стратегічна правова політика — стратегічна правотворчість — стратегічні правові акти — стратегічні правові норми. Саме ці компоненти фактично формалізують геостратегію і секторальні стратегії. Зі свого боку, політична тактика може бути увиразнена у вигляді державних цільових програм.

Почасти штучними виглядають спроби окремих дослідників порізнити політичну стратегію від тактики адекватними категоріями: керівництво і управління. Зокрема Б. Кухта констатує: „... якщо керівництво — це висока політика, то управління — це тактика, виконання, реалізація планів і завдань, які були сформульовані керівництвом" [317, с. 26]. Політика, за Аристотелем, становить мистецтво управління. Отже, ефективне управління є вищою формою політики. Керівництво — це форма управління, в якій можуть бути реалізовані окремі набори управлінських функцій, але керівництво є вужчим за поняття „управління". Так само більш вузькими щодо поняття „управління" виступають поняття „менеджмент", „адміністрування". Отож, екстраполяція та порівняння стратегії і тактики на кшталт управління та керівництво є не зовсім коректними. Застосовуючи семантичний підхід до аналізу мовних одиниць, з'ясовуємо, що тактика становить набір певних керівних інструментів, за допомогою яких реалізується стратегія, тобто вища форма управління.

Стратегічною метою функціонування і розвитку будь-якої політичної системи має бути реалізація стратегічних національних інтересів на основі збереження стратегічного потенціалу і на його основі творення стратегічних цінностей і національної ідентичності. Саме тому не можу погодитися із тезою П. Мироненка про „досягнення стану системної рівноваги" [316, с. 31] як стратегічної мети. Адже рівновага є бажаним, але не єдино можливим станом реалізації геостратегії. Стан динамічної рівноваги, або гомеостаз [318] доцільно інтерпретувати метою функціонування соціальної системи або індикатора її стійкості. За такого випадку мій підхід повністю корелює із принципом „адаптивності" геостратегії і відповідної системи управління.

За умови, якщо результатом політичної тактики є досягнення конкретно визначених у просторі і часі цілей без виходу на формування нових системних

зв’язків, то вона не може розглядатися елементом геостратегії, а виступає лише фоновим явищем, умовою, за якої самостійно мають розвиватися інші компоненти.

Циклічність тактик має аксіоматичний характер, якщо вони є складовими секторальних стратегій, які і собі об’єднані спільним замислом та завданням, а також структурними й організаційно-функціональними зв’язками зі геостратегією. Поза проголошеного контексту ці політичні тактики виступають лише інструментальним набором управлінських рішень у рамках оперативного і тактичного рівня державного управління в межах конкретної політичної системи.

Геостратегія полягає у плануванні на довгий термін і формування на цій основі секторальних стратегій, у рамках яких мають бути інтегровані відповідні, об’єднані загальним і спільним замислом та ідеєю політичні тактики. Український учений П. Мироненко досліджує політичну стратегію й тактику в умовах нестабільності суспільно-державного розвитку, зважаючи на світові тенденції демократизації та модернізації сучасних політичних систем. Характерним відлунням лінійної парадигми виступає позиція цього автора стосовно ідентифікації основної мети стратегії як „подолання нестабільності суспільно-державного розвитку” [316, с. 29].

Частково погоджуючись із необхідністю активного включення науковців до процесів державотворення, розроблення і провадження політичних стратегій, не можна підтримати позицію автора, який акцентує на стабільності і подоланні нестабільності як меті стратегії. Завдання геостратегії — реалізація стратегічних національних інтересів на основі стратегічних цінностей. Геостратегічний ландшафт характеризується іманентною трансформативністю, тому його динаміка становить для нього визначальну характеристику. Отже, стабільність не виступає єдино можливим станом системи, в якій можна реалізовувати національні інтереси. Тож геостратегії та окремі політичні секторальні стратегії мають бути спрямовані не стільки на стабільність, скільки на досягнення стратегічних національних інтересів, збалансоване функціонування в умовах нестабільності.

Одним із елементів категорійно-понятійної системи теорії геостратегії виступає поняття „геостратегічний пріоритет”. Національні інтереси суб’єктивно усвідомлені і виражені на державному рівні збалансовані інтереси особи, суспільства і держави.

Постійна операціоналізація терміном „стратегічні національні інтереси” відбувається через те, що національні інтереси мають довгостроковий характер і визначають основні цілі, стратегічні і тактичні завдання внутрішньої та зовнішньої політики держави.

Категорія геостратегічного пріоритету оперує категоріями майбутнього, а не стабільними цінностями. Важливий аспект цієї категорії — опис просторових, територіальних аспектів реалізації стратегічних національних інтересів. Як висновує С. Мальченков, геостратегічний пріоритет як комплексне поняття доцільно розуміти найбільш важливими й перспективними напрямами його геостратегії, конкретними завданнями, спрямованими на досягнення бажаного стану у внутрішній та зовнішній сферах, усвідомленими на державному рівні і такими, що зважають на інтереси суспільства й особи, а також пріоритети економічного, соціального та культурного розвитку [19, с. 94].

Геостратегічні пріоритети, які зумовлені стратегічними національними цінностями й інтересами, визначають потенційного супротивника. У такому аспекті питанням визначення геостратегічних пріоритетів присвячено чимало наукових публікацій, утім поза увагою залишається інше, не менш важливе питання: хто і як визначає ці пріоритети. Тож наступним виступає важливе поняття: стратегічний архітектор. Важлива місія лягає на політичних лідерів, від фаховості, обізнаності, компетентності та рівня стратегічної культури і мислення яких залежить як розроблення геостратегії, так і повномасштабність її реалізації. Отже, важливим є уведення до політичного лексикону із подальшим вивченням таких категорій, як: „стратегічний архітектор” і „стратіарх”. Геостратегія виступає системою, а тому її важливо побудувати у такий спосіб, щоб політичні лідери ухвалювали будь-які рішення єдино у контексті реалізації геостратегії.

Інакше кажучи, суб’єкти політичних відносин мають утриматися від прийняття тактичних рішень на шкоду стратегії держави заради чи то іміджу власної політичної сили, чи то особистого кон’юнктурного інтересу або ж відстоювання інтересів третіх осіб чи країн. Так, наприклад, можна згадати партію „Свобода”, яка в 2014 році мала достатньо високий результат голосування на виборах, однак тактичні рішення,

причому домінування оперативно-тактичних рішень, авторитарний стиль управління, нечітка ідеологічна основа, відсутність стратегічного бачення і стратегічної культури та інші чинники ,призвели до того, що на наступних виборах вона потерпіла повне фіаско і фактично зникла з політичного ландшафту України, а в стратегічній перспективі позбавила себе можливості бути впливовим суб'єктом формування і реалізації геостратегії сучасної України. Отже, підсумовую, що акцент на тактичних перевагах здебільшого не пов'язаний з успішною реалізацією геостратегії загалом.

Геостратегія — шлях якісних системних перетворень і трансформацій, водночас політична тактика здебільшого спирається на власний інструментарій: тактичні прийоми, які приводять до короткочасної максимізації вигоди від перебування у владі чи реалізації конкретного політичного рішення окремим суб'єктом політичного процесу.

Згідно з авторським підходом, ключова і стратегічна помилка владних еліт в Україні полягала у тому, що їм завжди бракувало ідеологічних та ідейних, світоглядних лідерів. Здебільшого сучасні політичні лідери України представляли бізнес-еліти, були економістами за світоглядом, тобто, за типом мислення — бізнесменами в політиці, що наперед позбавляло країну цілеспрямованого руху до стратегічної мети.

Виникає закономірне запитання: а на що це впливає? Виділю кілька пунктів, важливих за змістом, щоб усвідомити хибність підходу, за якого заради розв'язання тактичних питань на певному історичному етапі розвитку призначаються до влади економісти та бізнесмени, не фахові політики тощо, тобто будь-хто, окрім професійного політика, стратегічного архітектора (стратіарха):

1) стратегічний архітектор — заточений на ідею, а на противагу йому бізнесмен підлаштовується і адаптується до постійно змінюваних потреб клієнта — у політичній системі — це виборці, електорат, міжнародні фінансові стратегічні партнери (донори). Стратегічний архітектор не готовий жертвувати можливістю реалізувати геостратегію в угоду тактичним рішенням; бізнесмен у владі буде завжди передусім думати про збереження власної влади, тим самим постійно підлаштовуватися під змінювані потреби електорату. А тому стратегія держави

ніколи не може бути досягнута через постійну залежність „бізнесмена у владі” від зовнішніх чинників;

2) стратегічний архітектор виступає творцем або частиною панівної ідеології і відповідної геостратегії, яку він втілює за допомогою власної команди і повноважень. Бізнесмен в політиці втілює власні тактики, помилково називаючи їх стратегіями, які можуть призвести лише до короткочасного успіху, причому лише в одній сфері, не обов’язково позитивно впливаючи на розвиток цієї системи. Ефект доміно за цього випадку не спрацьовує: несистемні успіхи, наприклад, в економіці, можуть бути нівельовані провалами в комунікативній політиці;

3) стратегічний архітектор володіє стратегічним мисленням, натомість мислення бізнесмена завжди тактичне: воно спрямоване на формування умов для власної вигоди у конкретній сфері і на конкретному відрізку часу (визначений у законодавстві термін повноважень). Справжній політик мислить горизонтами десятиліть, а бізнесмен категоріями: тут і зараз;

4) інструментами стратегічного архітектора виступають стратегічне планування і стратегічне прогнозування, які враховують динаміку зміни якісних парадигм, а також формування нових, водночас політична тактика завжди оперує інструментарієм, що вже пройшов апробацію і використовується у рамках консенсуальних парадигм;

5) стратегічний архітектор враховує системні закономірності геостратегічного ландшафту, натомість бізнесмен формує засади для збереження себе у владі задля довшої максимізації прибутку власних проєктів, а також створення умов для забезпечення грошового потоку після відходу від влади;

6) стратегічний архітектор перебуває у стратегічному полі, в рамках якого формується цивілізаційний рівень: він оперує ціннісними орієнтирами, поняттями та концептами і моделями розвитку усієї системи, реалізує стратегічні інтереси на базі стратегічних цінностей, користуючись стратегічним інструментарієм: стратегічне управління, стратегічні комунікації, стратегічна правотворчість тощо, його діяльність спрямована на збереження контролю над стратегічними ресурсами та стратегічним

потенціалом країни. Політична тактика реалізує інший, більш вузький і фрагментарний, кластерний клас завдань;

7) стратегічний архітектор послуговується морально-духовними засадами, а політична тактика не обтяжена ані мораллю, ані духовністю, ані теологічністю, почасти, ані державністю.

Геостратегія не передбачає коротких дистанцій, оскільки геостратегічний ландшафт, що постійно трансформується, завжди привносить зміни, отже, нестабільність і нестаціонарність виступають його атрибутивними компонентами. Зі свого боку, політична тактика зосереджена на констатації сучасного стану і спрямована на його зміну в інший стаціонарний стан.

Тобто тактика оперує в просторі стаціонарності: вона змінює один стаціонарний стан на інший. Тактика не враховує системних закономірностей, не формує умови для реалізації інших тактик і не пов'язана загальним задумом стратегії, вона не може оперувати в просторі змінюваності і нестаціонарності, нестабільності. Отже, не зовсім точними є результати тих досліджень, в яких відбувається екстраполяція стаціонарності і тактичних інструментів на геостратегію цілком [317; 319; 320], оскільки вона реалізується здебільшого в умовах нестаціонарності і постійної змінюваності, що потребує адаптивності у застосуванні стратегічними архітекторами відповідного інструментарію.

Свідома і цілеспрямована системна діяльність стратегічних архітекторів визначає успішність реалізації геостратегічного дискурсу. Для коректного позначення і акцентування на політичному змісті поняття „стратегічний архітектор", з урахуванням авторської позиції щодо необхідності формування українськомовної лексики, пропоную увести до політологічної науки нове поняття — „стратіарх" [321].

Стратіарх (скороч. від стратегічний архітектор, дав.-гр. στρατηγία, стратегія — мистецтво полководця, + лат. stratum — прошарок + грец. ἀρχή — „влада", тобто „влада небагатьох") — еліта суспільства, творці, які внаслідок еволюції стратегічної культури в рамках соціальної системи, утворили нову форму історичної конфігурації, набувши статусної та функціональної індивідуальності внаслідок процесів внутрішньої диференціації соціальної системи з утворенням унікальної системної

аналітичної структури, яка різниться від інших управлінських систем рівнем стратегічності всіх компонентів і процесів, горизонтів передбачення.

Стратіархи, будучи проявом стратегічної меритократії, реалізують такі функції:

1) формують геостратегію і на її основі секторальні стратегії державної політики;

2) розробляють ментальні та когнітивні моделі, переконання, стратегічні наративи, соціо-культурні конструкти і смисли;

3) дієво втілюють їх у життя через формування механізмів реалізації різноманітних національних (також і секторальних) стратегій і відповідних їм видів державної політики;

4) визначають рівень статусної асиметрії міжнародних акторів, відтворюючи та враховуючи глобальні зміни силового балансу на етапі трансформаційних перетворень на загальносистемному рівні;

5) генерують і конструюють геостратегічний ландшафт у широкому його розумінні, включно із сакральним, антропогенним, інфраструктурним ландшафтом і гуманітарною аурою нації;

6) творять українську національну ідентичність.

Результатом діяльності стратіархів є: відчуття належності, суб'єктивне ототожнення реалізації стратегічних національних інтересів із функціонуванням ефективної інституційної системи, стратегічним ландшафтом, відчуття духовної причетності до сакрального ландшафту, ідентифікація себе із творцем секторальних стратегій, архітектором національної ідентичності і стратегічного майбуття держави на засадах стратегічної переконливості і стратегічної ясності. За такого випадку в рамках порівняння політичної тактики і стратегії, а також характеристики стратіархів, доцільно звернутися до категорії „горизонти передбачення". При її допомозі можна наблизитися до розуміння критеріїв стійкості системи в умовах нестабільності, сформувати правильне розуміння й інтерпретацію циклічності.

Циклічність стаціонарних тактик як елементів загальної стратегії, з одного боку, може привести до реалізації окремо узятих компонентів стратегії, але узятих в статиці на момент входу та виходу.

З іншого боку, відсутність системних зв'язків між результатом від реалізації тактик стає причиною нереалізації загальних цілей стратегії. Ось чому, наприклад, 1) економічні успіхи В. Ющенка були нівельовані культурною та ментальною поляризацією суспільства, що призвело до втрати влади на наступних виборах, розвороту України в протилежний від євроінтеграції шлях; 2) успіхи П. Порошенка у побудові армії, поверненні томосу, утвердженні української мови тощо були нівельовані системною корупцією, через що зневірені люди на наступних виборах проголосували за нового кандидата. Отже, успішна реалізація окремих тактик у конкретній сфері життєдіяльності не є рухом у напрямі реалізації стратегії і не гарантує загального системного успіху як самої політичної сили, так і загалом досягнення проголошених стратегічних цілей, сформованих у рамках геостратегії.

Горизонти передбачення у рамках геостратегії передбачають:

- вивчення тенденцій розвитку політичних суб'єктів;
- складення прогнозно-індикативних моделей глобальних, міжнародних, регіональних, коаліційних, державних та геопросторових тенденцій розвитку;
- вивчення та прогнозування розвитку зв'язків між елементами геостратегічного ландшафту.

Політична тактика обмежена не лише самим фактом горизонту передбачення, а й відсутністю тісних зв'язків, які відповідали б довгостроковому горизонту планування геостратегії.

Важливим інструментом стратіархів виступає індоктринація.

Термін „індоктринація" з'явився у своїй першій формі в 1620-х роках як endoctrinate, що означає навчати або інструктувати, і було запозичене з французької чи латинської мови [322].

Стосовно геостратегії індоктринація — свідомий, цілеспрямований процес штучного й інспірованого насадження і прищеплення людині чужорідних для її ментальності, культури, самобутності та ідентичності цінностей, світоглядних ідей, політичних поглядів і переконань, установок, когнітивних стратегій, концепцій, доктрин, смислів, стратегічних наративів або професійних знань, які внаслідок некритичного їх сприйняття суб'єктом, на якого чиниться вплив, багатократного

повторення ним протягом тривалого часу входять в автоматичну звичку, і несвідомо перетворюються та ідентифікуються як власні внутрішні світоглядні переконання з наступною їх трансформацією у свідомість людини і сприйняття як власних думок, що формують і закладають орієнтири та вектори дій у різних життєвих ситуаціях, сферах життєдіяльності, зумовлюють потребу діяти догматично і некритично відповідно до них, фактично реалізуючи самостійно, але несвідомо, чужу волю.

Класичні приклади геостратегічної індоктринації:

1) геополітична парадигма іманентності біполярного світу, яка початково обмежує геостратегію наперед визначеним біполярним світом;

2) геополітичний антагонізм телурократії і таласократії як продовження античного протистояння Афін і Спарти, Риму та Карфагену;

3) Rimland (Дугова земля) VS Heartland (серцевинна земля): на прикладі Європи — держави ядра та периферійні держави;

4) протистояння атлантизму світу євразійству;

5) непримиренність православ'я і католицизму як наслідок невідповідність внутрішньої і зовнішньої політики принципам моралі;

6) прищеплення споконвічного існування наявності осі зла, з якою мають завжди боротися сили Добра;

7) війна за життєвий простір (Lebensraum) — природний стан держави щодо її розвитку [323] та просторовий псевдодарвінізм;

8) індоктринація вакцинації, згідно з якою: 1) невакциновані люди становлять небезпеку для суспільства і їх потрібно ув'язнювати; 2) є психічно хворими і потребують медикаментозного лікування головного мозку;

9) вуглецева нейтральність;

10) система соціального рейтингу;

11) протиставлення всесвітньо-християнської цивілізації аналітичному типу промислово-міської цивілізації (концепція М. Ф. Федорова) [32];

12) віковічне протиставлення держави (Deep State) таємним клубам, ложам, сіті, форумам тощо.

Певне співвідношення індоктринація має і з таким поняттям, як промивання мозку (brain washing), що становить цілеспрямовану пропаганду і впливає на свідомість. Відомий американський лінгвіст та політичний публіцист Ноам Чомскі виділив такі методи маніпуляцій, які також можуть виступати інструментом індоктринації: відволікання уваги; створення проблеми (інспірування), а потім пропонування способів її подолання; спосіб поступового застосування; відтермінування виконання; звертання до народу як до малих дітей; наголос на емоції набагато більшою мірою, ніж на роздуми; тримання людей в невігластві, культивуючи посередність; спонукання громадян до захоплення посередністю; посилення почуття власної провини; обізнаність про людей більша, ніж їхні знання про себе самих [324].

Екзистенційна загроза для України з боку Росії існувала завжди із появою останньої як імперії, разом із перманентним недооцінюванням її українцями впродовж століть. Наукові розробки, політичні концепції, мистецькі вистави — усе це, як не дивно, оминало теми історичної нації, державо- і націотворення, на які в катівні народів під назвою „Росія” було накладене табу. Чи то царат, чи то імперськість, чи то більшовицька революційність і згодом і совєтизація — це етапи численних спроб видержавлення України, змосковщення менталітету провідних верств, зменталення гуманітарної аури нації, зміщення діоптріїв до боротьби за виживання замість векторів розвитку і процвітання.

Українська інтелігенція, зокрема наукові верстви, були почасти зрабовані імперськими кліше, месіанським ідеями рашизму, увиразнено описане та проілюстроване Тарасом Шевченко та Іваном Франко у вигляді феномену малоросійства. І нині спостерігається продовження несвідомого тиражування вживлених до коду української національної ідентичності утратницьких ідей: малоросійства, меншовартості, failed state, осілості на суходолі, хліборобського субстрату, „братів-незрящих гречкосіїв”, шароварщини та знедержавленості.

Зменталення етнічної свідомості, розмиття людяності в людях, а також фрагментація національної ідентичності міцно вкарбувалися в український національний код, тож навіть і сьогодні після тяжких років агресивної війни і

тридцяти трьох років з моменту відновлення Української державності маємо чимало працювати над фундацією саме української нації, системного інтелектуального українства в рамках України.

У політологічній науці натрапляємо чимало досліджень окремих фрагментів означеної теми, однак, якщо брати безпосередньо лексему „українство", то вона у політологічному дискурсі має незначну представленість і здебільшого кристалізується через екстраполяцію націоналістичних, філософських та історичних доробок [325] і менше стосується геостратегії. Українство — історично сформована адаптивно-еволюційна система ознак і властивостей, які вирізняють:

- українську людину, котра усвідомлює: 1) свою належність до української нації, українську національну ідентичність; 2) історичну долю українського народу; 3) часову перспективу; 4) самопошану і національну гордість;
- українську культуру та традиції, самобутність,
- державницько-національну приналежність з-поміж інших аналогічних об'єктів (феноменів).

Українство — геостратегічне конструктивне і життєдайне вчення, що обґрунтовує необхідність: впровадження і творення української національної ідентичності; реалізації і творення ідеї української національної державності в нових умовах; створення українцями на території України самостійної соборної, незалежної України; забезпечення функціонування української мови як корінної мови української нації та офіційної мови держави; розвитку української культури; утвердження української церкви; плекання тисячолітньої історії української державності; розвитку українських традицій і цінностей; збереження національної спадщини; налагодження стратегічних зв'язків земель, населених етнічними українцями; поширення інформації про історичні зв'язки земель, населених українцями з українськими національними державними утвореннями у різні історичні періоди; виконання просвітницької функції через висвітлення у навчальних програмах і підручниках для закладів освіти правдивої історії етнічних українців на історично населених ними землях, проведення заходів, спрямованих на

розвінчування міфів про Україну; реалізації геостратегії сучасної України; утілення української національної мети, стратегічних національних інтересів та ідеалів.

Концепція українства формується у рамках українських геостратегічних шкіл та студій, у глибинних скарбах творців української літератури, музики, художнього та образотворчого мистецтва, пісень і реалізується у практиці міжнародних відносин. Зокрема, С. Петлюра інтернаціоналізував українське питання піснею [326]. Наголошу і на важливій охоронній функції народовства, яку воно виконувало щодо українства [327].

Одним із завдань теорії геостратегії має бути формування власного місця у хронотопі. Антиподом українства виступає деструктивна концепція антиукраїнства як відлуння екзистенційної та віковічної ворожнечі між московським режимом і українством. Скажімо, О. Рафальський із цього приводу дуже мітко підмітив: „Архаїці російських міфологем доцільно протиставляти не архаїку української історії, а насамперед актуалізацію цінностей свободи та самоцінності людини” [328, с. 382]. Мета українства — утвердження України у світі як сильної і авторитетної європейської держави, здатної забезпечити сприятливі і внутрішні, і зовнішні умови для сталого розвитку та реалізації свого стратегічного потенціалу, економіки й українського суспільства, творення національної ідентичності.

Основні завдання українства:

1) творення і ствердження української національної та європейської ідентичності;

2) сприяння у забезпеченні незалежності і державного суверенітету України;

3) відновлення територіальної цілісності України і державного суверенітету;

4) захист прав та інтересів громадян України по усьому світу, зокрема етнічних українців (право на отримання освіти українською мовою та її вільне використання; громадянські права; соціальні права; культурні права; релігійні права; право доступу до україномовних засобів масової інформації; право на мирне зібрання);

5) сприяння протидії агресії будь-яких країн проти української державності та участь у ній;

6) сприяння у реалізації курсу на набуття повноправного членства в ЄС та в НАТО;

7) лобіювання стратегічних національних інтересів у міжнародних організаціях;

8) збереження української ідентичності в чужоземному середовищі, підвищення ролі зарубіжного українства у формуванні цивілізаційної ідентичності;

9) просування українського експорту і сприяння у залученні іноземних інвестицій.

Базою українства виступають зусилля, спрямовані на розвиток відносин стратегічного характеру з ключовими партнерами у сфері міжнародних відносин, передусім з ЄС, НАТО та їхніми державами-членами, здійснення взаємовигідного співробітництва з іншими державами і міжнародними організаціями. Геостратегія українства — напрям дій та мистецтво активної самореалізації або інтервенції української нації на базі власної цивілізаційної національної ідентичності. Потребує наявності розробленої, упровадженої геостратегії України, яка передбачатиме ефективне функціонування і розвиток у багатовимірному геостратегічному ландшафті.

Українство реалізується у відповідних проукраїнських доктринах / стратегіях: українська геостратегія, україноцентризм; геостратегія євроінтеграції; безпекоцентризм; європоцентризм; континенталізм; стратегія блакитного океану. Споконвічною загрозою для Українства виступав московський режим, артикуляція найвищої форми суперечності якого сформована в ідеології рашизму.

Як зазначав М. Грушевський, „теперішнє Українство се те що було од віків на Українськїй землї: домаганнє для українського народу рівного права з иньшими народами — права бути господарем на одвічній своїй землї. Тільки що народ той називав себе в давнїх віках народом руським; а як ся назва стала означати і Великоросів, і тих що від українського народу його права відбирали, то він не схотїв далї сим іменем називатись і пошукав собі иньшого імени. А діло його старе — те що почало ся богато віків тому” [325].

Окрім зовнішньої загрози від рашизму, у рамках розвою українства чітко діагностуються суто національні хвороби, однією з яких, на думку провідників українського націоналізму, виступає малоросійство [96]. Дуже влучно схарактеризував малоросійство С. Петлюра: „Гірше ніж москальські воші можуть бути тільки українські гниди". Інтелектуальні сучасники українства звертають увагу на наслідки реалізації концепції малоросійства — колабораціонізм. Ю. Щербак змальовує їх в образі „прислужницького охвістя окупантів україножерів, маргінальних прихвостнів", зводячи врешті-решт нанівець їхні спромоги щодо „упокорення колишньої провінції". Автор невблаганно і переконливо стверджує: „Зрадники — болюча для України тема, але без її обговорення, вивчення й зрозуміння її причин не обійтися, якщо хочемо побудувати ефективну європейську державу… живильним середовищем руского мору в Україні є комплекс меншовартісного схиляння перед Росією" [37, с. 147]. Тобто утвердження українства потребує також і позбавлення національних хвороб, діагностування та лікування яких є потребою органічною та необхідною. Малоросійство — це: 1) неміч, хвороба, каліцтво, національне пораженство, завжди було інтелігентською хворобою, поражало верству, що мала виконувати роль мозкового центру нації (Є. Маланюк); 2) основна хвороба нашого національного організму, хвороба бездержавності (В. Липинський); комплекс редукованого патріотизму та провінціалізму частини українського суспільства, зумовленого довгим перебуванням земель України у складі Російської імперії (М. Рябчук) [329]; дистанціювання від етнографічної та професійної культури [330, с. 214].

Суголосними є позиції й інших авторів, які звертають увагу на таку категорію, як носії малоросійства — малороси: тип національно-дефективний, скалічений психічно, духовно, а — в наслідках, почасти — і расово (Є. Маланюк); це зросійщені українці, національний характер яких сформувався під чужим тиском і впливом [330]. У Малій енциклопедії етнодержавознавства визначається комплекс малоросійства: „На жаль, досі так званий комплекс малоросійства розглядався, як правило, в контексті пропаганди, а не науки, в контексті більш-менш проникливої, але незмінно викривальної антиколоніальної публіцистики, а не, скажімо, антропології, соціальної

психології чи психоаналізу. Тим часом перед нами типовий, описаний класиками культурної антропології, приклад засвоєння аборигенами колоніальної точки зору на себе як на недонарод із недомовою, недокультурою, недорелігією і т. д. і т. ін. Це — прийняття фальшивого й самопринизливого self-image (уявлення про себе), нав'язаного колонізаторами, — в даному разі уявлення про таку собі „співаючу і танцюючу Малоросію" (за М. Гоголем), котра коли й мала якесь самобутнє минуле, то майбутнього вже аж ніяк мати не може" [331, с. 702].

Автори колективної монографії з питань цивілізаційного виміру української ідентичності прямо вказують на те, що малоросійська ідентичність стала поразкою українства [330, с. 224]. В означеному аспекті доцільно створити умови для унеможливлення проявів цієї хвороби, через що важливим є усвідомлення системоутворювальних чинників українства: українська мова та українська культура; українська національна ідентичність; українськість в її етнічній, культурно-мистецькій, громадянсько-політичній та інших формах; український менталітет і україноментальність; українська державність; націотворчість і націогенез; український епос; український етнос; українські говірки; україноцентрична спрямованість геостратегії; ефективна система національної безпеки (безпека особи, суспільства і держави як триєдиного організму); ефективна форма правління на засадах безпекоцентризму.

Геостратегічний ландшафт українства включає сучасну територію України, а також історично населені українцями землі на: Кубані; Стародубщині; Північній та Східній Слобожанщині в сучасних межах Краснодарського краю; Білгородській; Брянській; Воронезькій; Курській; Ростовській областях, які тимчасово перебувають у складі РФ.

Триває війна, поглиблюється демографічна криза, чимало біженців не планують повертатися з-за кордону, з-поміж них молодь — із Європи. Стратегічні партнери висувають умови, які є тактично виправданими, але поінколи стратегічно шкідливими для успішного розвитку нашої держави. Тому важливо, аби колишнє „малоросійство" не трансформувалося на „малоєвропейство" і сучасне українство, успадкувавши культуру, мову та менталітет з княжих і козацько-гетьманських часів,

акумулювало колосальний потенціал енергії для творення неоукраїнства — нового українства із почуттям самоповаги, самопошани і гідності, в новій соборній, самостійній і незалежній Україні, в нових умовах геостратегічного ландшафту і нового світового порядку.

Викарбовуючи політичний зміст геостратегії, у дослідженні щоразу відбувається звернення до теорії геополітики, адже вона є достатньо теоретично розробленою, і ілюстрація у розумінні відмінностей може відбуватись через проведення порівняльного аналізу. Класична геополітика певною мірою становить чужу українській ідентичності теоретичну концепцію, у якій відсутнє наукове обґрунтування державності України та перспективи розвитку її міжнародної суб'єктності. Отже геополітика — теорія про те, як Україні ніколи не бути державою, а українству — не стати державною нацією, за М. Грушевським, „народом осібним, зі своєю осібною мовою, історією, письменством і культурою, а також правом бути господарем на своїй землі" [332].

У рамках теорії геополітики описуються системні закономірності розвитку та трансформації влади людини, транснаціональних корпорацій, наднаціональних утворень над географічним простором та іншими видами „просторів". Вона пояснює справедливість нерівності у володінні та доступі до природних ресурсів, обґрунтовує монополію на застосування сили, витлумачує міжнародне право на власну користь, формує інструментарій використання політичних відносин та політичних інституцій для досягнення єдино національних інтересів суперетносів у рамках бачення ними власного геополітичного поля поза контекстом принципів балансу та рівноправного співіснування з іншими націями і державами.

Пропонована в цьому дослідженні геостратегія України спрямована на побудову соборної, самостійної, незалежної держави, тож крізь означені діоптрії і будується подане дослідження, зокрема цитування, порівняння, узгодження і калібрування позицій.

Так, М. Дністрянський пропонує визначати геополітику як систему міждисциплінарних знань щодо стану та перспектив формування політичної сфери з позицій геопростору й особливостей практичної діяльності, зумовлених

географічними чинниками [113, с. 15]. Однак із цього визначення навряд чи можна зрозуміти, як теорія геополітики пояснює функціонування та розвиток саме України. Воно занадто загальне і не відбиває іманентних рис самого поняття: яка, за М. Дністрянським, має бути геополітика України? В українському виданні навчального посібника „Геополітика" за авторством М. Дністрянського, із 436 сторінок тексту, на розкриття питання формування української геополітичної думки виділено „аж" 30 [113]! Автор так і не окреслив роль та місце української наукової думки серед учень засновників теорії геополітики (А. Мехена [333], Ф. Ратцеля, Р. Челлена, Х. Макіндера [334]), сучасних її провідників, а головне — не визначив місце України у геостратегічному просторі.

Так, саме просторі, а не „контексті", як писав З. Бжезінський [335], який виклав своє бачення відсутності достатніх можливостей для відстоювання Україною власних національних інтересів поза допомогою ззовні, а Україні приписував в окремих своїх публікаціях роль об'єкта впливу, применшуючи її суб'єктність, здатність до самостійного творення і реалізації власної геостратегії.

Наголошу, що цитоване видання М. Дністрянського здійснено у Львові, автор —українець. Виникає закономірне запитання про наукову ідентичність автора, адже, якщо українські автори не розглядають „геополітики України" або „української геополітики" (за М. Вегешем і М. Палінчаком) [336, с. 178—201], то що ж тоді можна говорити про іноземних дослідників, чому тоді вони мають вивчати коріння формування української геостратегічної думки, якщо навіть наші національні автори цього не роблять? Певним чином свій підхід М. Дністрянський вдосконалив та доповнив і вже у 2021 році підготував ґрунтовну монографію, в якій розкрив уплив нових світоглядних умонастроїв періоду постмодерну на зміну геополітичної свідомості та геополітичного мислення різних аналітичних і державно-політичних середовищ. Крім того, у виданні проаналізовано резонансні постмодерні геополітичні публікації, розкрито проблеми геополітичного розвитку України впродовж 90-х років XX ст. — поч. XXI ст., перспективи відновлення її територіально-політичної цілісності та протидії інформаційним диверсіям у сфері етнонаціональних взаємин та

історичної пам’яті, обґрунтовано можливості посилення геополітичної ролі України на європейському субконтиненті [64].

У рамках української геостратегії це питання розв’язується, адже в теорії геостратегії чітко формується і окреслюється місце України на геостратегічній мапі, викарбовуються її суб’єктність, геостратегічний ландшафт (не обмежується державними кордонами), формується репутаційна стратегія бачення країни в світі і його відображення нашими партнерами. В одній зі своїх монографій у 2018 році я чітко визначав: „Україна має перетворитися із об’єкта геополітики на суб’єкт” [36, с. 275]. Геостратегія уможливлює змінювати ставлення світу до нашої держави відповідно до українських стратегічних національних інтересів.

У такому контексті з позицій політології варто вказати і на монографію А. Гольцова [337], у якій досліджується сучасна геостратегію РФ на пострадянському просторі, а також ідеологічні та концептуальні засади сучасної геостратегії РФ щодо нових незалежних держав. Однак із 355 сторінок обсягу роботи лише 37 (с. 309—346) присвячені вивченню українського вектора російської геостратегії. Тобто знову доводиться констатувати, що „Україна” в роботах українських дослідників розглядається крізь призму інтересів третіх країн, чим наново унаочнюється комплекс малоросійства у науковій сфері. Згадуючи про тих, хто досліджував геополітику, автор наводить чималий список російських дослідників, а лише потім — українських, які вивчали російську геополітику.

Ба більше, в окремих публікаціях надибав пряму вказівку на зверхність і „авторитетність російських дослідників”. Так, у роботі В. Тихонова, виконаній в 2003 році в Харкові, при аналізі спадку українського філософа та мислителя П. Юркевича, прямо зазначено: „П. Д. Юркевич не став таким авторитетним представником вітчизняної філософії права, як його російський ідеологічний послідовник В. Соловйов, хоча немало зробив для обґрунтування ідеї про те, що право, правові переконання важливі для морального прогресу” [338, с. 15].

Аналогічний підхід проглядається і в роботах інших авторів [339].

Також таке „освітнє малоросійство” відображене і в численних робочих навчальних програмах з дисципліни „Основи геополітики”, де серед шкіл геополітики

аналізуються німецька, британська, французька і російська, більше того, вказано на „антирадянську спрямованість концепції Н. Спайкмена” і „американський інтервенціонізм” [340]. Натомість жодного слова не сказано ані про українську школу геополітики, ані про загарбницьку війну РФ проти України, ані про антиукраїнство і ідеологію рашизму як ключову засаду російської геополітики, ані про репресивну й імперську сутність СРСР.

Відзначу: ця програма підготовлена у 2020 році на кафедрі права ЄС у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого. 29 років не існує СРСР, шість років як на той момент уже тривала війна проти України, розпочата 20 лютого 2014 року, а в Харкові у 2020 році, в провідному закладі освіти ще й досі вивчали „антирадянську спрямованість американського інтервенціонізму”. До чого це призвело після продовження війни і її нової активізації 24 лютого 2022 року — всім відомо.

Наведу приклад колективної праці, надрукованої в 2020 році, за редакцією В. Кулика, де українські вчені свідомо впроваджують наратив: „російсько-український конфлікт”, замість російсько-українська війна [194]. Це і є прямим проявом освітянського малоросійства, коли, за влучним виразом С. Грабовського, вчені та дослідники „намагаються не дивитися на світ києво-, полтаво-, харківо- і т. ін. „центричними” очима, а одразу беруть до уваги „інтереси великої держави”, що призводить до напівкарнавального перевдягання дійсності у шати „загальноросійських”, „загальноесенгівських” або ж „загальносвітових” подій і персонажів” [341].

У рамках певних політологічних досліджень існують напрацювання щодо української школи геополітики, які можуть бути взяті за основу [336, с. 178—201]. Однак списку українських авторів-геостратегів і тих учених, хто досліджував їхню спадщину, ще немає. Тож наукове завдання щодо формування історії вчень про геостратегію України має бути закарбоване в науковій матриці формування теорії геостратегії.

Так, наприклад, серед низки наукових статей щодо гібридної війни доцільно вказати на публікацію доктора політичних наук О. Кондратенка, який досліджує

реалізацію геоекономічної політики РФ щодо України в контексті гібридної війни, спрямованої на підрив суверенітету та незалежності України, а також перетворення її на „сіру зону" безпеки між Росією та євроатлантичними інститутами [342].

По-перше, автор тиражує і одразу аксіоматично впроваджує стратегічно руйнівний геополітичний імператив щодо боротьби телурократії проти таласократії, атлантизму проти євразійства. Тим самим О. Кондратенко навіть не намагається принаймні розібратися, а чому використовуються ці концепції і чому в них немає місця Україні, а лише міститься вказівка на безіменне позадержавне утворення під назвою „сіра зона".

По-друге, навіть у рамках предмета дослідження Україна фактично стверджується і таврується як „сіра зона". І натепер, після того, як автор визначив саме це предметом, він прагне: з одного боку, наводити та тиражувати аргументи Росії; а з іншого — намагатися довести протилежне, щоб Україна виглядала не як „сіра зона".

Але ж питання у тому, що сам наратив уже впроваджено та інфільтровано в науковий дискурс, а аргументи можуть комусь подобатись комусь ні, головне, що названий вище автор таврував Україну відповідним деструктивним терміном. Ось цього якраз і треба позбуватися. На моє переконання, це почасти вже не є науковим дослідженням, а більше, за певних інтерпретацій, виступає пропагандою знищення України під різними псевдонауковими приводами. Це нині, на жаль, уже тенденція: тиражування геополітичних кліше і таврування України чи то „сірою зоною", чи то „поясом небезпеки", чи то „американським (англосаксонським) проєктом", чи то „проєктом Ватикану", чи то „знаряддям боротьби колективного Заходу проти Росії" тощо. Ці наративи генерують нові смисли існування як соціальної системи цілком, так і закладають небезпечний політичний дискурс у науковому світі щодо можливостей і загалом інтелектуальних спроможностей творення української геостратегії власними силами і ресурсами, закладаючи підвалини до формування токсичної реальності або ж спотвореного сприйняття цієї реальності. Причому наративи ці — не українські.

Тим самим увиразнюється необхідність делікатного визначення вектора політичних досліджень та їхнього змісту, передусім предмета українських політичних досліджень. Відповідно це накладатиме на авторів додаткове завдання щодо формування коректної системи аргументів на користь тієї чи тієї наукової думки з позицій україноцентризму. Одним із ефективних інструментів реалізації цього завдання постає потреба у розробленні методології теорії геостратегії. Чому роботи А. Гітлера заборонені? Пояснення просте: якщо кожен із авторів почне його вивчати, йому доведеться на нього посилатися, його згадувати, цитувати, вступаючи із ним і положеннями роботи в дискусії і полеміку, а насправді — це і є пряма маніпуляція, реклама й фактично неприхована пропаганда як самої праці, так і безпосередніх її ідей та думок А. Гітлера.

Таку логіку має бути покладено в основу наукових досліджень в українській політологічній і геостратегічній думці. Адже узвичаєно, особливо відповідно до вимог МОН до наукових робіт, маємо вивчати зарубіжний досвід, але лише в контексті того, як він сприятиме реалізації українських стратегічних національних інтересів, а також у більш широкому плані — геостратегії сучасної України.

Тобто при формуванні теорії геостратегії важливо враховувати такі два блоки:

1) засади української школи геостратегії;
2) історію вчень українських мислителів про геостратегію.

Запропонований підхід до цього питання уможливлює розуміти та усвідомлювати коріння і практично підходити до формування й реалізації власної геостратегії без огляду на чужі політичні чи теоретичні концепції, які викладені в такій теорії геополітики, що здебільшого поширюється саме представниками цих двох непримиренних таборів.

Маємо певний брак політичних досліджень у царині справжньої української наукової геостратегічної думки. І все це, на жаль, з боку сучасних українських авторів. Тож, викорінення цього аналітичного та „інтелектуального малоросійства” передусім у головах інтелектуалів, впровадження українського аналітичного стратегічного наративу — є початковим шляхом щодо творення справжньої національної геостратегії сучасної України.

Додатково акцентую, що геополітика не є предметом цього дослідження, тому поза його рамками залишається докладний аналіз окремих положень означеної теорії, проведення якого створило б умови для:

- тиражування чужих та поінколи деструктивних для розвитку українства ідей, смислів та наративів;
- пропагування чужих для Української державності та національної ідентичності теоретичних концепцій і когнітивних матриць;
- визнання і маніфестації факту необхідності постійного доведення нами як „недонацією" права на існування перед уже „сталими" націями-державами;
- поширення месіанських ідей богообраності тих чи тих сторін, розглядаючи вчення їхніх дослідників і поширюючи в маси деструктивні наративи;
- сліпої інтерпретації концепції геополітики, здебільшого побудованої на хибних преференційних антагоністичних парадигмах, неприйнятних і руйнівних у сучасних умовах формування нового світового порядку;
- пошуку вільних місць на авансцені світової політики, які вже давно (за задумом апологетів геополітики) зайняті.

Одним із завдань пропонованої роботи є розроблення теорії геостратегії через покрокове дослідження: політичного змісту поняття геостратегії, категорійно-понятійного апарату її теорії, векторів еволюції та інституціоналізації наукових шкіл української геостратегії, геостратегічного дискурсу й дискурсивного аналізу, зв'язку зі стратегічними комунікаціями та формуванням стратегічного наративу; формуванням зв'язків між теоретичними засадами геостратегії і практики її застосування. Також відзначу, що у своїх публікаціях розглядав питання стратегічної правотворчості, зосібна й на монографічному рівні, тож правовий вимір практичної геостратегії я акцентовано висвітлив в інших публікаціях, на результати яких спиратимуся у цій студії.

Не ігноруючи уроків історії, також важливо зважати на чимало стратегічних помилок, які були допущені вже у нинішні часи з:

- інспірованою нейтральністю [343];

- люстрацією державного апарату [344; 345; 346];
- демілітаризацією суб'єктів системи забезпечення національної безпеки [347—352];
- трансформацією корупції на системоутворювальний чинник функціонування системи державної влади, фактично перетворення на корупційну функцію держави [301];
- „провалами" в історичній пам'яті, пов'язаними із українськими здобутками, водночас на акцентуванні в цій пам'яті поразок як виправдання (бодай на крайній випадок) неможливості самостійного існування України й української культури, отже, виправдання способу особистого існування [341].

Це помилки саме стратегічного порядку, але існує ще й багато інших тактичних питань, які також мають бути з'ясовані вже у рамках створених відповідних наукових шкіл, аналітичних та епістемологічних спільнот [353].

Визначені вище помилки призвели до стратегічного дисбалансу, порушення стратегічного паритету і безперешкодного формування стратегічних загроз державності, які на нинішньому етапі політичного та історичного розвитку не можуть бути вирішеними поза контекстом воєнних і активних безпекових заходів, а загалом проактивної системної безпекової політики, основним принципом функціонування якої має виступати стратегічна адаптивність. Однак із позицій політології в означеному контексті, постають суто наукові питання щодо визначення:

- змісту та параметрів перемоги як конкретного легітимованого, зафіксованого та міжнародно визнаного і забезпеченого міжнародними гарантіями результату;
- змісту та векторів стратегії перемоги як системних і комплексних результативних дій конкретних впливових акторів політичних відносин;
- вартості цієї стратегії перемоги як для донорів, стейкхолдерів, стратегічних партнерів, так і для України, і для ворога;
- параметрів інформування про процес реалізації стратегії, включно з прогресом і регресом;

- сценаріїв дії української влади за умови припинення фінансової допомоги й інвестицій з боку США та ЄС, інших партнерів;
- синхронізація розуміння і трактування поняття „перемога” українськими політиками та стратегічними партнерами;
- параметрів допустимого програшу.

Геополітика заснована на одвічному протистоянні телурократії та таласократії і загалом на принциповому циклічному протистоянні, аксіоматичній бінарності, яка, вочевидь, здебільшого послуговується різноманітними антагоністичними концепціями боротьби і знищення, а отже, і деструктивності, геополітика за своєю природою — антагоністична теорія політичної деструктивності. На це також звертає увагу М. Русанова, зазначаючи, що геополітика як наука сприяє обґрунтуванню створення і розвитку імперій [354]. Отже, сучасна геореальність і відповідна їй світобудова мають відновити та відродити пошук адекватної когнітивної інтегральної системи знань для пізнання явищ навколишньої дійсності і головне — моделювання коеволюційних макросистем розвитку людства в умовах нестаціонарності.

Такою системою у цьому дослідженні пропонується визнати геостратегію, яку треба інтерпретувати у двох ключових іпостасях: 1) концептуальній системі знань: теорія геостратегії; 2) політико-безпековій і правовій практиці: геостратегія як практика і стратегії як акти стратегічної правотворчості.

Формування геостратегії України передбачає поступове зменшення та остаточне нівелювання парадигмальної конфліктогенності геополітики як наперед визначеної конфронтаційної теорії щодо боротьби, війни, протистояння і панування, заснованого не на контролі над територією (власне семантика цього терміна), а саме пануванні, заснованому на смерті, ницості, гіркоті і численних кривавих лихах, циклічності, перервах державності окремих націй.

У. Самчук відзначав: „Почувати себе людиною, почувати себе тим, як ще колись казали, першим творінням Найбільшого Творця, почувати себе свідомим у всіх своїх вчинках у поступованнях — ось основна заповідь людини-європейця” [47]. Натомість Є. Маланюк констатував, що завдання духовного озброєння народу, „металізації” хліборобської психіки, завдання перебудови (отже, й „нищення” дечого,

хоч би воно було навіть „органічним виквітом віків") стоїть нині перед нами у всій своїй історичній невблаганності. Бо на тім, власне, й полягає ціла справа, чи нарід наш залишиться в найближчій добі знову „субстратом", чи таки зробить останнє зусилля й стане нацією. Адже Нація постає як динамічне переборення етносу — племені — люду, як заперечення племінної фізіологічності, як опанування етнічної стихії і одуховлення її. Нація — це невсипуща внутрішня „боротьба" сил, формотвірних і ідеотвірних, з інертною масою („більшістю!") етносу [355].

Озброєння України відповідно до стандартів НАТО, — це лише один із численних, потрібних кроків перемоги над ворогом. Цей крок є стратегічним, адже насправді озброєння сучасною технікою передбачає і навчання українського персоналу її ефективно використовувати і бойове злагодження із силами НАТО, а також побудову промислової військової інфраструктури.

Війна з РФ фактично виконує кілька важливих тактичних завдань у воєнній сфері: 1) остаточне знищення значних арсеналів / складів застарілої радянської зброї; 2) постачання в особливо великих розмірах надсучасної високотехнологічної зброї за стандартами НАТО; 3) навчання персоналу ефективно оперувати такою зброєю, організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації в оперуванні сучасною зброєю; 4) оволодіння технікою і навичками ведення бою у різних умовах та на різній місцевості, вдосконалюючи стандарти НАТО відповідно до українських реалій ведення сучасних війн.

Фактична реалізація означених та низки інших тактичних завдань послугувала інструментом для виконання стратегічного завдання: створення достатніх умов для забезпечення гарантованого рівня безпеки, непорушності конституційного ладу, територіальної цілісності шляхом членства в НАТО. Членство в НАТО є запорукою безпеки України. Питання ідентифікації та трактування параметрів та меж безпеки України з боку інших країн стає неактуальним. Із позицій інтеракціоністського підходу у геостратегії важливо говорити і діяти, впливати і взаємодіяти у війні одночасно із усіма її учасниками.

Тобто потрібно розширити ареал впливу та перейти від однобічного постачання зброї Україні до прямих воєнних дій щодо безпосередньо російського керівництва і

ключових лідерів, політичних інститутів, які генерують рашизм. Так, звичайно, персональні санкції є важливим інструментом цього процесу, однак дуже повільним, позаяк їхня дієвість і часова ефективність буде увиразнена лише із часом — часом, за який продовжуватимуть гинути українські воїни, цивільні, зникатиме український генофонд. На нинішньому етапі санкційний режим не довів власної ефективності: потрібні чітка й ефективна воєнна, а також інша системна та комплексна допомога для тотального знищення ворога.

Росія становить загрозу глобальній безпеці, заснованій на правилах, а тому щодо неї має бути вжито систему активних заходів, також і силових, з метою усунення небезпеки й унеможливлення реалізації її стратегічного потенціалу для відтворення у найближчій і стратегічній перспективі.

У такому аспекті експрем'єр-міністр Великої Британії Б. Джонсон зазначив, що президента країни-агресора В. Путіна потрібно зупинити: „Якщо Путіна не зупинити в Україні, то він знайде нові цілі для своїх реваншистських атак. Ми захищаємо не якийсь абстрактний ідеал, а перший принцип мирного світу, який полягає в тому, що не можна допустити розчленування великих і могутніх країн, своїх сусідів, і якби це коли-небудь було дозволено, то жоден народ ніде не був би в безпеці" [356]. Майже рік по тому — 1 листопада 2023 року, резонують цим словам і думки голови Пентагону Л. Остіна, який зазначив, що „Путін не зупиниться в Україні, і ми це однозначно знаємо, ми всі це знаємо, тому потрібно продовжувати надавати підтримку Україні і допомагати їм захищати свої суверенні території".

Діапазон наукової проблеми обраної теми дослідження зумовлює використання різноманітних методів дослідження. Логіка роботи передбачає формування засад для творення геостратегічного дискурсу, з'ясування його стратегічного когнітивного потенціалу в рамках розроблення теорії геостратегії [65, с. 119—134] обґрунтування необхідності послуговування дискурсивним аналізом при формуванні стратегічних наративів [357].

Розвиваючи ідею щодо певної деструктивності окремих геополітичних теорій [65, с. 219—239], я в окремих публікаціях дослідив питання інтерпретації стратегічної мети війни путінським режимом проти України, визначив базові концепти

деструктивної ідеології, а також подав авторську оригінальну теоретичну доктрину „де-концепції” через виділення однорідної семантичної валентності базових концептів будови та реалізації ідеології „руського мира” [358].

Окремим компонентом, що має наукову новизну, є пропонована авторська доктрина „червоних ліній”, під якими в практиці міжнародних відносин варто розуміти абстрагований символічний концепт, який застосовується у конфронтаційному політичному дискурсі як сигнал попередження або заборони, артикуляції умов чи ультиматумів, інструмент стримування / тиску з метою підтримання безпечного співіснування та сталого розвитку світової спільноти, а також забезпечення національних інтересів окремих держав.

Зі свого боку, доктрина червоних ліній — це систематизоване наукове вчення, засаднича політико-безпекова концепція держави, яка може бути увиразнена в нормативному акті стратегічної правотворчості, що містить дефініцію „червоні лінії”, відображає сутність та зміст цього поняття, відповідного стратегічний курс державної політики щодо гарантування реалізації пріоритетних життєво важливих національних інтересів, визначення й оцінки загроз і небезпеки їхнього порушення, а також репрезентацію дипломатичного, економічного, військового та іншого системного інструментарію, зокрема, стратегічних комунікацій, що застосовується на засадах проактивної політики. Формування означеного авторського концепту стало наслідком розроблення концепцій стратегічної невизначеності [359] та стратегічної ясності [360]. Важливим для дослідження виступає використання названих концепцій.

Стратегічна невизначеність — 1) прихована стратегія впливу на власне геостратегічне позиціонування; 2) адаптивна геостратегія, що увиразнюється через реалізацію комплексних і об’єднаних загальним задумом стратегем (адаптивних секторальних стратегій) з метою збереження ствердження власної цивілізаційної ідентичності, вираження своєї геостратегічної місії та реалізації стратегічних цілей за умови прийняття іманентності та перманентності змін і невизначеності. У такому аспекті варто наголосити на резонуванні моєї концепції М. Дністрянським, який чітко проголошує необхідність відходу від обмеженої державної політики, зосередженої

лише на активному протистоянні зовнішнім та внутрішнім загрозам, натомість переходити до важливих геополітичних місій [64, с. 125—136]. На думку цього українського вченого: „Зростання геополітичної ролі України є реальним, однак потребує сильної державно-політичної волі, зміцнення патріотизму та національно-державної самоповаги загалом, а також поглиблення регіональної й етнополітичної консолідації українського суспільства… Україна має втілювати свою геостратегію, в основі якої — пріоритет національних інтересів, неухильне нарощування свого сукупного потенціалу, забезпечення зростання міжнародного авторитету" [64, с. 136].

Формами прояву стратегічної невизначеності виступають:

1) дискредитація базових принципів функціонування світової архітектури безпеки;

2) поєднання амбітності з амбівалентністю;

3) артикульовано не визначене ставлення до певних аспектів зовнішньої політики, тлумачення тих чи тих явищ по-різному, але головне — відверто лише на свою користь і задля власної вигоди;

4) відсутність зовнішньо ідентифікованого послідовного прагматизму і непрогнозованість поведінки і напрямів діяльності [361].

5) опертя зовнішньої політики не на стійкі цінності, а не змінювану обстановку та максимальне прилаштування до неї з метою отримання власної вигоди і пожадливості;

6) дипломатична активність та публічна дипломатія загалом, засновані на непередбачуваності [362; 363];

7) іманентна суперечливість відносин із довколишніми суб'єктами аж до суперництва та ворогування;

8) обмеження відносин конкретним колом цих відносин, за рамками яких відносини із цим самим суб'єктом можуть бути іншими;

9) відсутність чіткої операціоналізації поняттями „союзник", „партнер", „суб'єкт взаємодії", „політичний актор" із відповідними політичними стратегіями щодо кожного з цих понять;

10) баланс між уявленнями про себе і сприйняттям навколишніми;

11) надавання ясності та прозорості своїй стратегії, навіть якщо не можна запропонувати певність.

Наведено авторські аргументи на користь трансформації концепції стратегічної невизначеності на концепцію стратегічної ясності та національної ідентичності. Її зміст, з урахуванням творення модерної геостратегії України, розкрито на прикладі Китаю. Розвиваючи ідеї діалектики як вчення про причини й умови тотожності протилежностей, боротьби взаємовиключних протилежностей (викладені в конспекті книги Г. В. Ф. Геґеля „Наука логіки"), формую онтологічні засади концепції стратегічної ясності, в рамках якої:

1) виокремлюється одна головна суперечність і формуються чіткі стратегії її врегулювання;

2) проголошується необхідність у пануванні нової культури, формування освіченої та передової країни;

3) розбудовуються: нова геостратегія як оновлена стратегічна візія Україною власної суб'єктності, її геостратегічне позиціонування та брендинг; оновлена Українська Держава на засадах національної демократії та стратегічної меритократії як осучаснений політичний лад України, що зумовить розвиток й удосконалення форми правління та політико-правового режиму; оновлена українська цивілізаційна ідентичність як сучасна консенсусна складова європейської ідентичності; оновлена економіка як економіка нової демократії, заснованої на стійкому функціонування гарантованих механізмів реалізації національних інтересів; оновлена стратегічна культура як культура нової демократії; оновлена структура громадянського суспільства, в якій у рамках стратегічної меритократії формується окремий прошарок стратіархів — інтелектуалів зі стратегічним державницьким мисленням, що формують та реалізують стратегічний курс державної політики в рамках геостратегії.

Сучасний світ — світ відкритих відносин, Україна опинилась у стані війни з Росією через власну замкненість, яка мала передусім зовнішньо зумовлений характер і небажання чи то НАТО, чи то ЄС чітко сформулювати власну візію щодо реальності та чітко визначених термінів набуття Україною повноправного членства або взагалі визнання імовірності такої події. Геостратегічна візія та політичний досвід

засвідчили, що перебувати в безпеці країнам ЄС і вести розбудову власного життя поза контекстом України неможливо. Далі в дослідженні (у третьому розділі) при аналізі практичних аспектів геостратегії буде продемонстровано чіткий алгоритм та засади імплементації концепції стратегічної ясності при реалізації геостратегії України.

Висновки до першого розділу

Відповідно до викладеного, виділю десять ключових завдань, які має виконувати геостратегія як макросистема: 1) концентрація уваги на конкретно визначеній меті і термінах її досягнення; 2) чітка ідентифікація наявних проблем та суб'єктів їх створення для України із наступною пропозицією конкретних способів розв'язання; 3) спосіб негайного застосування; 4) чіткі терміни виконання як кожної секторальної стратегії, так і геостратегії цілком на конкретно визначеному етапі історичного розвитку; 5) звертатися до народу як до високо інтелектуальних носіїв генетичного коду, українського ідентичності, спадкоємців розумної нації; 6) робити чіткий акцент на раціональній побудові стратегій, усвідомленні та розумінні інструментів та методів їх реалізації, набагато менше спиратися на емоції; 7) культивувати стратегічну культуру, тримаючи людей у стані перманентного розвитку; 8) спрямовувати громадян до захоплювання високими ідеалами, складними теоріями, високим інтелектом, міждисциплінарним підходом при виконанні завдань будь-якої складності; 9) посилювати почуття власної відповідальності за успішну реалізацію геостратегії як колективного продукту і результату діяльності усієї інтелектуальної української нації; 10) спонукати людей до більш глибокого вивчення самих себе, своїх потреб, цінностей та інтересів, які складають ядро стратегічних національних цінностей та інтересів.

Актуалізовано політико-безпековий дискурс геостратегії саме як політико-безпекової практики, іманентною рисою якої виступає розвиток через інтеграцію, а не одвічна боротьба через знищення і панування. Надано такі напрями дослідження: 1) інструменталізація теорії дискурсу для формування геостратегічного дискурсу;

2) зміст дискурсивного аналізу на конкретних прикладах російсько-української війни; 3) значення метакогнітивного дискурсу для формування сучасного геостратегічного дискурсу. Репрезентовано авторську модель системних дискурсів геостратегії як теорії.

Науково доведено і аргументовано, що геостратегічний дискурс має виступати одним із дієвих засобів формування геостратегічного простору, а назагал становити вагомий важіль реалізації геостратегії як політико-безпекової практики. Додатково аргументовано дуалізм геостратегії як політичної теорії і як політико-безпекової практики. Геостратегія виграшу України полягає у збереженні державності, відновленні територіальної цілісності, реалізації політики розвитку. На цьому шляху найбільш прийнятним є сценарій перемоги, адже якщо буде не лише перемога України, а й програш РФ, наслідком цього буде мир — ніяк не інакше і аж ніяк не навпаки. Важливим стали отримані висновки внаслідок застосування природно-правового методу, а також положень політичної теології.

На підставі авторської моделі геостратегії проаналізована концепція стратегічної невизначеності, її сучасні прояви на прикладі Китаю крізь призму сучасних політичних тенденцій, структури політичної комунікації та політичних відносин, політичних інтересів і політичної діяльності, які синергетично впливають на її зміст та форми прояву.

Висновується, що сучасна геостратегія України має виступати головним дзеркалом, яке прискорить процес її опритомнення, повноцінного входження до світового співтовариства як сильної та ефективної держави — України — із визначеною і самоусвідомленою самоідентичністю, сформованою інтелектуальною елітою суспільства, здатною формувати дороговкази майбуття і розширювати горизонти розвою соціальної системи та національного генотипу в умовах перманентних трансформацій і зміни глобальних сил. Збагнувши самотність на власній землі, маємо стати активним суб’єктом будови нової архітектури світового порядку, вибороти врешті-решт право української нації на впорядкування власного життя за законами свого етносу, сформованого багатотисячолітньою історією, та управління ним.

РОЗДІЛ 2
ЕВОЛЮЦІЯ ГЕОСТРАТЕГІЇ ПРОВІДНИХ МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ ЩОДО УКРАЇНИ

2.1. Геостратегічна зумовленість зовнішньої політики США

Геостратегія США як глобального лідера та балансоутримувача, корінного стейкхолдера світової безпекової архітектури виступає важливим предметом окремих ґрунтовних досліджень [368—372; 234; 145; 373—376]. Також у цій роботі враховано розвідки Ю. В. Макара, який системно вивчає еволюцію двосторонніх відносин України й Канади [377—380]. У тексті дисертації дається аналіз численних позицій сучасних американських аналітиків, стратегів, військових експертів, досліджуються позиції аналітиків та вчених зі стратегії безпеки, тож вона просякнута системним аналізом ключових американських досліджень. У рамках підрозділу буде розглянуто окремі елементи геостратегічної обумовленості формування та форматів реалізації геостратегії США крізь аналіз концепцій монополярного атлантизму і багатополярного світу і їх впливу на реалізації геостратегії України.

За першого випадку роль США в ролі global power і як наслідок global leadership є атрибутивною. Отже, будь-які стратегії держав є фактично проксі стратегіями в рамках грандстратегії розвитку США як глобального лідера. Фундаторами та фактичними засновниками цієї теорії виступали З. Бжезінський [381, с. 36] та Г. Кіссінджер [382], які свого часу відкрито сформували наратив про те, що США є наддержавою, яка володіє владою і домінує в усіх сферах світової влади, які мають вирішальне значення у: військовій, економічній, технологічній, культурній сферах.

Атлантизм — геостратегія, що ідеолого-філософським і стратегічним чином оформила цінності „західної” цивілізації. Головні її центри — США та Західна Європа (передусім Велика Британія), які розділені Атлантичним океаном, тому трансокеанічні комунікації мають тут вирішальне економічне і політичне значення.

Нині легалізація атлантизму здійснюється завдяки стратегічній діяльності НАТО [35; 383].

За такого підходу війна Росії проти України є інструментом послаблення Росії, водночас моделлю впливу на Китай, який дедалі більше зазіхає на світове панування через різноманітні концепції „спільноти єдиної долі", які свого часу дуже активно намагався просувати Голова КНР Сі Цзіньпін. Більш виразно озвучив свій суб'єктивний погляд на зовнішню політику США Г. Кіссінджер, який працював в адміністраціях двох американських президентів Ричарда Ніксона та Джеральда Форда, а також співпрацював із режимом В. Путіна, і заявив, що країни Заходу мають припинити спроби завдати нищівної поразки російським військовим в Україні та дозволити Росії залишити за собою Крим, який та відібрала в України в 2014 році. На його думку, мирна угода між Україною й Росією мала б передбачати повернення до ситуації, яка була перед повномасштабним вторгненням, тобто до 24 лютого. „Продовження війни за межами цієї точки буде вже не про свободу України… а про нову війну проти самої Росії", — сказав він [384].

Така позиція не є випадковою. Як показав досвід і практика ведення війни РФ проти нашої країни, така інспірована короткозорість спричинила концептуально неправильний підхід адміністрації спочатку Б. Обами, а потім і Дж. Байдена до її оцінок, передусім: формату проведення війни, геостратегічного ландшафту та стратегічних наслідків для усієї системи світової безпеки, серед іншого, і національної безпеки США.

Адже з позицій монополярного атлантизму завдання стратегічної поразки Росії, про яку постійно наголошують військові США, зосібна міністр оборони Л. Остін, призведе до усунення інструмента впливу на головного конкурента за світове панування — Китай.

На думку Г. Кіссінджера, Росія у своїй конфігурації потрібна США як можливий союзник проти Китаю. Водночас якщо Росії буде завдано поразки, то вона, найімовірніше, не зможе утримати та зберегти територіальну цілісність і керованість багатьма суб'єктами, що обернеться парадом суверенітетів, чим одразу ж скористається Китай. Тому атлантисти чітко розділяють обмежену допомогу Україні

щодо її не програшу, і поразку Росії, яка стане прямим конфліктом США та Росії, що стратегічно посилить Китай. А це вже суттєво послабить саму США і створить нові додаткові переваги для Китаю, який, відповідно до власного східного світогляду, з боку спостерігатиме та чекатиме за битвою геополітичних титанів (яка насправді їх лише знесилить). Увиразнення концепції стратегічної неясності з боку США щодо перемоги України відповідно до українських стратегічних національних інтересів відбулося особливо після приходу до влади режиму Трампа в 2025 році.

Одна з причин цього приховується в усталеному розумінні геостратегії, яке свого часу сформулював З. Бжезінський. На його думку, для Сполучених Штатів євразійська геостратегія передбачає цілеспрямоване управління геостратегічно динамічними державами та обережне поводження з геополітично каталітичними державами відповідно до подвійних інтересів Америки у короткотерміновому збереженні своєї унікальної глобальної влади та в довгостроковій трансформації все більш інституціоналізованої глобальної співпраці. З. Бжезінський формулює три головні імперативи імперської геостратегії США: 1) запобігання таємній змові та підтримці безпеки між васалами; 2) утримування податливих і захищених держав; 3) утримання варварів від їх об’єднання [385, с. 40].

Доцільно визнати і відверто наголосити той факт, що Америка не має достатнього досвіду анексій територій, нав’язування і переписування історії, фактичної асиміляція і рейдерського захоплення та поглинення окремих держав і територій, населення. Доктрина Монро і американо-мексиканська війна 1846—1848 років, унаслідок якої США приєднали до себе значні частини Мексики, які наразі є такими штатами, як: Техас, Каліфорнія, Аризона, Невавада, Юта, Нью-Мексіко, Колорадо і частина Вайомінга, не є репрезентативними. Однак саме ці штати потенційно можуть складати небезпеку щодо територіальної цілісності США, оскільки через застосування маніпулятивних технологій і методів гібридної війни там може бути реалізований сценарій щодо розвалу США. Події у січні 2024 року в Техасі на кордоні із Мексикою свідчать про існування розумного зерна в наведених вище міркуваннях.

Америка вміє управляти, мотивувати, діяти у власних інтересах, має ефективний інститут лобізму і через власних лобістів по усьому світу реалізує зовнішню політику. Але США не має досвіду: 1) анексій та приєднання тих чи тих територій до власної країни; 2) ведення громадянської війни (на сучасному етапі); 3) реалізації політики внутрішньої безпеки за умови функціонування демократичного режиму в умовах непідкорення окремих губернаторів федеральній владі, протидії проявам громадянської непокори; 4) боротьби із сепаратизмом та реінтеграцією. Натомість Росія має алгоритм чітких і послідовних дій на такий випадок. Саме тому до Маріуполя вже у квітні 2022 року завозилася не лише гуманітарна допомога, а й готівкові російські рублі, а також російські шкільні підручники, було заблоковано зв'язок, повністю взято під цифровий контроль сегменти Інтернет та всі соціальні мережі.

Г. Кіссінджер також відверто стверджує, що потужний Китай не в інтересах США. Китай за Сі Цзіньпіна не стане західним [384]. Саме тому не в інтересах США воювати з Росією безпосередньо. Максимум це може бути у формі проксі війни, коли на боці України братимуть участь добровольці або приватні військові корпорації, але не збройні сили США. Фактично Г. Кіссінджер навіть не допускає у жодному зі своїх сценаріїв світових трансформацій розпаду Росії, а постійно перебуває у пошуку місця для неї. Це, до речі, напевно, і стало одним із головних аргументів відсутності у США прозорої і зрозумілої стратегії виграшу України у війні проти РФ через знищення політичного режиму й подальший розпад Росії та формування неополярного світу в умовах постросії.

На відміну від Г. Кіссінджера, З. Бжезінський зосереджував активну увагу саме на Україні, розглядаючи її як активного та дієвого суб'єкта міжнародних відносин [4; 386]. Одразу після проголошення відновлення Української державності у 1991 році, З. Бжезінський підготував концептуальну статтю щодо європейської перспективи України [386, с. 125—127; 387]. Американський геостратег польського походження має, напевно, один із найбільших наукових масивів досліджень щодо розвитку міжнародної суб'єктності України [335], будучи неупередженим фахівцем і послуговуючись стратегічним баченням перспектив і горизонтів розвитку

Європейської спільноти [388]. Висловлена теза знаходить підтвердження і в публікаціях інших українських вчених [389].

І хоча у здобутку цього дослідника є роботи щодо необхідності зближення США та РФ, вони здебільшого мають прогностичний характер, ідейний, ніж реально відображають дійсність. Поза це, З. Бжезінський ніколи не пропагував видержавлення нашої країни, зміни її територіальної цілісності, на відміну від Г. Кіссінджера, політичні погляди якого були детерміновані ідеологією політичного режиму в Росії. Це відзначає також колишній надзвичайний і повноважний посол України в США Юрій Щербак, відкрито та сміливо називаючи одного з колишніх провідників сучасної безпекової політики США Г. Кіссінджера одним із руйнівників української державності, підспівувачів путінському режиму; при цьому чітко маркуючи З. Бжезінського другом України. Резонує моїй позиції і думка Ю. Щербака, який чітко пропонує радше зготуватись та усвідомити шляхи і наслідки розпаду Росії, аніж рятувати імперію зла, коріння якої чітко зміцнюється небажанням поборників свободи до реальних та суттєвих дій [37].

Знову ж таки, конфлікт інтересів має дотичний характер. Якщо з боку Росії, це типовий конфлікт цивілізацій, адже, на їх думку, створена ними концепція „руського міра" і основою руської цивілізації, є противагою західній цивілізації та іншим планам (А. Далеса, Гарвардський та Х'юстонський проєкти, Е. Хауса тощо), то з боку атлантистів йдеться про унеможливлення становлення нових центрів сили, зокрема формування таких, які унеможливлювали б ріст потужності Китаю та нівелювали його здатність до технологічного, космічного й іншого панування, яке може за певних умов привести до світового володарювання. Останнє ж сприймається єдино в рамках компетенції та прерогативи суто США. Ось чому конфлікт з Росією має не цивілізаційний, а саме геостратегічний характер, адже, відповідно до концепції монополярного атлантизму, яку я проаналізував, саме в стратегічному горизонті Росії доведеться першою стикнутися із потужностями Китаю і протистояти йому щодо повернення наданих в оренду земель. Перетинання інтересів також прогнозую і в космосі та в інших високотехнологічних сферах. Скажімо, заяви влади Китаю про небезпеку космічних супутників Ілона Маска Starlink для своєї безпеки вже є першим

дзвоником майбутнього цифрового протистояння на рівні не лише країн, а й транснаціональних корпорацій і бізнесового сектору. Ба більше, урядовці Китаю заявили, що Китай повинен розробити стратегії, що уможливлять у разі необхідності фізичне знищення супутникового інтернету Starlink, оскільки він „становить ризики та небезпеку для суверенітету та національної безпеки Китаю" [390].

Свого часу у 2022 році Дж. Байден чітко відповів, чому Америка не вводитиме свої війська на захист України, окресливши, так звані „червоні лінії для США": 1) Україна не межує із США; 2) Україна не є членом НАТО; 3) з Україною не існує двосторонніх угод про надання реальних гарантій безпеки; 4) в Україні не розміщено об'єкти стратегічної інфраструктури, які є потрібними Америці і працюють на неї; 5) Україна не зберігає американську нафту або газ. Суто прагматично і без усіляких реверансів. Як бачимо, атлантизм є шляхом тривалої війни України проти Росії, яка закінчиться тоді, коли ресурси однієї зі сторін тимчасово не зможуть відповідати прагненням та цілям зовнішньої політики сторін війни. Отже, у рамках багатополярного світу стратегічна поразка Росії насправді тягне за собою значний перерозподіл світу, який не влаштовує жодного нинішнього геостратегічного гравця:

- США не буде влаштовувати поглинання Китаєм послабленої Росії;
- стратегічним завданням США, індоктринованим у їхні ЗПС, є дружба з РФ проти КНР;
- Францію і Німеччину не влаштовуватиме переформатування центрів сили в Європі, в яких місця лідерів не будуть беззаперечно належати цим двом країнам, тож їхня позиція має бути увиразненою як через розміщення ядерної зброї в європейських країнах та відмови від політики ядерного стримування як такої, що позбавляє безпеки неядерні країни, а також максимізація потуг щодо створення Європейської армії;
- звертаючись до досвіду втрати Спартою у 379 році до н. е. військової переваги через об'єднання за ініціативою Фів до певних союзів, лідери ЄС не бажають отримувати нового лідера в особі України та Франції, або України та Туреччини (дієвих союзів за її участю), прагнучи зберегти той стан гомеостазу, який гарантує їм

розвиток і збереження рівноваги у стосунках передусім із Росією (навіть сценарно та гіпотетично питання демонтажу РФ розглядаються лише в науковій зарубіжній літературі і не корелюють із відповідними ЗПС як стратегемами (але про це у Розділі 3 дисертації йтиметься детальніше);

- НАТО втратить провідну роль як дієвий блок і фактичний провідник атлантизму, здатний оперативно й ефективно реагувати на комплексні загрози військового характеру, що за певних умов викличе хвилю регіональних війн з подальшим переформатуванням світу і фрагментацією безпекового простору;
- ЄС втратить важелі впливу на окремі країни і збереже тенденції до розбалансування європейської політики єдності, зокрема через зміну процедур одноголосного ухвалення найбільш важливих рішень (Угорщина та Словаччина за підтримки РФ слугують найбільш сильним чинником дестабілізації європейської єдності);
- збільшиться регіоналізація центрів сили: Туреччина, Ізраїль, Індія, окремі країни Африки рішуче, також і поза правовим полем ООН, реалізовуватимуть власний стратегічний потенціал.

За таких умов, у рамках постулатів концепції багатополярного світу, стратегічна поразка Росія також є невигідною.

Війна в Ізраїлі, непрогнозованість і стратегічна невизначеність Китаю, політична турбулентність і загроза федератизму з боку сепаратистів у США, стратегічні проблеми Глобального Півдня, дезінтеграційні процеси в європейській ЄС — усе перелічене нині описує той геостратегічний ландшафт, за якого війна РФ проти нашої країни не може бути за певних умов визнана лідерами зарубіжних країн пріоритетною для реалізації їхніх національних інтересів. Висновок стосовно структурних компонентів геополітичних концепцій: якщо послуговуватися класичними геополітичними кліше та концепціями: монополярним атлантизмом і концепцією біполярного світу, то аксіоматичність недоцільності поразки Росії вбачається очевидною. Адже колись ще Макіндер писав, що будь-яка можлива соціальна революція не змінить ставлення Росії до географічних умов її існування [391, p. 430].

Тож прогнозую поступовий спад фокусування на російсько-українській війні через її депріоритезацію у глобальному контексті і мілітарному дискурсі, актуалізації формули: війна всіх проти всіх, людина людині — вовк, право сили — на противагу силі права, політика небезпеки — на противагу безпечній політиці. Але це лише з позиції засновників геополітики минулого тисячоліття, старої школи геополітики та викладених у її рамках теорій і концепцій, які здебільшого вже мають ортодоксальний та утопічний характер і в яких не було місця для самостійної і незалежної України. А отже, прогнозований фаталізм світових лідерів щодо здатності нашої країни до перемоги (замість стратегії „Win — Win" дедалі більше упроваджувана концепція „Lose — Lose") має свої корені, апріорі закладені в рамках концептуальних положень теорії геополітики.

У сучасному нелінійному світі і сьогочасній реальності це не завжди так. Чому саме геостратегія? З позиції геостратегії усе виглядає певною мірою по-іншому. І обґрунтування цього лежить саме в площині геостратегії. Наголошу, що проблематика територіального фактора має нетривіальний характер. Адже свого часу ще Ю. Тихомиров відзначав, що територіальний чинник набуває небувалої гостроти, оскільки у принциповому плані доводиться розрізняти проблеми:

1) самовизначення народів;

2) захисту прав особистості і національних меншин;

3) проблем непорушності державних кордонів.

Якщо перша відлунює міжнародні імперативи і суверенітет народу, то друга — ідеї та принципи конституційного і міжнародного права. Тому механізм інтеграції цих явищ ще належить відпрацювати [392, с. 15].

Від себе також зазначу, що в рамках концепції геостратегії має знайти відповідь таке питання: що є найвищою цінністю для держави: її територія та конституційний лад або ж життя людини. Причому це має бути зроблено прагматично, а не демагогічно. Так, наприклад, відповідно до ст. 3 Конституції України, життя людини та її безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Водночас у рамках військово-політичної доктрини проголошується теза про повернення територій України, а очільник НАТО Й. Столтенберг та Президент США Дж. Байден взагалі постійно

повторюють, наче мантру, фразу, що „жодного дюйма” НАТО не віддасть російським загарбникам. Однак відповідність заяв конкретним діям буде перевірена лише часом.

Як науковець, який безпосередньо навчався в США, зокрема в Інституті національної безпеки Університету Делаверу, відзначу, що позиція нинішнього політичного керівництва США щодо війни проти України є у певний спосіб стратегічно прогнозованою і водночас такою, що розчаровує. У більшості досліджень щодо геостратегії США наголос робиться на військовій могутності, технічній оснащеності й економічному потенціалі США, тобто тому, що не завжди перебуває у площині реальності і досяжної відчутності. Проте усе це (геополітичні концепції, закони, доктрини тощо) важливе лише до початку реальної війни, а далі діють інші закони — закони геостратегії. Так ось в цьому плані США втратили стратегічну першість, а в реальній зовнішній політиці зникла стратегічна ясність.

Нижче виокремлю стратегічні прорахунки США щодо України:

1) відсутність стратегії виграшу України через програш РФ та її фрагментацію (демонтаж, десуверенізацію, руйнування);

2) відсутність ґрунтовно розробленої концепції стратегічної поразки РФ із подальшою її фрагментацією на окремі суб’єкти міжнародних відносин і формування нового світового порядку в контексті постросії;

3) небажання прийняти реальність щодо необхідності дезінтеграції і фрагментації РФ, як свого часу це було зроблено із СРСР, змінити екзистенціали свого буття з парадигму миру на парадигму війни;

4) відсутність синхронізованого і консенсусного розуміння перемоги українськими і американськими стратіархами;

5) ідентифікація КНР як головного та концептуального пріоритетного ворога США;

6) розгляд потенційних можливостей стратегічного партнерства або співпраці із Росією у формуванні нового світового порядку, зокрема, як стратегічного партнера у можливій війні проти КНР;

7) неефективна воєнна стратегія: побудова воєнного потенціалу, власного ВПК і виробництво зброї усередині країни в промислових масштабах для

забезпечення глобального лідерства, здатність до підтримки ведення кількох виснажливих багаторічних війн.

Цілком підтримую позицію американського історика Тімоті Снайдера, який стверджує про початок фрагментованої третьої світової війни. Американські геостратеги не змогли її передбачити, спрогнозувати і завчасно попередити. Стратегічна невизначеність США дедалі глибше увиразнює контури глобальної нестабільності, а США перетворюються на епіцентр кризи національної безпеки. Свого часу, посилаючись на геостратегічну мудрість, О. фон Бісмарк влучно пожартував, що сучасним американським лідерам пощастило „межувати на півночі та півдні зі слабкими сусідами, а на сході та на заході — з рибою". Акцент на географічному чиннику було зроблено недарма, адже недбалість керівників США, їхня зашореність старими парадигмами, сформованими в епоху холодної війни (промова Дж Буша старшого „котлета по-київськи", „мантри" Г Кіссінджера про войовничість Китаю і стратегічну потребу в дружбі з РФ, про яку також свого часу згадував і З. Бжезінський тощо) закрили, на думку автора з Єльського Університету Axel de Vernou, „певний кластер галузі американської державної мудрості" [393].

Натомість російські та китайські аналітики, спираючись на власні розробки, а також, враховуючи стратегічний інтелектуальний потенціал західної наукової думки, сформували власні концепції переформатування світового порядку і перезавантаження світу: 1) РФ — концепція „руського міра" на ґрунті ідеології рашизму; 2) КНР — концепція „Один Пояс — Один шлях" на ґрунті ідеології спільноти єдиної долі. Продовження інтелектуального і стратегічного тупцювання на одному місці, відсутність серйозних сучасних напрацювань щодо модерної геостратегії США в найближчій перспективі унеможливить збереження глобального лідерства і призведе до військового переформатування світової архітектури безпеки.

Свого часу А. Гамільтон джерелом таласократичної сили США уважав необхідність захисту своїх портів, річок та торгових пунктів від зовнішніх сил. У роботі „Федералісті 11" він майстерно сформулював необхідність неподільного союзу для створення військового флоту. Щоб протистояти проникненню Іспанії в Міссісіпі та інтересу Франції і Британії до американського рибальства, стверджував

він, державних військово-морських сил буде недостатньо. Кожен географічний регіон Сполучених Штатів наділений власними ресурсами та населенням: „Деякі південні та... середні штати дають більше заліза та кращої якості. Моряків переважно брати з Північного вулика”. А. Гамільтон свого часу чітко передбачив, що за умови об’єднання, народиться „велика американська система” [394].

Так само знаходимо певні підказки і у прощальній промові Дж. Вашингтона, який відзначив існування небезпеки „географічної дискримінації — північної та південної, атлантичної та західної, — через яку винахідливі люди можуть намагатися збудити переконання, що існує реальна різниця між місцевими інтересами та поглядами” [395]. На жаль, це пророцтво збувається: у штаті Техас наприкінці 2023 року інтереси місцевих громадян не збігалися із федеральними інтересами країни, що сформувало небезпечні прецеденти до спротиву і непокори місцевої влади федеральній, так само наголошу і не масових безладах, які чинилися у травні 2025 року в Лос-Анджелесі через незгоду місцевих мігрантів із новою політикою щодо них.

Ф. Тернер відзначив, що „американський соціальний розвиток постійно починався спочатку на кордоні; це постійне відродження, ця плинність американського життя, це розширення на захід з його новими можливостями, його постійний контакт із простотою первісного суспільства створюють сили, які домінують у американському характері” [396].

На думку А. Верну, США мають протистояти відродженню китайської та російської геополітичної думки відродженням власної геостратегії, яскравим прикладом якої свого часу був З. Бжезінський. Саме він привернув увагу до геостратегії, відзначивши у своїй хрестоматійній праці „Велика шахівниця”, що здійснення американського глобального лідерства має враховувати факт залишення політичної географії критично важливим фактором у міжнародних справах. Отже, зосередження уваги на ключових гравцях і правильна оцінка рельєфу мають стати відправною точкою для формулювання американської геостратегії задля довгострокового управління євразійськими геополітичними інтересами Америки [393].

Переконаний, що питання геостратегії для США є вкрай важливими і актуальними. Без їх концептуального розв'язання країну поглинуть: сепаратизм, внутрішні безлади, групові порушення громадського порядку, керована „міграційна криза", порушення конституційного ладу, територіальної цілісності, внутрішні суперечки. У поєднанні із застосуванням кібератак, генеративного штучного інтелекту, а також численних антагонізмів, що мають різне коріння, в США у найближчій перспективі (2025—2029) будуть сформовані передумови для дестабілізації державного ладу, демократичного режиму і руйнування республіканської форми правління.

На думку автора, збереження статусу глобального лідера, а також безпосередній процес реалізації і збереження глобального лідерства США безпосередньо детермінує збереження США як цілісної держави. За умови програшу України, програшу англосаксонської системи геостратегія США зазнає корінної фрагментації, що може за певних умов стати каталізатором початку руйнування цієї країни. Це питання складне. Воно не має простих відповідей, тому потребує комплексного вивчення фахівцями різних наук.

2.2. Геостратегічні імперативи країн Європейського Союзу (на прикладі геостратегії Німеччини і Польщі)

У рамках партнерства і прагнення до вступу в ЄС доцільно виділити дві країни, відносини з якими суттєво впливатимуть на подальшу долю нашої держави: Німеччину і Польщу. У дослідженні чітко проголошується положення: Європа станом на березень 2025 року поступово починає усвідомлювати, що живе у ситуації війни. У червні 2023 року Німеччина вперше з часів закінчення Другої світової війни затвердила Стратегію національної безпеки [397].

Цей момент у наукових колах України не набув значного висвітлення, зацикленість на кількісних показниках зброї та багато інших стратегічних помилок, зумовили нехтування широким арсеналом методології геостратегії, зокрема і безпекознавчим підходом у рамках безпекоренесансу. Тому переконаний у

важливості аналізу і ґрунтовного дослідження геостратегії сучасної Німеччини, зосібна, її безпекового виміру. Зважаючи на ускладнення стратегічної обстановки, хаотичне формування мультиполярного світу, а також те, що я прогнозую посилення ролі Німеччини у реальній допомозі нашій державі, визначення та вивчення стратегічних засад її безпекової стратегії є важливим. Німеччина має прокинутись від анабіозу і не лише проголошувати або усвідомлювати, а й реалізувати свій статус наймогутнішої держави ЄС, провідного безпекового суб'єкта.

По-перше, це надасть змогу зрозуміти політичну та стратегічну візію Німеччини у новій безпековій архітектурі, адже за умов можливого зменшення впливовості США, саме на неї лягає тягар стратегічної відповідальності за європейське майбутнє: мир, безпеку і свободу не лише у своїй країні, а й в усій Європі. Німеччина має посісти визначальне і провідне місце принаймні у європейській системі безпеки. Цей час настав зараз — у 2025 році.

По-друге, розуміння власного бачення Німеччиною себе в оновленому світі, надасть змогу стратіархам України усвідомити алгоритми до будови правильних і прагматичних стратегій взаємодії. Допомога нашій державі з боку Німеччини має бути вигідною останній. Необхідно на ментальному рівні відійти від комплексу жертви, адже справжнє українство є далеким від „малоєвропейства" як трансформативної форми „малоросійства". Тому важливо зрозуміти, які політичні та інші, об'єднані загальною метою, важелі можуть використовувати політичні лідери для встановлення ефективного зв'язку у протидії рашизму, пробудження з анабіозу і усвідомлення необхідності переходу життя із парадигми миру на парадигму війни. Визначальним індикатором стратегічних змін є чітке формулювання порогових значень витрат на оборону, які, згідно із зазначеною стратегією, мають сягати 2 % ВВП. Виникає низка серйозних і фундаментальних запитань до обґрунтованості цієї цифри:

- чи є це значною цифрою в умовах загарбницької війни РФ проти України;
- як ця цифра корелює із нагальною / невідкладною потребою у кардинальному збільшенні військового промислового виробництва;

- чи враховує названа цифра можливі помилки в оцінці західними експертами конвенційного стратегічного потенціалу РФ і його потенційної можливості нападу на НАТО;
- чи враховує така цифра участь КНДР та КНР, Ірану в прямих поставках зброї і верстатів для промислового військового виробництва для РФ;
- чи є точними і релевантними прогнози НАТО, що за умови програшу України протягом наступних двох років, РФ буде здатна напасти на НАТО лише через три роки, тобто приблизно 2028 року;
- як (методологія, методики, технології, параметри, індекси, індикатори тощо) вона вираховувалася і в які часи (мирні, нестабільні, конфліктні, військові тощо),
- від чого вона залежить: реальної здатності держави, рівня загрози, розуміння рівня можливої шкоди внаслідок війни і реалізації небезпекогенних чинників;
- чи враховує озвучена цифра розмір колективної могутності країн НАТО (групи Рамштайн, сукупний ВВП країн-учасників якого складає 47 трильйонів доларів США, а воєнний бюджет у 13 разів перевищує аналогічний бюджет РФ) і якою мірою (незважаючи на неспівмірні ВВП країн НАТО і РФ, РФ щомісячно витрачає на війну в Україні майже 13 мільярдів, натомість Україна отримує до 5 мільярдів від країн групи Рамштайн, тобто фактично втричі менше);
- чим вона обґрунтована: потребою у реалізації безпекової політики Німеччини або враховує ескалацію війни і дуже ймовірну війну РФ проти Німеччини (країн-НАТО), розконсервацію „п’ятої колони” в Німеччині з числа мігрантів з Росії, а також мігрантів, що прибули з мусульманських країн, і тих, хто заперечує право Ізраїлю на існування.

На ці питання відповіді в Стратегії національної безпеки Німеччини чітко не надано. Для довідки зазначу, що, за даними видання Bloomberg, „Витрати на оборону РФ становитимуть 6 % ВВП країни у 2024 році проти 3,9 % у 2023 році та 2,7 % у 2021 році — 112 мільярдів доларів США; секретні витрати на секретні або невизначені статті зростуть майже вдвічі і сягатимуть 122 мільярдів доларів США”.

Тобто сумарно задекларовано, що РФ витратить на безпекову та оборонну сферу понад 234 мільярда доларів США.

Якщо звернутися до конкретних цифр щодо Німеччини, то отримуємо такі результати. Зважаючи на промислову слабкість, енергетичну кризу, рецесію економіки, ВВП Німеччини знижуватиметься, а отже, в абсолютних показниках зменшуватиметься і фінансування безпекової та оборонної сфер. Накладає обтяження і той факт, що в бюджеті Німеччини було виявлено „дірку" в розмірі 60 мільярдів доларів, через що не виключена додаткова турбулентність як із економічними показниками, так і рівнем реальної та ефективної безпекової підтримки нашої країни.

Якщо виходити з того, що населення ФРН станом на 1 січня 2024 року складає 83,13 млн осіб, а ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності — 50 922 на одну людину (ВВП — 4 233 145 860 000), то 2 % від ВВП виходить 84 662 917 200 доларів США. Тобто висновую: оборонні витрати Німеччини у 2024 році були майже втричі менші за аналогічні витрати РФ. Певне зрушення може відбутися у 2025 році після того, як канцлером став Ф. Мерц, який прагне зняти обмеження державного бюджету щодо видатків на оборону та розвідувальні програми Німеччини. Саме за таких умов треба розглядати і здійснювати подальший аналіз тексту Стратегії національної безпеки Німеччини і розуміти значення тих чи тих цифр допомоги (запланований рівень фінансової допомоги нашій країні від Німеччини на 2023 рік складає 7.1 мільярдів євро). Ремарка: правильна і коректна назва цього документа: Інтегрована безпека для Німеччини. Обороноздатність. Стійкість. Сталість. Національна стратегія безпеки.

Відзначу, що працював одночасно із трьома офіційними варіантами перекладу означеної стратегії: власне німецькою, українською і англійською [398], оскільки було встановлено окремі неточності перекладу, які дещо змінюють відтінок, а інколи й вектор розуміння термінології. Остання дуже часто перекладена неточно, причому якщо стосовно перекладу українською [399], то там дуже ілюстративно вбачається переклад за допомогою Google, натомість в англомовному перекладі дуже часто відтворюються зручні англомовні кліше, а не відбувається точний переклад термінології та змісту, який міститься безпосередньо в німецькомовній версії

документа. Тому подані висновки становлять результат авторського дослідження. Для чіткості і прозорості найбільш складні та важливі терміни подаються у дужках мовою оригіналу (німецькою).

У тексті стратегії вживається саме цей термін: „Angriffskrieg" — загарбницька війна. Не „СВО", не „агресія", не „конфлікт" або ще щось, як дуже неправильно і часто перекладають це в публіцистичних матеріалах, поширюють в інтернеті [400], масштабуючи хибну термінологію та викривлюючи справжній зміст документа. Також при аналізі зазначеного документа встановлено використання його некоректної назв: автори називають його і Стратегія національної безпеки, і національна стратегія безпеки і безпекова стратегія; цитуючи положення закону порушуються правила цитування, адже в тексті стратегії Росія пишеться з великої літери; автор вживає термін національна ідентичність, хоча в тексті йдеться про політико-безпекову ідентичність (sicherheitspolitische Identität) і культурну ідентичність (kulturelle Identität)) [401], які є проявами національної ідентичності. Ба більше, війна не інтерпретується суто локальною за змістом, а визначається як така, що порушує міжнародне право та європейський безпековий порядок. Ключове положення стратегії: сьогоднішня Росія залишається найбільшою загрозою для миру й безпеки в євроатлантичному регіоні.

Німецькі дослідники, чітко відзначаючи зростання саме мультиполярності, зауважують спроби з боку окремих держав „перекроїти панівний світовий порядок відповідно до власних уявлень про системне суперництво", чому Німеччина „протиставляє позитивну модель порядку, що базується на правилах". Я б навіть сказав не тільки „системне", а й іманентне, адже Росія не розглядає варіантів партнерства із західним світом, вишукуючи лише розбіжності, поглиблюючи їх, та підносячи до рангу апріорі нездоланних поза контекстом агресії та війни. Мультиполярність з боку Росії трактується як мультизагроза її режиму, тож адекватним механізмом реагування є впровадження мілітарного дискурсу і агресивне суперництво. Мультиполярність у російській інтерпретації означає одноосібне керування багатополярним світом.

Окрім мультиполярності, на німецький стратегічний ландшафт впливають такі чинники: війни; кризи; конфлікти. Засадничі принципи закладено в назві документа: 1) обороноздатність (Wehrhaft); 2) стійкість (Resilient); 3) сталість (Nachhaltig). Ключовими напрямами визначено: боротьбу зі шпигунством, диверсіями та кіберзахист. У стратегії чітко унормовується, що Німеччина несе особливу відповідальність за: мир; безпеку; добробут і стабільність; стале поводження з основами німецького життя.

Характеризуючи стратегічний ландшафт, у документі наголошено на злам епох і чітко вказано лише на три ключові країни: 1) окремим рядком прописується відповідальність Німеччини за право Ізраїлю на існування; 2) наголошено на глибокій дружбі із Францією; 3) акцентовано на тісних зв'язках і партнерстві зі США. Окремо сформульована вдячність за примирення німецьким європейським сусідам. Отже, навіть побіжний аналіз першої частини цього документа уможливлює виявити суттєві логічні суперечності між бажаним і проголошеним статусом „найбільшої за кількістю населення та найсильнішої національної економіки в центрі Європи", і вказівкою на США й Ізраїль, які не мають жодного стосунку до Європи. Бо якщо порівнювати США та Німеччину, то США є більшими за населенням і більш потужними за економічними показниками, зокрема ВВП. Тож, не зовсім логічно виглядають посилання Німеччини спочатку на свою велич в Європі, а потім на маніфестацію „права Ізраїлю на існування". У який спосіб проголошене право Ізраїлю впливає на безпеку Німеччини і як воно впливає не потенційну війну Німеччини та РФ, залишається відкритим питанням.

Характеризуючи геостратегічне середовище, відзначаються кардинальні зміни, що в ньому відбуваються через загарбницьку війну Росії проти України. І хоча у документі Росія чітко маркована і визначена найбільшою загрозою для миру та безпеки в найближчому майбутньому, реально це в його положеннях не знаходить жодного відображення.

Згадується і Китай. Причому його роль в аналізованій стратегії визначена суперечливими чинниками: 1) партнерство; 2) конкуренція; 3) системне суперництво.

Відзначено, що Китай залишається партнером, без якого неможливо подолати невідкладні виклики.

Акцентується, що останніми роками побільшало елементів суперництва й конкуренції з боку Китаю, водночас він залишається партнером. На авторську думку, це дуже правильна й ефективна стратегія: з одного боку, чітко визначити небезпеку Китаю для Німеччини, а з іншого, навіть і тавруючи його в негативній конотації, залишити двері для переговорів та дискусій відкритими, назвавши „партнером, без якого неможливо подолати невідкладні глобальні виклики".

Отже, можна констатувати, що підкреслюється важлива роль Китаю не лише в дружбі безпосередньо із Німеччиною, а й у подоланні глобальних викликів, тобто його роль цією фразою збільшується до рівня глобального гравця й імовірного партнера. Більше того, такий підхід, відчиняючи двері Китаю для діалогу, одразу включає його в орбіту інтегрованої відповідальності за вільний міжнародний порядок. Ця теза в стратегії є дуже глибокою, і повчальною для стратіархів нашої країни: чітко визначаючи недружність Орбана до України, потрібно не постійно таврувати його нашим ворогом і другом злочинного режиму, а мати двері відчиненими для переговорів і залучення Угорщини до будь-якого з етапів та елементів процесу припинення загарбницької війни Росії проти України. Така сама ситуація має бути і в політиці України щодо Китаю, про що я у співавторстві із А. Яковцем видав відповідну монографію „Геостратегія сучасного Китаю" [248]. Китай має бути партнером України в подоланні невідкладних глобальних загроз і припиненні загарбницької війни, а також протистояти реваншизму неоімперіалізму з боку РФ.

Важливим елементом геостратегічного ландшафту виступають загрози. Окремо такий підрозділ не виділено, оскільки в Розділі „Німеччина в Європі та світі" акцент робиться на безпековій ідентичності, цінностях та інтересах, безпековому середовищі. Отже, проведений аналіз документа уможливив виділення реальних загрози, які такими визнає Федеральний уряд.

До основних загроз Німеччині на сучасному етапі віднесено: тероризм; екстремізм; організовану злочинність; нелегальні фінансові потоки; кібератаки, які

спричиняють велику шкоду і несуть ризики для безпеки й стабільності; порушення стабільності постачання енергоносіїв і сировини; загрози та реальні збої у роботі об'єктів критичної інфраструктури; набуття безпекового виміру міжнародних економічних та фінансових відносин; перетворення односторонніх залежностей на політико-безпекові ризики; кліматична загроза, якій вже не можна запобігти, але яку можна стримувати; бідність; голод; захворювання; знищення природних середовищ існування людини по усьому світу.

Однак вельми цікавим є те, що в Стратегії вже визнається факт неможливості запобігання переліченим загрозам, натомість акцент зроблено саме на стримуванні. При цьому в концептуальному плані помилковою є відверта констатація фактів без неупередженого і позбавленого суб'єктивізму аналізу причин, які призвели до фактичної інфільтрації комплексу загроз до соціальної системи Німеччини. Адже без знання причин та умов, виявлення інших детермінант формування і трансформації певних явищ у загрози безпеці Німеччини, будь-які дослідження подальших загроз та їх впливу на політику інтегрованої безпеки не є повним.

З урахуванням геостратегічного ландшафту і ключових загроз сформовано мету стратегії. Сприяння безперервному процесу співпраці усіх рівнів влади між собою, а також влади із бізнесом і суспільством з метою забезпечення безпеки країни і зміцнення стратегічної культури. Важливим є оперування геостратегічним лексиконом, адже вказівка на необхідність зміцнення стратегічної культури унаочнює розуміння німецьким законодавцем стратегічної значущості безпекових питань. У більш глобальному плані констатовано необхідність долучення до формування вільного міжнародного порядку, що ґрунтується на: міжнародному праві; Статуті Організації Об'єднаних Націй; суверенній рівності держав; ненасильстві; праві народів на самовизначення; універсальних правах людини.

Формування такого порядку уможливлюється, на думку німецьких фахівців, через упровадження політики інтегрованої безпеки, яка визначається як взаємодія усіх важливих дійових осіб, засобів й інструментів, взаємозв'язок яких комплексно підтримує безпеку нашої країни й зміцнює її відповідно до зовнішніх загроз.

Мета політики інтегрованої безпеки полягає у забезпеченні обороноздатності і стійкості Німеччини, а також — її сталого розвитку. Тож, проаналізую ці три напрями. Пріоритетним завданням безпекової політики є здатність жити на своїй землі у мирі, свободі та безпеці. Цивільну оборону і захист населення німці планують посилити, застосовуючи загальносуспільний підхід, за яким Федеральний уряд, федеральні землі, громади, бізнес, а також громадяни беруть на себе спільну відповідальність.

Основним завданням у рамках обороноздатності визначено збереження у мирі та свободі об'єднаної Європи (Wehrhaft. Frieden in Freiheit). Наголошується на бажанні перетворити ЄС на дієвого геополітичного гравця, який буде здатний реально забезпечити безпеку й суверенність також майбутнім поколінням. Тож війна проти України фактично актуалізувала питання про нагальну доцільність негайного переходу від балачок про „необхідність вжиття заходів, подальшого глибокого вивчення тих чи тих питань" тощо, до реальних конкретних та відчутних дій. Часу на роздуми у Німеччини немає, адже прогнози війни РФ проти ЄС в районі 2028 року відбивають не стільки реальний стан та тенденції розвитку ситуації на фронті в Україні, скільки небажання західних політиків змінювати звичний стиль життя і переходити до мислення категоріями реальної війни.

Важливим є пряме відзначення України в контексті її подальшої інтеграції до ЄС. Однак воно робиться у постановочному плані в детермінації з необхідністю проведення внутрішніх реформ ЄС. Тож текст аналізованої стратегії відірвано від реалій війни, передусім від того часу, в якому вона готувалася і ухвалювалась: червень 2023 року.

Наголошуючи на необхідності розроблення спільної політики безпеки і оборони ЄС, акцентується на політиці інтегрованої безпеки, зміст якої полягає у запобіганні кризам, подоланні конфліктів і сприянні миру через об'єднання цивільних, військових й поліцейських засобів, які долучаються на міжнародному й багатосторонньому рівнях. Жодного слова про війну, світові трансформаційні процеси, зміну геостратегічного ландшафту, пряму загрозу вторгнення Росії, перезавантаження цінностей — немає. Натомість дуже чітко вказується на

запровадження феміністичної зовнішньої політики і політики задля розвитку. Важливо, але не актуально під час реальної війни в Україні, де щоденно гинуть тисячі людей.

Тож не дивно, чому політичні лідери Німеччини, спочатку А. Меркель, зараз О. Шольц, не вживали і не вживають активних та дієвих заходів щодо протидії небезпеці з боку РФ. Це є відлунням концептуально хибного бачення структури безпекового середовища, що, зрештою, впливає на формування напрямів реалізації державної безпекової політики і реалізації геостратегії Німеччини. Адже сприйняття інтегрованості безпеки з акцентом на феміністичну складову свідчить про перебування німецьких аналітиків у казковому світі байок про мир, свободу і злагоду, верховенство права як найвищі цінності та категорії, посягання на які апріорі нерозумне а отже, — і „неможливе". Одна РФ повністю змінила таке нереальне ставлення, сформувавши та упровадивши власний дискурс: мілітаризм, ненависть, смерть, війна, геноцид, знищення тоталітаризм, агресія, кінець демократії, несвобода, політичні вбивства, тортури, реваншизм тощо. Що швидше німецькі політики відійдуть від звабності перебування в парадигмі миру, то швидше розпочнуть процес підготовки до реальної війни з РФ.

Основними напрямами інтегрованої безпеки в контексті посилення обороноздатності визначено: 1) активну діяльність з подолання бідності й голоду, соціальної нерівності й кліматичної кризи; 2) посилення співробітництва з недержавними дійовими особами, місцевим рівнем, з-поміж іншого, через застосування багатосторонніх підходів для утвердження безпеки та верховенства права; 2) зміцнення урядів-партнери, які виступають за міжнародний порядок на основі міжнародного права; 3) спрямування Федеральним урядом політики розвитку на свої стратегічні цілі; 4) збереження глобальної архітектури контролю над озброєнням (на засадах: врахування прав людини, демократії та верховенства права в країні-отримувачі із одночасним урахуванням інтересів Альянсу й безпеки, геостратегічної ситуації та вимог щодо посилення європейського співробітництва у сфері озброєнь); 5) збереження глобальної архітектури контролю над нерозповсюдженням ядерної зброї за принципом „безпечний світ без атомної енергії"

(що суперечить позиції Франції, яка значно розширює застосування атомної енергетики у власній промисловості).

Наступним напрямом виступає стійкість. Чільна увага відведена питанням стійкості — збереженню німецьких цінностей за рахунок внутрішньої міцності (Resilient. Die Sicherung unserer Werte durch innere Stärke). Зокрема, стверджено, що „крихкі" держави (Fragile Staaten) перетворюються на місця виникнення та притулку тероризму, а внутрішні конфлікти перекидаються на інші країни. Саме тут виникають дуже суттєві парадигмальні полемічні питання із такими тезами.

По-перше, формування терміна „крихкі держави" або більш зрозумілою мовою „нестійкі держави" є дуже сумнівним. Адже держава завжди є стійкою, вона може мати різні політичні режими, форми правління, але якщо вона існує, то вже є стійкою з різним типом та індексом динамічної рівноваги. Якщо держава є крихкою або нестійкою, то вона зникає, розділяється, переформатовується, фрагментується. Тобто апріорі коректніше говорити про різні рівні стійкості, які спрямовані на забезпечення здатності держави і суспільства своєчасно ідентифікувати загрози як внутрішні, так і зовнішні, виявляти як реальні та потенційні вразливості й оцінювати всі категорії імовірних і найменш імовірних ризиків для національної безпеки, запобігати їхнім негативним впливам або мінімізувати їх, ефективно реагувати та швидко і повномасштабно відновлюватися після виникнення загроз або настання надзвичайних та кризових ситуацій усіх видів, включаючи загрози гібридного типу, але не обмежуючись ними. Тож українські розробки, солідний пласт політичних досліджень щодо питань забезпечення стійкості систем різного класу можуть бути використані німецькими колегами у їхній політико-безпековій діяльності [402; 403]. Гіпотетично нестійкими або, відповідно до уживаної термінології у стратегії, є такі державні утворення, тобто квазідержави, які, зберігаючи форму, за змістом не відповідають класичному розумінню держави і не можуть реалізовувати життєво важливі функції, зберігати гомеостаз об'єктів стратегічної інфраструктури.

По-друге. Тут приховується ще така методологічна пастка: загальний зміст і дух зверхності стратегії, просякнутий непорушністю конституційного ладу Німеччини, неможливістю виникнення тероризму й екстремізму, радикалізму та

фундаменталізму зсередини держави тощо, тобто фактично будь-які небезпекогенні чинники формуються і мають своє коріння поза кордонами Німеччини. Це суттєва помилка. І я це наголошував, коли проводив свій ефір із військовим аташе Хрістіаном Фарканде ще в далекому 2016 році [404]. Минули роки, а німецький логос так і не став системним та національно ідентичним (Nationalität) і політико-безпеково ідентичним (sicherheitspolitische Identität), продовжуючи сповідувати походження всіх загроз лише зовнішніми чинниками.

Через сумнівну міграційну політику до Німеччини прибувають дедалі більше осіб із мусульманських країн, які обґрунтовано підозрюються у підготовці до вчинення системних актів тероризму [405]. Більше того, в ЗМІ надто мало інформації щодо причин та деталей підготовки державного перевороту, який було викрито спеціальними службами ФРН і завчасно попереджено. Більшість учасників цього угруповання є корінними німцями і походження їхніх політичних поглядів та ідеології не залишає підстав для ствердження про „пошук притулку терористами" з інших країн.

Наголошую на цьому через те, що загальний акцент стратегії побудовано саме на аналізі зовнішніх чинників, утім недостатньо уваги приділено зміні безпекогенного і взагалі геостратегічного ландшафту всередині Німеччини, що позначилось на виборах до Бундестагу у березні 2025 року. Основними напрямами політики стійкості визначено:

- захист вільного демократичного правового режиму від незаконного зовнішнього впливу;
- захист державного устрою від дезінформації та будь-яких форм екстремізму;
- активна політика захисту прав людини й сприяння ліквідації дискримінаційних структур влади;
- надання підтримки участі в суспільному житті й різноманіттю за принципом: там, де захищаються права людини, ймовірність криз і війн є меншою;

- скорочення односторонніх залежностей від постачання сировини та енергоносіїв через диверсифікації зв'язків із постачальниками, а також за рахунок цілеспрямованих кроків до забезпечення постачання;
- збереження економічної відкритості й інноваційності Німеччини;
- цілеспрямована підтримка науки й досліджень, інноваційної сили підприємств, а також запровадження заходів із захисту від незаконного впливу і незаконного відтоку знань з метою збереження високої інноваційності, технологічного та цифрового суверенітету;
- модернізація архітектури кібербезпеки та її спроможності захисту від кібератак;
- розбудова власних космічних спроможностей і подальший розвиток міжнародного порядку в космосі з метою вільного й безперешкодного використання цього простору.

Тож із-поміж поданих для аналізу сфер у стратегії відсутні безпекова (вказано лише на її кібербезпековий сегмент), воєнна, екологічна. Сфери безпеки більше нагадують сфери життєдіяльності, в яких має бути реалізована державна політики з певним акцентом на безпекову складову. За змістом документа, політика інтегрованої безпеки в контексті стійкості мала б більше враховувати сучасний стан безпекових відносин, і можливості політики стійкості щодо впровадження безпекових алгоритмів до найбільш важливих сфер життєдіяльності, з-поміж іншого, і з урахуванням потенційної війни з РФ, а також загроз застосування протисупутникової низькоорбітальної зброї, підводного атомного флоту. Військові загрози не розкрито зовсім. І це додатково актуалізує питання про призначення цієї стратегії, і її роль у формуванні геостратегії Німеччини на нинішньому етапі і в сучасному контексті та вплив на цей процес. Заключним напрямом виступає сталий розвиток як безпека німецьких основ життя (Nachhaltig. Die Sicherheit unserer Lebensgrundlagen).

Одним із напрямів посилення національної стійкості є довгострокове забезпечення системи медичного обслуговування та ланцюгів постачання, підготовки спеціалізованих експертів, поліпшення раннього виявлення загроз пандемії, а також

шляхом інвестицій у дослідження і розроблення продуктів, пов'язаних із безпекою. Ключова увага зосереджена на кліматичній кризі, голоді та недоїданні. Відбувається відсилання до 17 цілей Порядку денного 2030, спрямованих на соціальний, економічний та екологічний сталий розвиток, реалізацію яких визнано й проголошено частиною інтегрованої безпеки Федерального уряду. Тобто фактично безпекова стратегія Німеччини ґрунтується на тих цілях, які були визначені та сформульовані до початку активної фази фрагментарної третьої світової війни. За задумом її авторів, політика інтегрованої безпеки сприяє безперервному процесу взаємодії всіх державних рівнів, економіки й суспільства задля безпеки Німеччини й у такий спосіб є продовженням розвитку стратегічної культури в Німеччині.

У тексті наголошується на усвідомленні ризиків, водночас акцент ставиться не стільки на реальні спроможності, зокрема, до трансформацій відповідно до зміни та невизначеності геостратегічного ландшафту, скільки наголошується на вірі в майбутнє та повній довірі до сильних сторін Німеччини, а також здатність такої політики адаптуватися до нових викликів. На практиці, зазначена „адаптивність" щодо України має такі прояви:

- комісія з Німеччини, що відвідала ремонтний центр в Литві для німецьких танків Leopard, встановила, що вони створені для навчань і парадів, але не пристосовані для реальних дій [406];
- уряд Ф. Мерца через „побоювання ескалації війни", а також з метою уникнення перетворення на „сторону конфлікту", також відмовив Україні у постачанні ракет Taurus — одна ракета, оснащена детонатором для визначення порожнечі та підрахунку шарів, може спричинити шкоду, якої раніше можна було досягти лише за допомогою двох або більше точно скинутих бомб, вона зможе ефективно завдавати ударів по Керченському мосту, що поєднує Росію з окупованим Кримом [407];
- на думку міністра оборони Німеччини Бориса Пісторіуса, його країна є „другим після США постачальником озброєнь Україні, адже вона постачає все, що може" [408], однак все, що „може Німеччина" („може виробити", „може собі дозволити передати" тощо), і те, „що реально потрібно Україні", є іноді речами

різними. Адже, за оцінкою Washington Post [409], друге місце за постачанням 155-мм снарядів належить Південній Кореї. Як бачимо, інформація міністра оборони ФРН є неточною.

Прикладів окремих випадків популізму і демагогії серед німецьких політиків й аналітиків, авторів дописів та публікацій можна наводити чимало. Моїм завданням було продемонструвати, що рівень стратегічної правотворчості в Україні порівняно з Німеччиною є вищим. Тексти серйозних і концептуальних документів готуються не у вигляді лекцій чи неозорих догм, а у відповідній формі та згідно з алгоритмом, що дає змогу чітко зрозуміти: 1) місце держави в світі; 2) розуміння нею не просто геостратегічного ландшафту, а його впливу на реалізацію стратегічних національних інтересів; 3) зміст геостратегії та відповідних секторальних стратегій — за нашого випадку безпекової; 4) значення впливу загроз та причини їх потенційної можливості трансформації на небезпеки і реалізації стратегічних національних інтересів; 5) конкретні механізми співпраці; 6) конкретні терміни, якісно-кількісні характеристики прогнозованої зміни стану політичних відносин внаслідок реалізації цієї стратегії.

Текст оперує відповідним категорійно-понятійним апаратом теорії геостратегії. Мені вдалося встановити вживання таких термінів: геостратегічна ситуація, геостратегічні виклики, стратегія безпеки, стратегічні зміни, стратегічно актуальні території, стратегічна культура, стратегії адаптації, стратегічна стабільність, гібридні стратегії, стратегічні концепції НАТО, стратегічний документ, стратегія посилення стійкості до катастроф, стратегічний компас, стратегія передислокації прикордонної поліції, навички стратегічного використання, стратегічні інтереси, стратегічні цілі, стратегічна сировина, стратегічний ризик, стратегічні і субстратегічні озброєння, спільна стратегія, стратегічно важливі області, стратегічні резерви, стратегічний потенціал, стратегічне зберігання, воднева стратегія, торгова стратегія, стратегія адаптації, стратегія космічної безпеки, стратегія захисту економіки, стратегічні заходи, стратегічна технологічна лінія, кібербезпекова стратегія, стратегічний вимір, кліматична зовнішньополітична стратегія, Стратегія адаптації до клімату, стратегія біорізноманіття, Стратегія ЄС щодо глобального здоров’я.

Польща виступає для нашої держави стратегічним партнером, незважаючи на жоден історичний контекст і сучасний підтекст.

Конструктивні стосунки наших держав є визначальними для спільного майбутнього, адже політичні лідери і політичні партії змінюються, а вселенська дружба народів — залишається.

Існують різні як історичні події, так і підходи до їх трактування, почасти інсинуації [410]. Однак історію вже не повернути. Ми, нинішнє покоління українців та поляків, не причетні до її творення у минулому. Тому, шануючи власну спільну історію, свідомо успадковуємо лише те, у що самі твердо та непохитно віримо, хочемо плекати, відродити або впровадити тут і зараз. Авторська думка знаходить підтвердження і в дослідженнях О. Рафальського, який зазначає: „Не минуле, яке завжди сповнене протиріч, а лише майбутнє може бути консолідаційним фактором" [328, с. 382].

Тому маємо дуже компетентно, раціонально і прагматично, з урахування національних інтересів, всіляко упосліджувати тих політиків, які, маючи намір до загравання із електоратом, прагнуть поставити під сумнів ті стратегічні події, які на нинішньому етапі історичного розвитку зумовлюють об'єднання українського та польського народів у довговічний стратегічний союз.

Недалекоглядна політика із цього питання окремих політичних організацій та сил всередині Польщі, зокрема впровадження у польській геостратегічний дискурс „дебандеризації та деукраїнізації" Польщі мали своїм наслідком їхній програш на виборах у листопаді 2023 року, зникнення з політичної авансцени. Політика ізоляціонізму, деструктивізму та реваншизму — не той шлях, яким хочуть іти майбутні покоління сучасних українців та поляків.

Останнім часом серед інтелектуальних кіл польської громадськості набули популярності ідеї, що Росія не має наміру обмежувати свої військові операції лише територією України, а й планує найближчим часом атакувати країни-члени НАТО, зокрема Польщу.

Поляризація із цього приводу польського соціуму є природною, утім вона має відбуватись не в контексті: нападе Росія чи ні, а в контексті: коли нападе, і що

Польська Республіка має обирати: 1) поблажливо чекати нападу, стратегічно німувати і сподіватися на допомогу НАТО, ставши полігоном реального випробовування ст. 5 про колективну оборону; 2) або ж ужити профілактичних та випереджувальних стратегічних заходів із метою унеможливлення нападу Росії на Польщу.

Україна у січні 2024 року почала новий етап реалізації власних безпекових стратегем через підписання двосторонньої безпекової угоди із Великою Британією. Тож, за умов неприйняття до НАТО, формат укладання двосторонніх угод виявився найбільш актуальним та дієвим, адже сам в 2024 році було покладено початок практичним діям у сфері міжнародних безпекових відносин. Водночас це стало крапкою щодо інсинуацій про Будапештський меморандум: його дезавуйовано остаточно.

Свого часу О. Пахльовська звертала увагу: „…Україна може вийти з вищезгаданого макро-Бермудського трикутника Америка — Росія — Європа лише одним способом, а саме: віднаходячи свою європейську природу та віддаючи пріоритет своїй європейській політичній і культурно-науковій стратегії" [411]. І ось інструментом реалізації своєї стратегії може за певних виступати доцільність утворення нового прагматичного та дієвого геостратегічного союзу у вигляді тріумвірату: Україна — Польща — Велика Британія, або ж Україна — Франція — Велика Британія.

Такий формат розв'язання геостратегічної дилеми відповідає загальним увиразненим тенденціям неефективності НАТО, малої здатності цієї організації в сучасних умовах повномасштабної війни щодо реального системного та дієвого протистояння РФ. На цю ж обставину звертає увагу один із сучасних провідників польсько-української стратегічної дружби Ю Щербак, відзначаючи: „Агресивна війна Росії проти України докорінно змінює хід світової історії, створює нові небачені загрози для людства, робить непотрібними міжнародні інституції ялтинсько-ґельсинського світу — насамперед ООН з її безсилою Радою Безпеки та спеціалізованими органами МАГАТЕ, ВООЗ, ОБСЄ і т. ін." [37, с. 149].

Отже, війна відбувається не лише проти України, а проти Добра. Якщо Добро програє, то переможе зло. Питання просте: до чого прагнуть українська та польська нації? Тож, переконаний, що одним із наступних надійних партнерів, який підпише з Україною договір про всеосяжну безпеку, має стати Польська Республіка — Rzeczpospolita Polska.

Утворений стратегічний альянс України із Великою Британією, а згодом із Польщею та Францією може стати взірцем: 1) нових безпекових відносин; 2) ефективної діяльності нових стратегічних лідерів; 3) нових ефективних союзів; 4) нових безпекових моделей у сфері міжнародних відносин. Україна тривалий час із початку відновлення державності крокувала до НАТО та ЄС — вже 34 роки; невідомо, ще скільки років крокуватиме; невідомо, коли „докрокує": чи існуватиме НАТО та ЄС і чи будуть вони потрібними нашій державі. Отож, науково обґрунтована перевага в дисертації надається двостороннім угодам — перевага, а не заміна; тобто членство в НАТО для України є безальтернативною умовою її подальшого ефективного суб'єктного існування.

Безпека України та Польщі є симбіотичною: збезпечена (позбавлена безпеки) Україна унеможливлює убезпечення Польщі. Здійснений аналіз політологічної та безпекової польської літератури дає підставу для висновку, що поляки прагнуть абсолютно точно визначити дату вторгнення рубежем 2028 року. Але ця дата є хибною, позаяк здебільшого визначена суб'єктивним бажанням поляків встигнути до цього часу належно підготуватися, а не виступає результатом об'єктивного аналізу оперативної обстановки, прагматичної оцінки дій російських окупаційних військ щодо нападу на країни-НАТО і Польщу, динаміки розвитку та масштабів ескалації війни: прогнозуванням підготовки кількості ствольної і ракетної артилерії, бойових ударних дронів, систем далекобійного точного удару й підтримки тактичної авіації.

Так само поляки не мають досвіду управління роями дронів, а тому їм потрібен час на вивчення українського досвіду, також і щодо можливого створення, на кшталт нашої держави, окремих сил безпілотних систем, час — якого вони, насправді, не мають.

Варто констатувати пожвавлення наукового інтересу до питань геостратегії у польському науковому середовищі, де можу виділити: Jakub Potulski, Mirosław Sułek, Jan Wendt, Kazimierz Łastawski, Konrad Świder, R. Kuźniar, A. Waśko, K. Szczerski [412—419]. Зокрема, заслуговує на увагу колективна монографія з питань геополітики, в якій окрему увагу зосереджено на геополітичних умовах стратегічної культури України, новокиївській експедиції (Geopolityczne uwarunkowania kultury strategicznej Ukrainy; Nowa wyprawa kijowska) [420].

Акцентую, що у колективній монографії „Geopolityka Rosji i obszaru postsowieckiego. Strefy wpływów tom 1" левову частку увагу було відведено Росії (окрему фрагментарну — Казахстану, Естонії, Татарстану та Калінінграду, навіть Ірану), хоча у назві було чітко вказано на „пострадянський простір" (помилковий, сумнівний наратив, яким послуговуються не досвідчені політологи в зарубіжних виданнях щодо визначення захоплених московським режимом територій, які тимчасово перебували під радянською окупаційною владою) і дуже замало досліджень безпосередньо української геостратегії, а головне — стратегії польсько-українських відносин [421] як рушія розвитку оновленої європейської спільноти — strategia stosunków ukraińsko-polskich jako siła napędowa rozwoju odnowionej wspólnoty europejskiej [422, s.552].

Резонують цьому публікації Яцека Бортосяка, президента фундації Strategy&Future [423], котрий озвучив власну думку про виграш Росії у війні проти України, а Марек Будзіш взагалі висунув сценарії нападу Росії на країни НАТО після програшу України. Констатую: у польському геостратегічному дискурсі просуваються наративи про програш України. Чи є це політичними маніпуляціями або результатом серйозного наукової дослідження, що ґрунтується на відповідній методології — покаже час.

Наратив „програшу України" не набув розповсюдження і не є репрезентативним, окрім Польщі, частково впроваджується у Німеччині, де обговорюються питання ескалації між НАТО та РФ, прописуючи терміни лютим 2024 року [424], а також збільшення кількості біженців з України ще на 10 мільйонів [425].

Станом на квітень 2025 року цього не сталося, і прогнози виявилися думками, що не підтверджені науковою методологією стратегічного прогнозування.

Однак цілком справедливо визнати правильність застосування терміна „програш” до агресора і зла. Скажімо, серед поляків існує чітке розуміння, що вони не здатні до фізичного відбиття агресії російської армії, якщо кількість солдат у ній сягне 800 000 осіб. Водночас таке розуміння підкріплюється даними статистичних досліджень, згідно з якими лише до 20 % поляків готові йти захищати Батьківщину, решта будуть або переміщуватися Польщею в безпечніше місце, або покинуть країну [421]. І це надає дуже символічний сигнал для армії агресора, яка розуміє: перемога над Україною відкриває шлях для цілковитого поневолення всієї Європи.

У продовження викладеного вище наведемо думки Ярослава Вольського та Йозефа Ланга, що відходять від песимістичних сценаріїв і розглядають шлях та засоби, а головне — стратегії виграшу України як запобіжник москвизації європейського геостратегічного простору, реваншизму рашизму в Європі. У цьому контексті відзначається стратегічна безперспективність та професійно обґрунтована сумнівність пропозицій щодо укладення „компромісу” між Україною та РФ, адже війна відбувається не лише за територію, а за національне і народне існування. Ця війна є екзистенційною для усього цивілізованого людства.

Авторська позиція із цього приводу полягає у тому, що компроміс щодо волі та свободи, суверенітету і конституційного ладу, територіальної цілісності та незалежності, — неможливий, адже вони є неподільними категоріями. Не можна бути: або частково незалежним, або частково вільним, або частково свобідним, або частково територіально цілісним, або частково національно ідентичним, або частково українцем. Доцільно навести слова Тараса Шевченка: „І на оновленій землі врага не буде, супостата, а буде син, і буде мати, і будуть люде на землі…”.

Нині настав час, коли визначається не лише майбутня доля України, а й формуються засади нової безпекової архітектури: новий шлях нової Європи, нових лідерів та стратіархів у Європі, нових цінностей і нових геостратегій.

Цей час можна прожити в очікуванні і німуванні, поблажливому спостеріганні і лінощах, пустій бездіяльності, а можна виявити справжню суб’єктність і

формалізувати хронотоп власними діями, упорядкувати його відповідно до спільних європейських цінностей та інтересів, людських благ, прав людини — усього того, заради чого власне і було утворено свого часу ЄС. Адаптивність, зміна організаційних форм, безпековий і аксіологічний аудит — це те, чого значно бракує нині в ЄС. Але саме війна московського режиму проти нашої країни розкрила ці недоліки, фактично мотивуючи до оновлення, вселяючи новий подих у певні бюрократичні безпекові і політичні інституції. 7 лютого 2024 року, в день коли в Сенаті США відбувалося голосування за надання нашій державі фінансової допомоги (за президенства Дж. Байдена), Росія здійснила масовані удари по території України: 20 ударних БпЛА типу „Shahed-136/131";29 крилатих ракет Х-101/Х-555/Х-55 з 10-ти літаків стратегічної авіації Ту-95МС; 4 крилаті ракети Х-22 з бомбардувальників Ту-22М3; 3 крилаті ракети морського базування „Калібр" з носіїв у Чорному морі; 3 балістичні ракети „Іскандер-М"; 5 зенітних керованих ракет С-300. Це голосування було провалене, що стало індикатором початку деградації демократії і маніфестації потенціалу проявів зла, дезавуювання Хартії про стратегічне партнерство між Україною та США від 2021 року. Так само 18 березня 2025 року під час телефонних розмов щодо мирного врегулювання та завершення війни Трампа та лідера РФ остання продовжувала наносити ракетні удари по Україні.

Україна і Польська Республіка мають давню історію взаємин, а також спільного ворога — Росію. 5 березня 1940 року у Москві було ухвалено рішення про вбивство понад 22 тисяч польських військовополонених, хоча руська пропаганда усіляко намагалася приховати цей військовий злочин, приписуючи провину німцям. Тож нехай пам'ять про руську брехню і про Катинський злочин стане додатковим об'єднувальним компонентом для України та Польщі, а для світу попередженням про жорстокість та підступність, агресивність та нелюдяність московського режиму, але від нас залежить, чи будемо ми згадувати чиюсь історію, чи з гордістю розповідатимемо нашим нащадкам історію власного, сповненого змістом державництва.

2.3. Динаміка модерної геостратегії КНР

Вагомою джерельною базою і наступним етапом дослідження виступає визначення модерного змісту практичної геостратегії Китаю, а головне — формулювання напрямів впливу та значення цих процесів для реалізації геостратегії України в умовах трансформації міжнародного порядку. Вивчення шляхів трансформації політичних еліт у КНР уможливлює висновок про численні факти зради у вищому керівництві, жорсткі інтриги, планування заколотів та державних переворотів. Через це природним є факт відсутності чіткої зовнішньої політики Китаю, саме політики, а не геоекономіки. Ця країна перебуває на стадії формування себе і унаочнення як сталого самодостатнього політичного суб'єкта. Коли цей процес буде завершено, тоді, напевно, можна буде ближче підходити до реалізації концепції стратегічної ясності. А зараз потрібно докласти зусиль, щоб економічне зростання Китаю супроводжувалося паралельними процесами демократизації з китайською специфікою. Нині Китай є значним економічним партнером, натомість зберігає суттєвий потенціал щодо становлення як геостратегічного гравця і нарешті набуття статусу союзника, а не лише партнера, інтереси якого завжди баражують у низькоутилітарних категоріях вигоди та пожадливості.

Важливість будь-якого аналітичного дослідження полягає у його прогностичних потенціях, здатності за допомогою аналізу прогнозувати та своєчасно виявляти ті чинники і тенденції, які впливатимуть на реалізацію геостратегії сучасної України. Саме тому наступним науковим завданням стане аналіз Пропозицій Китаю від 24 лютого 2023 року, які викликали неабиякий резонанс, хоча за суттю абсолютно не відповідають тій надмірній увазі світового товариства, яка з'явилася за їх оприлюдненням, і становлять, на мою думку, російсько-китайську змову проти України. Ба більше, колишній радник Президента США з національної безпеки Дж. Болтон у статті „Фантастична угода Китаю щодо мирної угоди в Україні" чітко зазначив, що пропозиції голови Центральної комісії закордонних справ Ван Ї в Мюнхені розробити мирний план для України треба розглядати просто як найбільш

помітний прояв інформаційної війни Китаю, який підтримує свого партнера, що перебуває в облозі” [426].

Китайське прислів’я проголошує: „У котлі з киплячою водою немає холодного місця” [487, с. 139]. Тож, зважаючи на важливість окресленої теми, самостійний її аналіз було здійснено в окремому монографічному дослідженні [248], зокрема і щодо складання регресивної гіперболічної моделі у геостратегії КНР [65, с. 519—528]. У контексті аналізу модерного змісту практичної геостратегії КНР важливим виступає з’ясування та встановлення горизонтів її розвитку. Майже через місяць після оприлюднення ПК ПоВУК — 20 березня 2023 року (20.03.2023) — напередодні свого давно анонсованого візиту до сусідньої країни, Сі Цзіньпін у російських ЗМІ виклав ключові тези мети перебування [427]. Виклав абрисно, зосереджуючи левову увагу на тому, що становить інтерес для України [428].

У цитованій статті підкреслюється, що Китай і Росія: 1) крупні сусіди; 2) стратегічні партнери всеосяжної взаємодії; 3) провідні світові держави; 4) постійні члени Ради Безпеки ООН; 5) країни, що проводять незалежну і самостійну зовнішню політику; 6) розглядають взаємні відносини одним із головних пріоритетів дипломатії.

Відносини двох країн охарактеризовані як такі, що розвиваються за чіткою історичною логікою і на могутньому внутрішньому драйвері. Водночас протягом 10 років двостороннє співробітництво динамічно розвивається за всіма азимутами і впевненими кроками вступає до нової епохи. Відчутною є наступність Сі у прагненні уведення до політичного дискурсу нових термінів, які не становлять основу категорійно-понятійної його основи. Адже, наприклад поняття „азимут” означає: кут між площиною меридіани точки спостереження й вертикальною площиною, що проходить через цю точку й спостережуване світило (або предмет) [429].

Знаючи і розуміючи логіку мислення тих, хто готує доповіді вищому керівництву КНР, потрібно шукати утаємничений зміст терміна. Тож знаходимо: азимут — від араб. اَلسُّمُوت, ас-сумут — (правильні) дороги, напрямки.

Отже, Сі Цзіньпін наголошує на тому, що співробітництво КНР та РФ відбувається за всіма правильними напрямами, і разом ці країни крокують упевнено

до нової епохи. Доповідь розбита на ключові наративи, пояснення яким надається текстуально. Однак ці пояснення мають загальний, декларативний, нечіткий і розмитий характер.

До основних позицій публікації Сі належать:

1. Контакти на високому рівні і вищому рівнях відіграють важливу роль та мають непересічне стратегічне значення. Це є змістовним, адже, як зазначалося вище, не можна будувати стратегію взаємин із КНР за відсутності посла в цій країні. Що скоріше це питання буде розв'язане, то швидше з'явиться можливість для встановлення прямого, а не телефонного, діалогу між керівництво України і КНР.

2. Сторони безперервно зміцнюють політичну довіру, створюючи нову парадигму відносин між крупними державами, принципами якої виступають: неприєднання, неконфронтація і неспрямованість проти третіх країн. На це було вказано у підрозділі 3.1 при аналізі політичного лідерства Сі Цзіньпіна. Тобто нічого нового не було проголошено, головне: побудова відносин відбувається через заперечення та негативну конотацію. Також відзначено, що „відносини КНР та РФ слугують еталоном міждержавних відносин нового типу, що характеризуються: 1) взаємною довірою; 2) мирним співіснуванням; 3) взаємовигідним співробітництвом". Відзначимо повсюдну присутність терміна „вигода", яким просякнута чи не кожна ключова думка в цитованому матеріалі.

3. Сторони формують архітектуру всеосяжної і багатовекторної взаємодії. Це увиразнюється через збільшення товарообігу до 190 млрд доларів США. Для порівняння: товарообіг у 2022 році між США та КНР склав 690.6 млрд доларів США, а між ЄС та КНР — понад 900 млрд. Сукупний товарообіг ЄС, США та Китаю склав 1.6 трлн доларів США). Характерним є те, що реалізацію стратегічно значимих проєктів співробітництва зосереджено у таких сферах: енергетика, космос, авіація і транспортна взаємопов'язаність, що приносить вигоди простим людям.

4. Сторони втілюють у життя концепцію дружби, яка передається від покоління до покоління, що не день міцніє традиційна дружба.

5. Сторони тісною взаємодіють на міжнародній арені і несуть велику відповідальність як великі держави. Зазначимо, що велич держави вимірюється не

обсягом та розмірами її території, а передусім внеском у світобудову та конструкції нового світопорядку. Цікавим є посилання на нову систему світопорядку: ооноцентричну міжнародну систему і світопорядок, засновані на міжнародному праві. Наголошується на тому, що Китай активно просуває ідею багатополярності і демократизації міжнародних відносин. Не оминув увагою Сі і власну концепцію „спільноти єдиної долі", побудова якої, на його думку, є проявом справжньої багатополярності і сприяє формуванню міжнародних відносин нового типу. Звертає на себе увагу нарочите наголошення постійно на „новому": нових формах, нових типах і т. д. Це є індикативною ознакою презентації себе як новатора, прогресивного суб'єкта міжнародних відносин, який формує нові правила, нові формати відносин для всієї світової спільноти.

Наративний аналіз уможливлює виснувати: Китай прагне світового домінування [430]. Мета візиту до Росії визначена Сі як зміцнення дружби, співробітництва і миру. Також акцентується на готовності накреслити нові плани щодо нових перспектив китайсько-російських відносин всеохопного партнерства і стратегічної взаємодії. Досягнення цієї мети ґрунтується на формуванні такої структури розвитку, яка вирізняється взаємодоповнюваністю і сумісністю традиційної торгівлі та нових форм співробітництва, зокрема сполучення ініціативи „Один пояс — Один шлях" із метою інституційного супроводження і регіональної інтеграції.

Переважну більшість ініціатив і акцентів у публікації зроблено на економічних питаннях, які становлять для Китаю інтерес, вигоду та пожадливість. Для нас важливим є те, як Сі Цзіньпін обіграв питання війни РФ проти України. Він також згадав свій давній виступ, де акцентував на тому, що людство проживає в глобальному селі, тому перетворюється на „спільноту єдиної долі", керівні засади функціонування якої вже розроблені китайськими ідеологами.

Звісно, детальний аналіз як цієї „геніальної метаконцепції", так й ініціативи „Один пояс — Один шлях", становлять предмет окремого дослідження, але вони чітко увиразнюють методологічний ґрунт, основу бачення і чіткий світогляд лідерів КНР, які мають значні політичні й інші професійні компетенції, формують не кон'юнктурні

політичні рішення оперативного характеру, а вибудовують і прагнуть втілити свою геостратегію відповідно до власних ключових та стратегічних національних інтересів зі значними стратегічними горизонтами передбачення.

Характеризуючи геостратегічний ландшафт у контексті припинення варварської війни РФ проти України, Сі Цзіньпін виділяє декілька ключових тенденцій: 1) нестримні історичні віяння — мир, розвиток, співробітництво, обопільний виграш; 2) незворотні тенденції — багатополярність, економічна глобалізація, демократизація міжнародних відносин, відсутність універсальної моделі державного управління, відсутність світового порядку, де вирішальне слово належить одній державі; 3) традиційні і нетрадиційні виклики безпеці — дії гегемонії, деспотизму, цькування; 4) спільні загальнолюдські цінності та спільні інтереси — солідарність і міцний мир, розвиток, рівність, справедливість, демократія і свобода, всезагальна безпека, спільне процвітання, відкритість і толерантність.

В унісон із китайською ініціативою, озвученою 24 лютого 2023 року щодо припинення РФ війни проти України, про що йшлося вище в дослідженні, Сі Цзіньпін не дивує і не вражає новизною, повторюючи вже відомі терміни, роблячи індекси цитування та кількісну характеристику опису війни проти України термінами, пропонованими китайськими авторами, що готували доповідь своєму лідерові п’ятого покоління.

Якщо характеризувати атрибутивні компоненти, то вживається така термінологія, як „тотальне загострення”. Китай, як і стосовно згаданої ініціативи від 24 лютого 2023 року, сам собі надав високу оцінку у врегулюванні цього питання. Зокрема, Сі Цзіньпін зазначив, що „Китай на основі самої суті того, що відбувається, незмінно займає об’єктивну і безпристрасну позицію, докладає активних зусиль щодо сприяння примиренню і мирним переговорам”. Зважаючи на те, що війна триває вже четвертий рік, то доводиться констатувати недостатність докладених зусиль, або ж їхню нефаховість, недієвість. Адже навіть сам Сі зауважує, що він озвучив низку думок, які можуть допомогти при „українському врегулюванні”.

Наголошується на необхідності: 1) дотримуватися мети і принципів Статуту ООН; 2) поважати резонні стурбованості усіх держав у сфері безпеки;

3) підтримувати усі зусилля, спрямовані на мирне врегулювання війни (за текстом в оригіналі вживаються невідповідні українським національним інтересам словосполучення); 4) забезпечувати стабільність глобальних ланцюгів виробництва і постачань.

Цікавим, однак таким, що не відповідає дійсності, є твердження політичного керівника КНР, що начебто ініціатива стосовно припинення війни від 24 лютого 2023 року „з урахуванням раціональних потреб всіх сторін максимально відображає єдність поглядів світового співтовариства на припинення війни". Тобто потреба в припиненні війни це не потреба українського народу, а передусім, на думку Сі, раціональна потреба всіх сторін. Щодо єдності поглядів на практиці спостерігаємо іншу реальність: на відміну від світового співтовариства, яке усіма силами та в рамках наявних можливостей намагається припинити реально цю війну, Китай обмежується повчальними речами, прагнучи приєднатися до єдиного фронту боротьби лише на словах, а на практиці залишаючись офіційно збоку.

Далі Сі заявляє, що „документ слугує конструктивним фактором в нейтралізації наслідків кризи і просування політичного врегулювання". На конструктивність, нейтральність або деструктивність вкажуть результати, які будуть досягнуті, якщо якийсь пункт плану відповідатиме українським національним інтересам. За іншого випадку, це нагадує бесіди Майстра Хай Тао зі своїми учнями: ніхто його не бачив, ніхто його не знає, і Майстра, напевно, такого не було, але бесіди і повчання залишилися.

Інструментом для припинення війни Сі Цзіньпін визнає: послуговування концепцією загальної комплексної, спільної і стійкої безпеки; продовження діалогу і консультацій у рівноправному, розсудливому і прагматичному ключі. Як завжди, Сі завершує свою статтю афоризмом: „Рік починається з весни, а успіх — зі справи". Китайський лідер визначає Росією своїм попутником у розвитку та відродженні. Він впевнений, що вони разом робитимуть значний внесок у справу прогресу людської цивілізації.

Аналіз цих монументально атавістичних і пустопорожніх пропозицій наводить на дуже просту думку: ті, хто готує доповіді вищому керівництву КНР, дуже стомлені

інтелектуальною працею. Вони інтелектуально не здатні до генерування нових меседжів, формування відповідних нових контекстів, а головне: просто „копіпейстять” одне і те саме, так чи інак повторюючи думки, вже озвучені протягом 2021 року Ван Ї, протягом 2022 року — Цінь Ґаном, і самим Сі Цзіньпіном. Це значно знижує подальшу інтенсивність уваги до наступних виступів лідерів КНР, оскільки в їх розлогих „повчаннях”, нічого нового вже не буде.

Такі судження є наслідком проведеного об’єктивного та перманентного аналізу і відслідковування ключових публікацій у таких виданнях: Global Times, South China Morning Post, China Daily, Xinhua. Тому висновки ґрунтуються на результатах власного аналізу і не є переспівами думок ораторів чи експертів, серед іншого, і в соціальних мережах.

Чітко розумію, що геронтократія — річ вперта, а головне — неефективна в сучасному швидкоплинному світі та динамічному геостратегічному ландшафті. Необхідно визнати, що часи „старих вовків”, „сивих орлів”, „срібних яструбів” тощо минають. Вони вже не встигають за тим, що відбувається, а їхнє подальше перебування при владі — лише загострює світові безпекові проблеми та відводить світову систему в інший від стійкості вектор руху. Адже саме відверте прагнення геронтократів до збереження власної влади під приводом збереження балансу (в їхньому ортодоксальному баченні) без урахування новітніх тенденцій розвитку соціальних систем, власне, і становить ключову проблему війни і миру.

Нагадаю слова українського кошового Івана Сірка: „Перемагають любов’ю до своєї країни та гострою шаблею. Ворогів ми не ненавидимо. Українці знищують ворога, навіть не ненавидячи його. А так, як роблять свою роботу щодо людей, які з мечем до нас прийшли і повинні загинути від меча”.

Як проміжний висновок варто зазначити таке: якщо правильно аналізувати історичну спадщину формування китайського державного апарату, його ідеологічних настанов, то треба враховувати певні чинники, які завжди впливали на будь-яке покоління керівників КНР, також і на п’яте [431], аналіз діяльності якого було здійснено у цій дисертації.

Гостра нестача землі та інших ресурсів, вороже оточення, постійні війни, природні катаклізми, складна соціальна ієрархія країні з колективістською моделлю суспільства та щоденна необхідність замислюватися над питаннями виживання за кілька тисяч років сформували у китайській картині світу сприйняття життя як війни та війни як моделі життя [432, с. 11].

Стратегічно важливо зрозуміти та прийняти той факт, що китайцям чужі ідеї любові до ближнього, альтруїзму, співчуття, адже китайська традиційна культура зазнала мінімального впливу монотеїстичних релігій з їхніми вченнями про любов до ближнього, гуманізм, повагу до особистості та інші ідеали, які є прийнятними і ключовими для українського суспільства.

Ідеологія КПК складається з двох компонентів — це „теорія", яка об'єднує універсальні істини марксизму-ленінізму та „думка", яка реалізує конкретну політику певного покоління керівників КНР. У моїй праці показано, що нині за умов подальшого перебування при владі керівників п'ятого покоління світ дедалі швидше рухається до Третьої світової війни.

Аналогічно розмірковує і колишній посол США в ООН Дж. Болтон: „На жаль, війна в Україні ще далека від завершення. Ніхто не повинен неправильно розуміти першу значну роль Китаю в європейській війні, оскільки зловмисна присутність Китаю робить цю війну світовою. Чи поширеться війна на наступні цілі в Азії, залежить від перемоги над російсько-китайською змовою в Україні" [426].

На основі аналізу концепцій стратегічної невизначеності [359] та стратегічної ясності [360] доведено необґрунтованість і недоцільність збереження Китаєм вектора в площини невизначеності. Висновується, що концепція стратегічної невизначеності має бути трансформована у концепцію стратегічної ясності.

Єдність протилежностей є тимчасовою, умовною і відносною. Ось чому наразі спостерігається загострення економічних відносин між Заходом та КНР. Все повертається до абсолютного стану боротьби взаємовиключних протилежностей. Тож трансформація концепції стратегічної невизначеності КНР у концепцію стратегічної ясності може змінити та порушити теоретичний, а поінколи і догматичний діалектичний закон єдності та боротьби протилежностей.

Концепція стратегічної ясності більше тяжіє до такого тлумачення протилежності, які породжують одне одного, за певних умов є взаємопов'язаними і еволюціонують у своїх смислоформах до єдності, зберігаючи окремі елементи різних форм боротьби. Для нового сприйнятті КНР у світі потрібні: 1) нові дії, а не нові зарозумілі слова; 2) стратегічна політика, а не постійні повчання інших з опертям на давні стратагеми; 3) власна зрозуміла геостратегія, а не підігрування іншим задля власної тимчасової пожадливості; 4) адекватне сприйняття не лише власної історичної спадщини та величі, а й інших держав, зокрема України і автохтонної націотворчої державної Української нації та її багатовікової культури.

Дослідження геоінформаційної політики сучасного Китаю уможливило виснувати, що в основу азійської моделі покладено альтернативний соціально-економічний розвиток регіону, конкуренцію із Заходом, утвердження власних ціннісних орієнтацій, зв'язок між культурними традиціями і соціальними трансформаціями. Тож доведено, що підсумок війни, на який розраховує Китай, завжди є непередбачуваний, але кожна сторона розраховує на кращий результат. Головне: правильно розрахувати, хто твій союзник, і не помилитись із оцінкою його стратегічного потенціалу (стратагема Хай Тао „підсумок війни").

При аналізі політичного лідерства Сі Цзіньпіна була застосована авторська матриця геостратегії і накладена на аналіз політичного лідера п'ятого покоління [433]. Сформовані висновки є важливими не лише для розвитку КНР, а й передусім для формування та інституціоналізації Інституту президентства, а також засадничих положень формування стратегічної архітектури геостратегії сучасної України [367].

Стратагемність мислення звузилася до використання економічної експансії та кіберглобалізації для встановлення глобального домінування з пріоритетом на мілітарному дискурсі, тобто стратагемність мислення трансформувалася в інтерпретацію стратагемності та пониження її ролі до оперативності мислення. Ця тенденція є неприйнятною для України [434] і західних демократій.

Зважаючи на викладене, висновується, що гіпотетично, через моделювання дій у зовнішній та безпековій політиці, політичне лідерство п'ятого покоління керівників КНР характеризується такими чинниками:

1) обмежене територією Китаю, а у міжнародних відносинах — сегментом економічних відносин;

2) не має здатності до утворення військових блоків, не кажучи вже про союзи, альянси;

3) ментально, світоглядно та потенційно не володіє системоутворювальними якостями до утворення військових блоків і союзів, альянсів;

4) не має стратегічної потужності для демонстрації корисності участі інших суб'єктів у військовому блоці за лідерства КНР;

5) не спроможне розробити інтегральну солідарну ідеологію для об'єднання навколо себе інших держав, оскільки постійний наголос лише на власних вигодах, інтересах, потребах, пожадливості, природно, відштовхують інші країни та інших суб'єктів, геостратегічних акторів і ключових лідерів, які наперед розуміють безперспективність розрахунку на військову допомогу КНР внаслідок потенційного збройного конфлікту з іншими суб'єктами;

6) інтелектуально не здатне до вироблення глобальних безпекових і дієвих геостратегічних стратегій та їх безпосередньої реалізації;

7) не має потенціалу за п'ятого покоління щодо становлення глобальним лідером через хижацьке та споживацьке ставлення лідерів як до міжнародного співробітництва, так і щодо двосторонніх відносин зокрема;

8) зближення з Росією або її підтримка у будь-який спосіб суперечитиме усьому зовнішньополітичному курсу КНР.

На прикладі наративного аналізу озвучених та опублікованих думок і виступів колишнього міністра закордонних справ КНР (який безслідно зник 25 червня 2023 року, а в липні цього ж року було повідомлено про його смерть [435]) — Цінь Ґана — доводиться, що Китай має власну теоретичну та філософську базу розвитку держави, володіє власним наративним інструментарієм, чинить спроби впливати на міжнародний порядок, зосібна, за допомогою стратегічних й аналітичних наративів [436].

Утім я довів, що нині в китайському політологічному дискурсі намічені тенденції до розмивання суворості в осмисленні, вибагливості та вимогливості до

висловлювань, ощадливість у послуговуванні словами. Афористична словесність має глибоке коріння в культурі Китаю, натомість у сучасних умовах нужденності суспільств у зрозумілих мислеформах, спадок афористичної мудрості є наразі малопритомним інструментарієм ужитку в геостратегічному дискурсі.

Детальний аналіз мілітарного дискурсу чітко продемонстрував повну невідповідність проголошених наративів із реальними діями політиків КНР [437]. На основі репрезентативної моделі китайсько-іранської спільноти єдиної долі високого порядку чітко висновується, що проголошена концепція спільноти єдиної долі (Один пояс — Один шлях), насправді є тоталітарною концепцією спільноти єдиної тюрми: багато ший — одна мотузка.

Проведене наукове дослідження справжнього змісту „Пропозицій Китаю щодо припинення війни проти України" (далі — ПК ПоВУК) також сформувало на підставі методології націобезпекознавства [438; 439; 440] достатньо аргументів на користь ідентифікації антиукраїнської [441; 442; 358] і навіть позаукраїнської [358] позиції офіційного Китаю. Доведено, що:

1) текст ПК ПоВУК написаний чітко й однозначно відповідно до національних інтересів КНР;

2) текст ПК ПоВУК не має жодного стосунку до національних інтересів України, а тому його не можуть аналізувати та коментувати офіційні особи держави;

3) Україна у цьому документі не ідентифікується як самостійний та незалежний суб'єкт міжнародних відносин і геостратегії;

4) вступ Китаю у цю ситуацію, залучення його до переговорного процесу — не відповідає національним інтересам України;

5) Китай допомагає Росії у війні різними способами, також і таємним постачанням розвідувальної інформації, зброї, товарів подвійного призначення;

6) Китай ніколи не був нічиїм союзником, не вступав в альянси. Він завжди сповідує тільки власну мету та інтереси, саме тому через власну уявну самодостатність є апріорі ненадійним стратегічним союзником і партнером й іманентно неспроможний щодо становлення як світовий лідер;

7) для Китаю перемога України над московським режимом: а) загроза національній безпеці через утворення постросії: неконтрольованих суб'єктів на теренах розваленої та зруйнованої російської неоімперії, а також політичної турбулентності через війну за природні ресурси між новими суб'єктами міжнародних відносин; б) індикатор неможливості швидкої перемоги над Тайванем та становлення лідером глобального Півдня;

8) Китай не приймає гегемонії у будь-якій формі (але єдино щодо себе), він проти будь-якого іноземного втручання у справи Китаю, утім абсолютно рішуче утримується від засудження втручання у внутрішні справи України з боку Росії;

9) метою оприлюдненої заяви є посилення позицій КНР у зовнішній політиці, створення умов для збереження Росії як держави;

10) у наданому вигляді і такому форматі запропоновані ПК ПоВУК не можуть бути розглянуті і не підлягають коментуванню за відсутності тих змістовних положень, які є цікавими для саме України;

11) Україна не виступає розмінною монетою для Китаю, вона не є інструментом досягнення його інтересів, засобом у його довічному пошуку балансу між війною та миром, економічним благополуччям та політичною могутністю;

12) за умови виправдання поданої гіпотези про підготовку аналізованого документа чатботом ChatGPT, Китай надовго виключить себе зі світового політичного процесу.

Висновую щодо ПК ПоВУК: проаналізований вище текст у зазначеній інтерпретації не становить інтересу для України. Вивчення геостратегії КНР дало підставу чітко продемонструвати підступність, ворожість і стратегічну небезпеку від реалізації КНР власної справжньої геостратегії, зокрема, стосовно України. У дисертації наведено чимало аргументів на користь позиції, що Китай завжди все робить лише відповідно до власних національних інтересів, власної корисливості та вигоди. Будь-який конфлікт, війну тощо завжди прагне використати лише на свою користь, ніколи не враховуючи інтереси сторін конфлікту.

Здійснений моніторинг аналітики з таких іноземних джерел: Global Times, South China Morning Post, China Daily, Sinhua, Wall Street Journal, Time, The Epoch

Times, Washington Examiner, Washington Post, Financial Times, Los Angeles Times, USA Today, уможливив сформулювати чимало власних оригінальних висновків, а головне — оперувати інформацією з першоджерел, а не послуговуватися перекладами, інтерпретаціями або коментарями, з-поміж іншого, чітко побачити маніпулятивні матеріали, проплачені китайським урядом сумою понад 1,2 млн доларів США.

Водночас це дало підставу для висновку: проблема впливу Китаю на Україну більше і глибше розглядають іноземні дослідники й експерти, ніж безпосередньо українські. Більшість авторів не включають Китай в рамки своїх досліджень [443], чим наперед звужують їхній прогностичний характер, а також можливість операціоналізації у рамках будови геостратегії сучасної України.

Отже, було виявлено додатковий елемент впливу Китаю на Америку: наративи [358], сформовані англійською мовою, впроваджені через впливові американські ЗМІ, спрямовані на чітко визначені цільові аудиторії, метою чого є формування недовіри до правлячої партії в США. У такий спосіб КПК намагається дестабілізувати США зсередини, посіявши недовіру спочатку до наративів влади, а потім і до самої влади, з метою припинення надання допомоги Україні і реанімації плану ПуСі (Путін-Сі) щодо реформатування світового порядку (початкова мета узгодженої з Пекіном війни проти України 24 лютого 2022 року).

При цьому гра Китаю проти США супроводжується дуже різкою критикою на адресу посла США в КНР Ніколаса Бьорнса (Nicolas Burns), чим зайвий раз розкриваються справжні хижі наміри КНР на світове володарювання.

Поряд із цим встановлено чіткий напрям багатовекторної зацікавленості КНР: 1) зняття з Китаю санкцій — з метою відновлення економічного розвитку; 2) послаблення санкцій проти Росії — з метою відновлення ланцюгів постачань, і подальшого економічного розвитку КНР; 3) можлива участь Китаю у відновленні повоєнної України — з метою економічного розвитку КНР.

Могутнім економічним інструментом стримування Китаю виявилася видача експортних ліцензій китайським компаніям на купівлю американських товарів. Минулого року, майже 30 % запитів щодо придбання високотехнологічної продукції

або товарів подвійного призначення було відхилено, 650 компаній внесено до чорного списку. Наше дослідження довело, що корінними національними інтересами для Китаю виступають: пожадливість, вигода, економічна доцільність. Саме ці ключові для КНР категорії розглядаються та ідентифікуємо як системостворювальні елементи геостратегії КНР. Можна по-різному ставитися до них, давати їм різну оцінку, але саме вони є визначальними для розвою Китаю, за їх допомогою він з бідної країни перетворився на процвітаючу державу і за певних умов міг би стати у світі економікою номер один.

Але свідоме, цілеспрямоване порушення єдності та синергетичного потенціалу цих елементів, їхнє ігнорування або спроба суб'єктивних унілатералістських трансформацій та інтерпретацій поза контекстом об'єктивної дійсності, через політизацію економіки, пошук політичної доцільності, індоктринацію геополітичних антагоністичних концепцій у власну теорію та ідеологію — згубний шлях для Китаю. Знищення вказаних системостворювальних елементів призведе до розпаду КНР. Наступним елементом дослідження виступає визначення засад формування геостратегії РФ.

2.4. Засади формування геостратегії РФ

Діапазон наукової проблеми обраної теми зумовлює об'єднання методологічних та інтеграційних дисциплінарних підходів з метою її розв'язання. Логіка дослідження передбачає встановлення взаємного зв'язку між творенням геостратегії сучасної України та розумінням витоків формування неонацистських доктрин у рамках практичної реалізації деструктивної геополітичної практики з боку РФ. Агресивна війна путінського режиму проти України поставила чимало запитань передусім практичного характеру, які раніше порушувалися лише в наукових публікаціях і в рамках „круглих столів", але, на жаль, не стали об'єктом вивчення політичних інститутів нашого суспільства з подальшою операціоналізацією у безпосередній політико-безпековій практиці політичних інститутів. Передусім, це питання: 1) за що воює путінський режим проти суверенної соборної і незалежної

держави; 2) які справжні стратегічні цілі путінського режиму; 3) чим має закінчитися війна: а) для України; б) для РФ; 4) чи існують межі експансії геополітичного простору в інтерпретації ідеологів дискримінаційної геополітики путінського режиму.

Детальний аналіз сучасних підходів до формування тих чи тих прогнозів щодо як завершення війни, так і її мети з боку путінського режиму, свідчать про відсутність і неглибоку опрацьованість зазначеного питання насамперед із позицій стратегічної науки.

Саме тому на засадах теорії геостратегії як концептуальної системи знань про стратегії як інструменти досягнення стратегічних цілей, унормовується максима про необхідність дослідження та впливу фольклору на формування базових концептів і смислів сучасних теоретичних концепцій, які лягають в основу деструктивної та дискримінаційної геополітики путінського режиму.

У засадничих політологічних, націософських роботах я не виявив дискримінаційної сутності та деструктивного характеру геополітичних доктрин путінського режиму, а також не простежив витоки формування концепції мертвої води, її еволюції та повторюваності у народних казках з подальшою інтерпретацією в концептуальних безпекових документах і геополітичній практиці путінського режиму.

Мета підрозділу полягає у формуванні наукових аргументів щодо виявлення дискримінаційної сутності та деструктивного характеру геополітичних доктрин путінського режиму на підставі аналізу еволюції концепту „мертва вода”. Для досягнення поставленої мети були сформульовані і розв’язані такі наукові завдання: 1) простежити вживання концепту „мертва вода” у руських народних казках; 2) обґрунтувати спадковість доктрини „мертвої води” для сучасного путінського режиму; 3) подати авторську модель інтерпретації концепції „мертвої води” до війни путінського режиму проти України; 4) надати пропозиції теоретичного характеру щодо формування геостратегії як політичної теорії у рамках творення геостратегії сучасної України.

Цікавим є звернення до окремих документів доби початку існування РФ (1990-ті роки), коли було розроблено документ під назвою „Концепція суспільної безпеки „Мертва вода”". Російською мовою воно перекладається так, що за початковими літерами „КОБа" виходило справжнє ім'я того „героя", якого зараз возвеличують у рамках путінського режиму і досі вважають найбільш ефективним управлінцем — Й. Сталіна. Якщо аналізувати діяльність та виступи цієї особи, то в його політичних поглядах я віднайшов значну кількість нереалізованих ідей Столипіна, який, зі свого боку, тиражував ненависть до України, успадковуючи Олександра ІІ. Водночас витоки ненависті до українства перебувають не лише в площині політичній — безпосередньо політичні рішення також були спрямовані на придушення української культури, адже заборонялося: 1) викладати українською мовою в початкових школах; 2) ввозити без спеціального дозволу на територію Російської імперії з-за кордону книги, написані українською мовою; 3) друкувати будь-які книги українською мовою; 4) видавати українською мовою оригінальні твори і робити переклади з іноземних мов, тексти для нот; 5) влаштовувати концерти з українськими піснями; 6) ставити українські театральні вистави.

Це було частковими практичними проявами реалізації концепції „мертвої води". Отже, можна констатувати про збереження семантичної наступності, тобто формування корелятивних зв'язків між самою концепцією та суб'єктами її реалізації і їхньою практичною діяльністю.

Так, безпосередні прояви концепції „мертвої води" надибуємо у віршах придворного царського поета О. Пушкіна, який в поемі „Руслан і Людмила" зазначив: якщо полити криваві рани „мертвою водою", то вони перестануть кровоточити; правда, після цього їх треба було поливати живою водою, щоб герої поеми оживали. Без мертвої води через незагоєні рани герой знову міг загинути. Так, у поемі (пісня 6) описується застосування мертвої і живої води (мовою оригіналу):

„…И стал над рыцарем старик,

И вспрыснул мёртвою водою,

И раны засияли вмиг,

И труп чудесной красотою

Процвёл; тогда водой живою
Героя старец окропил,
И бодрый, полный новых сил,
Трепеща жизнью молодою,
Встаёт Руслан. На ясный день
Очами жадными взирает,
Как безобразный сон, как тень,
Перед ним минувшее мелькает.…” [444].

Переконаний, що не варто вузькоглядно підходити до аналізу творчості О. Пушкіна, оскільки в його творах можна надибати багато думок, якими він дуже чітко характеризував політичну систему, вектори її розвитку, надавав завуальовані оцінки різних імовірностей функціонування політичної системи тощо. Але це тема окремих досліджень. Моїм завданням було продемонструвати, що в творчості цього поета також згадується концепція „мертвої води” і також зберігається її зміст. Тож фактично він виступав провідником означеної ідеї і сформував засади для її дальшого розвитку та імплементації у сучасні геополітичні доктрини керівництва російської імперії на різних етапах її історичного функціонування у різних формах.

Також, якщо звернутися до руських казок, то можна віднайти дуже часте згадування про живу воду і мертву воду. Тема живої води виходить за межі цього дослідження, тож зосереджу увагу саме на значенні концепту „мертва вода”. Мертва вода використовувалася у двох цілях [445]:

1) її давали пити усілякій нечисті (Змію Гориничу,) перед битвою і під час відпочинку між боями: від цього нечиста сила слабшала;

2) перед використанням живої води для відродження до життя, мертвою водою зрошували рани і відновлювали цілісність пораненого або ж навіть розрубаного на шматки мертвого тіла (наприклад: з метою, щоб оживити мертвого господаря, вовк із казки „Казка про Івана царевича, Жар-Птицю і Сірого вовка”, який охороняв Івана Царевича, спочатку полив його мертвою водою, яка мала заживити усі смертельні рани, а вже потім живою водою, яка, власне, і оживила царевича) [446].

Засновник порівняльно-типологічного методу у фольклористиці В. Пропп також при дослідженні руських казок і формуванні певної наративної схеми запропонував своє бачення змісту мертвої води: „Якщо висловлені пропозиції є правильними, то це пояснює, чому героя спочатку обприскують мертвою водою, а потім живою. Мертва вода його немов добиває, перетворює на остаточного мерця. Це своєрідний похоронний обряд, який відповідає обсипання землею. Тільки зараз — він справжній мрець, а не істота, яка витає між двома світами, яка може повернутися вампіром. Тільки тепер, після окроплення мертвою водою, ця жива вода буде діяти” [447].

Геостратегічний дискурс включає багато компонентів, головне — має враховувати історичні джерела формування тих чи тих смислів або концептів. Тож моє звернення до казок є не просто кроком до віднайдення доказів необхідності розроблення теорії геостратегії, а органічним аналізом дійсності в її постійності та спадковості як системи, в якій визначається наперед імовірність випадку матрицею можливих станів. Адже сучасний хаос є результатом цілеспрямованих втручань ієрархічно інших рівнів організації світобудови (світового порядку), що мають власну еволюцію та історичні витоки.

Автор роботи також далекий від примітивізації руських казок і прагнення довести їхню лубочність, кустарність та убогість. Так, С Кривуля зазначає: „Якщо спрощено, то російські народні казки цілком можна видавати під грифом „від 3 до 6 років”, українські ж — „для молодшого та середнього шкільного віку”. Зазначу: якщо той чи той автор чогось не бачить і не розуміє, не визнає змісту або не може просто його угледіти (причини при цьому можуть бути різними), то це аж ніяк не означає, що його там нема. Це просто автор цього не бачить. Метод редукціонізму наразі за таких випадків вихолощує справжній, глибинний зміст казок, унеможливлює зрозуміти вектори розвитку подій і реалізації тих чи тих стратегій. Саме вони в межах геостратегії включають імовірнісну визначеність, що в рамках концепції мертвої води трактується як оцінка міри можливого, яка дорівнює самовільній реалізації на основі попереднього самоуправління і без втручань ззовні, помножена на міру потенціалу особистості стратегічного архітектора.

Так, наприклад, в українській політологічній науці практично немає досліджень і впливу на геостратегію того факту, що у травні 2012 року було немов жартома створено цілий проєкт „Казкова карта Росії", на якій батьківщиною Колобка зазначена та сама, що й у Леніна, Ульяновська область. Корінними росіянами називаються: Дід Мороз і Снігуронька, Золота рибка, Соловей-забіяка, Чахлик Невмирущий, Кикимора, Баба Яга, Іван-дурник, курочка Ряба та Ілля Муромець [448].

Казкове брендування регіонів РФ насправді мало далекосяжну мету: переписати та привласнити історію шляхом підроблення і крадіжки героїв з інших країн до себе, у такий спосіб сформувавши історичні підвалини до нинішнього „права" реалізовувати власну велич за допомогою геноциду, вбивств, тортур та тероризму й агресивної війни. Адже, як я зазначав у попередніх своїх публікаціях, геостратегічний ландшафт фактично включає у себе сакральний ландшафт, а також фольклорний ландшафт, які становлять основу і засаду самобутності автохтонної політичної та державної української нації.

На жаль, у світі фольклор не охороняється на міжнародному рівні, тому визначити казки, легенди, міфи та легенди продуктом інтелектуальної власності українського народу неможливо. Однак можливо і потрібно розвивати власний фольклор, додавати йому сучасних рис та ознак, зберігаючи при цьому оригінальну наративну схему, алгоритм якої має відповідати загальній концепції геостратегії сучасної України.

На це відреагували свого часу свідомі українські дослідники. Так, не погоджуючись із крадіжкою з українського фольклору „колобка", на думку К. Олійника, вище Чернігова ще 100—150 років тому пшениця не росла, а тільки гречка. Тож я можу точно сказати, що це казка хліборобського народу. А в російській мові навіть не було такого слова, як „коло" [449]. Те саме стверджує і М. Применко стосовно Іллі Муромця, який був зовсім не з російського Мурома, а з українського містечка Муровськ. Щодо Незнайки. Незнайка — українець, і Микола Носов — український казкар, який народився у місті Ірпінь, провів там своє дитинство. Він жив на вулиці Квітковій, власне, на якій і відбуваються всі події „Незнайки". Там і нині є ця вулиця, цей будинок [450].

Почасти герої казок прив'язуються до конкретної території, а отже, свідчать про географічний ареал розвитку того чи того етносу, формують уявлення про глибинні коріння українства, його геоісторичну роль і геоісторичне підґрунтя формування сучасної теорії геостратегії. Тому важливим завданням у цьому напрямі виступає популяризація та осучаснення казок з метою, щоб сучасне покоління української нації знало свої історичні витоки, знало той факт, що ми маємо багату та давню історію, додатковими доказами якої виступають казки, легенди і міфи; з давніх-давен українці жили і розвивалися на своїй землі, чужого не захоплювали, але й свого не віддавали.

Це є важливим також з іншого боку: розуміння коренів формування деструктивних геополітичних доктрин, що реалізуються тими чи тими державами, зокрема шляхом реалізації агресивної політики РФ, її варварської війни, цілеспрямованого геноциду українського народу в різний спосіб у різні історичні епохи. Казка плекає українську історію, традиції та ілюструє самобутність української нації [451].

Адже українська самобутність — українська національна ідентичність, неповторність, оригінальність, які виявляються окремою особою чи групою осіб у ментально зумовленому художньо-мистецькому світосприйнятті, національно прийнятних способах спілкування, діяльності, поведінки, традиціях. Самобутність української нації визначається її тисячолітньою історією державотворення, оригінальною культурою, віковічними традиціями, національним епосом, етносом та наявністю говірки і, безумовно, корінною мовою нації — українською.

Звичайно, можна наводити і багато інших прикладів, однак — це окрема тема дослідження. Моє завдання в окресленому сегменті наукового дослідження полягало у тому, щоб проілюструвати важливість правильного трактування казок як альтернативних джерел не тільки формування геостратегії нашої держави, а й антиукраїнських геополітичних доктрин і політико-небезпечних практик. Отже, стверджую: концепція мертвої води виступає одним із джерел формування сучасних неонацистських геополітичних доктрин, які продовжує реалізовувати путінський режим.

Повертаючись до визначеного вектора цієї студії, відзначу, що достатньо детально намітили напрями досліджень формування історичного підґрунтя та виявили історичний зміст фундації тогочасного контексту концепції мертвої води як джерела створення сучасних неонацистських доктрин. Фактично, якщо зіставити захоплення Путіна Сталіним, то його порівняння саме зі Сталіним [452], а не, наприклад, із Петром І (хоча певну спробу Путін зробив, коли назвав себе наче „збирателем земель"), опертя на його принципи, доктрини та концепції, постійне цитування генералісімуса як найефективнішого керівника СРСР (Російська імперія 2.0), стає очевидним, що будова „руського міра" наперед визначена.

Із урахуванням опрацювання великого корпусу джерел стосовно змісту російських народних казок та ключових опер [453—460], і сучасного контексту крізь призму концепції мертвої води, формулюю в авторській оригінальній інтерпретації такі постулати. Денацифікація і демілітаризація — це є окроплення ран мертвою водою. Рани — це українство, українська територія, яка визнається та ідентифікується Росією єдино власною територією, власним простором, сферою тільки свого впливу, а народ „українці", це ті руські люди, що заблукали темрявою й оманливими шляхами західних цінностей. Тобто в розумінні послідовників путінського режиму й адептів рашизму і авторів нацистських та неофашистських концепцій саме собою українство є раною на їхньому тілі, а відповідне бажання українців мати власну культуру, державність і взагалі національну ідентичність інтерпретується як загрозливе явище — українізація, з якою потрібно врешті-решт покінчити, як з одвічним проявом хаосу. Українізацію і маніфестацію української ідентичності свого часу у 1930-х роках відверто і жорстоко заперечував і усіляко придушував Сталін: саме тому він зорганізував Голодомор. Тобто українська ідентичність і українство для росіян є раною, тому її потрібно окропити мертвою водою.

Мертва вода — це фізичне знищення усього українського (мистецтва, культури, поезії, кіно), україномовного, національного — усього, що має навіть подобу і напрям до набуття українством власної ідентичності. Факт існування незалежної та соборної України абсолютно заперечується, а якщо його немає, то саме

вона виступає найпершим і найнеобхіднішим елементом для знищення. Бо з позицій такої концепції знищити не можна того, чого нема, а в уявленні путінського режиму, нашої держави не існує. Отже, для них це не знищення, а підготовка до очищення власної території і власного народу, який став не на той шлях. Мертва вода має добити і доконати Україну, перетворити її на суцільний попіл, на остаточного мерця.

Тому війна (представники путінського режиму називають її „спеціальною військовою операцією") — це своєрідний похоронний обряд України, який відповідає обсипанню землею. Ось чому бомбардування мирних міст, пологових будинків, торговельних центрів, дитячих садків та шкіл, переповнених цивільними людьми залізничних вокзалів, мародерство, геноцид, зґвалтування тощо є засобами перетворення української нації на справжнього мерця, тобто на ту націю, яка вже не зможе отямитися, відновитися, відродитися і навіть існувати — нехай і зрабованою, але все одно нацією. Жодної реінкарнації у такому контексті не передбачено, для чого додатково утворено мережу фільтраційних таборів. Отже, повне знищення, тотальна ліквідація держави, її інститутів, умисне убивство громадян, знищення інфраструктури — це і є мертва вода, тотальний агресивний вірус знедержавлення.

Ось чому не потрібно шукати простих відповідей та керуватися формальною логікою, критеріями прагматизму, розраховувати економічний сенс санкцій і всіх санкційних пакетів, марно сподіватись на якийсь рух зсередини країни тощо і на підставі цього будувати гіпотетичні сценарії, коли Росія сяде за стіл переговорів, коли санкції нарешті вплинуть або ж що наступного разу „бомбардуватиме" руська армія чи на яку наступну країну нападатиме.

Антинаціональне щодо власного населення і проросійське керівництво — тільки тоді, після скроплення мертвою водою, коли: все українське буде поруйновано вщерть; уконституйовано нейтральний статус; відкинуто будь-які навіть гіпотетичні спроби спротиву через демілітаризацію; проведено денацифікацію, тобто організовано ретроградну трансформацію з нації до населення, етнографічної маси (за М. Міхновським [461]); знищену інституційну спроможність щодо будови національної держави; сформовано рабський менталітет і рабську душу, — жива вода почне діяти. Цей початок окроплення живою водою виявляється, на думку росіян, у

формуванні та влитті решток „біоістот” після тотального знищення України, які органічно, на їх думку, інтегруються до „руського міра”, до руської цивілізації у форматі підросійської України.

Із цього приводу ідеолог інтегрального соціал-націоналізму Я. Стецько свого часу писав, що московo-комунізм є окупантським продуктом для поневолення чи експлуатації багатств України та визиску праці українських людей [462]. Тож прагнення російського режиму знищити Україну має давню історію, і завдання нашого покоління її похоронити і почати нову історію: історію відновлення власної державності побудови не України, а саме — України. Як підсумок сформулюю наступні авторські положення та пропозиції.

1. Мета путінського режиму — повна ліквідація українства. Не варто впадати в оманливі мрії, користуватися логікою або прагматизмом, лінійним моделюванням, етикою або культурологічним дискурсом. Це хибні інструменти для прогнозування діяльності путінського режиму.

2. Європа перебуває у прямій небезпеці існування. Механізм „мертвої води”, за умови програшу України, буде застосований до усього „геополітичного простору”, який, на думку неонацистів, може бути різним за своїм складом і не обмежуватись „пострадянським простором”.

3. Реалізація концепції „Російська імперія версія 3.0” можлива за умови відгородження Європи від прямої військової силової допомоги Україні. Відсутність силової підтримки України реальними силами, а не лише засобами, поєднана із низкою інших чинників, що утворюють можливість не тільки відновити проєкт Російської імперії 3.0, а й стати творцем нового світового порядку, засадою якого стане концепція „руського міра”, на базі якого відбудеться поглинання руською цивілізацією усіх інших націй на народів на європейському континенті. Стосовно ж інших просторів і європейських держав, то їхнє поневолення і загарблення за таких умов буде питанням лише часу.

4. Переговори з путінським режимом можливі єдино з позиції сили. Коли у нашої держави буде сила і спроможність для реалізації стратегічних національних інтересів, тоді доцільно проводити переговори. Інші формати — інсинуація,

фарисейство і державна зрада, спроба окремих осіб „домовитись” реалізації власних бізнесових інтересів. Поза контекстом сили Україна не зможе вести перемовини, які будуть вигідними для неї.

5. Переродження українства можливе не лише через перемогу над ворогом, а й через докорінну роботу над внутрішнім світом і культурою державної нації. Без ліквідації корупції як системоутворювального чинника функціонування нашої держави, ми формуємо умови для майбутніх громадянських війн, створюємо засади до дисбалансу інституційної спроможності щодо творення геостратегії сучасної України.

6. Силі може протистояти лише сила. Ми не маємо передавати цю війну нашим дітям як наші батьки / діди передали її нам. Війна може бути завершена лише перемогою України і програшем Росії.

7. Війна путінського режиму проти українства є продовженням кількасотрічного протиборства Добра і вселенського зла. Війна не є випадковою реалізацією імовірнісної наперед визначеності, що полягає в інформаційній відповідності хронотопного фрагмента світобудови і геостратегічного ландшафту. Війна не є випадковою, безпричинною і безцільною. Війна путінського вселенського зла проти Добра має чітку причину, історичне підґрунтя і стратегічну мету. Наше завдання, окрім боротьби зі злом, мати власну мету і власну причину, які спиратимуться на власні історичні початки та ґенезу стратегічного балансу.

8. Концепція „мертвої води” і її витоки та джерела в народному фольклорі — концепція некрофілії, теоретичний базис для управлінців деструктивізмом, які заперечують імовірнісні визначеності як об’єктивну даність.

Подальшим органічним компонентом дослідження виступає з’ясування обріїв прогностичних можливостей застосування наративного аналізу для дослідження сучасних прикладних у сфері міжнародних відносин, подальших шляхів міждержавної комунікації, на практичному прикладі війни путінського режиму проти України.

Формування геостратегії України ґрунтується на сучасних методологічних концепціях і теоріях, найбільш важлива частина з яких стала об’єктом дослідження у

першому розділі цієї дисертації, а також у відповідній авторській монографії [463, с. 105——196]. Однак такі теорії покликані передусім враховувати нові реалії як геостратегічного ландшафту України, так і побудови та формування нового світового порядку й модерації відповідної нової світової політико-безпекової архітектури.

Одним зі складових методологічних компонентів виступає наративний аналіз, за допомогою якого з-поміж багатьох завдань у контексті геостратегії уможливлюється ідентифікація антиукраїнських доктрин, деструктивних геополітичних концепцій. Застосування наративного аналізу для формування системи ідентифікації деструктивних геополітичних концепцій (антиукраїнських геополітичних доктрин) поки що не стало предметом окремих студій політичних дослідників та практичних політологів, чим і зумовлюється мій науковий інтерес до обсервації предмета дослідження не лише з теоретичного боку, а й з практичного.

У сучасних наукових політологічних дослідженнях замало уваги приділено використанню наративного аналізу задля ідентифікації деструктивних геополітичних концепцій, що зумовлює актуальність обраної теми. У зв’язку зі сказаним мета підрозділу полягає у формуванні наукових аргументів щодо необхідності застосування наративного аналізу для ідентифікації деструктивних геополітичних концепцій як елемента системи творення геостратегії сучасної України.

При аналізі сучасної неонацистської доктрини під назвою „денацифікація України” доцільно звернутися до наративного аналізу, який становить методологічну складову геостратегічного дискурсу, про що йшлося вище в дисертації, а також окремій науковій статті за моїм авторством [464]. Окремим елементом дослідження у рамках геостратегічного дискурсу як елемента теорії геостратегії мають стати відповідне вивчення: міфології / сказань; легенд / саг; билин / байок / притч; казок / переказів / оповідей; поем; романів; новел; драм; народних пісень; опер, а головне — лібрето, розвиток і метаморфози якого нерозривно пов’язані з історією опери в усіх її жанрових і національних різновидах.

Важливо також чітко враховувати факт адаптивності методології теорії геостратегії у контексті формування теоретичних підвалин для практичного досягнення стратегічного балансу соціальних систем. У цьому ракурсі раціонально

аргументовано і зрозуміло говорити і про такі специфічні методи, доцільні для використання: структуралізм; постструктуралізм; деконструктивізм; наратологія. В. Пропп виявив тридцять одну функцію при аналізі російських казок і регулярну повторюваність трьох випробувань героїв: підготовчого; вирішального; звеличувального. Така схема стала канонічною і отримала назву наративної. Вона уможливила поглибити знання про внутрішні механізми функціонування казок у різних культурах. Згодом ці випробування почали розглядати лише як поверхові фігури дискурсу, за якими стоять більш глибинні логічні операції [465, с. 489].

Зокрема, в авторських публікаціях за допомогою ретроспективного аналізу досліджуються зміст та еволюція концепту „мертва вода" у російських казках, окремих лібрето опер, інших фольклорних витворах мистецтва. Визначено бінарну інтерпретації ключового концепту. Наведені численні конкретні приклади крадіжки українського фольклору з подальшим уживанням тих чи тих казкових героїв в російських казках. За допомогою методу геостратегічного дискурсу описано авторську модель інтерпретацію концепції „мертвої води" до війни путінського режиму проти України через послідовну характеристику: демілітаризації і денацифікації, безпосередньо окроплення мертвою водою і формування антинаціонального і проросійського уряду в підросійській Україні [466].

Ураховуючи вищевикладене, можна резюмувати, що звернення до наративного аналізу не є примхою і даниною моді, а становить пряму методологічну потребу у розумінні засад творення стратегії в сучасних умовах. Дуже важливо зважати на той факт, що одним із ключових моментів наративного аналізу виступає, на думку Р. Барта, його приреченість до дедуктивних методів: спершу дослідник створює гіпотетичну модель опису, а потім поступово переходить від моделі до різних зразків оповідей, які одночасно і відповідають моделі, і відхиляються від неї [465, с. 489].

Здійснений аналіз російськомовних наукових джерел, з урахуванням викладеного, в межах наративної схеми і відповідного авторського аналізу, уможливив виділити такі компоненти описової моделі, в яких формується образ території біля Росії (гіпотетична модель неворожого середовища в окресленому геополітичному просторі, до якого входить територія сучасної України):

- Україна є плацдармом Росії проти колективного Заходу;
- денацифікована;
- створені воєнно-цивільні адміністрації з антинаціоналістичною, водночас проросійською позицією;
- державний устрій — невідомий, можливо, це утворення може існувати у формі держави — підросійської України;
- моделювання образу зовнішньої загрози з боку „західних країн", шляхом розчленування і дестабілізації ЄС, знищення єдності та спільного бачення реалізації загальних цінностей;
- передбачувана і повністю контрольована;
- антинаціональне щодо власного населення і водночас проросійське керівництво інституційною системою;
- демілітаризована держава;
- нейтральний статус;
- територія, вільна від „нацизму" (в російській інтерпретації).

Після формулювання кожного компонента подальшим етапом виступає розроблення оповіді за кожним із цих пунктів, причому що страшнішої, то кращої. У Додатку А на підставі опрацювання значної кількості наукових джерел, і російськомовних також, в яких чітко викладаються концепції демілітаризації, денацифікації, нейтрального статусу тощо, складено модель оповідей, якими послуговуються на території, що контролюється путінським режимом, для маніпуляції суспільною свідомістю і пояснення власному народу (різним прошаркам — різні наративи: ватники / симпатики, ліберали, ті, що не визначилися) правильності та необхідності проведення війни (для контрольованого населення вони називають це спеціальною воєнною операцією) проти України та її нації.

Ідеологічний антагонізм цінностей західного суспільства із проголошеними цілями російського фундаменталізму оприявнюється у наукових публікаціях українських авторів. Зокрема, у колективній монографії НІСД стверджується, що Росія просуває наратив цивілізаційного протистояння Заходу та слов'ян [470, с. 207].

Причому руські дослідники і самі починають тиражувати думки щодо необхідності повороту до Сходу, тобто фактично розвороту від Заходу. Скажімо, колишній радник президента Путіна, А. Іларіонов, констатує, що з боку Путіна та Лукашенка нинішня війна є ідеологічною війною проти Заходу, для них — це антизахідна війна [471].

Так, В. Огнєва відзначає, що у глобальному масштабі стратегічним інтересом Росії виступає східний напрям зовнішньої політики. Сьогодні Росія не зосереджується, вона самовизначається і самоствердкується у власному геополітичному просторі [472, с. 59]. Дуже цікава думка, яка суперечить іншій тезі цієї ж дослідниці: „Абсолютно очевидно, що тут, в Україні, вирішується доля майбутнього світового порядку” [472, с. 53].

Тож не зрозуміло, власне: якщо для Росії Схід виступає стратегічним напрямом, то яка мета воювати із Україною, яка перебуває на західних кордонах Росії? За таких умов, якщо доля світу вирішується в Україні, а Росія вважає за доцільне поставити в пріоритет східний напрям, то участі в процесі вирішення долі світу Росія брати апріорі не хоче.

А тому формально-логічний і догматичний аналіз уможливлюють дійти висновків про логічні суперечності у думках російського доктора наук, неточності, тривіальні помилки, а відсутність наукового аналізу, напевно, замінено на міфологеми та ідеологічні штампи й кліше, які наперед не мають нічого спільного із політичною наукою, а тим більше із геостратегією.

Отже, замість того, щоб сідати за стіл перемовин, впливові дослідники, відкинувши науковий, об’єктивний та всебічний аналіз ситуації, лише продовжують на науковому рівні обґрунтовувати політичний курс вищого керівництва власної держави, навіть наводячи цитати президента у першому абзаці розглядуваної статті (тиражуючи практику цитування „політичних лідерів”, яка була імперативною за часів існування радянської імперії).

Дуже примітним є той факт, що, говорячи про війну, вживається термін „українська криза”, а головне — розглядаються національні інтереси Росії, ЄС та США. Жодного слова про національні інтереси України в цитованій статті немає. А трикутник лідерів В. Огнєва визначає як „Росія — США — Китай”, ставлячи Росію

на перше місце [472, с. 53]. Тож денотат „український” прив’язується лише до термінів із негативною конотацією, у такий спосіб формуючи у реципієнтів інформації наперед негативне ставлення, яке закладається на підсвідомому рівні.

Причому цитована авторка дуже простодушно звертається до концепту „геополітичний дискурс”, маскуючи в ньому думку про те, що нині відбувається боротьба за політичний вплив на великих географічних просторах, оскільки геополітичний дискурс будь-якої держави інтерпретується через територіальний імператив, охорону і збереження не лише його, а й ближніх просторів для ефективної реалізації зовнішньої політики [472, с. 53].

По-перше, дослідниця аксіоматично стверджує про існування боротьби. З одного боку, це логічно, адже теорія геополітики, що я постійно акцентую у своїх наукових публікаціях [473; 474], — це завуальована теорія боротьби і насильства, зокрема й несилового. З іншого — авторка навіть не намагається відійти від імперативних постановочних тверджень щодо боротьби за географічні простори, історія яких сягає корінням до батьків-засновників цієї геополітики, зміст учень яких дуже сподобався усім тим, хто не може жити в збалансованому і мирному світі. Насправді сучасний дискурс вже давно зміщений у бік політичного впливу без контексту боротьби. Саме тому на європейському континенті після війни в Югославії впродовж майже 30 років не було війни.

По-друге, дуже сумнівною є інтерпретація геополітичного дискурсу як територіальних імперативів. Так, зокрема у цікавій, до речі, також російській дисертації, відзначається, що базові основи геополітичного дискурсу полягають в усвідомленні локального простору як частини світового, і світового — як системи локальних, що потребує узгодження національних інтересів з інтересами міжнародної спільноти, поваги гідності людини із її політичними й економічними інтересами, етнонаціональними цивілізаційними та іншими правами та інтересами, для чого необхідний конструктивний діалог зі ЗМІ з метою досягнення взаємопорозуміння між державами і народами [475]. Тобто В. Огнєва свідомо підмінює поняття і власні неаргументовані думки видає за аксіоматичні позиції.

По-третє, збереження ближніх просторів не є завданням ані геополітики, ані геополітичного дискурсу. Це — завдання концепції „руського міра”. У жодній із розвинених держав не існує навіть теоретичних концепцій і практичних стратегій щодо охорони ближніх просторів — фактично просторів інших суверенних держав. Отже, відбувається відверта фальсифікація і міфологізація. Адже свою позицію концепції розвитку власної держави, авторка пропонує екстраполювати на загальні засади як геополітики, так і штучно вплести в геополітичний дискурс, приписуючи йому невластиві компоненти.

Підсумовуючи, можна дійти висновків про існування чіткої політики щодо висвітлення і визначених наративів у наукових дослідженнях фахівців у рамках російської науки. Тож говорити за таких умов про формування інтелектуальної еліти як авангарду зміни політичної сутності російської держави підстав наразі немає. Навіть вбивство доньки одного із ідеологів неофашизму О. Дугіна 20 серпня 2022 року під Москвою не стало поштовхом до рефлексії інтелектуальної еліти свого місця, а головне — усвідомлення своєї незахищеності і вразливості як з боку путінської влади, так і націоналістичних елементів зсередини території, що контролюється путінським режимом. На цьому тлі націоналістичні гасла зсередини можуть за певних умов посилюватися, водночас це не стане чинником зміни влади і увиразнення формування нового вектора руху окремих суб’єктів політичної системи. Адже, якщо:

1) не існує еліти (група найбільш видатних осіб, котрі за своїм характером, енергією, знаннями, освітою, рівнем культури, творчими здібностями і здатністю генерувати смисли розвитку усієї соціальної системи, що впливають на її еволюції, володіють ресурсним потенціалом для їх реалізації) як провідної верстви і касти ідейних борців за свободу і розвиток держави;

2) пасіонарність титульного етносу зводиться до рамок некрофілії та деструктивізму і фактично імплементовано в розробленій і науково аргументованій авторській „концепції де-” [476];

3) то безпосередньо населення території (за академіком Ю. Пивоваровим: малоосвічена і малокультурна більшість [477, с. 8]), що контролюється путінським

режимом, також апріорі інтелектуально й енергетично, морально, культурно і ментально не здатне на революції та зміну політичної системи і режиму правління в найближчій перспективі.

Як відзначає Ю. М. Бохенський, добробут, прогрес, а почасти і саме існування суспільства залежать від того, чи вдасться створити у ньому повноцінну еліту, адже суспільство, позбавлене еліти, приречене на застій або швидку загибель [478]. Ось чому не варто тиражувати хибні та популістські заклики та покладати марні сподівання на „прозріння" руського населення. Цього не буде. Путінський режим дуже влучно зробив ставку на безпосередню природу простолюдинів: себелюбство, фундаментальну зневагу до високої культури, онтологічну байдужість до усього, що не стосується конкретно кожної людини, закарбований наратив „від нас все одно нічого не залежить". Як наслідок, населення території, що контролюється путінським режимом, — малоосвічена і малокультурна більшість, — цілком підтримуватиме цей курс доти, доки бурхливі зміни не торкнуться кожного з них. Тому зміна лідера не змінить їхнього ставлення до України, європейських цінностей, ідей гуманізму, моралі, справедливості та інших провідних ідей сучасного коеволюційного суспільства (яке узвичаєно в російській науці таврують або як „колективний Захід", або як „англосаксонське суспільство", або „повсталий на Бога капіталістичний ад"). Ці зміни можливі лише тоді, коли вітер змін дмухатиме безпосередньо у вікно кожного, хто населяє територію, контрольовану путінським режимом. Це є науковим висновком і науково обґрунтованим результатом дослідження, яке я провів, і воно не має нічого спільного із популізмом або русофобією.

Також це є важливим з огляду на формування різноманітних сценаріїв подальшого розвитку війни проти нашої держави, особливо стосовно спроб різних „експертів" (як вони самі себе почасти називають особливо у соціальних мережах) дати свої (нічим не обґрунтовані) безпідставні та безвідповідальні прогнози щодо термінів завершення війни або її активної фази. Звісно, базікати можна багатьом: [псевдо]експертам / [з]радникам тощо, адже жодної юридичної відповідальності вони не несуть ані перед собою, ані перед аудиторією, ані перед державою, натомість — несуть перед замовниками, з-поміж іншого, перед спецслужбами

іноземних держав за виконання тих чи тих елементів інформаційної війни. Вони не є суб'єктами політичної системи, а лише приватними оглядачами, що надають свої коментарі в межах власного інтелектуального розвитку для певно визначених цільових аудиторій, сформованих замовниками цього дискурсу.

Однак в науці одним із головних та визначальних критеріїв науковості тієї чи тієї гіпотези виступає її верифікативність. Адже основне завдання науки полягає у приростi нових знань, а не чуток, думок, поглядів та інших фейлетонних текстів. Тож саме тому я чітко стверджую, що в Росії, за умови збереження вектора руху політичної системи, а також тенденцій деградації еліти, дифузії пасіонарності титульного етносу, практично не існує потенційних внутрішніх рушійних сил (особливо після смерті 16.02.2024 одного із російських опозиціонерів О. Навального) і взагалі причин та умов, інших детермінант до революції, тобто внутрішніх змін у найближчі 20 років (термін розвитку наступного, можливо, та потенційно інакшого покоління).

Єдиним способом (якщо не чекати на прозріння населення і формування невідомо коли і невідомо за яких умов тих чи тих тенденцій, описаних вище) зміни політичного курсу, вектора функціонування політичної системи і відповідно політичного режиму є трансформація засад стратегічної культури провідних країн світу і ухвалення рішення щодо силових безпосередніх дій конкретно щодо цього режиму і його персональних представників, які здійснюють цілеспрямоване й усвідомлене управління організацією та вчиненням актів геноциду, міжнародного тероризму, війни й агресії, анексії і становлять пряму загрозу світовій безпековій архітектурі, а також стратегічному балансу, що склався між чинними центрами сили.

Адже як було науково доведено вище, концепція „руського міра" базується на іманентних деструктивних наративах, дискурсах та конструкціях, вона фактично заснована на концепції мертвої, а не живої енергії. А отже, аксіоматичним є факт, що аналізована неонацистська концепція „руського міра" за своїм потенціалом фактично виступає концепцією самоліквідації ненародженої російської імперії 3.0.

Тому не треба покладати жодні надії на можливість: революції в Росії; наявності інтелектуальної еліти, здатної ефективно керувати Росією поза контекстом

месіанства і богообраності (навіть після смерті очільника путінського режиму); об'єктивності наукових досліджень передусім історичних щодо коренів та витоків не лише урізноманітнених концепцій, а передусім власної істинної, а не вигаданої історії, заснованої на демонічних домаганнях, які не можуть бути задоволеними в реальному житті та які сприяли відновленню незагойної рани, що кровоточитиме віками, допоки вірус неоімперіалізму не буде викорінено зі свідомості індивідів, що населяють територію, підконтрольну московському режиму.

Звертають на себе окрему увагу в рамках наративного аналізу деструктивних геополітичних концепцій:

1) факти блюзнірства українських авторів перед Росією;

2) факти малоросійства, коли забороняють цитувати російських авторів, читати й аналізувати російську наукову літературу, або досліджувати рашизм (оскільки, на думку окремих осіб, це виступатиме його пропагандою), що наперед позбавляє можливостей щодо формування правильного і не заангажованого розуміння коренів формування дискримінаційної і деструктивної політики, світоглядних ідей, методологічних та концептуальних поглядів і переконань, стратегічних наративів, а також ефективно й прагматично моделювати подальші дії супротивника. Така позиція є штучною, недалекоглядною, псевдонауковою і становить загрозу інтелектуального рабства української еліти.

Зокрема щодо блюзнірства, то одним із таких численних прикладів виступає праця української авторки Марини Шульги „Російський дискурс геополітики", в якій вона:

- аналізує основні підходи до витлумачення поняття геополітики, що мають місце в геополітичній думці сучасної Росії;
- з'ясовує пріоритетні теми сучасної російської геополітики, чільне місце серед яких російськими дослідниками відведено проблематиці геополітичного образу;
- окреслює тенденції розгортання самого російського дискурсу геополітики, зміст якого полягає в усвідомленні необхідності побудови теорії

геополітики, покликаної встановити механізми формування геополітичних образів та накреслити можливі наслідки їх практичного втілення;

- характеризує геополітичні образи Росії, ключовими з-поміж яких сьогодні визнано образи центру й острова;
- розглядає динаміку образів центру й острова в історії російської геополітики та їхню концептуальну завершеність у сучасній російській геополітичній думці [479].

Тобто в праці відбувається дослідження і внесення — індоктринація — в простір української політологічної думки російських наративів українською мовою, ствердження про концептуальну завершеність та інші оцінні судження уможливлюють виявити захопленість і фактично пропагандистський характер названої праці. Хотілося б поставити запитання до цієї та низки інших авторів: а скільки книжок українських авторів вони опанували і кого з націонал-соціалістів або взагалі провідників і творців, стратегічних архітекторів України можуть цитувати і чи зможуть визначити зміст праць Д. Донцова, Ю. Липи, В. Липинського, М. Міхновського [97], С. Петлюри [480, с. 185—186], а також відтворити стратегічні помилки П. Скоропадського, С. Бандери і Я. Стецька при їхніх дієвих спробах формування та відновлення Української незалежної соборної Держави.

Також можу назвати і роботу НІСД, виконану в 2018 році, яка була присвячена начебто „перезавантаженню" режиму Путіна, але в якій, фактично, окрім детального аналізу та опису самого режиму, майже не змодельовано шляхи та напрями геостратегії України в новому геостратегічному ландшафті. Достатньо квантитативно згадуючи про деструктивність, тим не менше автори так і не вийшли на наративний аналіз як методологічну основу факту її наукового доведення, лише подумки згадуючи сему „наратив" в окремих фрагментах контекстах фундаменталізму [470, с. 125], протистояння [470, с. 207], партнерства [470, с. 210]. І знову ж таки: добре вивчаємо іноземні джерела і політику ворога, але лише задля самого вивчення без виходу на конкретні висновки та результати щодо національного розвитку, діяльності й ефективного функціонування політичних інститутів України. Тобто фактично дослідження здійснюється заради самого дослідження і відбувається приховане

внесення до наукового дискурсу певних, почасти і ворожих, парадигм. І як тут не згадати українського генія Т. Шевченка, котрий у своєму посланні „І мертвим, і живим, і ненародженним землякам моїм в Украйні і не в Украйні моє дружнєє посланіє" промовисто писав: „Учітесь, читайте, і чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь" [481]. Глибинна сутність націотвірних ідей Т. Шевченка виступає окремим предметом досліджень [482].

Також звертаю увагу на поему „Відьма", де Т. Шевченко опоетизовує образ жінки, яка насправді виступає символом України — прекрасної, водночас сумної Батьківщини. Як не хочеться, щоб як і для Великого Кобзаря, ми знову програли віковічну боротьбу за соборність і самостійність, і даючи багатьом нашим громадянам непересічний талант, не дали долі, залишивши питання справжньої, а не бутафорської державності знову нерозв'язаним.

Якщо порівняти кількість наукових студій українською мовою про руську геополітику, то виходить, що наші дослідники свідомо чи несвідомо безкоштовно пропагували геополітику (по суті, антиукраїнську доктрину, тим більше в руській інтерпретації) та всі її бурхливо шалені концепції, навіть не докладаючи зусиль до усвідомлення, що в цих антиукраїнських по суті концепціях місця для України просто не передбачено.

Окремо варто підкреслити: некоректність вимоги МОН щодо обов'язковості вивчення іноземного досвіду та публікації результатів цього розділу із конкретними цитуваннями у власних дослідженнях. З огляду на те, що більшість дослідників не мають змоги безпосередньо працювати з оригіналами наукових досліджень англійською, польською, німецькою мовами, то переважна і, я б відверто сказав, переважальна більшість цього досвіду — це досвід Росії (до початку агресивної війни 24 лютого 2022 року). Тобто знову ж таки, завуальовано названа вимога примушує кожного дослідника цитувати і пропагувати руські дослідження. Це потрібно припинити. Наука — джерело формування ідей розвитку держави, України.

Відзначу, що за кордоном не прийнято рекламувати іноземних дослідників і підвищувати їм індекс цитування: індоктринація чужих концепцій, доктрин, ідей, поглядів та переконань, як мінімум, там не вітається.

Натомість обов’язковим є цитування робіт наукових шкіл того закладу освіти, в якому готується монографія, дисертація або наукове дослідження. Адже посилання на ті чи ті джерела, це передусім формування когнітивної матриці, в рамках якої має розвиватися та чи та наукова школа, і як наслідок, якщо це стосується політології, то мають отримуватися конкретні вектори політичної практики для реалізації національних інтересів у сфері міжнародних відносин.

Не варто цуратися своєї історії, нам є ким і чим пишатися. Адже вивчаючи українські політологічні джерела, складається таке враження, що більшість із дослідників просто відірвані від свого коріння, вони не знаються на справжніх витоках походження свого роду, реальної, а не вигаданої кимось чужим історії України, звичаїв і традицій, а головне — шляху до націогенезу і державотворення. Отже, такі праці, якщо вони потраплятимуть до недосвідчених дослідників, фактично створюють умови до формування плебейського та холопського мислення малороса, виробляють маріонеткове зрабоване мислення, засноване на чужих парадигмах і думках, підвладне і невільне як наслідок і логічний цілеспрямований результат пропаганди та різних нав’язувань і сугестій, з-поміж іншого, через крадіжку казкових героїв, форматування фольклору.

Фактично руками і головами несвідомих українських дослідників формується сугестивний простір, заснований на чужих геополітичних концепціях та аксіомах, в яких обґрунтовується неміч українства до набуття власної держави, возвеличується культ зрабованого українця-хлібороба, гречкосія та підросійського підданого, позбавленого вогню експансії. А будь-які спроби формування справжньої стратегії розвитку українства тавруються „націоналізмом” і піддаються суворій критиці й остракізму.

На авторське переконання, „безборонна інертність хліборобського субстрату” та „природний інфантилізм” мають бути викорінені зі свідомості нової генерації українців, адже саме на нас лягає завдання щодо творення оновленої волелюбної і миролюбної, водночас сильної і розвиненої державної нації. Автохтонність не означає зацикленості та зашореності політичного розвитку національної держави лише її інтересами в межах лише її кордонів. Україна має інтереси в усьому світі,

будучи найбільшим комунікаційним хабом Європи, має перетворитися на регіонального лідера. Тож прив'язка осідлого способу життя до масштабування національних інтересів у сфері міжнародних відносин є політично і науково некоректною.

Підтвердження моїм думкам надибуємо у працях Д. Донцова, який зазначає: „Експансія! Ось ми й знайшли те слово, яким найкраще означити ту волю до життя, волю вийти геть поза дроти, що така хирлява в нас... Експансія, бажання розросту — ось той таємний життєвий еліксир, з яким стають великими народи, а без якого спускаються до значення народів-провінцій…таємничий еліксир, високонапнута творчість, що вдряповується на чимраз вищі щаблі, побиває чимраз тяжчі рекорди — експансія!.. .Життя як спорт, експансія для експансії. Інстинкт, як щось безінтересовне, немеркантильне, як ціль у собі — протиставляється тут споживанню і спокою... Ті, що не мали в жилах свого вогню експансії, відступали перед народом-велетнем і корилися його правам" [483, с. 92—95].

Безоглядно щодо витлумачення, наведу влучні слова Т. Шевченка: „Якби ви вчились так, як треба, то й мудрость би була своя" [481]. Тож геостратегія України — це Конституційний геостратегікон, найважливіша засада її системного стійкого розвитку, процесу концептуального досягнення стратегічного балансу. Такий стан справ є неприйнятним і потребує якнайшвидшого коригування і фундаментального опрацювання. Формування геостратегії — це важливий крок на шляху творення української нації, а світоглядним орієнтиром мають виступати націософське мислення і стратегічна культура. Звідси постає потреба у з'ясуванні практичної операціоналізації категорією „стратегічний наратив" і його відповідності цільовим аудиторіям.

Необхідно визнати, що в політологічній науці недостатньо досліджень щодо природи рашизму, його коренів, генези, форм увиразнення, а також тенденцій його розвитку. У цьому контексті вельми актуальним виступили багаторічні дослідження і робота Ю. Щербака „Вбити імперію зла: Росія — вічний ворог України", в якій автор емоційно і переконливо із яскравим синтезом наукового і публіцистичного

стилів виклав висновки щодо екзистенційної та одвічної ворожнечі між московським режимом і Україною [37].

Адже сьогодні відбувається не просто війна двох держав, а передусім точиться боротьба добра і зла, темряви і світла, гуманізму і деструктивізму. Саме ці процеси чітко віддзеркалюють справжню прагнення до виборювання власних цінностей, спромогу до відстоювання власних ідеалів не лише за катедрами симпозіумів і гучних форумів, а й безпосередньо із „вогнем і мечем" в руках. Дослідження деструктивних політичних ідеологій, передусім рашизму, сприяють глибшому занурення у справжній світ і його реальність, формують умови для коректнішого світосприйняття і світорозуміння, уможливлюють синтез знань до одного комплексного шару — теорії геостратегії.

Звичайно, що для багатьох дослідників наведений термін є порівняно новим. Знаному американському історикові Тімоті Снайдеру термін рашизм здався новим, адже він датує його початком агресивної війни проти України. Однак це не зовсім коректно, адже рашизм має давнє коріння, він є невіддільним від історії населення, що контролювала імперія в різні часи. Названий дослідник слушно зауважує, що в рамках рашизму відбувається „тріумф волі над розумом, оскільки інфільтрується культ волі, заснований на міфології… Єдиний спосіб подолати фашистського ватажка — це оприявнити його слабкість, тобто перемогти його" [484].

Історія слова „рашизм" походить з глибини XIV століття, коли московський князь Іван Каліта започаткував „збирання земель руських" — тобто нестримну і жорстоку експансію щодо сусідніх народів, що призвело до проголошення Росії імперією в 1721 році. У численних працях М. Бердяєва, І. Шмельова, А. Зубова по-різному, але зі збереженням наголосу на імперськість та месіанство, стверджується, що „народ Росії обожнює рабство, ненавидить волю, любить кайдани на своїх руках і ногах, любить своїх кривавих деспотів, століттями живе у темряві, мракобіссі. Але головне: цей народ готовий завжди поневолювати, пригнічувати всіх і все, весь світ. Це не народ, а історичне прокляття людства" [37, с. 166].

У сучасний час одним із тих, хто відкрито говорив про рашизм, був перший президент Республіки Ічкерії Джохар Дудаєв, слова якого у 1995 році щодо

захоплення Криму і війни проти України стали пророчими. Рашизм — радикальна авторитарна імперіалістична політична ідеологія, яка ґрунтується на ідеях інтеграції панславізму та неофашизму, і заснована на: вождизмі, мілітаризмі, тоталітаризмі, імперіалізмі та ідеї єднання, невизнанні державних кордонів і суверенітету інших країн, державному капіталізмі та придушенні прав людини й ліквідації політичної опозиції, ідеї постійного розширення геополітичного простору і війни. Рашизм — успадкована від Московської держави, агресивна та деструктивна антиукраїнська геополітична доктрина, зміст якої — індоктринація політики ворожнечі, що полягає у систематичному та цілеспрямованому впровадженні месіанських ідей [485], неонацистської і неофашистської ідеології, мілітарному порядку денному геостратегічного дискурсу міжнародної спільноти, посягаючи на загальнолюдські цінності, заперечуючи дієвість як міжнародного права, так і міжнародних інституцій.

Московська держава, Російська імперія, а згодом і Росія майже завжди чітко протиставляється як серед політиків, так і в переважній більшості наукових досліджень за різними напрямами колективному Заходу і США, артикулюється як „інша цивілізація" чи середовище, в якому повинна виникнути „нова цивілізація" як вища форма рашизму. Складовим рашизму має виступати видержавлене зненаціоналізоване і позбавлене ідентичності українство, поняття якого подано в першому розділі. Суть рашизму — це: 1) мор, пошесть, смертельна чума, божевільна доктрина вищості всього російського, засновані на месіанській ідеї геостратегічного панування Росії не лише над її колишнім імперським простором, а й над всією Євразією; 2) трансформація старих царських, шовіністичних, імперських ідей в агресивну сучасну практику путінізму-фашизму, складовими якого є: монархічне чорносотенство, досвід комуністичного терору й придушення інакодумства, геббельсівські принципи тотальної пропаганди, методи Гітлера щодо захоплення і знищення суверенних країн; 3) класична ідеологія фашистської держави, заснованої на вождизмі, мілітаризмі, державному капіталізмі та придушенні прав людини й ліквідації політичної опозиції.

Ю. Щербак, пропонує називати концепцію „руського міра" — „рускій мор" — особливо небезпечну психічну інфекцію, що охопила знану частину російського

суспільства — „глибинний народ” — перекинулася на територію України, примножуючи ряди зрадників [37, с. 145—147]. Увиразненою формою рашизму є антиукраїнство: ворожа концепція, яка виявляється у тотальному знищенні українства та всього українського: народу, цивілізації, державності, мови, літератури, культури, мистецтва, релігії, національної пам’яті, всеосяжній україножобії.

Рашизм актуалізується через фольклорні коріння ненависті до українців, що увиразнюється через застосування певних лексем, якими населення РФ зневажливо свідомо описує українців (малоросів): зрадники, салоїди, сепаратисти, мазепинці, петлюрівці, бандерівці, оранжева чума, укропи, укронацисти, київська хунта, майдануті, каратели тощо. Так само цікавим є звернення автора до „перлів” російського фольклору, загальний вектор якого влучно означив М. Добрянський: „в російському імперіалізмі є елементарно-дика і заразом вишукано-рафінована, люта ненависть супроти кожного, хто прагне бути вільною людиною і не хоче йти в неволю „визволителів”” [37, с. 97].

Із цього приводу Ю. Щербак влучно зауважує: „у той час, коли Захід захоплювався блиском російської імперської культури, зачитувався творами Достоєвського та Льва Толстого, обожнював музику Чайковського та Стравинського, був в захваті від балету Дягілева та голосу Шаляпіна, не неозорих просторах Росії зростала дика сила, ворожа західним ідеям демократії та лібералізму, готова до завойовницьких воєн і жорсткого придушення повстань — в Середній Азії та на Кавказі, в Польщі й Україні, в Угорщині й Чехословаччині” [37, с. 166].

На сучасному етапі рашизм реалізується через: голодомор, геноцид, етноцид, культуроцид, лінгвоцид, денацифікацію (яка трактується у рамках ідеології рашизму як знищення та ліквідація української нації). Унаслідок проведеного дослідження, формулюю ознаки рашизму:

1) презирство до міжнародного права і міжнародних угод, здійснення актів агресії, війни, вторгнення, анексії, міжнародний та державний тероризм, державний терор (зокрема, кібертероризм, ядерний тероризм), геноцид і голодомор;

2) існування та пропагування бундючних мрій про світову державу й окремішню цивілізацію із власною ідеологією;

3) розроблення і впровадження політики тотальної русифікації;

4) ідеологія імперського реваншизму й експансіонізму, богообраності та месіанства;

5) упровадження стратегій денаціоналізації та демілітаризації;

6) глибока і фундаментальна злоба та ненависть до вільних сусідів, насадження ксенофобії;

7) крадіжка фольклору й епосу інших націй та етносів, знищення їхньої* топоніміки;

8) презирство до волі та свободи;

9) шовіністичне хамство, безмежний мат, трешовий маскульт, волюнтаризм;

10) класична фашистська держава, що сповідує тоталітарний нацистський режим;

11) вождизм;

12) мілітаризм, домінування мілітарного геостратегічного дискурсу,

13) придушення прав людини;

14) ліквідація політичної опозиції;

15) тотальний контроль у фінансовій сфері під назвою державного капіталізму;

16) дестабілізація міжнародних організацій та підрив засад функціонування світової безпекової архітектури на свою користь;

17) захоплення об’єктів стратегічної інфраструктури, деінфраструктуризація, встановлення контролю над інфраструктурним та стратегічним потенціалом інших суверенних країн;

18) формування і подальше використання колаборантів як основи для захоплення територій інших держав;

19) невибірковість жертв насильства, масові та вбивства на замовлення, тортури військовополонених, фільтраційні табори, репресії і депортація, викрадення дітей, катування, зґвалтування, вчинення військових злочинів;

20) варварство, хижість, ницість, жадібність, нещадність, бездуховність і аморальність.

Відповідно, до інструментів рашизму належать:

- експорт хаосу — хаотизація стабільних та стаціонарних систем;
- експорт токсичної соціальної ентропії;
- утилізація хаосу на чужій території з подальшою дестабілізацією і фрагментацією соціальної системи;
- індоктринація турбулентності, що прогресує, у соціальні системи;
- розпаковка стабільності;
- впровадження у свідомість людей тотального песимізму як „науково обґрунтованої доктрини”;
- інтерналізація негативних проєкцій панівної культури (в рамках розмивання національної ідентичності);
- сильна державність як суб’єктивний прояв політичної динаміки, мета якого: вертикаль, порядок, скріпи;
- системне розповсюдження деструктивних колективних практик, точкової лояльності, одноразового патріотизму;
- перетворення історії на міфотворчість та ідеологічну боротьбу;
- систематичне позбавлення змісту слів та справжніх істин внаслідок надлишкового повторення;
- знецінення віри у демократичні та ліберальні цінності і справедливість;
- силова підтримка владного дискурсу;
- зачаровувальна багатозначністю ідеологія мовчання як альтернативна ідеологія росіян;
- тотальна централізація влади як генеральний тренд;
- забезпечення безперервного функціонування механізмів стабільності за допомогою таких інструментів: 1) застосування екстрактів історичної пам’яті; 2) впровадження протермінованої моралі; 3) індоктринація адміністративно-духовних цінностей та інших соціальних консервантів у необмежених дозах;
- розділ і дезінтеграція будь-яких блоків, союзів, які потенційно можуть загрожувати рашизму;

- політика ізоляціонізму, деструктивізму та реваншизму;
- реалізація імперських інстинктів за умови детермінації перманентного прагнення до територіальної експансії як імперативна засада існування рашизму, що становить справжній екзистенціал її історичного буття;
- автоформування сфер впливу, в яких турбулентні потоки в процесі розсіювання та утилізації хаосу породжують геостратегічні шторми;
- перетворення ЄС на процвітаючий полігон для утилізації політичного сміття;
- реалізації концепції глобалізації як нащадка, на думку ідеологів рашизму, Третього Риму і Третього Інтернаціоналу.

Одним із завдань сучасного рашизму виступає переформатування світового порядку, знищення встановленого балансу сил, із визначенням власного визначального місця лідера в ньому. Формами прояву сучасного рашизму щодо України виступають: денацифікація, демілітаризація і десуверенізація. На думку Т. Снайдера, сучасна Росія відповідає більшості критеріїв, визначених дослідниками фашизму: 1) одноосібний культ лідера; 2) культ мертвих (створений навколо Другої світової війни); 3) міф про золоту добу імперської величі, яку можна відновити за допомогою війни [484]. Сучасний рашизм як модифікація неофашизму, панславізму і неоєвразійства, валькізму є проявом антиукраїнських доктрин. Його суть полягає у відновленні „історичної Росії" за рахунок об'єднання „східнослов'янського простору" в одній державі, посилення російського впливу на пострадянському просторі аж до його повного підпорядкування та реінтеграції держав колишньої радянської імперії.

Авторська позиція підтверджується і в тезах О. Кондратенка, який стверджує, що „для посилення свого впливу на пострадянській периферії Росія має неписану стратегію щодо реалізації геостратегічного алгоритму „гібридної війни", який полягає у використанні протестного потенціалу населення, радикальних й екстремістських організацій, нерегулярних (неконвенційних) військових формувань, приватних військових компаній тощо [8, с. 581—582]. Сучасний рашизм — це

хижість, ницість, жадібність, нещадність, бездуховність і аморальність; синтез усіх людиноненависницьких ідеологій, адже його возведено до найвищого рангу держаної політики, він підтримується переважною більшістю населення, що виступає носіями цієї ідеології.

Сучасний рашизм становить агресивну і деструктивну політику ворожнечі, месіанські [485] та нацистські, ксенофобські й шовіністичні ідеї і впроваджує мілітарний дискурс на порядок денний міжнародної спільноти, посягаючи на загальнолюдські цінності, заперечуючи дієвість як міжнародного права, так і міжнародних інституцій, право інших, хто не належить до „руського міра", на існування.

Для позначення носіїв рашизму, тобто тих, хто підтримує (формує, реалізує, пропагує тощо) його політику та ідеологію, до наукового політологічного обігу пропонується увести поняття „рашист". Рашисти становлять суттєвий відсоток безнаціонального планктону, який: 1) безумовно підтримує політичний режим, а отже, виступає співучасником і носієм рашизму (носії рашизму — рашисти); 2) обожнює рабство, ненавидить волю, любить кайдани на своїх руках і ногах, любить своїх кривавих деспотів, століттями живе у темряві, мракобіссі; 3) готовий завжди поневолювати, пригнічувати всіх і все, увесь світ; 4) будучи елементарно-диким і заразом вишукано-рафінованим, увиразнює люту ненависть супроти кожного, хто прагне бути вільною людиною і не хоче йти в неволю „визволителів".

Рашист становить продукт формування певного типу імперської людини: це не є ані історичний процес, ані процес взагалі. Він — виріб брутальний, масово-механічний, витворений терористично-поліцейською машиною тотально-централізованої держави. Рашист — це представник обезвладненої нації. Як слушно зауважують окремі дослідники, „у російському варіанті квазілегітимності соціального ландшафту така культурна аберація призводить до відмови від демократичних засад соціального устрою на користь віри в сакральність влади, пасивність щодо політичного життя, монолог, а не діалог в сфері засадничих цінностей" [486, с. 10].

Рашизм є наслідком підтримки 86 % росіян агресії проти України. Тож треба позбутися наративів та уколискувань щодо „добрих руських", „нє всє там такіє", адже переважна більшість громадян країни-агресора підтримують знищення української державності, умисні вбивства і геноцид української нації, який є основою кривавої війни, вони свідомо ідуть на вбивства мирного населення і отже, чітко усвідомлюють та визнають себе віссю зла, передбачають настання наслідків і прямо бажають настання шкідливих наслідків, бо вони — і є саме зло. Всі вільні люди для них — вороги їхнього рабства. Війна на знищення України є закономірним результатом розвитку не лише рашизму і путінського режиму, а й усієї соціальної системи в рамках російської держави, однією із ідеологічних течій якої виступає валькізм — авторитарна політична ідеологія, що формує таку політичну систему, де політична влада централізована під сильним лідером, який разом із механізмом тоталітарної держави контролює та спрямовує націю. Валькісти виступають проти вільного ринку та інклюзивного капіталізму.

Як зазначає В. Огнєва: „Наше суспільство загалом солідарне у розумінні того, що Росія кинула рукавичку тим, з ким неможливо домовлятися, і стоїть непросте завдання крокувати до кінця, щоби демонтувати американський русофобський націоналістичний проєкт, не допустивши війни на своїй території" [472]. Зверну увагу на декілька логічних помилок російського доктора політичних наук з аналізу положень статті під її авторством.

По-перше, під демонтажем „американського русофобського націоналістичного проєкту" треба розуміти Україну, яку дослідниця зневажливо називає „американським проєктом" [472, с. 54]. Тисячолітня історія українського державотворення, історичні зв'язки земель, населених етнічними українцями, з українськими національними державними утвореннями у різні історичні періоди є неспівмірними із історією США, тому цей аргумент засвідчує необізнаність та відверту маніпулятивність з боку дослідниці.

По-друге, авторка застосовує об'єднувальну словосполуку „наше суспільство загалом солідарне…", у такий спосіб демонструючи цілковиту підтримку російським суспільством варварської війни, знищення, вбивств, тортур і актів терору, на власній

території також. А тому потрібно позбутися примітивних міркувань у ЗМІ нашої країни щодо окремих громадян Росії, які начебто, „не підтримують війну”. Вони все підтримують, прагнуть цього, чітко усвідомлюють злочинні наслідки своїх діянь, а також прямо бажають їх настання. Це хвора соціальна система, не здатна жити в рамках цієї політичної системи і взагалі організації суспільства в мирі і поважати інші держави, їхні культуру, традиції, мову тощо. Тому не варто плекати ілюзій щодо того, що зміна окремої особи на чолі Кремля може змінити політику і вектор руху політичної системи та зміст рашизму — ні, не може. Рух задає не людина, а інерція усієї системи, яка в обсягах РФ є значною як за потужністю, так і за часом можливої реновації.

По-третє, авторка вказує про „недопущення війни на своїй території”. Тож війна на території „проєкту” — не є війною на своїй території. А отже, В. Огнєва визнала два очевидні факти: 1) сам факт здійснення війни РФ проти України; 2) факт здійснення війни на чужій території — на території іншої держави. Тобто авторка чітко задокументувала вчинення міжнародного злочину у вигляді злочинної агресії, поєднаної з іншими загальнонебезпечними діяннями, відповідальність за які передбачена нормами міжнародного права.

Питання іншого порядку: як і в які терміни усі винні за вчинення тяжких міжнародних злочинів буду покарані. Формула рашизму (сформульована В. Сурковим): об’єднуй своїх + роз’єднуй чужих = правитимеш над тими й іншими. Тож зміст справжньої концепції рашизму: всі, хто не руські — не мають права на самостійне вільне існування і на власну ідентичність. Отже, путінський режим і рашизм є діагнозом деструктивізму і некрофілії усієї соціальної системи під назвою „руська цивілізація”. А тому єдино можливою відповіддю на дії збройного агресора є лише організоване збройне протистояння російській агресії [488] і нанесення РОВ поразки.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Встановлено геостратегічну зумовленість зовнішньої політики США, внаслідок чого сформульовано стратегічні помилки США щодо України: відсутність стратегії перемоги України; небажання прийняти реальність щодо необхідності дезінтеграції і фрагментації РФ, як свого часу це було зроблено із СРСР, змінити екзистенціали свого буття з парадигми миру на парадигму війни; відсутність синхронізованого і консенсусного розуміння перемоги українськими і американськими стратіархами; ідентифікація КНР як головного та концептуального пріоритетного ворога США; розгляд потенційних можливостей стратегічного партнерства або співпраці із Росією у формуванні нового світового порядку, зосібна, як стратегічного партнера у можливій війні проти Китаю; відсутність розробленої і уведеної до американського геостратегічного дискурсу стратегії програшу Росії і формування нового світового порядку в контексті постросії; неефективна воєнна стратегія: побудова воєнного потенціалу, власного ВПК і виробництво зброї усередині країни в промислових масштабах для забезпечення глобального лідерства, здатність до підтримки ведення кількох виснажливих багаторічних війн.

Аргументовано, що внаслідок низки причин американські геостратеги не змогли передбачити, спрогнозувати і завчасно попередити про початок фрагментованої третьої світової війни. На цьому етапі історичного розвитку США перетворюються не на глобальну силу і центр безпеки, а на епіцентр криз.

Установлено безпековий вимір геостратегії сучасної Німеччини. Зміни ставлення до безпеки стали свідченням усвідомлення німцями та політичними елітами, що час миру минув (причини цього — окрема тема дослідження). Те, що нині відбувається, можна, послуговуючись німецькою ідіомою, класифікувати так: „Es ist ein Kampf bis aufs Messer” (Це боротьба не на життя, а на смерть). У такому аспекті ухвалення Національної стратегії безпеки Німеччини є важливим кроком, адже в ній було здійснено оцінку позиції країни в Європі та світі в рамках стратегії національної безпеки, частково визначено її інтереси, а також її цінності як основу політики, наголошено на їхньому співвідношенні. Виокремлено відносини з Китаєм, Росією та іншими акторами, з метою чіткого зазначення тих, „хто кидає виклик міжнародному порядку, заснованому на правилах”. Згідно з цим документом, Федеральний уряд узяв

на себе зобов'язання досягнути мету НАТО щодо витрачання двох відсотків національного доходу на оборону „як нижньої межі необхідних витрат на оборону", що буде відображено при підготовці федерального бюджету. Доведено, що парадигма війна змінила парадигму миру.

Спільні цивілізаційні цінності колективного Заходу і України як його складової та інтереси РФ перебувають у стані радикального антагонізму, вирішення яких поза силовим форматом — не існує. Санкційний режим, побоювання „втягування у війну" або набуття статусу „сторони війни" тощо є стратегічно помилковими, застарілими кліше реагування на нові сучасні реальні безпекові проблеми. Безпековий вимір геостратегії на цьому етапі має бути для Німеччини пріоритетним. Адже за умови зменшення масштабу стратегічного партнерства України внаслідок зміни політичної влади у США у 2025 році, роль Німеччини як лідера має бути не лише проголошена, а й практично реалізована. Інакше — війна може охопити всю Європу. Завершу німецькою ідіомою: „Es ist Zeit das Heft in die Hand nehmen" (Настав час узяти віжки до своїх рук).

Проаналізовано геостратегічний вимір зовнішньої політики Польщі. Наголошено, що Україна і Польська Республіка мають давню історію взаємин, але від нас залежить, чи будемо ми згадувати чиюсь історію, чи з гордістю розповідатимемо нашим нащадкам історію власного, сповненого змістом державництва, стратегічного партнерства з Польщею, життя. Інструментом реалізації геостратегії має виступати доцільність утворення нового прагматичного та дієвого геостратегічного альянсу або союзу у такому форматі, який відповідатиме загальним увиразненим тенденціям неефективності НАТО, малої здатності цієї організації в умовах повномасштабної конвенційної війни щодо реального системного та дієвого протистояння РОВ.

Чільна увага відведена з'ясуванню динаміки модерної геостратегії сучасного Китаю. Обґрунтовано необхідність контекстуалізації перемоги відповідно до національних інтересів України, поза контекстом стурбованості: 1) КНР щодо власної національної безпеки через імовірний розпад Росії та подальші різні наслідки від цього; 2) і КНР щодо відсутності прийнятної для нього моделі поглинення Тайваню;

3) європейських країн через імовірний розпад Росії; 4) усіх будь-якими своїми проблемами — лише не українськими.

За допомогою ретроспективного аналізу визначено політичні засади формування геостратегії сучасної РФ через дослідження змісту та еволюції концепту „мертва вода” у російських казках, окремих лібрето опер, інших фольклорних витворах мистецтва. Визначено бінарну інтерпретацію ключового концепту. Наведено численні конкретні приклади крадіжки українського фольклору з подальшим уживанням тих чи тих казкових героїв у російських казках. За допомогою методу геостратегічного дискурсу подано авторську модель інтерпретації концепції „мертвої води” до війни путінського режиму проти України через послідовну характеристику: демілітаризації і денацифікації, безпосередньо окроплення мертвою водою і формування антинаціонального і проросійського уряду в підросійській Україні. За допомогою екстраполяційної моделі чітко змодельовано, у який спосіб казки формують сучасні деструктивні доктрини, зокрема „мертвої води”, і реалізуються на практиці при неможливості ефективної діяльності міжнародних інституцій і зайвій бюрократизації щодо силового врегулювання ситуацій на театрі воєнних дій і у сфері міжнародних відносин.

Доведено необхідність застосування наративного аналізу для ідентифікації деструктивних геополітичних концепцій як елемента системи творення геостратегії сучасної України. Обґрунтовано що геополітичний дискурс будь-якої держави інтерпретується через територіальний імператив, охорону і збереження не лише його, а й ближніх просторів для ефективної реалізації зовнішньої політики.

Вказано на індоктринацію у простір української політологічної думки російських наративів українською мовою, ствердження про концептуальну завершеність та інші оцінні судження, які уможливлюють виявити захопленість і фактично пропагандистський характер окремих українських наукових досліджень.

Сформульовано конкретні практичні положення про зумовленість стратегічного наративу цільовими аудиторіями. Формулюється висновок, що здебільшого вплив відбувається на малоосвічених та симпатиків, однак інтелектуали залишені практично поза увагою національного стратегічного наративу.

РОЗДІЛ 3
ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ГЕОСТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ У ВІДНОСИНАХ ІЗ ПРОВІДНИМИ ГЛОБАЛЬНИМИ І РЕГІОНАЛЬНИМИ ПОТУГАМИ

3.1. Еволюція українсько-американського стратегічного партнерства

Дослідження еволюції стратегічного партнерства передбачає обрання коректної методології, в рамках якої будуть вивчені найістотніші ознаки що описують зміст стратегічного партнерства. Таким підходом я обрав — хронологічний. Логіка викладення матеріалу зумовлює визначення того методологічного підходу, за яким, відповідно до кладених концептуальних теоретико-методологічних засад дисертації, аналізуватиметься реальна геостратегія країн через послідовний аналіз подій, явищ, причин та наслідків їхнього впливу на Україну. Отже. для логічності викладу матеріалу було обрано хронологічний підхід. За його допомогою уможливлюється розуміння причиново-наслідкового зв'язку між певними подіями в їх історичній послідовності, формування можливості для встановлення зв'язку між подіями та процесами в Україні й інших країнах, з якими відбувається процес стратегічного партнерства, передусім аспекти і корелянти його трансформації, З-поміж іншого, з урахування суб'єктивного чинника — професійний якостей та компетентності політичного лідера. За допомогою названого принципу також уможливлюється розуміння порізнення між декларативними, проголошеними політичними цілями та завданнями і реальною політикою щодо України, яка здійснювалася під виглядом стратегічного партнерства.

Хронологічний підхід відповідає вимогам часу, адже дає змогу зрозуміти, у який спосіб еволюція СП сформувала умови для реальної війни РФ проти України, фрагментації партнерства Європи та США, об'єднання країн до антиєвропейської і антиамериканської коаліцій. Для України це важливо, оскільки застосування такого підходу уможливлює чітко встановити реальні причини того, чому жодна з країн відкрито відмовилася надсилати свої війська на допомогу Україні, хоча за духом

значної кількості безпекових угод це було передбачено під такими політичними категоріями, як: „безпекові гарантії", „гарантії безпеки", „підтримка територіальної цілісності", „посилення двосторонніх відносин в безпековій сфері", „розширення співробітництва з широкого спектра спільних пріоритетів", „підтримка суверенітету, незалежності, територіальної цілісності й непорушності кордонів", „співробітництво / партнерство в галузі безпеки" тощо.

Трансформація геостратегічного ландшафту зумовлює потребу в структурних та змістових змінах досліджень і вивчення еволюції СП України з різними геостратегічними акторами. Одним із наріжних авторських принципів у рамках хронологічного підходу мають виступати: безпеко-, україно- та державоцентризм. На цьому шляху доцільно також застосовувати міждисциплінарний підхід щодо інтеграції хронологічного та проблемно-тематичного підходів до усвідомлення історичних подій, передусім щодо нерозривної єдності історії України і всесвітньої історії. Застосування означеного підходу уможливить, релятивізуючи хронологічний принцип, уникати лінійної прогресії в історії, водночас сприяючи розкриттю системного змісту на синергію рухів, процесів, подій, ідеологій, політичних доктрин і міжнародних акторів та документів. Саме в розрізі синергії, тобто симбіотичному поєднанні і розвитку на спільних самоорганізаційних засадах, полягає новаторство аналізу еволюції СП.

Послідовність викладу подій не є простою лінійною схемою їхнього перерахування за хронологічним принципом, навпаки — це складний процес встановлення корелятивних зв'язків між подіями, явищами ідеологіями, геополітичними доктринам, особистостями політичних лідерів, наративами тощо, в їхній нерозривній єдності. На думку А. Топузової: „Хронологічне мислення є незамінним інструментом для структурування фактологічного опису подій і надання сенсу їх послідовності, … очевидно, без хронології низка подій виглядає безглуздою, а правильне розуміння окремих відкриттів і масштабних процесів, зумовлених соціальним і технологічним прогресом, обумовлюється відповідною інтерпретацією цих подій, формуванням логічного образу „часової шкали", на якій взаємопов'язано розміщено дати, події й персоналії відповідних історичних діячів" [489, с. 259—260].

Значення застосування хронологічного принципу: 1) полегшує впровадження набутих знань та отримання наукових результатів з метою подальшої екстраполяції і здійснення політичного прогнозування, формування матриці геостратегічних сценаріїв; 2) є корисним для встановлення причиново-наслідкових зв'язків, оскільки уможливлює встановити детермінаційні зв'язки та ідентифікувати корелянти, що впливають на імовірність настання тих чи тих подій; 3) є об'єктивним, оскільки досліджує фактологічні базу історичних подій у динаміці; 4) формує чітке уявлення про причини та умови настання певних подій, формуючи водночас історичні знання, уможливлює виробити навички ефективного геостратегічного прогнозування на засадах ясного розуміння сенсу послідовності подій.

Валідність політологічних досліджень зростає, коли відбувається процес визначення ключових дефініцій. Передусім у контексті дисертації важливим є з'ясування змісту таких понять: стратегічне партнерство, стратегічний характер відносин (відносини стратегічного характеру), партнерські відносини, прагматичні відносини, практична взаємодія.

На цьому шляху номінації означених лексем підлягає процес та характер взаємодії, натомість за допомогою застосування сигніфікативної функції відбувається процес визначення змісту і виділення найістотніших ознак, що описують значення цього поняття. Також важливим є застосування методології політичної лінгвістики, зокрема, семіотики та прагматики, в рамках яких, окрім надання значень конкретним поняттям, відбуватиметься співвідношення контекстуального змісту явища й описуваного ним поняття в певному хронотопі. Поза це прагматика уможливлює найбільш точно та повно визначити зміст висловлювань окремих політичних лідерів із урахуванням контексту і підтексту, виходячи за власне мовні межі і спираючись на низку екстралінгвістичних чинників, що є важливою передумовою як подальшого укладення двосторонніх угод про СП, так і подальшої їхньої інтерпретації та тлумачення кожної стороною окремо відповідно до національних традицій державотворення, політичної культури і традицій.

Свого часу (2000 р.) Б. Тарасюк через відсутність серйозних наукових напрацювань, навіть припустив, що практика стратегічного партнерства випереджає

теорію [490]. У 2005 році [491; 492] І. Жовква запропонував типологію відносин стратегічного партнерства: „представницьке стратегічне партнерство", „стратегічне партнерство проти спільної загрози", „тактичне партнерство заради стратегічних результатів" та „асиметричне стратегічне партнерство" [493, с. 5]. Ґрунтовні дослідження щодо асиметрії міждержавних відносин закладені у роботі Г. Перепелиці [267], застосування положень яких значно розширює спектр розуміння багатозначності форм міждержавного співробітництва і у сфері зовнішньої політики.

Одним із напрямів СПУС може стати чинник, що передбачає подолання спільної деіндустріалізації, як процес стійкого зниження промислового потенціалу [494, с. 24], за якого за різними для кожного країни причин обидві країни мають однаковий результат: 1) щодо України — а) деінфраструктуризація — прояв інфраструктурного цинізму та геоекономічної експансії, свідомий та цілеспрямований процес умисного каскадного знищення об'єктів стратегічної інфраструктури, усього інфраструктурного потенціалу країни [168, с. 58] б) знищення промислового потенціалу внаслідок збройної агресії РФ; 2) щодо США — через економічні розрахунки розміщували переважну частину промислового виробництва за кордоном, що призвело до формування загрозливих передумов формування технологічного, зокрема від КНР.

Цього ж року надибуємо й інші цікаві роботи, зокрема О. Голованя, який висвітлив питання представлення України в безпекових стратегіях США 2014 року [495]. Зі свого боку, М. Фесенко у дослідженні в 2015 році, відзначає, що стратегічне партнерство виступає інструментом зовнішньої політики і пройшло три основні етапи:

1) перша половина 1990-х років — у внутрішньополітичних актах України закладалися підвалини використання цього інструмента в дипломатичній практиці України;

2) друга половина 1990-х років — спостерігалось активне проголошення стратегічних партнерів (кількість яких, за різними оцінками, сягнула 20 держав);

3) після 2000 року — відбувалася опосередкована верифікація відносин стратегічного партнерства, коли результати практичної дипломатичної діяльності

засвідчували належність тієї чи тієї держави до категорії стратегічних партнерів України [496, с. 28].

Згодом, у 2016 році, до цієї тематики звертались й інші дослідники. Так, В. Шамраєва відзначала, що „у вітчизняній політичній науці бракує комплексного аналізу розвитку взаємин між Україною та США з висвітленням їхньої еволюції до рівня стратегічного партнерства як форми міждержавної взаємодії з теоретичним обґрунтуванням визначення дефініції „стратегічне партнерство" [497, с. 13].

Більше того, у такому контексті за умов функціонування демократичних політико-правових режимів у сьогочасній інтерпретації та формах функціонування говорити про стратегічний курс держави вельми нелегко. Адже зі зміною влади відбувається трансформація стратегічних пріоритетів, змінюються і стратегічні партнери, що свідчить про перманентну й іманентну непередбачуваність дій міжнародних акторів. Тож це не відповідає змісту поняття геостратегії його семантичній валентності.

Як змогли переконатися, питання про стратегічне партнерство, надання тим чи тим відносинам пріоритетного стратегічного характеру вважається таким, що потребує суттєвого наукового обґрунтування, серед іншого, в аспекті реальності, доцільності та відповідності таких ранжувань міжнародних акторів національним інтересам. Також цікавою з огляду на викладене вище є робота О. Манчуленко, в якій авторка у 2016 році справедливо висновує, що „причини, які спонукали до підвищення зацікавленості з боку США не свідчать про наявність спільних стратегічних інтересів, які б довготривало підтримували на одному рівні місце України в зовнішній політиці США, адже перебувають поза межами контролю України" [498, с. 372].

Авторська позиція знаходить підтвердження у розвідці надзвичайного і Повноважного Посла В. Хандогія, який акцентує на необхідності виходу „з полону зайвого символізму в питанні щодо рівня відносин зі США — стратегічні, спеціальні, головний союзник поза НАТО… натомість зосередитися на збільшенні доданої вартості відносин зі США в структурі наших глобальних зв'язків" [499, с. 708].

На сучасному етапі ведення війни проти РФ, ключовими ознаками, покладеними в основу визначення СП, були безпекові й економічні, причому в різних варіаціях та інсинуаціях і контекстах, з урахуванням національних інтересів кожної країни. Водночас окремі автори у 2017 році, за допомогою тесту Грейнджера аргументують позицію про стратегічну роль США для України в політичній та військовій сферах, ніж в економічній, що зумовлює необхідність посилення економічної співпраці з США [500, с. 44].

Відзначу превалювання декларативних цінностей, на кшталт: відданість ідеям боротьби з корупцією, побудова справедливого правосуддя, боротьба з кліматичними змінами, декарбонізація, демократія, захист прав людини тощо. За своїм політичним змістом і значенням для реалізації українських пріоритетних національних інтересів, вони не є тими стрижнями, які визначають зміст стратегічного партнерства і тим більше геостратегії сучасної України.

Утвердження цінностей має корелювати із процесом реалізації пріоритетних національних інтересів, рухати кожну країну до розвитку, а не ставати перепоною лише задля відповідності нав'язуваним та інспірованим „цінностям" з метою отримання тієї чи тієї фрагментарної фінансової допомоги від партнерів. Цінності держав можуть бути різними, головне — їхнє визнання у рамках СП.

Розвиваючи ці ідеї у 2017 році, Н. Середюк зазначає: „Стратегічне партнерство Україна — США можемо розцінювати як асиметрично-позитивне, Україна вбачає в США політичного партнера, спроможного допомогти стати їй на позиції європейського розвитку і гарантувати недоторканність й цілісність…слабка позиція української політики, її системна невизначеність постійно підривають основи двостороннього стратегічного партнерства" [501, с. 38].

У контексті наукового плюралізму пропоную суто прагматично підходити до визначення як поняття, так і змісту стратегічного партнерства, керуючись не сьогочасними бажаннями або оперативними чи тактичними політичними уподобаннями, а спираючись на методологічний апарат теорії міжнародних відносин, політології та геостратегії.

У цьому аспекті підтримую думки А. Голобородько щодо необхідності розвитку цифрового стратегічного партнерства через такі напрями: співпраця, стратегія, партнерство, інтеграція, взаємодія, угода на макро-, мезо- та мікрорівні [502, с. 40—41].

У 2022—2023 роках дослідники знову повертались до питань класифікації та виділення етапів стратегічного партнерства, пропонуючи авторські підходи до класифікації етапів СПУС [503, с. 17], здійснення аналізу ролі українського чинника у реалізації зовнішньополітичної стратегії США [504].

Натомість характерною ознакою цих класифікацій є відсутність науково обґрунтованого критерію виділення таких етапів, а також доцільності подібної класифікації з урахуванням зіставлення відповідності національним інтересам політичних рішень, що ухвалювалися на кожному з них. Здебільшого ці класифікації є уподібненням думок І. Жовкви, які він виклав у 2005 році в численних публікаціях у докторській дисертації.

Важливим етапом дослідження еволюції СПУС виступає звернення до змісту аналітичних досліджень, в яких визначаються конкретні напрями цього співробітництва. Це дає можливість зрозуміти і співвідносити проголошені та реальні форми, а також методи зовнішньополітичної взаємодії двох партнерів, визначати ступінь відповідності критеріям стратегічності й усвідомити засади формування та взагалі ймовірність функціонування у стані стійкої динамічної суверенної рівноправності. Дослідження складових аналітичних досліджень у США приводить до зрозуміння того, як концепція стратегічного партнерства інтерпретується та розглядається у рамках американських досліджень.

Але окрім суто політичного компонента, потрібно зважати і на те, що між нашими країнами існує чималий масив міжнародних нормативних актів, які встановлюють формат стратегічного партнерства та визначають засади зовнішньополітичної діяльності щодо його реалізації на взаємовигідних для обох країн засадах. Тож нижче проаналізую визначальні міжнародні акти, які регулюють міжнародні відносини у сфері СПУС, що загалом сформує цілісну картину його еволюції: починаючи від теоретико-концептуального рівня осмислення сучасного

змісту СП, включаючи спадок попередників і прогноз діяльності сучасних політичних лідерів і завершуючи рівнем міжнародно-правого регулювання відповідних міжнародних відносин. Тож вирішальним є простеження трансформації змісту положень Хартій про стратегічне партнерство між Україною та США.

У контексті дослідження процесу реалізації стратегічного партнерства доцільно звернутись і до рамкових документів. Історичним аспектам стратегічного партнерства, зокрема, і на нормативному рівні присвячено чимало наукових публікацій [505; 501]. Послуговуючись хронологічним підходом, звертаю увагу на Хартію українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва від 22 листопада 1994 року [506], в якій чітко відзначено, що Україна та Сполучені Штати Америки погоджуються, що незалежність, суверенітет і територіальна цілісність України мають фундаментальне значення для їхнього партнерства.

А тому США: 1) визнали Україну — суверенною незалежною та самостійною державою; 2) проголосили встановлення відносин партнерства між двома суверенними державами. На думку Л. Комарової, визнання України як стратегічного партнера відбулося у 1996 році [505, с. 371].

4 квітня 2005 року В. Ющенко і Дж. Буш проголосили відданість стратегічному партнерству, що було деталізовано в Пріоритетах співробітництва Україна — США (Дорожня карта) від 31 березня 2008 року. А вже 20 грудня 2008 року у Вашингтоні було підписано Хартію Україна — США про стратегічне партнерство [507] (далі — Хартія 2008).

У Преамбулі документа жодним словом не йдеться про реальні цілі такого партнерства, не є сформованими та визначеними спільні стратегічні національні інтереси, натомість наголос робиться на загальних і розпливчастих формулюваннях, зокрема, що США „підтверджує важливість гарантій безпеки”.

Вказано, що „демократія є головною гарантією безпеки”. Але як показали події 2014 року в Україні, коли почалася війна, гарантією безпеки є потужні сили безпеки (включно із розвідкою і агентами впливу, міжнародними лобістами), здатність своєчасно передбачати, ефективно та швидко реагувати на безкомпромісно наносити випереджувальні удари по противнику з метою унеможливлення порушення

територіальної цілісності й проактивній ліквідації загроз конституційному ладу України.

Вельми цікавою у документі, датованим 2008 роком, видається обмовка в п. 4 Розділу 3 про те, що США „розвиває співробітництво з регіонами України, включаючи Крим". Тобто з боку української сторони це формулювання, що суперечить Конституції України, зроблено не було. Адже Україна є унітарною державою, тож коли йдеться про взаємодію із державою, то недоцільно додатково вказувати на її складові. Однак за цим криється більш глибинне світоглядне виділення Криму, що позначиться згодом, у 2014 році, на рішеннях Президента США Б. Обами не втручатися і на надавати зброю Україні на прохання Президента України П. Порошенка, так і щодо подальших варіантів планів встановлення „справедливого / гарантованого / стійкого / тривалого миру", де Крим буде тією частиною України, про яку згадуватимуть в останню чергу, тобто в політичній реальності: Україна без Криму.

Відтак хронологічний принцип уможливлює у практиці зовнішніх відносин встановити чітку позицію керівництва США щодо Криму як частини території, що не є однозначно та безапеляційно належної Україні. Але ж, як влучно зазначає відомий історик М. Дорошко: „Розорений війною і сталінськими депортаціями Крим нічим не нагадував майбутню „всесоюзну здравницю" і лише завдяки Україні та її працьовитому народові на півострові почалося економічне зростання" [211, с. 132—133].

Так само позиція Л. Чекаленко щодо Б. Обами, який начебто „активно підтримав Україну в її боротьбі за державний суверенітет, незалежність і територіальну цілісність" [508, с. 21] не відображає реальності і не підкріплюється ані доказами по тексту статті, ані конкретними прикладами та подіями в зовнішній політиці. Натомість В. Пашков у своєму дослідженні, яке має пряму назву щодо очікувань, які не справдилися, на підставі проведеного детального змісту політики Б. Обами чітко висновує: „З приходом до влади адміністрації Б. Обами Сполучені Штати зменшили свою політичну присутність та де-факто дистанціювалися від політичних процесів у європейському регіоні" [509, с. 123].

Укотре звертаю увагу на помилкове вживання термінології. Зокрема, в п. 1 Розділу 1 аналізованої Хартії 2008 р. вказано, що ключовим принципом СПУС виступає: „Підтримка суверенітету, незалежності, територіальної цілісності й непорушності кордонів одне одного складає основу двосторонніх відносин".

Акцентую, що легальна дефініція поняття „кордон" надана в пп. 1 п. 1 ст. 1 Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про порядок перетинання українсько-російського державного кордону жителями прикордонних регіонів України та Російської Федерації де, кордон — українсько-російський державний кордон, встановлений Договором між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон від 28 січня 2003 року [510].

Тому поняття „кордон" вжито в Хартії 2008 р. помилково, адже предметом Хартії СПУС 2008 не може бути кордон між Україною та РФ. Натомість доцільно застосовувати термін державний кордон, який визначається як лінія і вертикальна умовна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України — суші, вод, надр, повітряного простору [511].

Політичний аналіз змісту документів є важливим, адже він залишає в стороні інсинуації, здогадки або контекстуальне тлумачення політичними лідерами окремих їх положень, а зводить суто до аналізу тексту, де все викладено тими термінами і у той спосіб, яким ясно і доступно, чітко і логічно удокладнено позицію та реальне ставлення США до незалежності та української державності.

Зокрема „зміцнення безпеки в економічній сфері" передбачалося через реалізацію таких заходів: посилений економічний розвиток, енергозбереження, забезпечення безпеки продуктів харчування та ініціатив щодо ефективності державного управління. Зрозуміло, що йдеться про наміри та декларації, але навіть побіжний аналіз положень аналізованої Хартії свідчить про її відірваний від реальних потреб, а головне стратегічних національних інтересів, характер.

Організаційним інструментом реалізації Хартії 2008 р. тоді було запропоновано вважати двосторонні комісії або групи. Для розуміння динаміки та еволюції становлення СПУС викладемо результат авторського структурного аналізу Хартій про стратегічне партнерство України і США в редакції 2008 та 2021 року [Додаток Б].

Структурно-логічний аналіз названих документів засвідчує відсутність уваги до питань стратегічного характеру, які є такими для України. Питання „зміцнення демократії як гарантії безпеки", особливо на тлі збройної агресії РФ проти України; численні наголоси на „боротьбі з корупцією, реформах" тощо — у жодному разі не стали запобіжниками російській збройній агресії. Адже зміни у геостратегічному ландшафті завжди передбачають зміни в структурі мислення та діяльності усіх акторів, а не лише однієї сторони, як виявилося, — України.

Ба більше, якщо вдатися до аналізу тексту документів, то неважко помітити, що складені у повчальній, зневажливій, зверхній для української сторони формі, де нашу державу „підтримують" або „вітають" у чомусь, „визнають наш прогрес" у досягненні чогось тощо, тобто ставлять нам оцінки як студентам на іспиті. Здійснений наративний та лінгвістичний аналіз текстів Хартії 2008 року засвідчує відсутність стратегічної та суверенної рівноправності, а отже, і фактичну відсутність стратегічного партнерства, оскільки з тексту не встановлено духу суверенної рівності сторін.

У квітні 2010 року очільники України та США підтвердили стратегічне партнерство між двома країнами спільною заявою, у якій засвідчено наміри вибудовувати стосунки на основі Хартії про стратегічне партнерство Україна — США та Комісії стратегічного партнерства з акцентом на питаннях зміцнення гарантій безпеки для України та спільному протистоянні глобальним загрозам [512].

У 2010 році відповідно до предмета свого дослідження, О. Ващенко, оприлюднює власний погляд на рівень та сутність СПУС: „Незважаючи на взаємну зацікавленість, українсько-американське стратегічне партнерство формувалось досить непросто й до сьогодні перебуває у стані становлення… тому у найближчій перспективі надзвичайно важко прогнозувати, наскільки риторика про стратегічне партнерство буде співпадати із рівнем та глибиною співпраці двох держав" [513, с. 137].

Тоді ж у монографії А. Худолія на значному фактологічному матеріалі продемонстровано реальний рівень ставлення і конкретні дії у зовнішній політиці щодо України з боку керівництва США [514]. А у 2010 році дослідники констатують

і прогнозують складності на шляху синхронізації риторики з практичним рівнем та глибиною реального СПУС.

Згодом ці думки знайшли подальше увиразнення у позиції тодішнього Президента США Б. Обами, котрий зауважив, що „захист України від Росії не є основною проблемою національної безпеки США, навіть якщо б у США були якісь інтереси в Україні, то у Росії їх завжди було більше... справа в тому, що Україна, яка є країною, що не входить до НАТО, стане вразливою до військового панування Росії незалежно від того, що ми робимо" [515]. Як змогли переконатися, тодішні сподівання України на СПУС як найбільш дієвий запобіжник імовірної війни РФ проти України не справдився і був помилковим.

Однак в українській науковій думці є різні оцінки діяльності Б. Обами щодо України. Так, існує позиція Л. Чекаленко, яка у 2018 році (тобто на четвертий рік вторгнення РФ на територію України) стверджувала, що Б. Обама „активно підтримав Україну в її боротьбі за державний суверенітет, незалежність і територіальну цілісність" [508, с. 21]. Водночас ця позиція, як це нами було продемонстровано відповідно до хронологічного підходу, не відображає реальності і не підкріплюється ані доказами по тексту статті, ані конкретними прикладами та авторським аналізом конкретних подій у сфері в зовнішньої політики. Ґрунтовна робота у 2019 році щодо змісту зовнішньої політики Б. Обами підготовлена М. Лимар [516], в якій на фактах доведено практично антиукраїнський характер його зовнішньополітичної діяльності.

У 2024 році аналогічні висновки встановлюємо і в публікації В. Пашкова, котрий у своєму дослідженні, що має пряму назву щодо очікувань, які не справдилися, на підставі проведеного детального змісту політики Б. Обами чітко висновує: „З приходом до влади адміністрації Б. Обами Сполучені Штати зменшили свою політичну присутність та де-факто дистанціювалися від політичних процесів у європейському регіоні" [509, с. 123].

Отже, відстежую і констатую чіткий дисонанс: з одного боку офіційні особи США свого часу підписували різноманітні заяви, хартії, угоди (не ратифіковані Сенатом США), натомість у практичній зовнішній політиці — відкрито визнають пріоритет відносин з Росії, попри національні інтереси України, навіть ціною втрати

територіальної цілісності, порушення конституційного ладу, вчинення збройної агресії, пропонують замороження війни та не розглядають питання Криму як елемент відновлення порушеної територіальної цілісності України і дотримання норм міжнародного права, притягнення винних у вчиненні міжнародних злочинів до відповідальності.

Водночас Україна, якщо наполягатиме на переговорах „з позиції сили" у 2025 році, також має скасувати дію Постанови „Про врегулювання кордонів Української РСР із Російською РФСР і Білоруською РСР" від 16 жовтня 1925 р., за якою в України було відібрано частину земель Чернігівської, Курської та Воронезької губерній, Таганрозький і Шахтинський округи [517, с. 55—56]. Тож внаслідок застосування наукової методології мені вдалося довести, що США не вважає Україну своїм стратегічним партнером.

У своїй дисертації О. Головань детально дослідив етапи еволюції зовнішньої політики США на початку XIX століття [518]. Тому, зрозуміло, нема потреби в цитуванні і повторенні інформації, яка вже є достатньо простудійованою та оприлюдненою. Однак стосовно СПУС формулюю такі висновки. Джордж Герберт Уокер Буш, Джордж Уокер Буш, Барак Хусейн Обама, Джозеф Робінетт Байден — саме ці президенти США свого часу доклали більших чи менших зусиль для знеструмлення української державності:

1) хто закликами до повернення до лона СРСР;

2) хто явними проросійськими діями після позитивної динаміки, закладеної Б. Клінтоном, а також угледінням в „очах Путіна його душі", а згодом у 2023 році усвідомлення Путіна як „інфікованого владою та тягою до грошей" [519];

3) хто відкритою відмовою у наданні зброї на початку збройної агресії РФ проти України в 2014 році;

4) а хто невчасним наданням допомоги у 2023 році, яка коштувала Україні десяток тисяч життів і невимовних втрат, бо головне досягнення Дж. Байдена, як він саме це артикулював у прощальній промові з Білого Дому 15 січня 2025 року, полягає у тому, що Америку не було утягнено у війну [520].

Застосування хронологічного підходу уможливлю зрозуміти ретроспективний сенс Хартії 2008 року, її реальне втілення у діяльності кожного президента, а головне, формування умов для розроблення тексту оновленої Хартії, яку було підписано в 2021 році. Натомість вектор моєї уваги буде спрямовано саме на розвиток реального СПУС і його роль у здійсненні збройної агресії РФ проти нашої держави. Проілюстровані дії чітко порушують засадничі найістотніші ознаки СП, задекларовані в Хартії 2008 року.

Корисними для формулювання теоретичної концепції стратегічного партнерства виступають дослідження українських вчених, у яких із позицій безпекоцентризму, україноцентризму та державоцентризму, націобезпекознавства, досліджується висвітлення ролі України в безпекових стратегіях стратегічних партнерів, зокрема США.

Тому це питання маємо чітко усвідомити, а в практичній площині правильно називати взаємодію США з Україною, бо наші бажання і реальність із боку США докорінно та суттєво різняться. У цьому сенсі моїй науковій позиції, яка простежується в наукових публікаціях десятиліттями щодо пріоритету національних інтересів як дороговказів зовнішньополітичної діяльності, резонує думка Д. Короткова, який в контексті СПУС влучно зазначає: „Стратегія національної безпеки України повинна будуватися на тій основі, що історично США і Росія переслідували та переслідують в нашій країні свої національні інтереси (геополітичні, економічні, безпекові) в контексті прояву багаторівневої допомоги. Для політичної, економічної стабільності та отримання статусу суб'єкту в міжнародних відносинах пріоритетом мають стати саме наші національні інтереси та їх захист" [521, с. 122].

Враховуючи викладене вище, я склав таблицю співвідношення ознак суб'єктності та ставлення до них двох геостратегічних акторів, які безпосередньо залучені до розв'язання питань війни і миру в Україні. Це співвідношення потрібне для того, щоб зрозуміти банальну істину: будь-які поступки, порушення територіальної цілісності і недоторканності державних кордонів, зміна Конституції України та тиск щодо офіційної відмови, закріпленої в Конституції України, щодо євроатлантичного курсу, є ознаками дискримінаційних відносин, які не можуть характеризувати відносини СП, а державу, яка вчиняє такі дії, не можна вважати

стратегічним партнером. Україна має вибудовувати власну геостратегію з урахуванням власних стратегічних національних інтересів [Додаток В].

Україна стала полем зіткнення глобальних інтересів та рушієм цивілізаційних змін, становлення на засадах сили неоімперіалізму в рамках монополярного світу, тому збереження власної національної ідентичності, української державності можливе лише за умови дотримання українських національних інтересів, незважаючи на позицію міжнародних акторів, які визначені в окремих нормативних актах довоєнного періоду „стратегічними партнерами".

Успіх дипломатії полягає у тому, щоб довести міжнародні відносини до такої стадії, коли інші країни будуть життєво зацікавлені мати з нами стратегічні відносини і мати нас у стратегічних партнерах. Україна має стати:

- у сфері глобальної безпеки — Спартою Європи: на суші, морі, повітрі, кіберпросторі, навколоземній орбіті;
- у сфері продовольчої безпеки — житницею Європи;
- у сфері високих технологій — силіконовою долиною Європи;
- у сфері цифрових технологій та цифрової безпеки — цифровим фаєрволом Європи;

У 2020—2021 роках відбувся певний бум стратегічної правотворчості, переосмислення ролі актів Президента у зовнішній політиці. З-поміж багатьох причин, цим також можна пояснити ухвалення нової редакції Хартії про стратегічне партнерство між Україною та США у 2021 році. Але цій події передували деякі інші, не менш важливі для розуміння витоків еволюції і трансформації ставлення до стратегічного партнерства. Так, порівняно із попередніми версіями нормативних актів, де просто проголошувалося „стратегічне партнерство" і його зміст розкривався через аморфні та нечіткі, декларативні завдання, зокрема, як це було показано через аналіз положень Хартії 2008 р., у тексті Стратегії НБУ в редакції 2020 року здійснено спробу уточнення змісту СП.

Так, у п. 35 Стратегії національної безпеки України 2020, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392, визначено чіткий перелік країн,

всебічне співробітництво із якими має пріоритетний стратегічний характер та спрямовується на: 1) зміцнення гарантій незалежності й суверенітету; 2) сприяння демократичному поступу та 3) розвитку України [522]. До таких країн включено і Сполучені Штати Америки.

Для встановлення чіткості вживаних понять, виявлення структурно-детермінаційних зв'язків, із застосуванням методології політичної [523; 524] та правничої лінгвістики [525] здійснимо аналіз пп. 100—102, якими конкретно нормативно визначено й окреслено зміст стратегічного партнерства України та США.

Послуговування у дисертації цими методами зумовлено їхньою евристичною можливістю вивчення міжнародних відносин між акторами зовнішньополітичної діяльності, геостратегічних змін у просторі безпеки, геостратегічних чинників формування зовнішньополітичних інтересів, стратегічних комунікацій, мисленням та мовою. Це також потрібно для того, щоб проілюструвати актуальний стан регулювання зовнішньополітичних відносин, виявити на основі його зіставлення із тенденціями об'єктивного розвитку та хронотопом недоліки, та сформувати на цій підставі пропозиції зовнішньополітичного характеру, зрозуміти сенс послідовності подій, причини відсутності активної воєнної підтримки з боку США у війні РФ проти України, а також позицією США проти її вступу до НАТО.

У п. 100 Стратегії ЗПД вказано, що Сполучені Штати Америки є лідером у консолідації зусиль міжнародної спільноти щодо підтримки: 1) державного суверенітету і 2) територіальної цілісності України, 3) протидії агресії Російської Федерації, 4) наданні допомоги Україні у сферах безпеки і оборони та 5) щодо проведення реформ.

Отже, стратегічне партнерство (відносини пріоритетного стратегічного характеру) деталізуються через п'ять основних напрямів.

Практика відносин із США довела, що стратегічний характер партнерства може бути ідентифікований лише з одного боку, натомість, якщо для України відносини мають стратегічний характер, то для США вони такими бути не можуть або вони в нього можуть вкладати різний, порівняно з Україною, зміст.

Так, зокрема у 2020 році тимчасова повірена у справах США в Україні констатувала лише про партнерські відносини, наголосивши, що США залишаються вірним партнером України [526]. Тому актуальним й наразі залишається питання про спільне визнання та ідентифікацію партнерських відносин як стратегічних. У такому аспекті варто безпосередньо проаналізувати положення відповідних Хартій про стратегічне партнерство, що допоможе побачити конкретний зміст, який в них вкладався, а також дослідити та встановити рівень співвідношення проголошених цілей, а також тієї політичної реальності, яка оточує нас нині. Розуміння сенсу послідовності подій, формує горизонти розуміння причин тих чи тих дій США, а також узасадничує можливість до політичного прогнозування векторів трансформації СПУС.

Тому завданням стратегічного партнерства виступає формування стратегічних можливостей України щодо успішного й ефективного маневрування в урізноманітнених геостратегічних векторах: американському, британському, європейському, північно-східному, близько-східному, південно-азійському. Актуальним питанням у цьому аспекті виступає розвиток стратегії і тактики зовнішньополітичних відносин.

10 листопада 2021 року було підписано нову редакцію Хартії Україна — США стратегічне партнерство, яке підтверджують зобов’язання Президентів Байдена та Зеленського щодо зміцнення стратегічного партнерства між Україною та США від 1 вересня 2021 року. В цій заяві зокрема стверджувалося: „Успіх України має центральне значення для глобальної боротьби між демократією та автократією. Коли ми спільно стикаємося з цим викликом, ми стоїмо пліч-о-пліч та маємо оптимізм стосовно наших амбітних спільних цілей щодо просування демократії, забезпечення справедливості, покращення добробуту та зміцнення безпеки України” [527].

9 вересня 2021 року було підписано дуже цікаву рамкову угоду щодо засад оборонного співробітництва, в якій, з-поміж багатьох декларацій, також чітко визначено позицію США: „Підтвердження сталої підтримки Міноборони США права України визначати свій майбутній зовнішньополітичний курс, незалежний від зовнішнього втручання, у тому числі у прагненні України до вступу в НАТО, як це

засвідчили Сполучені Штати Америки та Союзники в Комюніке за підсумками Саміту НАТО в червні 2021 року" [528]. Опріч того, Президент США Дж. Байден заявив, що „Україна і США мають спільні цінності, і ми також непохитно віддані досягненню нашої довготермінової цілі щодо Європи — щоб вона була цілісною, вільною і мирною" [529].

Тож констатую: станом на 2021 рік США свого часу чітко маніфестувало свою безальтернативну підтримку та допомогу в розвитку України як суверенної держави, гарантування самостійного та незалежного визначення зовнішньополітичного курсу, зокрема, і щодо вступу до НАТО. Цим процесам передувало і корелювало внесення відповідних змін до Конституції України в лютому 2019 року (на цей час Президентом США був Д. Трамп), якими закріплювалася незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [530]. Отже, США визнали безпеку України складовою безпеки Європи, яка, зі свого боку, є однією з цінностей розвитку американського демократичного суспільства. Ці точки опори потрібні для розуміння еволюції як самої зовнішньополітичної позиції американських лідерів, так і безпосереднього змісту процесу стратегічного партнерства в співвідношенні між двома категоріями: слова та дії.

Хартія 2021 року замінила Хартію про стратегічне партнерство між Сполученими Штатами Америки та Україною (далі — Хартія 2021), підписану у Вашингтоні 19 грудня 2008 р. Україна та Сполучені Штати мають намір переглядати цю Хартію кожні десять років або раніше, якщо обидві сторони вважатимуть, що вона потребує змін.

Якщо в Хартії 2008 року чітко вказувалося на „стратегічне партнерство", то в тексті документа в редакції 2021 року проголошено „стратегічні відносини". У цьому документі із посиланням на Стратегічну оборонну програму 2021 року України та США акцентовано на констатації щодо „просування спільних пріоритетів, реформу оборони за чотирма основними напрямами.

24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення армії РФ на територію України, яке масштабувало збройну агресію проти нашої держави, розпочату в лютому-березні 2014 року.

Із позицій 2025 року можна дати оцінку кожному пункту, сформульованому в 2021 році:

1) безпека Чорного моря — США у жодний спосіб не сприяла зміцненню морського суверенітету України, незважаючи на запити від української влади, починаючи від 2014 року після спроб анексії українського Криму, не сприяла реальному та фізичному поверненню Криму до складу України. Флагман гетьман Сагайдачний було врятовано за допомогою дружніх стосунків із Туреччиною. Ба більше, 28 лютого 2022 року саме Туреччина закрила Босфор і Дарданелли відповідно до Конвенції Монтре, у ст. 19 якої передбачено, що за умов війни, коли Туреччина не є воюючою стороною, військові кораблі ворогуючих сторін не можуть проходити протоками. Для України це мало вирішальне значення щодо недопущення російських кораблів і збереження Одеси та Миколаєва у складі України. Як могли пересвідчитьсь, під час війни саме Туреччина, а не США забезпечили безпековий баланс в Чорному морі. Висновок: це завдання США не виконали;

2) кіберзахист та обмін розвідувальними даними — ефективність даних потрібно оцінювати за допомогою конкретної методології, зокрема, математичного моделювання, важливості цих заходів а також їхнього впливу на відвернення російської агресії. Але належність цифрової інфраструктури бізнесмену І. Маску, від рішень якого залежала робота Starlink, значно ускладнює реалізацію стратегічних завдань, оскільки не ґрунтується на державних інтересах;

3) протидія російській агресії — термін „протидія” завжди має вельми контраверсійний характер і залежить від його коректного перекладу. Адже українські перекладачі здебільшого не володіють фаховою безпековою, політологічною термінологією, тому не завжди правильно передають зміст термінів: security, safety, deterrence, defence, offense, preventing, counteracting etc. Також важливо зважати на характер парадигми, яку сповідує правляча політична еліта: так, наприклад, за часів Дж. Байдена це було: дипломатія передусім, зовнішня політика детермінована

ліберальними демократичними цінностями, використання сили практично виключається з арсеналу міжнародних відносин, вплив відбувається через послаблення супротивників, принцип: невтягування США у війну; за президенства Д. Трампа: мир через силу, могутність через конкретні дії та відповідальність; зовнішня політика чітко підпорядкована американським національним інтересам; соціальний консерватизм [531]. Отже, за різної парадигми зовнішньої політики поняття „протидії" і відповідна йому політики матимуть різноспрямоване наповнення та зміст.

Зокрема, в п. 1 Розділу 2 Хартії 2021 вказується на „намір продовження запобігання Сторонами прямій та гібридній агресії проти України", водночас далі в цьому ж абзаці визначено, що „США мають намір підтримувати зусилля України щодо протидії збройній агресії". Тобто навіть у тексті одного документа використовуються різні терміни (протидія — запобігання; збройна агресія — гібридна агресія — збройний конфлікт).

Також звертаю особливу увагу на індоктринацію наративу про керований Росією „збройний конфлікт" замість „війна". Ця термінологія вживається в тексті Хартії 2021, незважаючи на триваючу з 2014 року війну проти України. Отже, наведені наукові аргументи свідчать на користь декларативності, розмитості, неконкретності та фактичного невиконання положень Хартії про стратегічне партнерство, що ставить питання про доцільність цього політико-дипломатичного фарсу, його затребуваність і відповідність як українським, так і американським національним інтересам.

Більш конкретною і наближеною до віддзеркалення реальності виступає підписана 13 червня 2024 року двостороння безпекова угода між Україною та США. Утім, так само, як і свого часу Будапештський меморандум, її не ратифікував Сенат США. Однак спецпосланець Джозеф Келлог чітко ствердив: „Це не була оборонна угода. Оборонну угоду має ратифікувати Сенат. Поки що це — папір. Ви повинні укласти мирну угоду, як ми зробили з Кореєю, багато років тому — з Тайванем. Вони підписали мирні договори, які ратифікував Сенат США. У них є гарантії. У вас є щось на зразок Будапештського меморандуму" [532].

Тож, як колись казав перший Президент України Леонід Кравчук: „Нам пообіцяли, що ще раз пообіцяють”. Здійснивши аналіз зовнішньополітичного змісту стратегічного партнерства, а також провівши зіставлення між задекларованими у міжнародних актах положеннях і реальних діях США щодо України, наступним етапом дослідження визначаємо формулювання геостратегічного прогнозу щодо подальших векторів СПУС на сучасному етапі.

Для розуміння витоків формування сучасних орієнтирів зовнішньої політики США щодо України, маємо проаналізувати діяльність Дж. Байдена, передусім у контексті того спадку, що він залишив Д. Трампу. Це необхідно, щоб розуміти мотивацію останнього, передусім його спонукальні причини, і почасти різкість у політичній комунікації та рішучість, швидкість, і дієвість — безкомпромісність дій у зовнішній політиці.

Варто зазначити, що питання визначення місця України в геостратегічних доктринах Дж. Байдена в науковому середовищі обговорюється. Віддаю належне прагматичному підходу, за якого аналізується не стільки „рівень технічної та матеріальної допомоги”, скільки реальні факти та вплив цієї допомоги (своєчасність, адресність, відповідність вимогам, зокрема, технічним) на утвердження національної ідентичності, реалізації національних інтересів.

Однією з таких є робота Д. Столяренка та Ю. Темірова, в якій вони наголошують, що „незважаючи на те, що дії США в рамках доктрини Байдена в полі двосторонніх відносин з Україною переважно стосуються підтримки, надання допомоги та консультації, прагматична поведінка адміністрації чинного президента Сполучених Штатів проявляється у одиничних акціях, де в процесі прийняття рішень проблема України може відійти на другий план, поступившись більш актуальним або більш пріоритетним напрямкам. Це стосується, насамперед, будівництва „Північного потоку-2” [533; 534; 535], кінцевим бенефіціаром якого був — путінський режим” [536, с. 69].

Стратегічне дослідження аналітики в американських джерелах допомогло авторові дисертації виділити реальний спадок Дж. Байдена у зовнішній політиці, який впливає на формування засад СПУС:

- дисфункціоналізація інституційної системи і пов’язана із цим бюрократизація сил безпеки;
- існування значного розриву між даними, отриманими офісом національної розвідки, і політичними рішеннями, які ухвалювались для реалізації безпекових гарантій щодо суверенної держави Україна;
- формування викривленого сприйняття Америки як втомленої, виснаженої, колишньої великої держави, що перебуває в неминучому занепаді, звідси формується переконання, зокрема, китайського керівництва, що зовнішня політика полягає в управлінні американським занепадом і китайським піднесенням;
- міграційний хаос, значна криміналізації прикордонних штатів, розповсюдження нелегальними мігрантами та наркокартелями фентанілу та інших смертоносних наркотичних засобів;
- наркотизація американського суспільства, продаж наркотиків в аптеках окремих міст (здебільшого у демократичних штатах);
- непропорційна фіскальна, митна і тарифна політика, що утворили торговельний дисбаланс і несправедливість у торгівлі із Мексикою та Канадою;
- необґрунтовані витрати на програми та діяльність, що не становила національний інтерес для Америки (наприклад, у рамках USAID);
- нерівномірний доступ американських товарів на ринки країн світу;
- переважання smart / soft power над hard power, через що твердість та упевненість у могутності США достатньо серйозно похитнулася, утворивши прогалину в наявності твердого та рішучого глобального актора, здатного до врегулювання конфліктів у будь-якій точці планети за допомогою рішучого застосування сили;
- часткове нівелювання або приниження значення необхідності відстоювання національних інтересів на противагу загальнолюдським та глобальним інтересам;
- послуговування у зовнішній політиці концепцією стратегічної невизначеності, яка унеможливила розуміння і стратегічне прогнозування напрямів

та векторів політики США щодо важливих питань, зосібна, їхньої реальної здатності та гарантування хисту загально визнаних цінностей;

- зростання економіки Китаю і становлення наймогутнішою державою в світі за рахунок США, що в синергії із жорсткістю китайців робить їх реальною небезпекою, особливо через володіння ядерною зброєю і масштабування концепції „Один пояс — Один шлях" [248];
- Китайська загроза та Індо-Тихоокеанський регіон: 1) використання тактики примусу у міжнародних відносинах Китаєм щодо Тайваню, Філіппін; 2) відсутність чіткої та сильної політики США сприяла встановленню Китаєм контролю не лише на видобуток, а й переробку, виробництво та використання корисних копалин інших країну рамках так званої ініціативи „Один пояс — Один шлях" у промислових цілях та масштабах; 3) китаїзація американської промисловості призвела до значної втрати стратегічного промислового потенціалу США; 4) втрата контролю над виробництвом дженериків, 80 % активних інгредієнтів до яких виробляється в Китаї; 5) пасивність адміністрації Байдена щодо протистояння становлення КНР глобальним лідером, ставлення до КНР як держави, що розвивається: відсутність захисту від промислового шпіонажу, крадіжки авторських прав та інтелектуальної власності; безвідповідальність спричинила вкорінення політики крадіжок і безкарних кіберзлочинів КНР щодо США, несправедливі вигоди стали рушієм розвитку КНР; 6) відсутність стримувальної політики з боку США щодо встановлення світового панування та контролю над природними ресурсами планети з боку Китаю; 7) безконтрольна скупівля сільськогосподарських земель США з боку Китаю; 8) послаблення позицій США та надмірне посилення КНР з потенційною загрозою для національних інтересів США при контролі Панамського каналу, а також підходів до морських шляхів в Арктиці та Гренландії;
- Східний регіон: збільшення Північною Кореєю ядерного арсеналу; кардинальне збільшення військової могутності, нарощування бойового потенціалу та пряма участь у війні проти України на боці армії РФ; запуск балістичних ракет у бік Японії;

- Східна Європа: здійснення збройної агресії РФ проти України, вбудова організованою злочинності в рекрутинг солдатів до армії РФ; корупція, підкуп і шантаж чиновників ЄС щодо лобіювання російських інтересів в Європі з метою зменшення та руйнування єдності, нівелювання європейських цінностей, руйнування засад утворення НАТО, відділення США від НАТО;
- Близький Схід: арабо-ізраїльський конфлікт, ізраїльсько-іранська віна;
- Туреччина: неоімперські зазіхання на поновлення Османської імперії, окупація значної частини Сирії турецькими військами, збройна боротьба з курдами, а також потенцій конфлікт із Ізраїлем у випадку реалізації рішення Трампа про виселення палестинців з їхньої історичної землі і окупацію території ізраїльською армією за підтримки США.

Ну і окремо виділю реальне ставлення Байдена до України: 1 лютого 2022 року начальник штабів Марк Міллі чітко попередив Президента США про реальне вторгнення РФ на територію України, визначивши долю нашої держави як „безумовне падіння протягом 72 годин, 15 000 загиблих військових із українського боку, і 4 000 з російського". Декілька законодавців, передусім республіканців, висловили стурбованість тим, що адміністрація Байдена не відреагувала швидко на надання Україні значної військової допомоги, як-от зенітних систем і систем залпового вогню, які захищали б від вторгнення з боку Росії [537]. Причому ця новина була опублікована на Fox News, ресурсі, який відверто дотримувався підтримки Д. Трампа, а після приходу його до влади у 2025 році почав брати участь у численних ІПСО проти України, зокрема, через озвучення московських наративів Такером Карлсоном, діяльність якого також має бути проаналізована на предмет спрямованості проти України і порушення норм Кримінального кодексу України.

Найбільш промовистими виступають тези Дж. Байдена, висловлені у прощальній промові 15 січня 2025 року в Білому Домі. Адже це пряма мова, що повною мірою уможливлює зрозуміти справжнє ставлення в реальній політиці до України: „1. Америку не було втягнуто до жодної війни. 2. Україна ще вільна. 3. За кордоном ми зміцнили НАТО. 4. Ми керуємо силою нашого прикладу. 5. Сьогодні в Америці формується олігархія надзвичайного багатства, влади та впливу, яка

буквально загрожує всій нашій демократії, нашим основним правам і свободам, а також справедливим шансам для кожного вирватися вперед” [520].

Отже, головним здобутком президент наймогутнішої держави в світі визнав те, що „Україна ще вільна”. Натомість не пролунало жодних оцінок стосовно виконання узятих на себе зобов’язань, відповідальності та подальшої стратегії дій, дій не лише щодо України, а передусім щодо Росії. Тож констатую: адміністрація Байдена у своїх діях була далекою від реалізації Хартії про СПУС 2021 року.

Критично оцінює комунікативну політику адміністрації Дж. Байдена американський аналітик Еліот Коен, який у травні 2023 року на сторінках видання The Atlantic зазначав млявість фраз на кшталт „Україна не має програти… слід допомогти Україні захиститися… поставити Україну в найкращу позицію для переговорів...” є небезпечною та хитрою політикою, що за змістом є прісною та безглуздою [538]. Американський професор також закликає „не приписувати злості те, що можна” [539]. Резюме американського дослідника, яке підтримую: „Україні мало виграти. Росія має програти”.

Нинішній спецпосланець Джозеф Келлог чітко дав оцінку діянням адміністрації Байдена: „Півтора року тому росіяни накивали п’ятами. І якби ми, Захід, тоді надали те обладнання, про яке просив президент Зеленський, то ви, мабуть, могли б завершити справу. Ви могли дійти до Азовського моря через Херсон, розділивши російські сили навпіл. І це те, що ви хотіли зробити. Але оскільки Захід, а особливо Америка, дуже повільно постачали вам обладнання та необхідну підтримку, це дозволило росіянам піти в наступ. Тож я певною мірою звинувачую цю адміністрацію Байдена та Захід у тому, що вони не підтримали Україну, коли вони повинні були це зробити…ствердження Байдена про поставлення України на переговорах з позиції сили є неправдивим: США не надали Україні F-16; вчасно не надали достатні далекобійні потужності; на дали їм дали дозвіл стріляти вглиб Росії; не надали їм належну бронетехніку, давши лише 31 танк — це навіть не батальйон в армії Сполучених Штатів” [532].

Із такими результатами щодо України залишив Дж. Байден Україну, і саме такий нелегкий та непростий спадок отримав наступний Президент США — Дональд

Трамп. Як діятиме американський президент, покаже лише час, але головне, що він діятиме в інтересах США: не Добра, ані прав людини, або декарбонізації чи боротьби з кліматичними змінами, а саме в національних інтересах США. Це — ключовий посил, який має бути вкарбований до будь-якої української політичної стратегеми, що стосуватиметься СПУС на сучасному етапі реалізації зовнішньополітичних стратегій.

Додатково акцентую, що за сучасних умов питання про доцільність та своєчасність, відповідність українським національним інтересам СПУС має бути ретельно і критично проаналізовано. Тож логічним наступним етапом дослідження виступає з'ясування змісту політичного та стратегічного лідерства США за адміністрації Д. Трампа.

Характерною особливістю означеного періоду розвитку стратегічного партнерства України та США (далі — СПУС) у 2025 році виступає особистість самого президента США Д. Трампа, його націленість не стільки на дипломатію та керованість процесів, скільки на конкретні, зрозумілі, ясні, чіткі, швидкі, ефективні дії, відчутний та сьогочасний результат. Стратегічне прогнозування зовнішньої політики США унаочнюється через аналіз лідера — Президента США Дональда Трампа. Виділення його особистісних рис, уможливлює здійснити прогнозування його політики, а також закладає фундамент для ефективного розроблення геостратегічних сценаріїв стратегічного партнерства України та США, коли будуть враховуватися реальні чинники та дії, а не робитимуться посилання на ортодоксальні кліше на кшталт: „боротьба з бідністю, боротьба з кліматичними змінами, підтримка свободи релігії, сила прикладу, право сили" тощо, що помилково і контрпродуктивно зроблено в тексті Стратегії ЗПД (пп. 99—102), а також проголошувалося у рамках прощальних або інавгураційних промов президентів США.

У США з приходом Д. Трампа утворилася така політична система, яка є замкненою на одного лідера (по суті — автократична). Враховуючи цю обставину, я здійснив авторське дослідження щодо формулювання та вивчення його рис як політичного лідера. Це уможливить наблизитися до розуміння його типу політичного та стратегічного мислення, а також за допомогою методів політичного прогнозування

здійснити моделювання його поведінки щодо України, і відповідно розробити альтернативні варіанти зовнішньополітичних стратегій в рамках СПУС, серед іншого, через здійснення декомпозиції пріоритетних національних інтересів із подальшою пріоритезацією стратегічних партнерів. Враховуючи викладене, з урахуванням проведеного авторського дослідження виділю риси Дональда Трампа як політичного лідера:

- рішучість — між словами та діями не існує розбіжностей, а часові відстані є чітко визначеними;
- відкритість та доступність: дипломатія працює краще, коли політик відвертий на противагу дипломатичній мові, яка має контекстуальний і завуальований, непрагматичний і нечіткий, подеколи незрозумілий та невизначений характер;
- орієнтований на дії — президента Трампа хвилюють не стільки стратегії, скільки реальні дії, які приносять сьогочасний, реальний, швидкий відчутний результат: тут і зараз;
- жорсткість, прибічник функціонування у конкурентному середовищі з подальшою перемогою — конкуренція є тим середовищем, в якому постійно розвивався політичний лідер Д. Трамп, тож формування або моделювання такого середовища наближає його до перебування у власній стихії, адже боротьба його не лякає, навпаки, мотивує до рішучих дій, причому дій не заради дій, а дій — заради перемоги;
- дієвість — його дії спрямовані на досягнення реального результату, що становить елемент більш загальної стратегії;
- швидкість ухвалення рішень — для цього Президент США актуалізував в дію інститут „Директив Президента”, а також інститут спеціальних посланців (special envoy), які, оминаючи різноманітні бюрократичні процедури, здійснюють конкретні дії, директивно визначені президентом для імперативного виконання, їхня підзвітність тільки президентові дає змогу невідкладно ухвалювати та швидко

реалізовувати політичні рішення, водночас залишаючи їх поза контролем з боку Конгресу та Сенату США;

- нетрадиційний тип ортодоксального американського президента, який буде заплутаний міжвідомчими перешкодами в американському уряді;
- орієнтований на директивні інструменти — сповідуючи трансакційний підхід [540], надає перевагу силі, інструментальному впливу на партнерів. Інструменти впливу чітко проголошуються разом із наслідками для партнерів;
- бізнесмен, який займається політикою, а не політик, який займається політикою, через що сповідує паритетність у відносинах, не надаючи перевагу субсидіям чи утримуванню інших суб'єктів міжнародних відносин за американський рахунок і на шкоду американським національним інтересам — тому вимога платити за рахунками за американську зброю або збільшити асигнування європейськими країнами на НАТО є чіткою ознакою бізнесмена в політиці і у цьому нема нічого особистого до будь-якої країни;
- сповідує трансакційні відносини [541], починаючи переговори не з важелів впливу, а з обміну та колаборації інтересів, що потребує ретельного моніторингу та швидкого втручання;
- „любов — це взаємність", дотримання паритету, рівноправності у міжнародних відносинах (звідси пропозиція країнам НАТО, передусім Франції, Німеччині та Іспанії, збільшити свої внески на рівні США, а також інші питання фінансування різноманітних міжнародних організацій, зокрема USAID, що, на думку чиновників адміністрації Д. Трампа, „необґрунтовано витрачала кошти американських платників податків");
- ухвалює рішення, ґрунтуючись на парадигмі оцінювання ризиків та ціни, яку доведеться заплатити, баланс ризиків та ціни, оцінка ризику — причина ухвалення рішень;

Звідси екстраполюю риси політичного лідера Д. Трампа на сучасну зовнішню політику США щодо України, зокрема, визначатиме реальне наповнення СПУС, яка набуде нових рис: директивних, імперативних, прагматичних.

Довгі процедурні тяганини, дебати, обговорення, уточнення, додаткові з'ясування тощо та бюрократичні процеси в Державному Департаменті наразі — не притаманні риси адміністрації Д. Трампа. Основний фокус на: 1) спеціальних посланниках (організаційний інструмент); 2) президентських директивах (нормативний інструмент); 3) санкціях та фінансових важелях впливу, утворенні суверенного криптовалютного резерву (фінансовий інструмент); 4) блокуванні та модерації в цифровому світі (цифровий інструмент), які можуть швидко і дієво реалізовувати й організовувати виконання Директив Президента, оминаючи застарілі та повільні бюрократичні механізми.

Для України це відчутно як новий імпульс для форматування та корекції власної зовнішньополітичної стратегії щодо взаємодії із США, з-поміж іншого, в рамках СПУС. Звідси не випливає той факт, що зміст зовнішньої політики не характеризується стратегічністю, проте він зумовлює внесення коректив до формату чинного СПУС відповідно до реалій в геостратегічному ландшафті, бажанні злучити до перемовин осіб, визнаних Міжнародним кримінальним судом міжнародними злочинцями.

Завдячуючи використанню методології політичної лінгвістики в дисертації через аналіз мовних особистостей ключових політиків США, у цьому аспекті Президента Д. Трампа та Державного секретаря М. Рубіо, через диференціювання семантичного, когнітивного та прагматичного рівнів за допомогою теорії мовної особистості встановлено кореляції між ними і стратегічним курсом США на глобальне лідерство, а також напрями ЗПД України в аспекті оновлення і форматування СПУС.

У своєму інтерв'ю державний секретар М. Рубіо констатував переформатування зовнішньої політики на стратегічні вектори. Засадничими елементами стратегічної зовнішньої політики він визначив: стратегічну мету, місію, заявивши: „Інтерес американської зовнішньої політики полягає у сприянні національним інтересам Америки… працювати потрібно наполегливо, з метою уникнення збройних конфліктів, але ніколи не за рахунок національних інтересів, в цьому і полягає хитромудрий баланс" [542].

Сучасна зовнішня політика базуватиметься на балансі зрілому та прагматичному, але за умови необхідності без вагань застосування методів силових і примусу. Зовнішня політика США враховуватиме помилки попередників, зокрема дисбаланс у повноваженнях Державного Департаменту та Ради національної безпеки, які призвели до того, що супротивники США, передусім Росія, Іран, Північна Корея, Китай змогли об'єднатися та утворити альянси у різних сегментах міжнародних відносин. Перелічені держави мають більшу силу, ніж коли Д. Трамп йшов після свого першого терміну президентства у 2021 році. Отже, одним із завдань української дипломатії є наближення до синхронізації українських національних інтересів із прагненням і поступом Америки до повернення свого глобального лідерства, стратегічних позицій та визначальної ролі в мультиполярному світі.

Зокрема, М. Рубіо стверджує, що однією з дій, яку Росію могла ідентифікувати як слабкість, було хаотичне виведення військ з Афганістану. На його думку: „Це надіслало дуже чіткий сигнал комусь на кшталт Володимира Путіна, що Америка насправді занепала або відволіклася — ми можемо рухатися — і він це зробив… але ми не можемо більше діяти у в світі із обома зав'язаними руками за спиною" [542]. Здійснений авторський аналіз офіційних виступів Д. Трампа уможливив виділити ключові засади його політики на 2025—2030 роки:

- велич Америки через силу та процвітання;
- забезпечені національні інтереси;
- безпечний простір, включаючи безпечнішу Америку зсередини;
- могутня економіка та лідерство в галузі криптоіндустрії та штучного інтелекту.

Глобальне лідерство США у сфері штучного інтелекту потребуватиме надзвичайної кількості енергії, яку світ зараз не може виробити для його живлення. Тож основним завданням для України є збереження власного енергетичного потенціалу, енергетичної інфрастурктури (зокрема, безальтернативне повернення ЗАЕС до управління Україною), що створить економічно ефективні енергетичні ресурси, і дозволить сприяти США в пануванні у сфері ШІ, який домінуватиме в

багатьох галузях промисловості та сферах життєдіяльності. Як Байден, так і Трамп чітко встановили параметри та вектори розвитку США у сфері ШІ: „Америка, а не Китай має очолити світу в розвитку ШІ” [520]. Енергетична зброя — засада домінування у майбутньому, тому переведення країн до зеленої енергетики — свідомий шлях узалежнення та зрабування української нації. Це не відповідає українським національним інтересам і не повинно мати статусу предмета обговорення. Енергетика є питанням національної безпеки, тому збереження та розвиток атомної енергетики — пріоритетний напрям державної політики національної безпеки, засада стратегічної потужності України у світовій та міжнародній політиці.

За Д. Трампа, роль США в НАТО може зазнати тактичних змін: з авангарду та домінанти забезпечення безпеки на опору для забезпечення безпеки на європейському континенті. У цьому аспекті Україна може використати такий підхід для більшого та швидшого впровадження в НАТО не лише задля набуття повноправного членства, відповідно до Конституції України, а і з чіткою й потужною місію: становлення безпековим авангардом НАТО у Європі у чіткій взаємодії із опертям на могутній потенціал США. Справжній альянс включає взаємну відповідальність, яку може нести Україна на європейському континенті. СПУС утворює можливості своєрідного містка для утвердження України як сильного та дієздатного партнера, адже як Україна, так і США мають національні інтереси по усьому світу.

Отже, нижче визначу чинники, що впливають на формування та реалізацію стратегічного партнерства України і США на сучасному етапі державотворення, війни РФ проти України за адміністрації Д. Трампа. У рамках оновленої місії СПУС потрібно враховувати такі чинники:

- як ця взаємодія сприятиме реалізації національних інтересів Америки, уникаючи війни та відмовляючись від прямої участі США у збройних конфліктах;
- СП має відображати спільні українські й американські національні інтереси, тобто відображати стратегічні національні України та США;
- чіткість, орієнтованість на конкретні дії з обох сторін;

- стратегічне партнерство має виступати одним із інструментів управління піднесенням України та Америки, на їхнє становлення великими державами (регіональною і глобальною відповідно);
- стратегічне партнерство є частиною безперервного процесу розвитку державності і величі України та США;
- СП є елементом політики стратегічної ясності Д. Трампа, тож синхронно воно має сприйматися і будуватися новим Президентом України і новою повоєнною владою;
- має визначити інтереси, що збігаються в Америки та України;
- зважати на прагматизм сучасної зовнішньої політики США, пропонуючи прагматичні стратегічні цілі взаємодії та конкретні дії і чітко визначений кінцевий результат такого СП;
- формування прагматичного та зрілого балансу між українськими й американськими національними інтересами, бути складовою стратегічного балансу;
- обґрунтування пріоритетності для Америки розв'язання питання завершення війни РФ проти України і формування довгострокового та тривалого гарантованого миру, ідентифікувати це як національний інтерес США;
- СПУС має стати незамінним інструментом розв'язання будь-якої проблеми на європейському континенті, коли спільна праця України та США ідентифікуватиметься як однозначний успіх і прагматична ефективна діяльність;
- СПУС має сприяти досягненню цілей національної безпеки України та США, а також зміцненню міжнародної безпеки і стабільності, сприяючи підвищенню рівня безпеки дружньої держави — України через як постачання сучасної зброї, так і організації її виробництва на території держави. Адже Україна чітко формується як нова ефективна імперативна сила для підтримки політичної стабільності й економічного зростання на Європейському континенті та Балто-Чорноморському регіоні;
- СПУС має на меті зміну стратегічного (також і військового) балансу на користь країн ЄС (зокрема, після набуття членства України в ЄС) перед каскадними

й ешелонованими, серед іншого, комбінованими (гібридними) загрозами з боку Росії, Китаю, країн Близького Сходу та потенційно Туреччини, яка, втілюючи доктрину пантуранізму за Президента Р. Ердогана, чітко демонструє неоімперські амбіції щодо відтворення Османської імперії;

- СПУС передбачає вжиття комплексних і системних заходів на ствердження національних інтересів, тож не всі заходи є публічними, і не всі пункти або положення угоди про СП мають бути у відкритому доступі;
- СПУС має сприяти енергетичній незалежності України та США, щоб важіль енергетичної залежності не міг бути використаний всупереч національним інтересах обох країн.

Для формування реальної картини світосприйняття, наведу для фактологічності думку державного секретаря Марко Рубіо щодо фінансування війни. Це є „фінансуванням тупикової ситуації, тривалої тупикової ситуації, в якій тривають людські страждання. Тим часом Україна повертається на 100 років назад; їх енергетична мережа знищується. Я маю на увазі, що комусь доведеться оплачувати всю цю реконструкцію після факту. А скільки українців покинули Україну, живуть зараз в інших країнах? Вони можуть ніколи не повернутися. Тому, на думку Президента, це затяжний конфлікт і його потрібно закінчувати… І вони програли. Ми просто повинні бути реалістами щодо того, що Україна програла; це не поверне нічого з цієї землі. І нам зараз потрібне врегулювання шляхом переговорів, Тепер це потрібно завершити шляхом переговорів. У будь-яких переговорах обидві сторони повинні будуть чимось поступитися” [543].

Процитована думка відображає власний погляд Державного секретаря і не є презентацією офіційної позиції, тим більше вона дисонує із позицією Дж. Келлога — спеціального посланника (special envoy) Президента США по Україні та Росії. Джозеф Кіт Келлог [544] — колишній генерал-лейтенант у відставці, радник віцепрезидента США з національної безпеки, тобто людина, яка точно володіє специфікою врегулювання геостратегічних конфліктів у сфері міжнародних відносин з урахуванням національних інтересів. Також до особливостей цієї особи як політика

належать: точковість, точність, прагматичність. Він переконаний, що допомога Україні відповідає американським національним інтересам.

Для розуміння динаміки позицій названого спецпосланця наведу хронологію його публічних заяв.

1. Улітку 2024 р. Келлог визначив потенційні американські позиції щодо завершення війни: для Києва немає потреби відмовлятися від територій [532], розмови про скорочення армії, посилаючись на Стамбул-2022, неприпустимі. Озброєння України „до зубів" за умови замороження конфлікту і відмови на конституційному рівні від вступу до НАТО.

2. Листопад 2024 р. Треба зробити Україну Спартою Європи, потрібно натиснути на гальма, але це не означає, що треба віддати територію або визнати її російською. Ми повинні переконатися, як зробити так, щоб справді поставити українців у позицію сили. Я дбаю про Україну, а не про Росію, у мене немає любові до росіян, є повага до суверенітету, тому ми повинні дати більше зброї, тому що ви не можете довіряти росіянам. Ми повинні говорити зі своїм противником, а ми цього не робимо. Ви не вступаєте в переговори з неприйнятними вимогами. Президент Трамп розмовляє з обома сторонами. А президент Байден — ні.

В Америці нині чітко увиразнюється „боротьба між капіталістичними цінностями — недоторканністю приватної власності, максимізацією прибутку, культом вільного ринку, виживанням найсильніших — і демократичними цінностями — рівністю, свободою, соціальною відповідальністю і загальним добробутом". Тому між приватними ініціативами та функціонуванням державної влади немає непримиренних суперечностей, бо „в Америці капіталізм включає демократію, а демократія — капіталізм" [545, с. 46].

Важливим є розуміння алгоритму мислення Дж. Келлога, а також загальної стратегії адміністрації Трампа. Політичне прогнозування уможливлює позбавитись суб'єктивізму і наблизитись до розроблення об'єктивних прогностичних моделей реального співробітництва України та США у безпековій та економічній сферах, з мінімізації впливу суб'єктивних чинників, що мають тимчасовий характер. Натомість

чи зможе Дж. Келлог, який позитивно ставиться до України, зберегти вплив на Трампа, покаже лише час.

Мюнхенська конференція вже вдруге стала „протверезним холодним душем", поштовхом до перерозподілу світу, прагматичним зумовленням та об'єктивацією екзистенційної необхідності активізації зовнішньої європейської політики, серед іншого, і кардинального переформатування власної безпосередньої воєнної участі на стороні України проти РФ як агресора, зосібна, через направлення миротворчого контингенту для гарантування суверенітету України і недопущення ескалації війни з боку Росії.

Мюнхенська конференція з безпеки, що проходила 14—16 лютого 2025 року, відкрила нову сторінку в міжнародних відносинах щодо контексту прагматичного розуміння реальної та справжньої цінності „стратегічного партнерства із США": партнерство зі США не має жодного сенсу, оскільки воно здійснюється за принципом „ніпелю": якщо США цікавлять ресурси іншої країни, то остання винна ці ресурси їм; якщо не цікавлять — не винна. США більше не є гарантом безпеки для країн, з яким має стратегічні стосунки, альянси, безпекові угоди (навіть підписання яких, потім призводить до їхнього зникнення із офіційного сайту Білого Дому). Режим Трампа здійснює геостратегічне позиціонування США як стратегічно непередбачуваний партнер, адже наразі запроваджує проти своїх ще донедавна (до Мюнхенської Конференції 1—16 лютого 2025 року) партнерів мита, які за розмірами перевищують рівень санкцій проти її ворогів.

Підтримка Трампом та його командою режиму Путіна — найбільша стратегічна помилка у зовнішній політиці США за всю історії її існування. Режим Трампа відкрито підтримав агресора проти союзників, тож якщо раніше Європа та Україна як її органічна частина вели боротьбу лише проти диктатора, то наразі битва масштабувалася і відбувається проти диктатора, якого підтримує зрадник.

США сьогодні перетворюється на країну, яка відкрито загрожує іншим державам позбавленням їхнього державного суверенітету, територіальної цілісності, проведенням спеціальних операцій на території інших суверенних держав поза офіційним дозволом керівництва інших країн. Режим Трампа: 1) підтримує

диктаторів, які нині визнані Міжнародним Кримінальним Судом агресорами та міжнародними злочинцями, що здійснюють реальну збройну агресію; 2) підтримує агресора проти союзників та партнерів. Поразка України стане поразкою Європи, однак не стане поразкою для США, які, через імплементацію концепції стратегічної невизначеності, піддають сумнівам підтримку союзників, водночас у контексті реалізації концепції стратегічної ясності висловлюють ясну та чітку підтримку агресору — РФ. Це ключовий посил, які зумовлює необхідність дослідження європейського напряму зовнішньополітичних стратегем у контексті творення геостратегії України. Отже, логічним наступним компонентом дисертації виступає дослідження еволюції європейського напряму зовнішньополітичної стратегії України.

3.2. Європейський напрям геостратегії України в умовах російсько-української війни

Війна проти України значно загострила екзистенційні питання не лише виживання української нації та державності в умовах ведення проти неї геноцидної війни, скільки поставила питання про ефективність демократії, її політико-правового режиму, реальної здатності та спроможності системно протидіяти і протистояти зовнішній агресії.

Європейський вектор безпеки та зовнішньої політики посідає пріоритетне місце у зовнішньополітичній стратегії України, особливо після встановлення у 2025 році режиму Трампа та означення контурів діяльності, що кардинально суперечить національним інтересам України. Тому розгляд безпосередньо європейського вектора з позиції геостратегії є актуальним саме в прикладному аспекті, адже в домінантній більшості наукових публікацій ані українськими, ані європейськими, ані американськими аналітиками, включаючи представників неоконсерватизму в Республіканській партії США, не передбачався сценарій, за яким США кардинально змінить вектор власної підтримки України, а також зовнішньої політики щодо Європи, більше того — почне спроби зближення з РФ та КНР.

Адже чимало наукових дискусій маємо щодо цивілізаційної ідентичності, співвідношення євроатлантичного та євразійського векторів сучасної цивілізації, окремо останні роки виділяється тематика розвитку і формування зовнішньополітичних стратегій (далі — ЗПС) України із Країнами Глобального Півдня. Хоча в теорії існує чимало, іноді протилежних, думок, які саме країни належать до цієї групи.

У такому ракурсі означений сегмент дослідження буде побудований не через те, як бачать Україну і що пропонують Україні (зокрема, і спроби окремих політичних лідерів певних країн без участі України вирішити питання її державного суверенітету, отримання доступу до природних ресурсів і встановлення тотального контролю над ними), а через візію та місію самої України, її національні інтереси, її зовнішньополітичні стратегії як інструменти реалізації власного цивілізаційного проєкту в контексті творення унікальної цивілізаційної європейської ідентичності інноваційного типу.

Адже бажане майбутнє України залежить лише від нас і передбачає розроблення таких стратегій розвитку та відновлення, які повною мірою відповідали б національним інтересам. Водночас обрання геостратегічного вектора залежить від хронотопу, тобто часопростору, в якому ухвалюються ті чи ті рішення, тих політичних лідерів, їхньої ідеології, іміджу та брендингом України, що зумовлюють обрання векторів зовнішньої політики.

На думку О. Пахльовської: „ …Україна може вийти з вищезгаданого макро-Бермудського трикутника Америка — Росія — Європа лише одним способом, а саме: віднаходячи свою європейську природу та віддаючи пріоритет своїй європейській політичній і культурно-науковій стратегії” [411].

Як було продемонстровано у попередньому підрозділі, здійснений аналіз стратегічного партнерства України та США уможливив дійти висновку, що Україна, попри власне стійке та послідовне бажання і чітке нормативне його закріплення у відповідних Хартіях та інших спільних офіційних документах, оприлюднення в офіційних заявах посадових осіб, не є стратегічним партнером для США, відносини суверенної рівності не присутні у стосунках України та США. Звідси унормовується

завдання щодо визначення сучасного розуміння геостратегічного вектора зовнішньої політики України в контексті непередбачуваності зовнішньої політики інших країн.

Варто відзначити, що геостратегічний вектор — вектор зовнішньої політики, спрямований на реалізацію стратегічних національних інтересів через впровадження стратегічного курсу, також і через стратегічне партнерство. Однак у межах цього вектора потрібно виділити і такий напрям, як функціонування у рамках об'єкт-суб'єктних відносин, перебуваючи в полі тяжіння центрів сили на умовах диспаритету, підкорення, а не рівноправного партнерства.

Саме такий формат спробували нав'язати Україні нові посадові особи, що прийшли разом із адміністрацією Трампа в 2025 році, утворивши режим Трампа. Президент України чітко сформулював свою позицію щодо безперспективності ультиматумів від будь-якої сторони, продемонструвавши наявність власної непохитної стратегічної позиції та стратегічного курсу держави на формування гарантованого, тривалого, справедливого та стійкого миру, заснованого на Статуті ООН, в якому РФ не матиме шансу на повторення збройної агресії, вчинення актів міжнародного тероризму і диверсій, тортур, геноциду, депортацій, масштабування систематичного порушення правосуддя у рамках Європейського континенту тощо.

Позиція Президента України за підтримки європейських партнерів, лягла в основу резолюції ООН „Просування всеохоплюючого, справедливого та сталого миру в Україні", що стала черговим твердим і чітким сигналом міжнародного співтовариства на підтримку суверенітету, незалежності, єдності та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, включно з її територіальними водами. Її 24 лютого 2025 року ухвалили 93 країн на третю річницю збройного вторгнення РФ і вчинення нею широкомасштабної збройної агресії проти України.

Згідно з означеним документом, держави-члени ООН наголосили на необхідності досягнення всеохопного, справедливого та сталого миру в Україні відповідно до Статуту ООН, включаючи його принципи суверенної рівності та територіальної цілісності держав, як це підкреслено в її резолюції ES-11/6 від 23 лютого 2023 року. Ухвалена резолюція підтверджує необхідність забезпечення

відповідальності за найтяжчі злочини згідно з міжнародним правом, вчинені на території України, шляхом проведення належних, справедливих і незалежних розслідувань та судових переслідувань на національному чи міжнародному рівнях, а також забезпечення справедливості для всіх жертв і запобігання вчиненню подібних злочинів у майбутньому[546].

У згаданій резолюції Генасамблея підтвердила свою підтримку суверенітету, незалежності, єдності та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів і наголосила, „що ніяке територіальне придбання в результаті загрози силою або її застосування не повинно визнаватися законним” [547].

Послуговування власними національними інтересами в органічному зв’язку із геостратегічним вектором розвитку визначає геостратегію держави, в якій стверджується цивілізаційна та національна ідентичність. Як влучно зауважує Н. Хамітов, „здатність України бути суб’єктом історії, мати та втілювати власний цивілізаційний проєкт залежить від здатності продуктивної взаємодії між євроатлантичною та євразійською гілками західної цивілізації” [548, с. 285—288]. Отже, ЗПС України в Європі має бути налаштована крізь діоптрії національних інтересів, геостратегічні вектори та геостратегію України, яка має стати ключовим суб’єктом ЄС, об’єднати ЄС на нових засадах, надаючи нового поштовху й оновленого змісту європейській цивілізаційній ідентичності.

Ключовим посилом для ефективної реалізації ЗПС України є розв’язання тактичного завдання: проти України здійснюється збройна агресія. У країні вже 11 років точиться війна, саме тому дії міжнародної коаліції, зосібна, європейських країн, мають бути спрямовані на усунення ключової причини — політичного режиму в РФ, що уможливлюється зокрема і через:

1) припинення війни, яку веде РФ;

2) протидію ескалації війни, яку веде РФ;

3) запобігання вторгненню військ РФ в країни Європи;

4) запобігання диверсійним актам і діяльності міжнародних терористських та інших злочинних організацій, що спонсоруються та скеровуються РФ з метою дестабілізації ЄС, фрагментації європейській єдності, підриву стабільності та

стійкості функціонування демократичних інститутів, серед іншого, через підтримку правопопулістських партій на виборах (наприклад: AfD в Німеччині на виборах 23 лютого 2025 р.);

5) безумовне та безальтернативне, невідворотне притягнення до відповідальності всіх винних у вчиненні збройної агресії проти України;

6) деімперіалізація політичного режиму в РФ з метою кардинальної політичної трансформації та унеможливлення реваншизму з боку нових політичних еліт і російського суспільства загалом, і формування, за влучним висловом П. Олещука, „іншої нормальності [549, с. 196]”.

Саме на це, а не на припинення „конфлікту в Україні”, має бути спрямований вектор зовнішньої політики країн ЄС. Саме тому спроби режиму Трампа змінити наративи, замість визнання РФ державою-агресором визнати її стороною конфлікту, замість війни — унормувати термін „конфлікт”, а також діяльність Марко Рубіо щодо лобіювання американських формулювань і американського проєкту резолюції ООН 24 лютого 2025 року — свідчення необхідності активізації та оновленого змістового наповнення саме європейського вектора ЗПС України. В Україні, тобто всередині нашої держави, нема конфлікту.

Боротьба євразійської та євроатлантичної цивілізаційної ідентичності є наслідком становлення і розвитку суб’єктності „як глибинної інноваційності, що породжує "м’яку силу"” [550, с. 517], свідомісного вибору української нації євроатлантичної цивілізації як простору розвитку українських національних цінностей. Водночас війна проти України і фактична підтримка режимом Трампа цивілізаційних зрушень за допомогою сили поза нормами міжнародного права і балансу міжнародних відносин, уможливлюють стверджувати, що ця війна також є важливою для збереження європейськими країнами власної цивілізаційної ідентичності. У такий спосіб увиразнюється фрагментація євроатлантичної ідентичності і виділення європейської ідентичності в окрему поряд із процесами інтеграції антизахідної коаліції держави.

Існує ситуація, яку свідомо неправильно таврують і стигматизують задля масштабування хибної номінації:

- війну — свідомо позначають лексемою "конфлікт";
- збройного агресора та міжнародного злочинця — стороною переговорів;
- мільйонні жертви серед українців та мільярдні збитки України — компромісом на перемовинах, а саму тему людських жертв і руйнувань підмінюють темою „алюмінію, доступу до рідкоземельних металів, збагачення Америки”;
- грантову та незворотну допомогу — боргами, які потрібно віддавати;
- десуверенізацію та урабування країни через деінфраструктуризацію та встановлення тотального контролю над природними ресурсами — оплатою вдалих угод, які є вигідними для США та інших окремих сторін (окрім України) перемовин;
- вільний вибір суверенної держави, закріплений в Конституції України щодо набуття членства в ЄС та НАТО — неприпустимими умовами переговорів, малюванням „червоних ліній”, погрозами застосування ядерної зброї;
- надсилання миротворчого контингенту або військ дружніх для України держав — „червоною лінію”, що держава-агресор — РФ, яку очолює міжнародний злочинець Путін — проводить для інших держав — перетин якої спричинить непоправні наслідки для цих країн (погроза якими відбувається рівно стільки, скільки триває боротьба України за власну незалежність);
- відновлення територіальної цілісності внаслідок війни РФ проти України — неможливою умовою, що „не враховує реальності на полі бою”, є „важко досяжною”.

Тож, наслідуючи спотворену мову авторів терміна „конфлікт” та політичних лідерів, які його масштабують (зокрема, представники численних європейських посольств в Києві), формую логічні висновки, що вповні корелюють із підходом архітекторів дестабілізації, авторів неореакційних рухів темного просвітництва [551], неофашистами, трактуючи та встановлюючи реальний зміст у зовнішній політиці окремих ключових понять. Тобто наслідком вживання терміна „конфлікт” замість „війна” або „збройна агресія”, будуть такі:

- за такого випадку так звані „перемовини” — це капітуляція та демонтаж української державності, її нищення [552], унеможливлення ствердження цивілізаційної та національної ідентичності;
- справедливий мир — це коли: 1) РФ як країна-агресор не несе жодної відповідальності, їй залишаються всі території на момент перемовин, а також ЗАЕС, з нею знімаються санкції, вона повертає свою суб’єктність у зовнішній політиці, посадові особи, визнані міжнародними злочинцями, уникають міжнародного правосуддя; 2) США отримують тотальний контроль над природними ресурсами, та повний доступ до них, продовжують вимагати надуманих та необґрунтованих компенсацій за те що дали, чого не дали і що хотіли б дати, але не встигли; 3) Європа продовжує „зміцнювати безпеку”, погрожуючи „могутньою відповіддю” НАТО у випадку нападу РФ на країни ЄС, але все це за рахунок українських життів і надання замість допомоги кредитів; 4) Туреччина продовжує купувати у РФ крадене в України зерно, при цьому підтримуючи територіальну цілісність України і пропонуючи свої послуги з відбудови України, зберігаючи стратегічний нейтралітет щодо дотримання доктрини Монтре; 5) Китай продовжує закликати до миру, збільшуючи постачання зброї до РФ, підтримуючи КНДР, водночас не голосує в унісон із США та РФ проти українського варіанту резолюції ООН щодо засудження акту агресії з боку РФ 24 лютого 2025. За цієї формули справедливість — це коли всі матимуть вигоду, опріч України та її громадян;
- стійкий мир — це мир для інших, окрім України, це стійка залежність та стійка втрата контролю над власними природними ресурсами незалежно від того, хто їх контролює: чи то держава-агресор, чи то держава-миротворець, чи то стратегічний партнер;
- гарантований мир — гарантоване унеможливлення вступу України до ЄС, НАТО, тобто гарантована міжнародна безсуб’єктність та уярмлення України і її прийдешніх поколінь із залишенням у безцивілізаційному міжєвропейському та міжєвразійському стані;

- тривалий мир — тривала здатність України стримувати непередбачуваного агресора від нападу на інші країни, тривалий контроль над векторами розвитку бездержавної нації в умовах зовнішнього контролю, постійне утримування України в геоментальному транскордонні: на рубежах тектонічного порізнення євразійської та євроатлантичної цивілізації без виходу на можливість і здатність щодо ідентифікації власної ідентичності;
- взаємні поступки — Україна має вибачити, забути та ніколи не згадувати про всі численні жертви, відмовитись від репарацій, віддати території, змінити свій геостратегічний вектор розвитку і т. д.

Отже, я продемонстрував, наскільки важливо дотримуватись чіткої термінологічної точності при визначенні й артикуляції тих чи тих понять. В Україні одинадцятий рік точиться війна: відповідна політика і дії мають бути покладені у зміст зовнішньополітичних стратегій, стратегічне партнерство та інші формати стратегічної взаємодії. Від цього залежить не лише інтелектуальний рівень комуніканта, а й передусім відповідна зовнішньополітична стратегія. Політична мова має бути точною, вивіреною, а поняття — відповідати не лише узвичаєним нормам журналістики або „легшості" сприйняття, враховуючи етноментальний код нації, а передовсім відображати реальні явища, за нашого випадку: збройну агресію, наслідки злочинної діяльності, протиправний характер діяльності політичного режиму, злочинний режим, міжнародні злочини, міжнародного злочинця, невідворотність відповідальності, неминучість посилення санкцій, неприпустимість масштабування протиправної поведінки в часі і просторі, унеможливлення реваншизму. Це ті категорії, якими мають послуговуватись при формулюванні будь-яких „сценаріїв" припинення збройної агресії РФ.

Завдання політичної лінгвістики, зокрема прагматики, через послуговування сигніфікативною функцією зіставити валідність визначення змісту дефініції її практичній операціоналізації, повному й адекватному опису явища, яке піддається дефінуванню. Саме тому у рамках пропонованої концепції поступки (предмет мирного договору) мають стосуватися:

1) умов відбування покарання міжнародних злочинців;

2) формату і термінів, елементів та етапів репарацій (реституція, компенсація, сатисфакція, відсотки, втрачена вигода, санкції тощо);

3) шляхів з демонтажу злочинного політичного режиму;

4) повернення історично населених територій українцями, з-поміж іншого, скасування постанови „Про врегулювання кордонів Української РСР із Російською РФСР і Білоруською РСР” від 16 жовтня 1925 р., за якою в України було відібрано частину земель Чернігівської, Курської та Воронезької губерній, Таганрозький і Шахтинський округи [517, с. 55—56].

Корінною метою виступає формування нового геостратегічного актора як наслідок реалізації глобальної стратегії переформатування корінної природи злочинного режиму. Допоки існує путінський режим, інші країни потерпатимуть від:

- втручань у вибори;
- диверсій щодо об’єктів стратегічної інфраструктури;
- політичних вбивств;
- міжнародного тероризму;
- керованої нелегальної міграції;
- міжнародної організованої, зокрема, кіберзлочинності;
- перебуватимуть під загрозою військового вторгнення та збройної агресії з

усіма іншими формами насильства, які були в Україні і на які зверталась неодноразово увага в цьому дослідженні, у контексті фактологічного опису політичного режиму та політичних акторів в зовнішній політиці.

Підтримую думку С. Пирожкова та Н. Хамітова, які відзначають, що „євроатлантичний геополітичний вектор України передбачає не просто географічний, геополітичний або навіть цивілізаційний рух у напрямі Європи чи Євроатлантики, а цивілізаційну взаємодію з європейською і євроатлантичною спільнотою на основі партнерства і національних інтересів” [553, с. 72]. Дуже ґрунтовною для розуміння світоглядної духовно-культурної спорідненості України та євроатлантичної спільноти, ціннісних засад і органічного зв’язку української та західноєвропейської ідентичності, цивілізаційної суб’єктності і суверенітету України є підготована у

цьому ж 2019 році національна доповідь за редакцією С. І. Пирожкова „Євроатлантичний вектор України” [554].

Враховуючи викладене вище, маємо підстави ще раз ствердити, що розвиток чи СПУС чи то європейського напряму ЗПС України має розглядатися крізь призму українських національних інтересів та ствердження суб’єктності нашої країни. Виділю такі етапи:

1) на першому етапі становлення державності цей вектор мав увиразнений характер, але змістовно не був наповнений практичними ЗПС (за часів президентства Л. Кравчука);

2) на другому етапі відбулася маніфестація багатовекторності, яка стала підґрунтям для утвердження регресивних моделей поведінки та світогляду громадян України, а також відповідних ЗПС, які були різновекторними та різноспрямованими без увиразнення української національної ідентичності та її цивілізаційного вибору (за президентства Л. Кучми);

3) на третьому етапі, незважаючи на прагнення В. Ющенка, відбувся світоглядний і антагоністичний розподіл в розумінні доцільності цього вектора для українського суспільства, передусім в аспекті сприйняття ліберальних цінностей, спрямованих на підрив православних цінностей титульного етносу української нації, серед іншого, також через руйнування традиційної християнської родини, деформації свідомості, трансформації релігійного світогляду з причини втрати цінностей західнохристиянською цивілізацією;

4) на четвертому етапі, з тимчасовим приходом В. Януковича євроатлантичний вектор зазнав фрагментації та майже руйнування, чому запобігла активна громадянська позиція, яка увиразнилась у докорінній незгоді українського суспільства щодо відвертої відмови політичного режиму від означеного вектора, що отримало назву „Революція Гідності”;

5) війна РФ проти України, розпочата в лютому-березні 2014 року, консолідувала суспільство щодо безпекової складової євроатлантичного вектора як руху у напрямі євроатлантичного простору, який сьогодні є „стрижнем західної цивілізації” [555, с. 61].

У практичній площині постають питання щодо євроатлантичного (далі — ЄА) напряму ЗПС як багатогранного комплексу, що має мультиплікативну природу. На спільну архетипову цінність особистості як складову цього напряму вказує Н. Хамітов, зауважуючи: якщо метою ствердження цивілізаційного ідентичності є гідна самореалізація людини, то саме євроатлантичний напрям є найсприятливішим для цього: права людини, її гідність є головними цінностями [548, с. 271—284]. Цей же дослідник чітко артикулює, що, оскільки Захід є метакультурою, сформованою на ґрунті міфологій під впливом античних і християнських цінностей, це уможливлює твердження про єдину західну цивілізацію, незалежно від регіону [556, с. 20].

Для розуміння приналежності України до Західної цивілізації (яка, окрім євроатлантичної, включає: Австралію, Канаду, Японію, Південну Корею, Нову Зеландію) потрібно зіставити цінності нашої країни та Євроатлантики. Адже особа, її права та свободи є спільною цінністю як для України, так і для євроатлантичної цивілізації. Водночас прагнення до технократизації життя, перебільшення ваги штучного інтелекту є тим, що різнить Україну від євроатлантичної складової західної цивілізації, через що постає важливе політичне завдання у рамках формування ЗПС: порізнення уніфікації та єдності.

На цей аспект звертав увагу при розгляді ознак стратегічного партнерства, коли критично підходив до аналізу такої ознаки, як „визнання спільних цінностей", акцентуючи увагу на визнанні цінностей кожного партнера окремо. Зрештою, рамках єдності не завжди має відбуватись уніфікація цінностей, приведення їх до спільного множника і фактичне стертя національної ідентичності, яка складає стрижень будь-якої політичної нації.

Це є важливим і з огляду на те, що протидія збройній агресії, її припинення та притягнення винних до невідворотної відповідальності зумовить формування численних напрямів взаємодії, які навіть можуть бути об'єднані або в рамках ЗПС або СП. Натомість такі формати взаємодії можуть не породжувати спільної політичної взаємодії та етноментальної духовної інтеграції, якщо вони не є контекстуальним увиразненням цивілізаційної взаємодії.

Наголос на цьому робиться для того, щоб Україна на шляху ствердження національної ідентичності, запевнення повоєнної суб'єктності зберігала власну ціннісну різноманітність у найбільш важливих сферах життєдіяльності.

О. Рафальський свого часу висунув гіпотезу про діалектичну єдність інноваційного та мобілізаційного типів розвитку євроатлантичної цивілізації, відзначаючи, що їм притаманні докорінні відмінності як причин і передумов, так і наслідків [557, с. 53]. Ця теза є корисною для розуміння коректності розроблення стратегій відновлення та розвитку повоєнної України, і відповідно врахування органічної єдності цих напрямів у ЗПС в рамках євроатлантичної цивілізації. Адже однією з причин нападу РФ на Україну є втрата балансу між цими типами розвитку, коли зменшення обсягів мобілізаційного потенціалу НАТО призвело до формування упевненості РФ у безкарності дій як в Грузії у 2008 році, так і в Україні, починаючи з 2014 року.

Наразі, доки триває війна (станом на березень 2025 року), в рамках європейської цивілізації мобілізаційний тип ще не набув актуальності, незважаючи на заяви політичних лідерів, рівень, обсяги та своєчасність надання практичної допомоги Україні. Певним поштовхом до переходу від інноваційного до мобілізаційного типу стала Мюнхенська конференція, яка проходила 14—16 лютого 2025 року і на якій представники європейської цивілізації усвідомили реальну небезпеку через певне тимчасове зближення режимів Трампа та Путіна, а також сформулювали для себе чіткий алгоритм дій власних урядів щодо її запобігання.

Цікаву розвідку в 2024 році здійснив Центр Разумкова, в якій на підставі фактологічного аналізу джерел [556—564] проведено порівняльне дослідження тенденцій та процесів поляризації світової спільноти, яка, на думку авторів „набирає обертів і перетворюється на провідний геополітичний тренд" [565, с. 5]. Постійне нав'язування геоментальної лінії цивілізаційного розлому між євразійською та євроатлантичною цивілізаціями зумовило фактичний початок збройної агресії, оскільки брендинг РФ як центру євразійської цивілізації упідставнив повернення „до свого" лона тих суб'єктів, євроатлантична цивілізаційна ідентичність яких не була однозначно самоідентифікованою.

Тут важливо також розуміти, що становлення повоєнної суб'єктності має ґрунтуватися на розвитку власного високотехнологічного виробництва, унеможливлення перетворення України на сировинний придаток європейської цивілізації через розмін незалежності та гібридної перемоги над РФ на корисні копалини, природні ресурси і робочу силу, території. Так само проявом суб'єктності щодо інтеграції до євроатлантичного простору є усвідомлення необхідності імплементації тих цінностей, які посилять суб'єктність України, передусім стосовно захисту прав і свобод людини, прозорості в державному управлінні, демократизації інституційної системи, водночас зі збереженням морально-духовних, етноментальних засад української національної ідентичності, примноження та плекання власного науково-технологічного потенціалу. На це також в різний спосіб, обумовлений предметом дослідження, вказують й інші дослідники [553, с. 79].

Корінною цінністю для України є її територіальна цілісність та недоторканність її державних кордонів. А тому євроінтеграція і реалізація європейського й атлантичного геостратегічних векторів ЗПС України завжди ідентифікуватиметься РФ, яка вважає себе центром євразійства, як її реальна загроза. Саме через це українські дослідники ще в 2018 році, вивчаючи засади християнського гуманізму та становлення нової української цивілізаційної ідентичності, спрогнозували „ірраціональну непередбачувану відповідь політичної еліти Росії — аж до початку нових воєнних дій із потужнішою зброєю" [554, с. 312]. У цій же доповіді відповідно запропонована формула конструктивної стратегії євроатлантичного вектора: від інноваційного розвитку у взаємодії з міжнародними партнерами на основі спільних цінностей та з урахуванням динаміки їхніх геополітичних інтересів до інтеграції як суб'єкта в євроатлантичну і світову спільноту [554, с. 313].

Свого часу (у 2018 році) у своїй монографії я також відзначав: „Українська нація — автохтонна, історична, політична, інформаційна та безпекова європейська нація, яка самостійно, свідомо та цілеспрямовано, навіть під загрозою війни та знищення державності, через власне усвідомлене рішення здійснила європейський вибір, визнала європейські цінності складовою аксіологічного виміру української

національної ідентичності, усвідомила себе частиною європейської спільноти та європейського майбуття" [36, с. 275].

У рамках НАТО від 2012 року після проведення саміту НАТО в Чикаго і проголошення доктрини „smart defense" обговорювалися варіант скорочення військових витрат до 2020 року в Європі на 10—20 % і в США приблизно на 15 % [566]. Тобто на рівні зовнішньополітичної розвідки та стратегічного прогнозування загроз і небезпек були допущені фатальні помилки щодо неправильної оцінки їхнього рівня та потенційності щодо реалізації.

Така сама декларативність, не підкріплена фактичними та статистичними даними, науковими аргументами, спостерігалася того часу в наукових дослідженнях. Так, О. Вонсович у 2015 році бездоказово стверджував, що „Підходи керівництва альянсу до перегляду Стратегічної концепції НАТО свідчать про прагнення продовжувати курс, спрямований на нарощування можливостей цієї організації по реагуванню на сучасні загрози європейській безпеці" [567, с. 415]. І такі твердження автор надавав тоді, коли вже майже два роки, як Росія вторглася в Україну, порушила її територіальну цілісність, окупувавши окремі її території, водночас з боку НАТО та безпекових європейських структур Україна не відчула жодних наслідків „нарощування можливостей". Тобто з одного боку, в керівних документах НАТО йшлося про перманентне скорочення військових витрат, а окремі українські дослідники тиражували помилкові та хибні недостовірні дані щодо нарощування можливостей НАТО.

Це свідчить про відрив окремих українських досліджень від практики функціонування як НАТО, так і здатності до коректного науково обґрунтованого аналізу зовнішньополітичної ситуації. Такий підхід значно утруднює залучення аналітичних спільнот до формування та реалізації ЗПС, а також зменшує їхній стратегічний потенціал у цій діяльності.

У 2019 році чітко констатую відверто декларативний характер щодо надання гарантій недоторканності державних кордонів і державного суверенітету. Реальних санкцій, починаючи від 2014 року, року вторгнення РФ на територію України, анексії її окремих територій, здійснено не було. Легітимний вибір, закріплений в Конституції

України щодо набуття повноправного членства в ЄС та НАТО, РФ трактувала екзистенційною загрозою, через що європейські країни продовжували надавати обіцянки щодо начебто „перспективи майбутнього членства", не здійснюючи при цьому жодних реальних кроків. Це підтвердиться і після перемовин президентів В. Зеленського і Д. Трампа 28 лютого 2025 року, у результаті яких Америка поставила ультиматум Європейським країнам, які хоч і висловили свою підтримку, утім коаліція інтересів знову була в ракурсі дій щодо допомоги Україні, а не впливу відчутного, дієвого та результативного на причину війни — політичний режим РФ.

Тож на етапі між 2014 та 2022 роком чітко констатую разючий диспаритет: з українського боку посилення векторів інтеграції з ЄС та інтеграції до НАТО, підготовка відповідних публікацій, в яких ілюструється начебто тенденція щодо підвищення та нарощування безпекових спроможностей і отже, необхідність залучення України до цих процесів тощо. Однак з боку ЄС та НАТО продовжувалася політична комунікація у форматі декларацій та обіцянок щодо збереження для України потенціалу і перспективності євроатлантичного напряму ЗПС України. Тож партнерство існувало суто формально, а в реальній політиці Україна продовжувала чергові самоініційовані пошуки урізноманітнених ЗПС з метою реалізації конституційних положень щодо набуття повноправного членства в ЄС та НАТО.

На цьому етапі геостратегічного протистояння унаявнюється позиція країн ЄС щодо ідентифікації України як „сірої зони", „бар'єра між східним флангом НАТО та РФ", що відокремлює Європу від РФ, „значною мірою поглинаючи ті небезпеки, які пов'язані з можливою втратою внутрішньої керованості російським геополітичним утворенням, цілком влаштовує Євросоюз" [554, с. 191]. Так формується чітка ізоляціоністська реальна політика щодо України з боку країн Європи, що має такі причини:

1) небажання отримати потужного економічного конкурента (приклад: безпрецедентні блокування державного українсько-польського кордону польськими фермерами у 2024 році, які звинувачували Україну в демпінгу цін на зерно; підвищення природоохоронних стандартів, квотування та підвищені вимоги до стандартизації харчової продукції);

2) реальне сприйняття загроз з боку РФ у разі інтеграції України в європейську цивілізацію і небажання вступати в прямий конфлікт із РФ;

3) неприпустимо помилкове (як наслідок масштабування категорії та практичної ідентифікації України як країни „пострадянського простору") включення України до сфери геостратегічних інтересів РФ, простору руського міра та євразійської цивілізації на рівні як аналітичних спільнот, так і ЗПС країн євроатлантичної цивілізації (далі — ЄАЦ) через некоректне ототожнення православної та євразійської цивілізації;

4) відсутність реального визнання суб'єктності України, її окремої української цивілізаційної ідентичності, що синхронізована і корелює із європейською;

5) наявність та діяльність антиукраїнського лобі у вигляді керівництва окремих європейських країн: Орбан (Угорщина), Фіцо (Словаччина), Вучіч (Сербія);

6) політичне пристосуванство на засадах методів геополітичної кон'юнктури у вигляді рішення ПАРЄ про повернення делегації країни-агресора, спільних заяв Макрона і Трампа про необхідність повернення РФ до країн G7 [568], примус нав'язування у рамках „нормандського формату" ухвалення Закону України „Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей", а також примус до підписання угод щодо надр, копалин та РЗМ з боку режиму Трампа й європейських політиків у лютому 2025 року [569], спільних заяв того ж Макрона та Трампа щодо завершення війни і втрати Україною територій та контролю над власними природними ресурсами, водночас за участю Європи, яка має перевірити і підтвердити валідність таких угод. Макрон став першим європейським лідером, який відвідав Трампа 24 лютого 2025 року [570];

7) наявність певної енергетичної залежності країн ЄС від РФ і використання цієї ситуації США щодо просування проєкту експорту американського скрапленого газу до ЄС, а також поновлення функціонування „Північного потоку-2";

8) розвиток економічних відносин між країнами ЄАЦ та РФ, які суперечать українським національним інтересам: збільшення інвестування у 2019 році за часів Трампа в РФ [571], а також продовження політики „укладання угод, вигідних

Д. Трампу” із приходом його вдруге на посаду президента США у січні 2025 року, запровадження ним мімікрійних санкцій за отруєння британських громадян [572], педалювання віцепрезидентом Пенсом (за часів першого президентства Трампа) імплементації Мінських домовленостей; збільшення торговельного обігу між Німеччиною та РФ [573];

9) перспективний розгляд РФ як партнера і протидії росту Китаю, а отже, переважання інтересів РФ над українськими;

10) дискримінаційне ставлення до українських політичних лідерів, проведення переговорів щодо України без України, зневажання Конституції України, Верховної Ради України;

11) у реальній ситуації війни РФ проти однієї з європейських держав — України — країни НАТО і ЄС і досі не готові до ухвалення конкретного політичного та вольового рішення щодо набуття повноправного членства нашою країною через реальну і фактичну нездатність забезпечення власної безпеки (станом на березень 2025 року). Саміт 2 березня країн ЄС (поза запрошенням представників країн Балтії, які серед усіх країн НАТО витрачають на оборону в рамках НАТО найбільшу частку порівняно із власним ВВП [574]) не дав жодних проривних рішень, окрім заяв щодо необхідності „продовження єдності, непохитності підтримку і необхідності допомоги США”. Тобто європейські політики знову узалежнили власну суб’єктність від дій та рішень США;

12) неузгодженість курсу керівних органів ЄС, які здебільшого формуються в Берліні та Парижі [554, с. 192] („європейське ядро”) та більшості країн Центрально-Східної Європи, зокрема „Вишеградської четвірки” („європейська периферія”) [575];

13) невикористаний достатньою мірою потенціал міжнародних груп зокрема Вишеградської четвірки, через які Україна має фізичний зв’язок із рештою світу, оскільки надійність кордону безпосередньо пов’язана зі здатністю України стримувати армію ворога [576].

14) педалювання концепції стратегічної автономії, і як наслідок — автономізація за етнічною ознакою, жевріючі вогнища етнофундаменталізму та

геополітичного радикалізму, зокрема, неоімперіалізму й олігархічного фундаменталізму, які загрожують руйнації ЄС;

15) наявність територіальних претензій з боку сусідів до України: Угорщина [577], Румунія, Польща (за одночасної відсутності аналогічних історично обґрунтованих претензій до інших країн), а також підживлення сепаратизму за етнічною ознакою в окремих областях України [578; 579; 580].

Окремий значний вагомий пласт досліджень посідають роботи, присвячені вивченню реального стану відносин Україна — НАТО. Контекст реалізації ЗПС в рамках НАТО є складовою питання про євроатлантичний цивілізаційний вибір України. Зважаючи на значну дослідженість, а також репрезентативність публікацій, що назагал повною мірою описують означені проблеми, починаючи від реального стану ЗС України, завершуючи питаннями нормативного регулювання і формування політичних тактик у рамках стратегії євроатлантичної інтеграції, у своєму дослідженні я буду послуговуватись лише реальними висновками, які маємо на сьогодні і які впливають на формування та реалізацію ЗПС у євроатлантичному векторі, а також реалізацію власної геостратегії Україною.

Зокрема, інформативним є дослідження Я. Беня, який в 2020 році вивчив інституційні основи взаємодії України з НАТО впродовж 1992—2020 рр., зосереджуючи увагу на Державних програмах співробітництва України з НАТО, а також на спільних органах (комісіях), призначених для реалізації запланованих заходів. Автор виділив етапи євроатлантичної інтеграції України:

- 1992—1997 рр. — створення основ співробітництва України з НАТО;
- 1997—2005 рр. — інтенсифікація співробітництва України з Альянсом;
- 2005—2008 рр. — підготовка України до подання заявки на повноцінне членство в НАТО;
- 2008—2010 рр. — продовження співробітництва України з Альянсом з одночасним відтермінуванням її вступу на невизначений термін;
- 2010—2014 рр. — гальмування співробітництва України з НАТО за ініціативою української сторони;

- 2014—2019 рр. — повторна інтенсифікація співробітництва України з Альянсом із законодавчим (конституційним) закріпленням майбутнього членства в НАТО [581, с. 158].

Однак Я. Бень дуже промовисто висновує, що „ймовірно 2020 р. започатковує новий етап у взаєминах України з НАТО, проте його змістовне наповнення тільки розпочате і поки що невизначено” [581, с. 158, 162]. Характерною особливістю наукових досліджень виступає їхня певна відірваність від хронотопу, того історичного контексту, який зумовлює ухвалення того чи того рішення. Адже застосування хронологічного підходу уможливлює зрозуміти сенс подій та їхню послідовності, логіку її будови.

Також окремої уваги потребує детальне та ґрунтовне вивчення і аналіз політичних рішень лідерів країн-НАТО, які призвели до того, що на 23 році відновлення Української державності і невпинного, безперервного „крокування” до НАТО, нам ще й досі, навіть коли вже іде одинадцятий рік війни РФ проти України, нескінченно вкотре обіцяють розглянути питання набуття членства, а з приходом у січні 2025 року до Білого Дому Трампа взагалі відверто кажуть, що це більше неможливо. Імовірно, цей шлях буде настільки значний та тривалий, що коли Україна врешті-решт стане потужною і сильною мілітарною та безпековою державою, то необхідність в НАТО для неї вже не матиме пріоритетного характеру, адже воно для України свого часу розглядалося інструментом колективної безпеки. Україна у 1991 році відновила власну державність, оскільки має методологічно та концептуально інші національну ідентичність із руськими, вона тяжіє саме до європейської цивілізаційної ідентичності.

Україна зробила чимало на шляху до інтеграції в ЄЦП, але Європа, з одного боку, хотіла позбутися впливу на Україну Росії, а з іншого, так і не ухвалила рішення щодо прийняття нас остаточно до ЄС, тим часом створивши таку ситуацію, коли ми вирвалися з ярма євразійської цивілізації, утім, європейці, самостійно проголосивши свою зверхність та узурпувавши право на назву „європейський простір”, відмовились приймати Україну до нього.

Тож маємо тверезо підходити до того, як бачать нас в Європі, які дії вчинювали ті чи ті керівники та політичні режими європейських держав щодо України: того, щоб Україна була в ЄС та НАТО. Саме такий контекст має бути покладений в основу наукового політичного аналізу, а не постійні висування нашій владі та державі нових і нових вимог, „домашніх завдань", постійні звинувачення у корупції, нерозвиненості інститутів громадянського суспільства та інше. Партнерство передбачає аналіз діяльності двох сторін: тож українським науковцям треба тверезо, на засадах наукової об'єктивності аналізувати дії, а не слова, наших партнерів.

Наразі НАТО, яке початково створювалося для колективного захисту від РФ, фактично виявилося неспроможним відкрито вступити в конфлікт з нею, тобто завдання виявилося наперед нереальним. Насправді із РФ ніхто і ніколи не планував воювати, і НАТО виступало своєрідним брендингом безпековості європейських країн, які при настанні реальної загрози їхньому суверенітету одразу шукали можливих варіантів як би уникнути прямого збройного конфлікту із РФ, „не стати стороною конфлікту із Росією".

Висновую: НАТО проявило свою стратегічну недієздатність і за нинішніх умов у такому контексті і збереження зверхнього ставлення до України воно не відповідає прагненню нашої держави стати сильною та мілітарною країною з найсильнішою і найбільш боєздатною армією на європейському континенті.

Більш конкретним є дослідження В. Мартинюка (2020 р.), який чітко стверджує, що один із пріоритетів для Росії — недопущення вступу України до НАТО, а напрямом протидії автор визначив через концентрацію уваги Росії на важливіших для неї проблемах, за умови, що „керівництво України чітко дотримуватиметься обраного курсу, здійснюватиме внутрішні демократичні реформи, узгоджуватиме сектор безпеки й оборони зі стандартами НАТО, посилюватиме взаємодію з Альянсом і проводитиме належну інформаційну кампанію, консолідуючи суспільство довкола цієї конституційно закріпленої мети" [582, с. 800].

У 2021 році, тобто на сьомий рік війни РФ проти України, В. Смілянець, підготувала статтю, але так і не вийшла в рамках своїх досліджень на причини того, чому, незважаючи на те, що „Україна, першою доєднавшись до програми

співробітництва з НАТО „Партнерство заради миру", є єдиною країною серед держав-партнерів НАТО, яка брала участь у багатьох основних операціях і місіях Північноатлантичного Альянсу, а Українські військові були залучені до кількох десятків спільних миротворчих навчань як на території нашої держави, так і за її межами" [583, с. 154], так і не отримала членства в НАТО. Так само авторка, наводячи різноманітні дані, отримані під час опитування центром Разумкова щодо вступу України до НАТО, не здійснила власного аналізу, чому на тому чи тому етапі державотворення ставлення українців до НАТО змінювалося.

На авторську думку, наукові дослідження суттєво виграли б, якби в них було здійснено політичний аналіз впливу означеного рішення на реалізацію євроатлантичної інтеграції України, наближення її до вступу в НАТО та прогнозування вступу, виходячи із реального стану виконання значної кількості різноманітних програм, угод, хартій, планів співробітництва тощо. Ба більше, замало досліджень, в яких було б обґрунтовано корисність та конкретну вигоду для України від вступу до ЄС та НАТО, адже коли вигода є очевидною, то рішення ухвалюються набагато простіше, позаяк отримують внутрішню підтримку від електорату і об'єднують різноманітні політичні сили.

Кожен документ підкреслював прогрес і визначав наступні цілі, утім в жодному з них не було наведено остаточного переліку та чітко визначених параметрів кількісно-якісних ознак, критеріїв і вимог, виконання або досягнення яких однозначно та безальтернативно впливало б на імперативне набуття Україною членства в НАТО й ЄС. Так само в переважній більшості нормативних документів не відображено позицію самих країн НАТО щодо РФ за умови перешкоджання нею та прямих загроз військового конфлікту у разі вступу України до НАТО. А тому відсутність вказівки на таку загрозу, за умови її реального існування, стало прямим свідченням неофіційного визнання цієї загрози такою, що однозначно унеможливлює набуття членства в НАТО та ЄС, Як можемо резюмувати, такий підхід повністю демонструє відсутність визнання з боку країн ЄС суб'єктності України.

Навіть академік НАН України С. Пирожков визначив один із ключових заходів, який здійснило НАТО у зв'язку з агресією РФ проти України „засудження анексії

Криму та збройного втручання на Сході" [555, с. 66]. Валідність такого заходу, його дієвість та потужність, а головне впливовість на зовнішню політику не викликають „жодного сумніву". Тим самим констатую відсутність стратегічної європейської політики протягом 1991—2022 років щодо України в її інтересах.

Адже вступ України до НАТО не розглядався в жодному безпековому сценарії, у частині прогнозування протидії на реакцію РФ на такі події та рішення суверенної України. І це при тому, що такі сценарії мали б існувати принаймні гіпотетично, адже країни Балтії проходили шлях інтеграції до євроатлантичних безпекових інститутів, охоплюючи європейський та атлантичний виміри, через спротив, погрози, нейтральну позицію південних країни Європи [584].

Наразі, протягом майже чверті століття, станом на березень 2025 року Україна, незважаючи на збереження проголошеного курсу на набуття членства в НАТО і його закріплення в Конституції України, не стала ближчою до нього. Ба більше, обіцянки спочатку Дж. Байдена щодо епохальних рішень на ювілейному саміті НАТО у Вашингтоні 9—11 липня 2024 року [585], потім однозначні дії режиму Трампа щодо відкритих заяв про неможливість вступу України до НАТО — повною мірою відбивають дійсний стан політичних відносин: Україну реально не бачать в НАТО через небажання прямого конфлікту з Росією. Геоекономіка на цьому етапі поступово переважає геостратегію, через що примарні вигоди з економічного співробітництва країн США, країн ЄС із РФ переважають цінності міжнародного права, порядок, заснований на правилах, норми та принципи міжнародного права, решту цінностей, про які я писав вище. Ціна перемогла цінності.

Отож, постає логічне запитання: за таких умов, чи відповідає НАТО національним інтересам України, якщо вступ туди майже неможливий, проти нього відкрито виступає США як основний донор НАТО, а європейські країни побоюються РФ через її відкриту негативну позицію щодо вступу України до НАТО. Більше того, позиція режиму Трампа у 2025 році щодо НАТО, ООН, підсилює вплив на стратіархів України щодо зміщення векторів розвитку та безпеки зі вступу до певних організацій (що насправді виступає інструментом), на конкретні цілі, які мають бути досягнуті внаслідок функціонування режиму гарантування безпеки. Тому не можу підтримати

позицію П. Олещука та О. Салтовського, які зауважують: „Заходу потрібно зробити два стрибки: 1) щоб Україна вступила в НАТО як засіб стримування; 2) Європа планує зближення з Росією як шлях до створення стабільного східного кордону” [549, с. 197].

Одним із варіантів розв’язання цього питання є формування нових безпекових систем на європейському континенті, нових європейських блоків із мінімізацією впливу США на нього, включаючи нарощування власних ОПК та оборонних можливостей.

Навіть Г. Кіссінджер, який був достеменним супротивником незалежної України, у своїй статті, опублікованій у 2023 році, чітко констатував, що „рішення залишити відкритим членство України в НАТО було дуже неправильним” [586].

Тому можна ствердити, що умовою реалізації суб’єктності є дезавуювання тиску РФ на країни НАТО, розвінчання міфу про наявність реальної спроможності на цьому етапі здійснити напад на країни-НАТО. Однак такі теоретичні посили значною мірою втрачають актуальність через кардинальну зміну векторів зовнішньої політики США при режимі Трампа, який не вважає доцільним дотримуватися генеральної концепції будови НАТО та захищати країни-члени через економічну недоцільність означених процесів передусім для США, які фінансують понад 70 % бюджету НАТО.

У своїй статті О. Вонсович, з одного боку, справедливо вказує на залежність Євросоюзу від НАТО і зокрема США, водночас з іншого, наголошує, що „ЄС та НАТО роблять важливий внесок в забезпечення безпеки на європейському просторі” [567, с. 415].

Майбутній канцлер ФРН Фрідріх Мерц, 24 лютого 2025 року — на третю річницю війни РФ проти України, висловлюючи своє занепокоєння майбутнім НАТО, заявив про прагнення безпекової незалежності від США [587]. Цікавим є те, що найбільше виборців підтримали Ф. Мерца на територіях земель колишньої Західної Німеччини, тоді як партія Альтернатива для Німеччини отримала беззастережну підтримку у землях, що складали колишню НДР, що також свідчить про могутній (прямий чи опосередкований) вплив РФ на внутрішню політику сучасної Німеччини.

Отже, судження окремих дослідників, а також певний пласт наукових теорій, в яких надавалися оптимістичні прогнози щодо спільного функціонування коаліції ЄС

та НАТО на нинішньому історичному етапі вже втрачають значення. Зокрема, О. Вонсович свого часу (2015 р.) заявляв, що „тільки на колективній основі, шляхом спільних дій та завдяки єдиному стратегічному курсу ЄС та НАТО зможуть забезпечувати розвиток системи безпеки в Європі" [567, с. 415].

За такого контексту конструктивним видається прагматично та ясно проаналізувати ті чинники, які вплинули на неефективність НАТО, з метою серйозного усвідомлення і переформатування стратегічного курсу нашої держави відповідно до потреб забезпечення та гарантування українських національних інтересів.

Відзначу, що чимало авторів у своїх роботах не враховували реальних подій, що відбувалися в НАТО, та факторів, які поступово впливали на послідовне й поетапне зниження його боєздатності та скоординованості і загалом ефективності:

- поглиблення кризових процеси в європейському просторі;
- відставання реформування НАТО відповідно до реальних подій та тенденцій у сфері зовнішньої політики і безпеки;
- розбалансованість дій окремих його членів, які сповідують принцип коаліції держав, однак не коаліції інтересів та дій;
- кардинально занижений обсяг фінансування на потреби безпеки з боку Європейських країн, що початково сформувало її як слабку ланку в НАТО;
- диспропорційний принцип фінансування НАТО: США вносили до 75 % бюджету НАТО, при тому, що більшість країн НАТО — європейські;
- аналітичні та розвідувальні прорахунки щодо оцінки рівня потенційності і реальності загроз.

Наразі, починаючи з лютого 2025 року, після Мюнхенської конференції, яка проходила 14—16 лютого 2025 року, формується нова безпекова реальність, активним суб'єктом якою виступатиме Україна: лише на колективній основі, на підставі справедливої коаліції загальноєвропейських держав та інтересів на засадах безпекової незалежності від США, суверенної рівності прав, обов'язків і відповідальності шляхом спільних й узгоджених дій та завдяки єдиному

стратегічному курсу ЄС та України як її майбутнього повноправного, члена зможуть забезпечувати розвиток системи безпеки в Європі.

Наголос на безпековій незалежності від США став актуальним трендом формування нового європейського виміру безпеки. Він розпочався після Мюнхенської конференції — 16 лютого 2025 року.

Виступи посадових осіб США на згаданій вище Мюнхенській конференції, а також коментарі керівника департаменту ефективності, більше відомого як Ілон Маск, який є власником соціальної мережі X (колишня Твіттер), дедалі більше прояснили абриси сучасного змісту зовнішньої політики США, спонукаючи європейських політиків до активізації дії.

Після завершення Мюнхенської конференції, очільники окремих європейських країн перемістилися до Парижа для проведення екстреного саміту. Емманюель Макрон 17 лютого 2025 року запросив на саміт 11 топ-політиків, а 2 березня 2025 року, після переговорів Зеленського і Трампа в США 28 лютого 2025 року, аналогічний екстрений саміт провів К. Стармер у Великій Британії.

Основним лейтмотивом зустрічей було внесення ясності до питання стосовно визначення ключових векторів подальшої зовнішньої політики ЄС в умовах стратегічної невизначеності зовнішньої політики США щодо Європи: 1) самостійна політика і пряма участь у припиненні війни проти України; 2) усвідомлення необхідності переформатування відносин США та ЄС, із розумінням необхідності збереження провідної ролі США як гаранта європейської безпеки (зосібна і безпеки України).

Планка 3,5 % на оборону та безпеку стали першим кроком на шляху такого переосмислення. Це приведе до кардинального нарощування можливостей військово-промислового комплексу, а також формування умов гарантованої і безальтернативної технологічної переваги в новітніх озброєннях над РФ. Жорстка риторика посадових осіб нової адміністрації президента в США, а також вчинення збройної агресії проти України зумовлюють невідворотну необхідність у кардинальному переформатуванні НАТО, нарощуванні його військової потуги, а також збільшення європейських

внесків не лише в аспекті фінансових витрат, а й передусім виробництва зброї та зростання чисельності європейського контингенту в НАТО.

Направлення військ до України як чи то миротворчого контингенту, чи то обмеженого угруповання К. Стармер запропонував у січні 2025 року, однак реальність у зовнішній безпеці інша: Велика Британія не має такої кількості солдатів, щоб, не зменшивши рівень безпеки власної країни, надіслати контингент до України.

А причин тому, окрім докорінної зміни зовнішньополітичного курсу США режимом Трампа, чимало. Досвід цього також є. Скажімо, Греція, маючи одну з найбільших після України армій в Європі, закуповує нове озброєння для неї переважно у Франції та Німеччині. Так само і Україна має зважати на цей факт, адже непрогнозованість рішень у сфері зовнішньої політики, відсутність стратегічного розуміння векторів їхнього походження та розвитку, формують умови для тіснішої співпраці саме з європейським ОПК. Одним із прикладів може стати використання літаків Gripen, що в сучасному контексті геостратегічної атлантичної турбулентності виглядає не так однозначно позитивно, оскільки США в будь-який момент можуть припинити постачання запасних частин або вимкнути GPS.

Тож маємо звертати увагу на французький Rafale, який не підпадає під жодні американські обмеження та регуляції про обіг озброєння і не використовує закриті американські технології. Отже, констатую: зменшення залежності відбувається не лише через збільшення фінансування європейськими країнами власного безпекового альянсу на базі НАТО, а й через зменшення залежності від американського озброєння та американських військових технологій.

У жодній офіційній безпековій концепції європейських країн, ба більше, і Китаю також, відсутні такі сценарії закінчення війни в Україні, які включали б навіть гіпотетично розпад / знищення / роздержавлення країни, що становить загрозу міжнародному миру та стабільності [588].

Водночас, розуміючи складність цього процесу, під час війни політичні лідери України ухвалили конструктивні рішення щодо укладання двосторонніх безпекових угод, які визначають конкретний внесок кожної країни в гарантування безпеки підписантів. Хоча і щодо них існує чимало застережень. Зокрема, Ф. Фукуяма

зауважив, що єдиною запорукою безпеки України є її негайний вступ до НАТО, тоді як „усілякі меморандуми про гарантії безпеки матимуть таку ж вагу, як Будапештський, яким знехтували як Росія, так і Захід” [589].

Тема НАТО є занадто вивченою і надмірно актуалізованою в наукових колах, однак насправді питання щодо членства вирішується не стільки в наукових колах [590; 591; 592], або тиражуванні нескінченної кількості річних програм щодо співробітництва із НАТО [593; 594; 595], скільки залежить від конкретних політичних лідерів.

Зокрема, на нинішньому етапі (станом на березень 2025 року) категорично проти вступу до НАТО виступає передусім США. Навіть більше, режим Трампа, тиражуючи московські наративи, відкрито звинуватив Україну в провокуванні війни, яка сталася начебто через бажання вступу України до НАТО, а голосування 24 лютого 2025 р. проти резолюції України в ООН такими країнами, як США та Росія разом, неконструктивна зустріч 28 лютого президентів Зеленського і Трампа, зухвала поведінка команди режиму Трампа на цій зустрічі, а також розгорнута ІПСО проти України в місцевих ЗМІ — яскраві свідчення зміни пріоритетів для України щодо партнерства (про СПУС взагалі після приходу режиму Трампа говорити немає жодних підстав) зі США. У такому контексті різноманітні пропозиції щодо гібридного вступу до НАТО без окупованих територій, також втрачають будь-який стратегічний сенс [549, с. 198—199].

Тож повторення майже в усіх публікаціях тези про те, що „вступ України до НАТО — необхідна умова реального припинення війни між РФ та Україною… Захід повинен надати Україні усе необхідне озброєння… коаліція держав має поставити чіткі задачі щодо підтримки перемоги…” [549, с. 198—199] — не мають під собою реальних політичних стратегій із іншого боку — з боку наших „партнерів”.

Також зауважу: нам ніхто нічого „не повинен”, адже якщо ми стверджуємо про державну суб’єктність, ідентифікуємо себе первинним суб’єктом міжнародного права, а не об’єктом, то маємо будувати партнерські відносини на засадах, цивілізаційної взаємодії [550, с. 508], суверенної рівності і формулювати запити в контексті реалізації партнерських взаємовигідних відносини, а не у форматі вимог

щодо того „хто і кому що повинен надати”, адже це чітка поведінка об’єкта, а не суб’єкта.

Таке прагнення та заяви лунають лише з боку України, що уможливлює тверезо підходити до змісту партнерських відносин і шукати альтернативні механізми встановлення стійкого та тривалого, справедливого миру і міжнародної стабільності, відновлення територіальної цілісності та державного суверенітету України, її повномасштабної суб’єктності відповідно до Статуту ООН.

Для ширшого розуміння коренів стратегічної невпевненості країн НАТО та ЄС у діях як щодо України, так і щодо Росії і нового режиму Трампа, варто звернутися до теорії ігор. Адже саме вона використовується для визначення і вибору усього спектру можливих альтернативних стратегій у конфліктних ситуаціях, зокрема, антагоністичних протистояннях всіх сторін конфлікту.

Інтуїція, судження і раціональність — все це у своїй оригінальній комбінації унеможливило ухвалити рішення щодо ненападу на Україну, було проігноровано через домінування архаїчної системи оцінки загроз, хибної розвідувальної інформації та некоректної оцінки потенціалу спротиву на ґрунті національної ідентичності з боку українців. І якщо політичні лідери РФ послуговувались здебільшого інтуїцією, хибним уявленням про „знання світогляду супротивника (українців)”, то західні аналітики й політики здебільшого спирались на судження і статистичні дані щодо могутності армії, кількості озброєння, досвід участі в бойових діях (український досвід при цьому було проігноровано), некоректні аналітичні дослідження упереджених дослідників, які не працювали із українськими першоджерелами.

Цих помилок припустилися більшість аналітиків як у США, так і у Європі, про що є чимало конкретних та реальних неспростовних доказів. Як було показано у роботі вище, знання / інформацію / дані про Україну більшість іноземних дослідників черпали із російськомовних джерел та російських досліджень, через що їхні об’єктивність повнота та достовірність були під значним сумнівом і, зрештою, виявилися хибними. Адже судження спираються на досвід, той досвід, до ознайомлення з яким мають доступ західні дослідники. Понад те, досвіду війни з РФ країни НАТО не мають, а отже, судження про „невтягування країн в якості сторони

війни проти РФ” розташовані в площині старої ситуації, де існували СРСР (згодом Росія) і НАТО як його номінальна, але не реальна опозиція.

Після початку повномасштабного вторгнення керівники країн-членів НАТО діяли єдино на підставі суджень, тобто в рамках того, що вони знали та вміли робити і добре робили до початку війни проти України. Саме тому замість реального озброєння України, проведення широкомасштабних навчань, надсилання миротворчого контингенту, лобіювання певних резолюцій в ООН, активізацію власного ОПК тощо, країни альянсу почали запроваджувати санкції, за ініціативи США було створено робочу групу Рамштайн для синтезу та інтеграції зусиль і військової підтримки України. Однак нові виклики, точніше сказати, якісно новий рівень викликів спричинив стагнацію у мисленні. Залякування Путіна ядерною зброєю зумовили довгі та тривалі дискусії, побоювання країн Заходу і затяжні аналітичні процеси щодо оцінки реальності цих погроз. Путін натомість використав час, змінив тактику і продовжив збройну агресію, але вже якісно іншим способом, з-поміж іншого, залучаючи живу силу із Північної Кореї та КНР. Гра з нульовою сумою відбулася на користь Путіна: втрачений час на обмірковування реальності загроз від Путіна став виграшним часом для нього на переозброєння, зміну тактики та форматування роботи власного ОПК, залучення військ і ОПК ІРІ та КНДР. Така саме ситуація відбудеться і тоді, коли Україну, державу — жертву агресії — змусять „припинити вогонь”, натомість про аналогічні дії щодо РФ ніхто зі світових політиків навіть не згадує.

Тож, результую, що будь-які перемовини московський режим використовує винятково для переформатування власних сил і засобів, акумулювання нових ресурсів та вчинення нового ефективнішого і руйнівного збройного нападу на Україну (а в найближчій перспективі за умови продовження збереження в США режиму Трампа – – і країни ЄС). Зважаючи на вищевикладене, висновую: розроблення стратегій на підставі суджень — безперспективний шлях реалізації геостратегії.

Щодо ЗПС України в контексті реалізації європейського геостратегічного вектора, то з позицій теорії ігор найбільш прагматичною є раціональність, в основі якої лежить глибинний аналіз причин та умов, інших детермінант, що зумовлюють

партнерство й інтеграцію України в європейський безпековий простір, реалізуючи європейську цивілізаційну ідентичність. На повернення до європейського цивілізаційного простору як повноправного суб'єкта геополітики вказує і В. Лісовський, стверджуючи, що це „сьогодні єдино логічний вибір для українського народу" [596, с. 82].

Раціональність має бути покладена в основу геостратегії, оскільки дає змогу обґрунтовувати стратегічні рішення, потребує креативного мислення, нестандартних підходів, застосування різноманітного інструментарію і базується не на інтуїції і судженнях, а знаннях, політичному стратегічному прогнозуванні та відповідному стратегічному плануванні. Раціональність забезпечує виваженість та обережність, обґрунтовує рівень ризиковості і зменшує імпульсивність.

Ключовою категорією і поняттям теорії ігор є стратегія. Щодо війни РФ проти України це можна інтерпретувати як опис повного переліку дій, що здійснює Україна внаслідок діяльності РФ, союзників, партнерів, нейтральних держав, власної діяльності і випадкових подій. Стратегія визначає конкретний вектор діяльності України. Наприклад, обрання Трампа було випадковою подією, так само як і його вектори зовнішньої політики, які стали мало прогнозованими і випадковими навіть для внутрішньополітичної коаліції. Отже, дві випадковості, а також дострокові вибори до Бундестагу і прихід Ф. Мерца, формують нову стратегію для України, унаочнюючи пріоритет європейського вектора власної зовнішньополітичної стратегії.

Важливим у контексті завершення війни є формат виграшу України. Для цього в теорії ігор послуговуються поняттям „функція виграшу". Вона виступає правилом визначення очікуваного виграшу першого гравця у випадку вибору ним будь-якої стратегії з власної множини альтернатив допустимої стратегії. Для України такими альтернативами є:

1) підписання угоди про мінерали з Трампом на: а) його умовах; б) умовах України; в) інтегрований консенсусний варіант;

2) підписання угоди про мінерали з ЄС на умовах: 1) ЄС; 2) України; 3) інтегрований консенсусний варіант;

3) підписання спільної україно-євро-американської угоди;

4) підписання інтегральної стратегічної угоди про мінеральні ресурси із США, ЄС, КНР, Індією, Саудівською Аравією, Туреччиною.

Водночас інші суб'єкти оберуть будь-яку стратегію із власної множини допустимих, тобто на підставі часткового урахування потреб України, але пріоритетно — з урахуванням власних національних інтересів. А це означає, окрім наведеного вище, також і можливість:

1) різноманітного залучення РФ та КНР, Індії Саудівської Аравії до цих процесів;

2) формування Фонду відновлення України, яким керуватимуть США, Росія, КНР, котрі спільно зароблятимуть на цьому процесі. Отже, внаслідок десуверенізації та денаціоналізації відбудеться природний шлях демілітаризації України, яка перетвориться на хаб заробітку для США, РФ, КНР. Такий Фонд може стати гарантією ненападу на Україну. Зацікавлені країни зможуть брати участь в пайовому та дольовому відсотку зі збереженням контролю над цими процесами трьома основними бенефіціарами: США, РФ, КНР. У такий спосіб Україну без її згоди на те, перетворять на „вільну економічну зону, зону економічного співробітництва різних націй без війн" і вона фактично втратить власну державність, міжнародно-правову суб'єктність і національну ідентичність.

У рамах теорії ігор, коаліції інтересів США, РФ ТА КНР існує пояснення. Адже в іграх з нульовою сумою інтереси країн учасників тих чи тих відносин, за нинішнього випадку війни РФ проти України, не обов'язково можуть бути протилежними. Це вигідно всім учасникам, наприклад, угода щодо мінералів США з Україною та РФ дає одразу багато „переваг", що декларується режимом Трампа:

- подвійна економічна вигода для США: отримання доступу до ресурсів України та РФ;
- завершення війни — припинення вогню і формування стійкого миру вигідне для України (без надання безпекових гарантій, без притягнення до відповідальності тощо, бо все це виходить за рамки утвореної РФ та США коаліції інтересів);

- економічна вигода для РФ — тимчасове припинення вогню надасть змогу відновити військову могутність, врахувати помилки, залучення США до розроблення РЗМ в Росії уможливить доступ до нових технологій, а також зумовить зняття санкцій і відновлення економічної могутності Росії.

У межах такого підходу геополітику підпорядковують геоекономіці — новий підхід, за якого мир будується через економіку замість будови „миру через силу". При цьому всі злочини „забуваються", все починається, за задумом авторів такого підходу, з нової сторінки, а тим, хто шукатиме винних, не залишиться місця в новому світі знецінення людського життя, зневаги до міжнародного права. Також в рамках стратегій інших суб'єктів є пряме або опосередковане перешкоджання вступу України та набуття нею повноправного членства в НАТО та ЄС. Наприклад: якщо не брати до уваги відвертих супротивників (Угорщина та Словаччина) згадаю Італію. До виграшу Трампа, прем'єрка Італії підтримувала Зеленського та нашу державу, утім після його приходу до влади та озвучення у лютому 2025 року антиукраїнських і антиєвропейських наративів, її ставлення змінилося, і наразі Італія не є активним прибічником членства України в ЄС.

Кожен суб'єкт названого політичного процесу зацікавлений узяти в ньому участь з метою реалізації власних національних інтересів. Тож Україні не варто сподіватися на те, що учасники коаліції перечулені передусім жертвами в Україні її втратами, та виявляють власну жертовність, безкоштовно допомагаючи подолати гуманітарну катастрофу. На жаль, політичний дискурс мінімізує прояв увиразнення таких категорій, які здебільшого артикулюються у вигляді користі, пожадливості та відповідності національним інтересам. Отже, переконуємося, „середовище виграшу" включає багато гравців, кожен із яких має власні стратегії та візію цього процесу, його тлумачення відповідно до якого і формує вигідні конкретній країні зовнішньополітичні стратегії.

А тому в рамках теорії ігор уводиться до обігу такий термін, як „коаліція інтересів", а не лише коаліція держав. Зацікавленість у тому чи тому результаті визначає оцінки впливу наслідків певного рішення на конкретну країну. Зокрема, якщо для США за режиму Трампа на першому місці стоять її економічні інтереси,

через що він педалює підписання угоди про РЗМ, то для Європи наслідки війни мають іншу перспективу: зміцнення Росії, збільшення витрат на армію, вторгнення в країни ЄС, війна в Європі, знищення міжнародного порядку, а в стратегічній перспективі — нівелювання та знецінення ООН, НАТО, натомість становлення нових коаліцій інтересів США, РФ, КНР, Туреччини, розширення БРІКС. У результаті аналізу висновую: в нинішній ситуації станом на березень 2025 року увиразнюється чітко двовимірна коаліція інтересів:

1) українські інтереси: перемога України, відновлення територіальної цілісності, програш Росії, визнання і притягнення її до відповідальності як держави-агресора, притягнення до відповідальності міжнародних злочинців, виплата репарацій тощо, інтеграція України до ЄС, набуття повноправного членства, внаслідок цього суттєве посилення ЄС, його демографічного, військового, безпекового, фінансового, продовольчого, мінерального науково-технологічно та природно-ресурсного потенціалів, стратегічного потенціалу формування Європейської армії, контроль над РЗМ в Україні з боку України й адміністрування з боку європейських країн на взаємовигідних засадах;

2) пожадливі інтереси: угода США та інших будь-яких інших країн, що не враховують національні інтереси, Україні не надається жодних безпекових гарантій, не виконують або частково задовольняються вимоги, що викладені вище в п. 1. Україна втрачає контроль над об’єктами стратегічної інфраструктури, відбувається її деінфраструктуризація, фрагментація державності, децентралізація і поступова втрата державності.

Констатую: серед ключових центрів сили існує реальна зацікавленість у завершенні війни: саме у завершенні, а не у виграші України або програші Росії. Це стимулює геостратегічних акторів до формування передусім коаліції інтересів. Отже геостратегічний ландшафт за таких умов включає: коаліцію дій, множину їхніх стратегій і ситуацій, коаліцію інтересів.

Для України важливо отримати стратегічну перевагу у цій ситуації, через об’єднання з державами-партнерами в коаліції інтересів та дій. Інструментами такого об’єднання можуть бути:

1) стохастична оптимізація — уможливлює за допомогою застосування імовірнісних методів здійснювати планування невизначеності через зміну стратегій та передбачення із наступною багатокритеріальною адаптацію до наслідків настання випадкових процесів. Алгоритм: моделювання імовірного випадкового стану системи, який визначається у випадковий спосіб і має випадковий розподіл ймовірностей із одночасною неможливістю передбачення точного результату;

2) трансформація рекурентної послідовності подій у виграш України та досягнення стійкого, гарантованого, справедливого і тривалого миру;

3) формування чіткої коаліції інтересів — якщо в рамках відновлення державного суверенітету України та встановлення справедливого миру існуватиме лише коаліція дій, поза контекстом коаліції інтересів, тоді множина ситуацій збігатиметься із множиною стратегій, через що виграш України матиме не стратегічний, а тактичний характер.

Зокрема, в рамках реалізації оновленої ЗПС в контексті євроінтеграції відповідно до теорії ігор для передбачено реалізацію таких векторів:

- зменшення упередженості європейських політиків щодо членства України в ЄС. У рамках цього вектора формуються завдання щодо підсилення симпатій та зменшення рівня антипатій до нашої країни, подолання інертності мислення і україноскептицизму;
- унеможливлення підміни реального бажаним: роками, як мною було аргументовано, продемонстровано, що Україна крокувала до НАТО, виконуючи незчисленні вимоги, досягаючи стандартів, посилюючись, відповідаючи чисельним вимогам тощо, але її бажання бути повноправним членом НАТО, не відповідало реальній безпековій реальності, в якій небажання Росії, аби Україна набула повноправного членства в НАТО, були більш реальним і дійсним, аніж бажання України. Так само варто прагматично підходити і до євроінтеграції через демонстрацію спільної користі від членства України для ЄС, зменшуючи вплив емоційного компонента, надмірного оптимізму й очікувань на допомогу „державі-жертві” агресії. Суб’єктність держави увиразнюється через її сильну самостійну

політику, коректну й аргументовану оцінку реальних перешкод, здатності їх самостійно подолати з метою досягнення стратегічної мети;

- зменшення та мінімізація можливостей до перестрахування європейськими політиками за умови євроінтеграції України. Європейські політики мають узяти відповідальність на себе, і разом із українськими, спільно будувати нову європейську спільноту на засадах міжнародного права, цінностей добра і справедливості, демократії, поваги до прав людини, державного суверенітету, визнання держав у межах загальновизнаних державних кордонів, поміркованого лібералізму, поза рамками споживчої ідеології і теорії пожадливості, що насаджується режимами Трампа, Путіна, Сі. Потрібно розширити комплекс об'єктивних передумов та повноту і достовірність інформації про Україну як європейську державу, а також щодо справжніх мотивів та ідеології сучасних центрів сили і геостратегічних акторів в рамках реалізації української, європейської, американської, євразійської та азійської ідентичностей;
- запровадження геостратегоцентризму: 1) у внутрішній політиці це — україно- і державоцентризм; 2) у зовнішній політиці — європо- і безпекоцентризм. У зовнішній політиці це уможливить мінімізувати егоцентризм політиків окремих європейських країн, які формують умови для підміни загальноєвропейських цінностей та цілей власними, національними. Егоцентричність у політиці породжує агресивність, отож, сприяє автономізації Європейських країн, їхній фрагментації, власне того, на що спрямована державна політика дестабілізації ЄС путінського режиму та режиму Трампа. Європоцентричність має стати засадою зовнішньої політики будь-якої країни ЄС, і України також. Це на замінює та не підмінює самостійності векторів зовнішньої політики, однак визначає засадничий вектор, який унаочнює доцентрові тенденції розвитку європейської політики як самостійного політичного феномену прояву європейського цивілізаційної ідентичності. Приклад: Орбан, прагнучи зберегти владу, використовує РФ з метою отримання дешевих енергоносіїв, отже, заради власної пожадливості його політика іде в розріз із загальноєвропейським вектором щодо дотримання санкційного режиму та притягнення міжнародних злочинців до міжнародно-правової відповідальності;

- активізація стратегічних комунікацій: запровадження нових стратегічних наративів щодо України, вплив на мейнстрім політичного дискурсу з метою правильної демонстрації і коректного й чіткого усвідомлення українських національних інтересів як частини європейських, формування довершеної переконаності у тому, що українська цивілізаційна ідентичність є складовою європейської, а Україна — частиною європейського цивілізаційного простору;
- безальтернативне якомога швидше набуття повноправного членства в ЄС — інтеграція коаліції інтересів та коаліції дій зумовлюють симбіотичне поєднання України ЄС. Україна потрібна ЄС не менше, аніж ЄС — Україні;
- протидія гібридним формам завершення війни: гібридне перемир'я, гібридний мир, гібридна перемога, гібридний вступ чи то до НАТО, чи то до ЄС, що також мінімізує масштабування ресентименту (плекання надії на відтермінування і можливу відплату в недалекому майбутньому [597, с. 46]) в політичному істеблішменті після війни серед усіх акторів.

Тому для вироблення і формулювання засад стратегічного партнерства варто зважати на різні методологічні підходи, які повною мірою описують не лише бажання, а й спільні можливості держав щодо реалізації власних національних інтересів.

Водночас актуалізується і пріоритезація партнерства із ЄС, а також відновлення у новому форматі діалогу з КНР та Країнами Глобального Півдня. Причому, згідно з теоретичними та концептуальними засадами стратегічного партнерства, викладеними у попередньому підрозділі, широкомасштабне партнерство США та РФ унеможливлює здійснення стратегічного партнерства України з США на сучасному етапі. А практичні дії нинішнього режиму Трампа фактично дезавуюють Хартії про стратегічне партнерство і також більшість спільних заяв щодо цього питання. Саме тому формат такого партнерства доцільно орієнтувати на Європу, відповідно і доступ до РЗМ — розглядати в контексті пріоритету входження України до європейської цивілізації, європейського цивілізаційного та безпекового просторів. Адже Україна має також власне бачення стосовно взаємних розрахунків, зважаючи на підхід режиму Трампа в контексті тих вигод, які отримала США від добровільного ядерного

роззброєння України, а також збереження США грошей на відмові від гонки озброєнь [598].

Також негативну позицію щодо членства в НАТО займає Німеччина. Про передчасність вступу заявляють посадові особи Великої Британії та Франції.

Тож, хоч яка б кількість дисертацій та наукових статей не готувалася, скільки зусиль політичні лідери не докладали, аби виконати „чергові вимоги", потрібно тверезо оцінювати геостратегічний ландшафт і своє місце в ньому. Міжнародна та геостратегічна суб'єктність України має здійснюватися у рамках конкретних, ефективних та реальних ЗПС, що відповідають українським стратегічним національним інтересам.

Україні варто відмовитися від відвертого наполягання на приєднанні до НАТО (принаймні до завершення війни проти РФ та настання гарантованого, стабільного, стійкого, справедливого, тривалого миру відповідно до Статуту ООН), а розробити поступову стратегію становлення сильною, мілітарною та безпековою державою, в якій будуть зацікавлені країни НАТО. Тобто потрібно змінити вектор гордості: політичні актори у власних ЗПС мають шукати варіанти залучення України до власних альянсів, партнерських відносин тощо. Такий підхід додатково підкреслить суб'єктність України, а також зніме питання про роль об'єктності щодо НАТО, оскільки постійне перебування в ролі одвічного волоцюги-жебрака створює ерзац-світогляд про відсутність державної ідентичності в нашої країни. Збереження витрат на оборону на рівні не нижче за 5 % ВВП уможливить досягти визначеного вище завдання.

Сьогодні, на 11 рік війни РФ проти України, наша держава за своїм військовим потенціалом перевищує сумарний потенціал у сфері оборони таких країн: Франція, Німеччина, Велика Британія, Польща, тобто є потужнішою у воєнному плані за сумарно чотири найбільші армії європейських країн. Тож Європа в сучасному контексті відмови США від оборонного патронування та її захисту й утримання НАТО за рахунок США потребує України, для якої настав час тут і зараз до увиразнення тези: „історична актуальність інтеграції з євроатлантичною цивілізаційною спільнотою — задля реалізації завдань і цінностей цивілізаційного

проєкту України, що потребує передусім інноваційного, а не мобілізаційного шляху розвитку" [550, с. 517].

У цьому контексті, у певний спосіб підтримуючи загальний зовнішньополітичний напрям „збереження і зміцнення довгострокової допомоги та підтримки з боку держав-союзників і міжнародних інституцій, консолідацію і єдність країн демократичного світу, до якого належить Україна" [565, с. 18], наголос варто робити на саморефлексії, самозміні та саморозвитку України, реалізації власного цивілізаційного проєкту і ствердженні суб'єктності через оновлену й самоусвідомлену європейську ідентичність на підставі коаліції не лише суб'єктів та дії, а й спільних інтересів суверенно рівних суб'єктів. Один із варіантів такого самоусвідомлення пропонує А. Баканова, крізь розвиток аналітичних програм, в яких досліджуються нове тлумачення утворення регіону Нової Східної Європи, ядром якого виступає Україна [599].

Звернуся до аналізу виступу (5 березня 2025 року) лідера вільної та сильної Європи — Президента Франції Емманюеля Макрона. Увиразню власне бачення на ключові посили у цьому стратегічному виступі напередодні саміту в Брюсселі. Саме Росія трансформувала війну проти України в глобальний конфлікт на європейському континенті, залучаючи до нього інших акторів: Північну Корею та Іран, опосередковано Китай. Путінська Росія має бажання змінити кордони Європи: 1) захоплює територію в Україні; 2) чинить прямий вплив на вибори в Німеччині, Румунії та Молдові; 3) організовує вбивства на замовлення опонентів путінського режиму на території європейських країн, зокрема Німеччини, Болгарії; 4) організовує кібератаки на об'єкти стратегічної інфраструктури Європи з метою дестабілізації соціально-політичного ладу.

Росія постійно порушує кордони Європи: у повітрі, на морі, на суші та в кіберпросторі. Екзистенційна агресивність Росії щодо Європи не визнає жодних кордонів і є прямим іспитом на стійкість Європи, але щодалі Європа лише говоритиме, то більше путінська Росія діятиме і тим незворотнішими будуть наслідки (Е. Макрон) [600].

Росія, незважаючи на значні втрати в Україні, продовжує переозброюватися і до 2030 року її армія сягне півтора мільйони осіб. Відзначаючи цю тенденцію, 5 березня 2025 року Президент Франції Е. Макрон заявив: „Росія за таких умов стає тривалою загрозою для Франції та Європи за відсутності гарантованої підтримки з боку США". Важливим також стало і те, що він чітко констатував: „Європа володіє економічною могутністю, потужністю і талантом, щоб відповідати цій епосі та бути рівними зі Сполученими Штатами Америки, не кажучи вже про Росію. Ми маємо всі засоби для цього. Тому ми повинні діяти об'єднано як європейці та бути сповненими рішучості захистити себе. Тож у цій ситуації було б безумним залишатися лише стороннім спостерігачем" [601]. Йдеться про формування гарантованих умов для європейців, передусім українців. Емманюель Макрон чітко артикулював єдність європейської цивілізаційної ідентичності, складовою якої виступає українська.

Важливо не лише говорити, а реально діяти. Тож Макрон твердо заявив, що варто допомагати Україні доти, доки вона не укладе стійкий мир із РФ, який є корисним як для українців, так і для усіх європейців. Шлях до миру не може бути: 1) через відмову від України; 2) укладений за будь-яку ціну; 3) під диктатом Росії; 4) капітуляцією України, її крахом; 5) переведення у надзвичайне крихкий стан припинення вогню.

Президент наголосив на тому, що реальне вторгнення Росії в Україну розпочалося в 2014 році і тоді, за участю Франції, було укладено Мінські домовленості, згідно з якими було досягнуто домовленостей про припинення вогню, але Росія порушила ці домовленості, а європейці не змогли підтримати безпековий баланс через відсутність реальних і твердих гарантій. Ключовим посилом від Макрона стало те, що він заявив: „Сьогодні ми вже не можемо вірити Росії на слово". Україна має право на мир та безпеку для себе. Мир в Україні — в європейських інтересах та інтересах європейського континенту, через що Франція узяла на себе провідну роль щодо консолідації зобов'язань та гарантій, яких потребує Україна.

Для того, щоб після підписання мирної угоди Україна знову не була піддана вторгненню з боку Росії, європейці мають для цього підготуватися, і це потребуватиме тривалої, довгострокової підтримки Збройних Сил України.

Європейські сили будуть присутніми в Україні після підписання мирної угоди для того, щоб гарантувати дотримання миру повною і вичерпною мірою.

Франція розглядає стійкий, довготривалий та контрольований мир. Європейцям ще й досі хочеться вірити в те, що США будуть разом із Європою, але остання має бути готовою до активних дій, якщо цього не станеться. Зважаючи на екзистенційну загрозу європейським країнам з боку Росії, перші повинні мати кращу змогу щодо власного захисту для стримування майбутньої агресії. Для цього європейські країни мають більше і краще озброюватися, що гарантуватиме мир та стримування.

Відтак Європа досі залишається прихильною (станом на березень 2025 року) до НАТО та партнерства з США. Однак, зважаючи на непрогнозованість стратегічного курсу США, Європа потребує незалежності у сфері оборони та безпеки.

Майбутнє Європи не вирішується у Вашингтоні чи Москві. Тож наступає чітке усвідомлення того, що загроза знову і знов повертається зі Сходу і те, що було недоторканним протягом 30 років з падінням Берлінської стіни, відходить у минуле. Звичайно, постає питання, звідки на це все європейці братимуть фінанси? Як збільшити фінансові видатки на оборону, при цьому не збільшуючи дефіцит державного бюджету? Лідер європейської політики Е. Макрон пропонує:

- збільшити витрати на оборону, які не будуть враховуватися у дефіциті їхніх бюджетів;
- масштабне спільне фінансування для закупівлі та виробництва на європейській землі найбільш інноваційних боєприпасів, танків, озброєння і техніки — формування оборонної автономії Європи;
- переозброєння армії та пришвидшення реіндустріалізації регіонів;
- концепція європейської оборони набуває реального модерного змісту: європейські країни збільшують витрати на оборону, виробляють європейську техніку на європейській землі і здатні захищати себе через тіснішу інтеграцію й кооперацію з іншими європейськими країнами, водночас знижуючи критичну залежність від решти світу;

- Німеччина, Польща, Данія, країни Балтії одні з перших заявили про готовність вжити безпрецедентних заходів щодо збільшення військових видатків. Цей приклад мають наслідувати ті країни, які усвідомили мінливість часу слів і реальність часу дій [600].

Наразі Франція унаочнює особливий статус: вона відкриває час дій. Адже період, коли Європа могла спокійно спостерігати за війною проти України, вже минув. Франція володіє найбільш ефективною армією в Європі, а головне, завдячуючи стратегічній візії французьких лідерів і геостратегічному вибору, зробленому після Другої світової війни, володіє спроможностями ядерного стримування, які захищають її більше ніж багатьох сусідів. Франція не почала очікувати на вторгнення в Україну для того, щоб побачити та ідентифікувати тенденції тривожного світу: завдячуючи двом законам про військове програмування, розроблених лідером Європейського світу Е. Макроном, країна за 10 років збільшила військовий бюджет вдвічі. Однак реальна еволюція загроз та динаміка їхнього прискорення зумовлюють потребу ухвалювати кардинально нові бюджетні рішення, залучати більший обсяг інвестицій, зосібна, приватних, які сьогодні стали необхідними. Йдеться про мобілізацію приватного фінансування, а також державного фінансування без збільшення податків.

Отже, Е. Макрон дуже тонко акцентує: мобілізація не є синонімом ущемлення та утиску прав людини і громадянина, погіршення стану життя простих людей. Йдеться передусім про фінансову мобілізацію, широке залучення приватного сектора для кардинального збільшення та якісного нарощування функціонування оборонно-промислового комплексу Європи. І Україна в цьому аспекті має стати авангардом розвитку оновленого ОПК Європи.

Для реалізації цих проєктів знадобляться: реформи, свідомий вибір, мужність. Сили стратегічного ядерного стримування недарма мають у своїй назві термін „стратегічний”. Адже саме зараз, коли США дистанціювалися від: 1) Європи; 2) проблем і загроз; 3) конкретних та очікуваних колективним Заходом дій, постає питання: що далі, хто і як боронитиме Європу?

Мабуть, для України це питання має доволі очевидний розв’язок, але не для європейців, які звикли жити під безпековою, серед іншого, і ядерною, парасолькою США. Наразі унаявнюється стратегічність мислення стратіархів Франції. Французький арсенал ядерного стримування захищає французів, він є абсолютно повним, суверенним і французьким: від самого початку і до самого кінця. Починаючи з 1964 року він завжди відігравав безпосередню роль у підтримці миру та безпеки в Європі. Ось чому псевдополітичні рішення окремих посадових осіб про позбавлення України ядерної зброї, усього її арсеналу — це рішення про позбавлення стратегічного суверенітету України

Зважаючи на проголошену концепцію унезалежнення безпеки Європи від США, Франція після Мюнхенської конференції 14–16 лютого 2025 року відкриває стратегічні дебати про захист європейських союзників на європейському континенті через французьке ядерне стримування. Франція готова стати безпековим авангардом Європи і разом з Україною пліч-о-пліч боронити спільні цивілізаційні цінності: свободи, віросповідання, прав людини, непорушності державних кордонів.

Адже як сказав ексголовнокомандувач ЗС України Валерій Залужний: „Старий світовий порядок зруйновано. Нова архітектура Європейської безпеки без України неможлива” [602].

Для того, щоб європейці могли самі управляти власною долею, стати більш самостійними, вони мають працювати над цим і у військовому, і в економічному, а головне — стратегічному плані. А тому лідерство Франції також полягає і в теоретико-методологічному та геостратегічному сенсі, адже маніфестується новий мілітарний дискурс, засадою якого виступає європейська стратегічна безпекова та оборонна автономія, що ґрунтується на всеосяжній концепції системного унезалежнення. Її складовими виступають: економічна, промислова, безпекова та оборонна, фінансова, розвідувальна, інформаційно-телекомунікаційна, цифрова, продовольча.

Це є реальною необхідністю у сучасних умовах стратегічної невизначеності щодо партнерства США та реального рівня ескалації реваншистських і неоімперіалістичних настроїв. Таке рішення Європи збільшує складність та

структурну наповненість моменту, але він не залишиться без належної й адекватної, релевантної та співмірної відповіді з боку європейських країн.

Незалежно від позиції США, сучасний момент вимагає ухвалення безпрецедентних рішень на наступні десятиліття. Стратегія Європи формується та реалізується: Європою, в Європі і для Європи. Це ключова засада, яка також синхронно накладається і на майбутні рішення щодо України як складової Європи.

Виклики, що були визначені вище, зумовлюють остаточну незворотність змін у політичній ситуації, однак на цьому розумінні контексту подій варто утриматись як від надмірної мілітарності в геостратегічному дискурсі, так і від надмірного пораженства. Франція як авангард Європи йтиме лише одним курсом: волі до миру і свободи, будучи вірною власній історії та власним принципам. І Україна в цих питаннях завжди разом із Францією, разом із Європою. Для того, щоб захистити демократію, основоположні ідеї істини, вільних досліджень, поваги в наших суспільствах, свободи на вираження думок має формуватися нова геостратегічна доктрина, що будується на засадах неогуманізму.

Постмодерн із його узвичаєною дихотомією на: 1) центри сили та периферію; 2) ядро та фланги; 3) країни колективного заходу і Глобального Півдня тощо, відходить в небуття. Антагонізм завжди чужий для гуманізму. Тому Франція, як і колись в епоху Просвітництва, Нового часу, виступає авангардом будови нової геостратегічної думки, нової концепції гуманізму (неогуманізму), заснованого на свободі, забезпеченого розумною силою.

Це не є поворотним моментом повернення до часів міжнаціональної ворожнечі, релігійної ненависті або ідеологічного розшарування. Навпаки — неогуманізм формує нові засади до коеволюційного розвитку тих соціальних систем, які на перше місце висувають людину, права і свободи якої забезпечені надійними гарантіями сильної держави. Адже війна в Україні ілюструє швидкість об’єднання країн Осі Зла, ніж країн Добра, однак загалом, „ані США, ані Китай, ані Росія, ані Європа виявилися неготовими до війни такого рівня інтенсивності…вже не лише Росія та Вісь зла намагаються зруйнувати світовий порядок, а й США фактично остаточно його руйнують” [602].

Адже національна ідентичність, власне через яку і відбувається віковічна агресія РФ та її нескінченні геноцидні війни проти України, стає тим основоположним стрижнем будови нового світу, де цінності добра, прав людини, свободи та волі не можуть існувати самі собою як раз і назавжди існуюча даність, а мають бути забезпечені гарантіями сили держави. Тож інтеграція людино- і державоцентризму виступає основоположною засадою неогуманізму, геостратегічної візії лідерів вільної і сильної Європи, здатних реальними діями, а не лише словами співчуття, увиразнено відстоювати й боронити ці цінності, заради яких власне, і створювався ЄС.

Україна — поза сумнівом європейська держава, що має давню європейську історію, силою духу і власно фізичною силою підтвердила свою суб'єктність, а головне — є повністю синхронізованою із іманентними цінностями європейської ідентичності. Європейський цивілізаційний вимір увиразнюється через те, що прості українці, громадяни всіх національностей, що розмовляють різними мовами, здобули власну оригінальну осучаснену українську ідентичність, набуваючи нового місця в новій історії оновленої сильної та безпекової Європи, виборюючи власні права на свободу і незалежність, суверенну рівність. Попри погрози від „стратегічних партнерів" та зміни стратегем ворога, Україна продовжує ефективно боротися з ворогом. У своєму виступі 5 березня 2025 року Президент Франції Емманюель Макрон говорив не лише від себе як від першої особи, він говорив голосом французького колективного розуму, глибокої філософської думки, сформованою ще в далекі часи, зокрема і Рене Декартом, який у своєму вченні про метод сформулював чотири правила:

1. Не приймати нічого на віру. Росія ніколи не дотримувалася домовленостей, вона є недоговороспроможною державою: збиття літаків рейсів МН-17 з Нідерландів, Азербайджану (Пасажирський літак авіакомпанії Azerbaijan Airlines, який розбився у грудні у Казахстані, був збитий російською системою протиповітряної оборони „Панцир-С") і категоричне заперечення цього з боку РФ, збройна агресія РФ в Україну, порушення Росією Мінських домовленостей, початок Росією Другої світової

війни… Прикладів можна наводити безліч. Але висновок один: підстав для довіри Росії не існує.

2. Розділяти проблему на стільки частин, на скільки це можливо. Проблема безпеки Європи має чимало складових як внутрішнього, так і зовнішнього змісту, однак їхнє послідовне та поступове розв'язання є важливим кроками для творення нової геостратегії Європи.

3. Розташовувати свої думки від простих до найбільш важких для пізнання. Е. Макрон чітко виклав послідовність подій, чому постає потреба в оновленні безпекової політики і взагалі стратегічному унезалежненні від США.

4. На кожному етапі робити певні огляди, щоб упевнитися, що нічого не пропущено. Для цього, власне, і відбуваються зустрічі голів або представників всіх європейських країн, а не лише країн ядра, або представників окремих флангів НАТО.

Наразі відчувається увиразнення могутнього мосту між минулим і сьогоденням: за П'єром Абеляром в роботі „Пізнай самого себе", Європа пізнає себе через складності, екзистенційні випробовування, незгоду та небажання виходити із зони комфорту, прагнення до свободи, що може згаснути через кволість у стратегічних безпекових рішеннях.

Саме це відстоює сучасна Франція, саме це стоїть сьогодні на порядку денному, через що Європейська Батьківщина потребує європейської солідарності та відданості, адже політичні рішення, військова техніка — це лише одна сторона, але вони ніколи не замінять силу духу європейської нації. Сила духу українців надихає європейців, вона вселяє надію, що саме через розумну силу буде побудовано нову європейську ідентичність, оновлені ЄС і НАТО, де Україна посяде гідне місце в своїй, на певний час забутій, європейській родині. Наше покоління більше не буде отримувати дивіденди миру, оскільки саме на нас лягає обов'язок, щоби наші діти отримали дивіденди завтра від виконання нами наших прямих зобов'язань. Ми упораємося із цим разом [600].

Історична спадкоємність стратегічного партнерства України та США має свій ґрунт, адже в України і Франції — спільна історична доля, яку чимало людей та фахівців просто замовчують для того, щоб відповідати підробленим московським

наративам начебто про „належність України до євразійської Московії”. Це цілеспрямований та системний фейк, індоктринований і науковий дискурс з метою десуверенізації Української Держави, знецінення української національної ідентичності як складової європейської ідентичності.

Історично Україна тісно переплетена зі становленням освіти, культури та стратегічного мислення в Європі. Тож нинішня ситуація унаочнює єдність моменту: спіраль хронотопу знову повертається до України та Франції як провідників нової європейської ідентичності, нових самостійних та відповідальних лідерів, доля яких спонукала до об’єднання та інтеграції Європи, і є змістом та стратегічним призначенням їхнього політичного життя.

Доречно нагадати про доньку київського Князя Ярослава — Анну Київську, яка була королевою Франції. Донька великого князя Київського Ярослава Мудрого, одна з найвідоміших жінок Середньовіччя, що прославила Київ на всю Європу і за життя стала справжньою легендою. Українка, яка стала дружиною французького короля Генріха I, започаткувала у Франції культуру використання столових приборів та етикету, гігієни, моди, стилю. Утім, Анна могла похвалитися ще і найкращою освітою, яку тільки можна було здобути в XI столітті. Привезла вона також чимало книжок з легендарної бібліотеки свого батька і за ними вчила грамоти своїх синів. Їх у неї було троє. Анна вражала освіченістю. Доки неписьменні французькі барони ставили хрестики, вона впевнено підписувалася на багатьох державних документах. Між іншим, саме її підписи — найдавніші зразки староукраїнського письма. Вона листувалася з Папою Римським, принесла у Францію високу культуру, і навіть ревниві дружини графів визнавали, що вона — найкраща жінка Франції [603].

Доля Європи — в європейських руках, руках європейських країн, головах європейських аналітиків та рішеннях і діях європейських політиків. Тож європейський напрям геостратегії Української Держави має пріоритетом інтеграцію України до європейського цивілізаційного простору, якнайшвидшого набуття не лише повноправного членства в ЄС, а й завершення складних процесів ментально-цивілізаційних перетворень, формування на базі ЗС України, Франції та інших

зацікавлених країн, потужних Об'єднаних Збройних Сил Європи. Мир через силу — така формула європейського напряму зовнішньополітичної стратегії України:

1) у рамках проголошення США винятковості власних національних інтересів та зменшення зацікавленості щодо безпекових проєктів у Європі, Україна має стати ініціатором і авангардом формування Збройних Сил Європи. Адже по факту, станом на березень 2025 року, Україна — єдина країна, яка відкрито воює із Росією. Єдиний лідер, який відкрито виступив проти очільника російського режиму — Президент України. Тож Збройні Сили України — єдина армія в світі, що має досвід успішної війни проти армії Росії, а також застосовує силовий інструментарій для докорінної перебудови політичного тоталітарного режиму в РФ, що відповідає загальноєвропейськими інтересам. Одним із перших кроків на цьому шляху має стати розміщення європейського збройного (не миротворчого) контингенту на території України;

2) гарантування миру Європою стає реальним, оскільки міністр закордонних справ А. Бербок заявила про виділення Україні 700 млрд євро для забезпечення довгострокових гарантій, посилення європейської складової блоку НАТО прискорення прогресу вступу України в ЄС;

3) у рамках зниження ролі США та її участі в НАТО (в перспективі можливого припинення його існування у такому форматі за збереження деструктивних дій режиму Трампа), Україна має наполегливо працювати над реалізацією закріплених у Конституції положень та набути повноправне членство в ЄС і оновленій системі європейської безпеки. За умови виходу США із НАТО це завдання стане для України ще більш реальним, а для Європи — доконечною й істотною умовою подальшого розвитку оновленого НАТО або утворення нової системи загальноєвропейської безпеки;

4) іманентною постає необхідність європейської присутності в усіх переговорах щодо України, бездискусійними питаннями на яких виступають: абсолютні гарантії безпеки, суверенна рівність та суб’єктність України, зокрема її право (а не право США та РФ забороняти право України) на набуття членства в ЄС

та НАТО (імовірно в оновленому форматі із домінантної загальноєвропейської безпеки);

5) глобальна криза оперативного мистецтва і доктрин НАТО зумовлюють формування нового стратегічного мислення, де визначальними стають технології штучного інтелекту та високі технології назагал;

6) корисні копалини стають стратегічним ресурсом нових технологій, контроль над їхнім виробництвом та використанням утворює можливість для встановлення контролю над світом. Через це збереження суверенного контролю над природними ресурсами є засадою збереження Україною державності, а також формування стратегічного військового потенціалу європейської цивілізації.

Відчуття ціннісних векторів і горизонтів повоєнного розвитку, що мають екзистенційну вагу та корелюють із цінностям ЄЦ, можуть бути сформовані через розкриття таких блоків питань: 1) як ми, як політична нація, вбачаємо майбутнє нашої державності та шлях ствердження національної ідентичності в мультиполярному світі; 2) як ми можемо визначити й артикулювати ідею спільного блага; 3) яка концепція громадянства зможе інтегрувати візію майбутнього країни та концепцію спільного блага; 4) наскільки ми будемо готові гарантувати нам самим і тим, хто біля нас, а отже, і захищати візію, цінності та принципи суспільного життя, а остаточно гідність людини, коли проявлятиметься спокуса, загроза чи нагода визначити „ціну" гідності.

Європейська інтеграція становить логічний етап взаємодії України з відповідними країнами на підставі реалізації і гарантування пріоритетних українських національних інтересів, результатом чого має стати вироблення оновленої української цивілізаційної ідентичності.

З метою унезалежнення від США, Європі потрібен власний військовий альянс замість НАТО, основою якого мають стати ЗСУ. Європа має стати самостійною, тож і Україна, і Європа приречені на партнерські спільні відносини, які є вигідними всім сторонам, адже разом з Україною Європа набуває гарантованої складової забезпечення та ствердження власної європейської ідентичності і відповідно оновленого самостійного й незалежного від США напряму європейської геостратегії.

Підписання угоди з США та РФ щодо мінералів порушує засади стратегічного партнерства, адже якщо США має справи з РФ, то логічним є непродовження такого формату партнерства з ними та переорієнтація України на ЄС, розгляд альтернатив щодо КНР і країн Глобального Півдня.

Зміцнення Європи потребує формування нових європейських безпекових спроможностей, основною складовою якою може виступатиме українська безпекова спроможність. Будь-які договори з РФ мають враховувати попередній досвід їхнього постійного порушення з боку РФ, а звідси — конструктивну та стратегічну неможливість дотримання домовленостей з боку РФ. Недоговороспроможність, архаїчна парадигма мислення просторами і експансії територій, панівна геронтократія, стратегічна ненадійність, зрадництво та підступність, злочинність політичного режиму — такі риси сучасного політичного путінського режиму, тож європейським стратіархам варто брати до уваги ці риси перед тим, як учергове пробувати домовлятися і формувати спільні правила гри, які діятимуть для всіх сторін, окрім Росії.

Європа потребує нової, незалежної від США, політики в усіх сферах життєдіяльності, а не лише безпековій: 1) нова європейська армія, основу якої складе ЗСУ; 2) концептуально нові підходи до безпеки, зокрема, активної оборони, Європи; 3) нова ідеологія та зміст європейської цивілізаційної ідентичності на засадах національної європейської єдності поза контекстом військової історії і поразництва; 4) формування потужного високотехнологічного європейського ОПК, основу якого складе український ОПК; 5) енергетична незалежність через розбудову ядерної енергетики; 6) посилення та зміцнення фінансової системи Європи; 7) нові європейські інформаційні та цифрові системи; 8) активізації спільних з європейських космічних програм; 9) удосконалення гнучкості управління в ЄС через унеможливлення зривів політичних рішень сателітами РФ та прокремлівськими політиками на шкоду інтересам країн ЄС тощо.

Європейська незалежність у питаннях оборони може бути забезпечена за умови будови новітніх технологічних об’єктів стратегічної військової інфраструктури в Україні, використання українського ОПК на користь будови сильної Європи.

Стратегічним пріоритетом для України має стати європейський вектор зовнішньої політики, тактичними пріоритетами — відносини з КНР, Індією, Саудівською Аравією і Країнами Глобальної Півдня.

Європа потребує солідарної єдності, тож Україна є тією складовою єдності, яка має об'єднати Європу у перемозі у війні проти РФ, а також в унеможливленні тиску з боку режиму Трампа. Опріч того, така єдність зумовлена спробами створення за допомогою КНР, РФ і розширення БРІКС потужної геостратегічної противаги європейським країнам.

Європа потребує кардинального й усвідомленого зміцнення. Благополуччя, добробут і безпека Європи із продовженням війни проти України, поєднаною із кардинальним зменшенням підтримки з боку США, стають дедалі більш невизначеними. Постає потреба у формуванні механізмів гарантування розвитку і дальшого ствердження європейських цінностей, розвитку європейської цивілізації без розподілу на християнську, православну, західнохристиянську тощо. Нова європейська ідентичність та європейський цивілізаційний вимір формуються в умовах наростання неоімперіалізму, технофашизму і об'єднання РФ, США, а також мілітаризації безпекових стратегем з боку КНР і потенційно Туреччини з метою встановлення чи то макрорегіонального, чи то світового панування. Ці загрози мають комплексний характер і суттєво впливають на геостратегічний ландшафт Європи, тож загроза від Росії має ідентифікуватися не лише небезпекою для України, а й загрозою для всієї Європи.

Доля Європи в європейських руках, руках європейських країн, головах європейських аналітиків та рішеннях і діях європейських політиків. Тож європейський напрям геостратегії України має пріоритетом: 1) інтеграцію України до європейського цивілізаційного простору; 2) найшвидшого набуття не лише повноправного членства в ЄС, а й завершення складних процесів ментально-цивілізаційних перетворень; 3) формування на базі ЗС України та Франції та інших зацікавлених країн, потужних Об'єднаних Збройних Сил Європи; 4) реіндустріалізацю ОПК; 5) залучення приватного сектора та випуск військових облігацій, доступних для всіх громадян України; 6) концептуальне оновлення

геостратегічної думки відповідно до тенденцій війн нового покоління із використанням штучного інтелекту та високих технологій; 7) збереження контролю над суверенними природними ресурсами як запоруки української державності.

Геостратегічна свідомість постмодерну зумовлює відхід від догматів геополітики і зосередження уваги на виробленні як власної теоретико-методологічної системи знань щодо пояснення шляхів та напрямів розвитку національної державності (теорія геостратегії), так і в практичній площині — макросистеми секторальних стратегій творення української цивілізаційної ідентичності. Структурація геостратегічного ландшафту відбувається не за суб'єктивними правилами в рамках постмодерну, а за об'єктивними закономірностями розвитку соціально-економічних систем, зміни рівня їхньої організованості залежно від історико-політичної формації, що домінує на тому чи тому етапі, національного укладу життя як наслідку націо- і державогенези. Демографічні та геокультурні трансформації, структурація геоекономічних інтересів впливають на спроможності щодо реалізації стратегічного потенціалу сучасних держав. Тому для України в контексті творення власної геостратегії, важливо послуговуватися власними національними інтересами, зважати не лише на країни Колективного Заходу, а й включати в орбіту власних інтересів країни Глобального Півдня, Тропічної Африки, АТР. Загострення геоекономічних суперечностей здебільшого відбувається через політизацію економічних відносин, переписування та симулякризацію історії, формування тих чи тих блоків або альянсів суто на ідеологічній чи то політичній, чи то воєнній основі (блоки „проти" когось, а не блоки „для" чогось).

За такого випадку перманентної турбулентності для України відкриваються нові можливості на підставі білатеральних угод створювати дієві покрокові тактичні механізми реалізації власних національних інтересів у різних секторах окремих макрорегіонів. При цьому акцент має робитися не на політичну складову, а на економічну, інформаційну продовольчу та військову; пошук взаємовигідного співробітництва й обопільної користі від взаємодії поза контекстом навіювання історичної провини, політичних чи безпекових зобов'язань, етно-культурних матриць та цінностей. При цьому варто також усвідомлювати, що в умовах нестабільності та

неоднозначності стратегічний характер має багатовекторність як засада геостратегії, утім безпосередня взаємодія буде здебільшого тактичною або оперативною чи навіть ситуативною.

3.3 Україна в зовнішньополітичних стратегіях Країн Глобального Півдня

Вище в роботі було наголошено на тому, що, відповідно до теорії ігор, Україна має розглядати підписання інтегральної стратегічної угоди про мінеральні ресурси не лише із США, бо, як показала практика, це не завжди оптимально і безпечно, а головне — перспективно з погляду України. Таку угоду необхідно укладати на підставі коаліції інтересів усіх зацікавлених в ній сторін, з-поміж іншого, з Країнами Глобального Півдня.

Нагадаю, що 22 вересня 2017 року Трамп вже підписав угоду з тодішнім президентом Афганістану Ашрафом Гані, висловивши „свою відданість повній реалізації нової стратегії президента Трампа в Південній Азії, спрямованої на перемогу над тероризмом і забезпечення безпеки американського й афганського народів. Вони обговорили питання економічного розвитку, зокрема те, як американські компанії можуть допомогти швидко розробити багаті ресурси рідкоземельних мінералів Афганістану. Вони погодилися, що такі ініціативи допоможуть американським компаніям розробляти матеріали, важливі для національної безпеки, одночасно розвиваючи економіку Афганістану та створюючи нові робочі місця в обох країнах, у такий спосіб покриваючи частину витрат на допомогу Сполучених Штатів, оскільки афганці стають більш самозабезпеченими” [604].

Усе закінчилось тим, що Україна була змушена надавати фахову військову допомогу з термінової евакуації міжнародного персоналу з Афганістану внаслідок термінового та непередбачуваного виводу (втечі) військ США. Після втечі США втратили:

1) імідж стратегічного союзника;

2) бренд сильної держави, здатної відстоювати силою дій, а не силою слів власні національні інтереси;

3) функцію виграшу, перетворивши відносини з Афганістаном на гру з нульовою сумою: все що робилося США для безпеки та процвітання Афганістану,

було використано на свою користь іншим переможцем: новим політичним режимом, який без спротиву захопив владу.

Із цього практичного прикладу формулюю такий висновок для України: в контексті творення геостратегії України пріоритет має надаватися реалізації українських національних інтересів. А тому Україні потрібно переходити до нового формату реалізації ЗПС, де корисними сторонами будуть вважатися ті, хто сприятиме реалізації українських національних інтересів. Якщо це стосується угоди про корисні копалини, то сторонами угоди, відповідно до теорії ігор, мають бути: всі зацікавлені в наших ресурсах сторони: КНР, Індія, Країни Глобального Півдня, країни Азійсько-Тихоокеанського регіону, Саудівська Аравія, а також країни БРІКС.

Якщо це стосується забезпечення продовольчої безпеки в Африці, то Україна має використовувати механізм країни-спостерігача Руху неприєднання, однак акцент робити на конкретні точкові таргетовані двосторонні угоди.

Тож мета цього підрозділу — проілюструвати необхідність переформатування ЗПС у контексті формування геостратегії України, що складатиметься не лише з європейського і американського векторів, а й включатиме інші напрями зовнішньої політики, зокрема співробітництво та партнерство з Країнами Глобального Півдня (далі — КГП).

Ця думка є органічним продовженням авторської концепції щодо необхідності впровадження стратегічного мислення та розроблення геостратегії України поза рамками ерзацсвітоглядів щодо неоєвразійства, інтеграції слов'янської цивілізації, антихазарії тощо. Резонує моїй позиції думка М. Дністрянського, який зауважує: „Значна частина українських авторів піддавалася впливу російської великодержавницької геополітичної пропаганди про необхідність так званої „євразійської" чи „пострадянської", чи „слов'янської інтеграції", яку доказували через надумані псевдоаргументи з посиланням на міфічні „закони геополітики", і через культурно-цивілізаційні чи геоекономічні спекуляції, що їх еклектично пов'язували, незважаючи на іманентні ідеологічні розбіжності" [64, с. 27].

Отож, у рамках сучасної геостратегії України чітко та природно увиразнюється багатовекторність, що включає у практичній площині:

1) об’єктивні знання щодо геостратегічного ландшафту світу та різноманітних сценаріїв його розвитку;

2) науково обґрунтовану геостратегію як макросистему секторальних стратегій реалізації стратегічного курсу держави щодо творення української цивілізаційної ідентичності та утвердження суб’єктності;

3) геостратегічні моделі структурації геостратегічного ландшафту, моделювання впливу геоекономіки на геостратегію, зумовленого зміною форм держав;

4) секторальні стратегії щодо конкретної країни з урахуванням комплексу системоутворювальних чинників.

Отже, у цьому підрозділі визначу місце України в ЗПС Країн Глобального Півдня. Відразу зазначу, що поза увагою залишаю країни БРІКС через кілька причин: 1) достатня концептуальна обмеженість цієї групи; 2) організаційна рамковість; 3) різність ідеологічних міркувань, з яких ці країни об’єдналися до групи; 4) наявність політичних конфліктів між членами групи (Китай — Індія: сперечаються через спірний кордон в Гімалаях; Єгипет та Ефіопія — з приводу водних ресурсів); 5) участь Росії у цьому блоці унеможливлює аналізувати його політичну складову і репрезентувати як самостійного геостратегічного актора, адже навіть Аргентина, яка була налаштована на вступ до БРІКС, після початку головування в ній Росії, відмовилась від цього. Тож дезінтеграційний потенціал присутності РФ в будь-якому політичному чи економічному блоці також має практичне втілення і унаявнюється через відсутність консолідації всередині таких блоків. Як відзначають окремі дослідники „Росія прагне до політизації формату, і в такий спосіб зробити БРІКС інструментом у своїй війні проти США та Заходу в цілому” [605, с. 1]. Так само ці автори, здійснивши дослідження діяльності групи БРІКС, чітко висновують: „Відносини з об’єднанням БРІКС не містять особливих перспектив для України. Обмежені перспективи існують лише у випадку Індії” [605, с. 16].

Отже, вибір Країн Глобального Півдня є органічним у контексті дисертації і продовженням логіки викладу матеріалу, спираючись на теорію ігор та її практичне втілення у рамках творення геостратегії України.

Нині необхідно увиразнено наголосити на мультивекторності зовнішньополітичних стратегій як ключовій засаді досягнення миру в Україні та її повоєнного відновлення і розвитку. Прагнення до діалогу із КГП є конструктивною тенденцією творення нової геостратегії України, що відображають геостратегічну свідомість постмодерну і увиразнюються через виявлення нових явищ та тенденцій в контексті цілісного бачення, об'єктивного розуміння асинхронних процесів розвитку геоекономіки й геополітики.

Роль КГП не можна применшувати, адже вони не протиставляють себе країнам колективного Заходу, як, наприклад, це увиразнено робить БРІКС, а наголошують на економічній співпраці. Саме це упідставнює наповнити конкретними діями статус України як країни-спостерігача в Русі неприєднання, впроваджуючи конкретні моделі, які матимуть осяжний для українських національних інтересів практичний та прагматичний результат.

Наголошу, що використання терміна „Країни Глобального Півдня" (G77) має суто дипломатичну цінність. Адже, за влучним Дж. Ная, географічно він застосовується до 32 країн, розташованих нижче екватора (у Південній півкулі), що відрізняє їх від 54 країн, які цілком розташовані на північ від нього. Однак цей термін нерідко помилково використовують як коротку назву для глобальної більшості, хоча більшість світового населення живе вище екватора (і там же розташована основна частина світової суші) [606].

На нинішньому етапі, важливість залучення цих країн, до встановлення миру в Україні актуалізується через низку причин:

1) НАТО — не готове до прийняття України у свої члени;

2) ЄС — не готова до реалізації стратегічного курсу України щодо набуття членства;

3) Китай — сповідує концепцію стратегічної невизначеності щодо війни РФ проти України;

4) Росія — публічно висуваючи геополітичні претензії щодо посилення власних позицій, проголошує подальшу ескалацію, зокрема, і війну для досягнення власних геополітичних та геоекономічних цілей, що унаочнює увиразнення

природних для геополітики відносин: домінування, критичної залежності, антагоністичного протистояння, перманентного конфлікту центрів сили.

Заважає цьому рішуча та войовнича позиція Росії, яка повністю впливає на позицію США, та, не з таким рівнем очевидності, на країни ЄС, які станом на березень 2025 року так і не ухвалили рішення щодо членства України в ЄС.

Тож, зважаючи на подвійні стандарти, недієвість міжнародних інституцій, зокрема ООН НАТО, ОБСЄ, перманентну неврегульованість політичного статусу територій та просторів, Україні потрібно формувати альтернативні вектори пошуків реалізації власної геостратегії, з-поміж іншого, активізувати практичний пошук партнерів в іншій стороні — серед Країн Глобального Півдня, які можуть стати реальним учасником і партнером у реалізації української геостратегії, принаймні в частині геоекономіки.

Адже означені країни також перебувають в активному стані пошуку свого місця в геостратегічному ландшафті, а тому ствердження власної суб'єктності як Україною, так і Країнами Глобального Півдня (далі — КГП) є їхнім спільним інтересом і, згідно з теорією ігор, формує коаліцію інтересів. Додатковим аргументом на користь дезавуювання глобалістських тенденцій в рамках геополітики виступає розвиток національно-державного чинника як складника геостратегії, що оприявнює поступ держав до національного розвитку відповідно до власних традицій державотворення.

Стратегічно, з урахуванням ставлення наших проголошених „партнерів" США та ЄС, економічний вектор також включає КГП, через які Україна в економічному плані також може згодом вийти на окремих учасників БРІКС та ШОС.

Зростання ролі Індії в глобальному управлінні не є таким явним, як Китаю, але має враховуватися українськими стратіархами. Звичайно, що більшою є коаліція держав, яка не заснована на коаліції інтересів, то більші відцентрові сили.

Для України утворюється вікно можливостей саме через розбіжність інтересів КГП, адже деякі з них перебувають у стані конкуренції, мають розбіжності в ідеологічних засадах та засобах реалізації геоекономічних інтересів. Однією з таких виступає різний погляд на відносини із Колективним Заходом. Якщо Китай через свою концепції „Один пояс – Один шлях" [248] намагається очолити антизахідний

світ, то такі країни, як Індія та Бразилія, прагнуть до співпраці із країнами заходу й отримання сприятливих економічних умов для власного розвитку. Більше того, Китай навмисно мінімізує свою участь при обговоренні ЗПС України щодо припинення війни, натомість проявляє значно більшу увагу до війни на Близькому Сході.

З огляду на ці обставини Україна через активізацію роботи із КГП може налагодити міст перемовин, відпрацьовувати кожну країну БРІКС та ШОС, а також КГП окремо, відповідно до спільних інтересів. Тобто за такого випадку можна застосовувати відомий і апробований інструмент двосторонніх угод, який не матиме значного впливу з боку третіх країн та сприятиме реалізації секторальних стратегій в рамках творення української геостратегії.

Застосовуючи теорію ігор, для утворення коаліції інтересів постає потреба в ідентифікації таких інтересів в рамках КГП. Незважаючи на складність цього процесу, через значну кількість країн КГП (сьогодні майже 135 країн), виділення спільних інтересів уможливлюється з-поміж іншого (діяльність СЗР, OSINT, агентурна розвідка), через ретельний аналіз порядку денного, який обговорюється цими країнами на самітах, зустрічах, за участі представників іншого високого рівня.

Найбільш спільним колективним інтересом є економічний. Саме тому навіть у середовищі практиків зовнішньої політики не існує консенсусу щодо означення цієї групи з 135 країн терміном „Країни Глобального Півдня”, більше того, пропонується ранжувати їх саме за економічним критерієм: країни із високими, середніми та низькими доходами.

Також практикується підхід, за якого О. Мамчур за показниками економічної глобалізації внаслідок застосування багатовимірного методу диференціює такі групи країн Південної Азії: 1) Мальдіви, 2) Індія і Бутан; 3) інші країни Південної Азії. Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі та інвестицій [607, с. 72], діяльності транснаціональних компаній дають підставу стверджувати про чільне місце означеного макрорегіону у геостратегії України, оскільки його розвиток впливає на глобальну геоекономічну структуру світу.

Окрім економічних, здійснений аналіз уможливлює виділити спільні для цієї групи КГП інтереси: реструктуризація боргів; створення альтернативних ВЕФ-

форматів, на яких предметом обговорення буде розвиток КГП, а не вектори збереження панування країн Заходу над усім світом; об'єднання лідерів країн для розв'язання нагальних глобальних проблем та розвитку співробітництва між країнами-учасницями; поглиблення співпраці для спільного глобального статку; реформа світових фінансових інституцій; продовольча безпека; ядерна безпека; використання біологічної зброї; захист природного середовища; розвиток енергозбереження; цифровізація; міграція; безробіття; фінансування сталого розвитку.

Наголошу, що важливу позитивну роль відіграє Азербайджан, який здійснював ефективне керування Рухом неприєднання у розпал пандемії COVID-19 протягом 2019—2022 років, на що звернув особисто увагу міністр закордонних справ Уганди О. Абубакар [608].

Зважаючи на пожвавлення відносин між Україною та Азербайджаном, варто розглядати останній не лише додатково як партнера в діалозі із Туреччиною, а й провідника до КГП, зокрема Уганди, яка від 2024 до 2027 року здійснюватиме керівництво Рухом неприєднання.

За структурою до цього Руху входять: 120 країн-членів, 18 країн спостерігачів та 10 організацій-спостерігачів. Україна має у ньому статус держави-спостерігача, однак для вирішення та реалізації власних національних інтересів достатньо мірою не використовує навіть і його.

Переконаний, що наразі постав час і нове вікно можливостей, коли Росія буде утягнена у потенційну близькосхідну війну, а також новими проєктами із режимом Трамп, Україна має активно реалізовувати власний статус країни-спостерігача, визначаючи пріоритетом політичні комунікації із КГП, реалізуючи спільні проєкти, що відповідатимуть національним інтересам сторін угод.

Зокрема, стосовно Близького Сходу, важливим є врахування напрацьованого досвіду щодо тривалого дискурсу про „блюзнірство" Заходу, неусвідомлення в Україні різниці між ХАМАС та цивільним населенням Гази, просування російських наративів в арабському світі [609], а також фактор Ірану [610]. Це уможливить просувати проукраїнські наративи з метою формування проукраїнського лобі, а також

демонстрації можливостей та вигод внаслідок співпраці із Україною в контексті тенденції до глобальної геостратегічної інтеграції європейського й арабо-ісламського проєктів світоустрою [611].

Так само потрібно підходити і до реверсних можливостей: Україна в контексті творення власної європейської цивілізаційної ідентичності може виступати містком між КГП і колективним Заходом, з яким у нашої держави також налагоджені дуже потужні і тривалі позитивні стосунки та економічні зв'язки.

Однією з цільових аудиторій мають виступати в рамках КГП ті країни, що шукають зближення та розвитку економічної співпраці із країнами заходу. Україна має здійснювати власну політику крізь позитивні та конструктивні наративи, демонструючи відкритість, транспарентність і здатність реально допомогти КГП на засадах не універсалізації цінностей, а визнання національних цінностей кожної Країни Глобального Півдня. Варто уникати критики тих країн, які прямо не підтримали Україну у війні проти РФ — акцент має робитися на дії України, користь України для КГП від співпраці з Україною, перспективи розвитку КГП та їхніх інтересів як наслідок конструктивного співробітництва з Україною.

Україна опиняється у тому місці і в той час, коли „Старі гасла — про глобалізм у Давосі та колективізм Глобального Півдня в Кампалі — більше не заслуговують на довіру та не є стійкими… процеси глобалізація загальмували, а політична ейфорія щодо КГП недостатня для вирішення викликів та можливостей мінливого світу" [612].

Для України 2025 рік важливий насамперед для встановлення реальних та дієвих контактів, підписання відповідних білатеральних угод про співпрацю з КГП. Варто не зациклюватись на питаннях безпеки, а бути корисними для КГП, враховувати їхні потреби та національні інтереси, які я сформулював вище. Варто критично оцінювати власні неправильні стратегії, зокрема нав'язування через імплементацію Формули миру у 2024 році КГП, що не принесло прагматичних та дієвих результатів, адже ця формула у жодний спосіб не стосується національних інтересів КГП, вона не мала до неї практичного інтересу і відповідно дотичності.

У КГП немає війни, вони не відчувають жодних наслідків від українсько-російської війни, тож формат зовнішніх відносин має включати ті компоненти, які підсилюють двосторонню співпрацю, співробітництво, а не наголошують на тому, що не входить до кола інтересів згаданих КГП.

Як при розгляді СПУС, так і зараз наголошу: те що є стратегічним питанням для України, може не бути таким для Беніну, тож визнання рівня партнерства, його важливості форматів, мети та цілей, візії та місії має відбуватись на двосторонній консенсусній основі.

Свого часу А. Гончарук виділив важливі особливості азійського регіону:

- висока концентрація ресурсного потенціалу;
- динамічний економічний розвиток;
- активна торгівля;
- регіональна економічна співпраця [613].

Додам до цього ще одну: невідповідність темпів демографічного зростання темпам економічного росту. Тож, партнерство України з країнами КГП має враховувати особливості цих країн, а тому розгляд питань їхньої безпосередньої участі у припиненні війни РФ проти України є стратегічно безперспективним.

У рамках реалізації ЗПС доцільно розглядати також можливість проведення додаткових самітів з африканськими та південноамериканськими державами задля підписання двосторонніх взаємовигідних угод, передусім економічного характеру, зокрема про зони вільної торгівлі. На це також звертають увагу у своїх публікаціях й інші автори [614; 615; 616; 617]. Варто робити наголос на тих питаннях, які є важливими для наших партнерів, і не педалювати постійно власне бачення розвитку усього світу крізь призму українсько-російської війни. Акцент має робитися на повоєнному відновленні і доступі дешевої робочої сили з Африки до українського ринку праці.

Зокрема треба зважати на той факт, що між країнами Тропічної Африки зберігається низький рівень довіри, як наслідок — відсутність регіональної економічної інтеграції і політичної взаємодії [618, с. 118], в якій для України

відкривається можливість укладання двосторонніх угод поза впливом спільної блокової ідеології та політики. Так само Україна може пропонувати для кожної конкретної країни цього регіону індивідуальні плани на шляху до формування економічної стабільності, створення сприятливого і поступового економічного зростання без надмірних зобов'язань в економічному й інфраструктурному сегменті як це робить Китай, і поза політичними зобов'язанями як на цьому наполягає Росія, без надмірних боргових, зосібна, непередбачуваних, фінансових тягарів, як це робить США.

Характерною особливістю регіону Тропічної Африки є перманентна політична турбулентність, яка спричиняє нестабільність у соціально-економічній сфері. Через політичне втручання інших країн, означений регіон залишається у зоні стратегічної невизначеності, через що власні безпекові питання посідають пріоритетне місце і не можуть бути підмінені питаннями підтримки України у війні проти Росії. Однак зважаючи на вплив тіньового сектора економіки, варто розглядати асиметричні стратегії розвитку відносин, спрямовані на удосконалення енергетичної незалежності, видобуток мінералів, забезпечення продовольчої безпеки через підвищення частки імпортного портфелю українським продовольством, посилення обороноздатності країн Тропічної Африки через закупівлю української зброї, отриманні послуг воєнних інструкторів, участі українських ЗСУ як миротворців тощо.

Зважаючи на суттєвий військовий досвід, Україна перетворюється на найбільш впливового актора на ринку послуг приватних військових корпорацій, а також на ринку зброї та надання послуг військового характеру. Зважаючи на відродження архаїчних форм асиметричної взаємодії [619] між різними расовими, етнічними, конфесійними групами, некерованість ситуації утворює для України додаткові можливості щодо тактичного і ситуативного співробітництва, а також реалізації спільних інтересів поза контекстом тривалих зобов'язань, форматів стратегічного партнерства. Україна може сприяти країнам цього регіону у формуванні більш сильної позиції в Африканській континентальній зоні вільної торгівлі з метою збільшення обсягів африканської торгівлі та частки українського експорту в ній.

На значущість співпраці із Африканськими країнами вказують й інші дослідники [620; 621; 622], підкреслюючи, що вони є значним споживачем товарів галузі промисловості, сільського господарства та військово-технічних товарів. Відповідно в рамках реалізації української геостратегії в Африканському регіоні [623] потрібно сприяти зростанню його економічного та соціального потенціалу через включення до ланцюгів вартості і стимулювання та сприяння підвищенню стандартів і умов життя.

У цьому плані погоджуюсь із думкою О. Борділовської, що „подальший поділ за лініями Захід — не-Захід або Північ — Південь є контрпродуктивним і лише дає ревізіоністським державам, РФ та її союзникам, привід для чергових пропагандистських кампаній" [624, с. 6].

У цих умовах перед Україною в рамках реалізації її геостратегії постає завдання геостратегічного позиціонування та налагодження стратегічних комунікацій між представниками різних країн з метою поглиблення міжнародного взаємовигідного співробітництва, цементування міжнародних відносин на засадах поваги до міжнародного права, територіальної цілісності, суверенної рівності та реалізації економічних інтересів.

Геостратегію потрібно розгалужувати, розглядаючи нарощування економічного співробітництва та диверсифікацію експортного портфелю як один із пріоритетних напрямів розвитку геостратегії повоєнної України. Зокрема ключовими торговельними партнерами України в АТР виступають Туреччина [625], Китай [626] та Індія [627; 628], оскільки на них припадає найбільша частина як імпорту, так і експорту товарів [629, с. 37].

Через недостатню сформованість геостратегічної думки Україна опинилися:

1) у цивілізаційній прірві між штучно згенерованими євразійською та європейською цивілізаціями інтересами і цінностями, між якими мала обрати;

2) на перехресті антагоністичних інтересів центрів сили (цивілізацій, Ватикану та Сіті тощо);

3) на перетині і в епіцентрі геоекономічних, геокультурних, геоекологічних та геоісторичних суперечностей.

Однак саме ці умови сприяли активізації вироблення власної цивілізаційної ідентичності, формування власних наукових шкіл, а також відповідних нових напрямів зовнішньополітичних стратегій. Одним із них виступає напрям налагодження реального співробітництва із Країнами Глобального Півдня.

Цифровізація економіки, вплив цифровізації на економічні відносини можуть також сприяти утворенню коаліції інтересів із такими державами, як: Республіка Корея [630] та Японія [631; 632]. Отже, пріоритетними сферами співробітництва України та КГП мають стати: цифровізація всіх сфер державного управління, забезпечення продовольчої безпеки, забезпечення воєнної безпеки, а також розвиток економічних проєктів. Це відповідатиме об'єктивним геостратегічним трендам, нівелюванню нав'язування геополітичних кліше щодо розвитку суб'єктів міжнародних відносин.

У такому ракурсі треба відмовитись від насадження концепції стійкості, сталого розвитку як для України, так і для КГП, оскільки в їх рамках індоктринуються деіндустріалізація, звуження демографічного росту та економічної спроможності, що в стратегічній перспективі утворює засади до зниження стратегічного потенціалу держав. Отже, вихід України „на дуже високі темпи економічної динаміки" [64, с. 141] — синхронізується із інтересами КГП у такому ж аналогічному динамічному економічному рості. Тож пріоритетним в економічному плані вважається розвиток відносин із КГП у контексті коаліції економічних інтересів динамічного зростання та цифрової індустріалізації.

Методологічною базою для реалізації української геостратегії в КГП потрібно визначити теорію ігор, геоекономіки і методи геополітичної кон'юнктури, стратегічного планування та прогнозування, а також сценарного і ситуативного аналізу, матричний підхід. Зокрема, продуктивним є у рамках білатеральних угод складання матриці інтересів в України та іншої держави-партнера з метою встановлення суголосних інтересів, і моделювання механізмів їхньої конкретної реалізації.

Україна в стратегічній перспективі має скористатися неефективністю системи міжнародних відносин на свою користь, акцентуючи на геоекономіці як визначальній

складовій геостратегічного потенціалу. У процесі економічного розвитку відбувається зміцнення стратегічного потенціалу держав, тож Україна має сприяти розвитку економічних функцій національних держав КГП, зміцнення розумної достатності розумних економік, що слугуватиме посиленню усього спектра функцій держави, підвищенню рівня безпеки та стійкості, готовності до вжиття конкретних заходів з метою гарантування національних інтересів.

Невідповідність центрів розміщення та споживання природних ресурсів стає ключовою засадою майбутніх війн, тож за допомогою стратегічного прогнозування, українські стратіархи можуть завчасно спрогнозувати джерела та суб'єктів конфліктів, а також вжити комплекс відповідних проактивних заходів в інтересах України.

Зважаючи на викладене, важливим партнером може виступати Індія, яка характеризується значним демографічним потенціалом, на відміну від Китаю, де відбувається старіння населення, а соціально-економічний розвиток обумовлений імперіалістичними мотивами панування в світі. В Індії відбувається прискорена динаміка виробництва внаслідок значної кількості молодого населення, саме це стимулює соціально-економічний розвиток. Цей інтерес є спільним як для України, так і для Індії.

Пошук спільностей, того, що об'єднує та уможливлює розвиватися, є одним із завдань геостратегії.

У часи великої невизначеності, коли центри сили прагнуть до розширення власних просторів, встановлення контролю над природними ресурсами за будь-яку ціну поза контекстом гуманістичних цінностей, серед іншого, через війни, для України правильними є ті стратегії, які наближатимуть її до гарантування реалізації національних інтересів, формують сильну, мілітарну та безпекову, економічно розвинену, цифрову державу, що поза контекстом зобов'язань щодо певних блоків і альянсів реалізує власну геостратегію на засадах суверенної рівності зі своїми партнерами, поваги та визнання їхніх національних цінностей, збереження балансу у системі міжнародних відносин.

Україна — серце Європи; Китай — серце Азії. Тож партнерство двох „сердець" має стратегічну користь і всезагальний виграш для стимулювання справжнього розвитку, співробітництва, інновацій, встановлення стратегічної рівноваги [633], стабільного і збалансованого функціонування усього світу, нової архітектури світового порядку поза контекстом домінування, зверхності та лідерства на засадах солідарності й паритетності, відкритості і взаємної поваги до національних традицій та ідентичності.

Стратегічна неоднозначність сьогодні виступає застарілим та віджилим компонентом геополітичної доктрини. Коли Китай сповідував концепцію стратегічної ясності, яка найбільш повно була відображена за третього покоління керівників [360], то у світі існувала набагато менша напруженість; функціонування світового порядку відбувалося за певними сталими правилами та процедурами, а Китай вважався геополітичним центром, здатним до відповідального коеволюційного управління глобальним розвитком.

За правління п'ятого покоління чітких та увиразнених форм набула реалізація концепції стратегічної невизначеності [431]. Однак те, що говорять, і те, як роблять, — у КНР різні речі.

Тож на противагу цьому пропонуємо, з урахуванням проголошеної Сі Цзіньпіном державної політики відкритості, впроваджувати інтегральну геостратегічну концепцію стратегічної ясності заради взаємної вигоди. Вона не виступає нейтралітетом і не може довільно трактуватись суб'єктом реалізації, виходячи лише з наявних тенденцій та умов розвитку різних компонентів та їх зв'язків у рамках геостратегічного ландшафту [464].

Концепція Realpolitik насправді не передбачала нейтральності або ж подвійних стандартів. Стратегічна ясність тісно пов'язана і корелює не з політичними доктринами, а з реальними природними потребами людей у розвитку, мирі, добрі, щасті, солідарності та процвітанні, а у більш широкому аспекті — ідеями соціального натуралізму, які розвиває академік О. М. Костенко [634].

Саме на цьому неодноразово наголошував лідер КНР Сі Цзіньпін, формуючи та впроваджуючи за часи свого правління концепцію спільноти єдиної долі. Ця ж ідея

поєднується і з ключовою думкою Папи Франциска про братність людей та світове братерство (Fratelli Tutti) [635].

Таку ідею закладено в стратегію розвитку України, і вона унаочнюється крізь призму стратегічної правотворчості [636]. Тобто українська геостратегія ціннісно перегукується з ідеалами справедливості, свободи, відкритості, солідарності, добра і гуманізму, віри, національної гідності та ідентичності, щастя, братерства та любові, тобто фактично із наповненням європейської цивілізаційної ідентичності, на що додатково вказую на цьому етапі дослідження.

Знаковим є виділення тих позитивних моментів, які, за умови реалізації цієї концепції стратегічної ясності, міг би отримати Китай.

1. Трансформація геостратегічного ландшафту об'єктивно зумовлює необхідність переходу КНР від стратегічної невизначеності до стратегічної ясності, позбавленої ухилів від шляху природного розвитку КНР як серединної землі, Піднебесної.

2. Стратегічна ясність уможливлює унаявнити у будові зовнішньої політики КНР її стратегічне лідерство (не плутати із домінуванням), перетворити Китай з ощадливого спостерігача на відповідального активного суб'єкта світової політики, із глядача — на міжнародного та глобального актора; адже, перебуваючи в епіцентрі трансформацій геостратегічної конфігурації, Китай має не просто усвідомити власне значення, статус, а й втілити і реалізувати сучасне призначення не лише через власні національні інтереси, але і виходячи на вищий глобальний рівень [248].

3. Проголошений Сі Цзіньпіном курс на формування могутності держави є правильним і має враховувати глобальні тенденції, які чинитимуть тиск на політичний режим КНР. Інша річ — що буде зроблено із проголошеного. Одночасність і переплетеність, поінколи кореляція внутрішніх та зовнішніх загроз, висуває надзвичайно серйозні вимоги до геостратегії КНР, принципом якої має стати стратегічна ясність.

4. Подальша реалізація традиційної для КНР стратегії невизначеності у різних формах та модифікаціях може призвести до повної стратегічної беззахисності та внутрішньої турбулентності держави. Прикладом стала Україна, яка, маючи на

папері „міжнародно-правові гарантії суверенітету та територіальної цілісності України” [637], на практиці свого часу не отримала належної їх реалізації та відповідної підтримки: 1) у 2008 році через активну діяльність Меркель і Саркозі Україну не було прийнято до НАТО; 2) у 2014 році не було належної світової консолідованої жорсткої реакції на анексію Росією території України через відсутність унормованих та твердих гарантій безпеки нашій країні, що визнав відкрито 5 березня 2025 року Е. Макрон. Через це активізація російсько-української війни була питанням лише часу. Саме тому питання Тайваню мають розв’язуватися у стратегічних інтересах КНР, тож сучасна риторика Пекіна з цього питання є відображенням стратегічної ясності на засадах стратегічної переконливості. А отже – – розвінчання ореолу наступників восьми безсмертних КПК на збереження курсу попередників, що сповідували колективне управління, але на засадах стратегічної ясності [638] (зокрема Цзян Цземінь, Ху Цзіньтао), за таких умов буде для Сі Цзіньпіна виправданим.

5. Стратегічна ясність уможливлює розширити геостратегічний простір КНР, не обмежуючись лише державними кордонами, а й здійснюючи розширення горизонтів прозорої зовнішньої політики, залишаючи сірі зони безпеки та нечітку термінологію щодо означення конфліктів різної природи й інтенсивності — в минулому (наприклад: офіційні особи Китаю досі неправильно називають війну РФ проти України „конфліктом”). Стратегічна невизначеність для КНР виявилася найбільш комплексно ризикованою стратегією зовнішньої політики, здатною розв’язати на певно визначеному етапі розвитку лише частину короткострокових тактичних завдань. Тому стратегічна ясність формує засади для довгострокової реалізації стратегічних національних інтересів у розширеному геостратегічному ландшафті, перетворення КНР на активного й відповідального суб’єкта глобальної зовнішньої політики.

6. Стратегічна ясність уможливлює відійти від вимог будь-яких держав, блоків, стратегічних автономій щодо врахування їхніх національних інтересів на шкоду інтересам КНР. Негативним прикладом була спроба імплементації антиукраїнської стратегії фінляндизації зовнішньої політики України. І згодом взагалі

концептуально ця концепція себе вичерпала: після початку повномасштабної війни РФ проти України, Швеція і Фінляндія подали заявку до НАТО, і їх вступ до цієї організації став відчутною асиметричною і неочікуваною відповіддю на геноцид та державний терор у XXI столітті, незважаючи на стратегічно безперспективні спроби Туреччини завадити цьому. Стратегічна ясність чітко унормовує гравітаційну вісь: стратегічні національні інтереси Китаю. Будь-які обмеження свободи участі в інтеграційних процесах в обмін на щось (наприклад, доступ до високих технологій, дозвіл на користування тими чи тими патентами, доступ до мінеральних копалин та природних ресурсів) не мають стати компромісом при реалізації стратегічних інтересів КНР, адже, як свідчить практика, існування подвійних стандартів щодо „гарантій безпеки" є чітким проявом стратегічної невизначеності, несумісної зі стратегічною ясністю, що розмиває безпеки і утворює потенційність переростання загроз у небезпеки.

7. Стратегічна ясність має бути увиразненою щодо союзників та партнерів. Досвід України щодо будь-яких союзів, форматів „стратегічного партнерства", доводить їхню неефективність, якщо реалізація інтересів зумовлена функціонуванням субрегіональних систем безпеки (безпеки макрорегіонів) [639]. Шлях України або в оновлене європоцентричне НАТО, або через утворення власного військового блоку, здатного розв'язувати глобальні завдання. Отже, для КНР настав час увиразнити власну стратегічну роль у світі через реальну фізичну участь у глобальних системах безпеки.

8. Стратегічна ясність — це чітка стратегія розвитку і поставлені цілі. Сучасний світ є світом опозиції багатьох тенденцій, систем цінностей і головне — засобів їх досягнення. Як зауважує О. М. Костенко: „Видимість заміняє дійсність, а свобода бачиться як вседозволеність", — такий невтішний діагноз нашого часу. Бо не бачать люди над собою жодного закону, яким би мали керуватися, щоб їм відкрилася дійсність, а також дійсні правила для їхньої поведінки" [634, с. 4].

Постійність процесів у геостратегічному ландшафті є відносною, натомість мінливість, що увиразнюється у перетворенні одного процесу на інший, —абсолютна. Між концепцією стратегічної невизначеності та стратегічної ясності не існує

діалектичного взаємозв'язку, так само як не існує зв'язку між каменем та війною. Адже невизначеність щодо ставлення до інших, власної ролі у геостратегічному ландшафті є головною суперечністю між бажаним і реальним статусом КНР.

Як доведено в цьому дослідженні, ця суперечність усувається в рамках міжнародних відносин через стратегічну ясність до Китаю з боку інших країн (причому не завжди на „користь", яку так полюбляє сучасний лідер п'ятого покоління керівників КПК самої КНР).

Через суто політологічні позиції ілюструється методологічна розбіжність трактування розуміння „стратегічної невизначеності". Відповідно, подано визначення поняття, сучасні форми прояву, а також сформульовані висновки щодо ефективності застосування означеної стратегії з боку КНР за умови його практичного прагнення до світового лідерства, мілітаризації міжнародних відносин та демонстрація можливості забезпечення власних амбіцій зброєю. Висновується про хибність такої концепції з боку Китаю за умови його прагнення до збільшення власної ролі як актора й архітектора нового світового порядку та світового домінування у контексті Великого перезавантаження.

Сформовано наукове завдання щодо окремого дослідження нової концепції стратегічної ясності. На цьому шляху дороговказом для КНР може виступати сильна та дієва стратегія ідентичності:

- як позиціонує себе Китай,
- що він для цього готовий змінити зсередини себе,
- що він може дати іншим для спільного розвитку і солідарної користі.

У рамках цієї стратегії Китай має взяти на себе зобов'язання, а не лише „закликати" інших щось робити чи не робити. Він має думати про можливості не тільки свої і не лише про свою вигоду і користь (у рамках стратегії невизначеності), а створювати реальні, а не декларативні можливості та механізми для інших держав, про що, до речі, наголошував Сі Цзіньпін, виступаючи 5 листопада 2022 року на відкритті виставки ЕКСПО.

Сучасний зміст концепції стратегічної невизначеності має історичне коріння, адже безпосередньо невизначеність має змістом відсутність сенсу турбуватися про стратегію, адже жодна з них не буде виграшною й не передбачить усіх варіантів розвитку подій, тому потрібно звернутися до себе, своєї країни, й не дивитись на північ і південь, схід і захід [640; 641, с. 27].

Якщо Китай і надалі продовжуватиме таку політику, то світ і його політичні інститути й надалі сприйматимуть КНР так само і через роки, позбавляючи його основи зростання і трансформації сприйняття. Адже досі світ не має прикладів активної участі КНР у конкретному та результативному розв'язанні глобальних безпекових проблем, серед іншого, і воєнних конфліктів, результативної діяльності у сфері міжнародних відносин поза межами території КНР. Причому на цю обставину звертають увагу й інші дослідники, зокрема американський історик Ю. Фельштинський, констатуючи, що після китайсько-в'єтнамської війни 1979 року Пекін жодного разу не використовував власні війська за межами країни для розв'язання зовнішньополітичних задач [642].

На думку німецьких дослідників, стратегічна політика має будуватися на таких принципах:

1) легітимація панування всіх гілок влади через процедуру виборів, де влада отримує мандат від народу під чіткі гарантії дотримання його інтересів; такими гарантіями виступають зрозумілі процедури відкликання депутата або участь громадських представників у виробленні стратегічних рішень;

2) рівний доступ до ресурсів влади, де державні інституції мають відносно рівний потенціал у впровадженні стратегічної політики й при цьому не торкаються справ одна одної;

3) встановлення управлінської монополії, де на рівні Конституції закріплюється право певної інституції встановлювати так зване „заключне слово" у виробленні політики. Наприклад, у ліберальних демократіях це прерогатива парламенту, який через плюралізм думок приймає зважене рішення з урахуванням вимог більшої кількості інтересів;

4) встановлення прозорої структури влади, де очільник держави й законодавча гілки влади взаємодоповнюються й у жодний спосіб не перетинаються у системі розподілу повноважень або їх дублювання;

5) встановлення меж контролю між гілками влади у сфері виконання функціонального навантаження. Йдеться про те, що Конституції мають чітко встановлювати критерії ефективності чи неефективності політичних рішень [643, с. 8].

Реальна, а не декларована зміна статусу КНР як глобального лідера потребує достеменної та практичної зміни передусім стратегічної політики, стратегічних концепцій, а не лише проголошення з партійних трибун „про зміни”.

Питання у лідері: що вибере Сі. Чи то примарну геостратегічну велич, чи сталий економічний розвиток і досягнення запланованих економічних цілей для власного населення і держави загалом. Сі Цзіньпін ласий до лестощів, він дуже позитивно та палко реагує на позитивні й схвальні оцінки проголошених пропозицій. Тому це має бути враховано МЗС України для вироблення дальшої стратегії комунікації з Китаєм. Утаємничений зміст концепції стратегічної невизначеності полягає у формуванні передумов для помилкового домислювання або недомовленості, за рахунок чого Китай отримує:

- навмисну недомовленість, яка формує можливості для маніпуляцій та інтерпретацій, трактування тих чи тих слів, позицій, дій у вигідному для себе руслі;
- помилкове домислювання з боку інших суб’єктів, яке може трактуватися хибним розумінням позиції Китаю.

За рахунок цих двох чинників в об’єкта маніпуляцій складається враження про власну винуватість внаслідок того, що він не так зрозумів, не так почув, не так сприйняв тощо. Висновується, що реалізація геостратегії КНР на засадах стратегічної ясності унаочнює здійснення двох зумовлених стратегій як природний процес розвитку архітектури світового порядку на засадах всесвітньої природної законності:

1) стратегічної конвергенції — тип еволюційного стратегічного розвитку, за якого у віддалених один від одного соціальних системах виникає низка загальних ознак та принципів функціонування і розвитку, що зумовлено їхнім пристосуванням

до схожих умов існування. Вона спрямована більше на адаптацію до умов геостратегічного ландшафту, тобто на внутрішні зміни відповідно до власного стратегічного потенціалу;

2) стратегічної дивергенції — існування соціальних систем із різними структурами ключових корінних національних цінностей та інтересів, різноспрямована мінливість, яка виникає у різних соціальних систем внаслідок необхідності пристосування до глобальних трендів і мінливих умов геостратегічного ландшафту. Стратегічна дивергенція виявляється у готовності [66] до внутрішніх перетворень, значно розширюючи адаптивні можливості соціальної системи, її гнучкість і стратегічна стійкість [645, с. 169] в умовах перманентного розширення геостратегічного ландшафту, які вона постійно використовує у процесі активної боротьби за існування. Стратегічна дивергенція збільшує різноманітність стратегічних сценаріїв розвитку світової спільноти, відводячи світ від постійного до домінуючого архетипу біполярного світу. Саме завдяки їй уможливлюється реалізація стратегії Спільноти єдиної долі та ініціативи „Один Пояс — Один Шлях”, проголошених Сі Цзіньпіном, якщо задекларованe дорівнюватиме тому, що буде на практиці.

Як стратегічна конвергенція, так і стратегічна дивергенція, відбуваються всередині еволюційного процесу розвитку людства й зумовлені неоднаковим стратегічним потенціалом різних держав, рівнем сугестії на їхню політику світових центрів сили, рівнем пасіонарності титульних етносів та розвитку сакрального ландшафту, рівнем стратегічної культури панівних еліт [646, с. 75], стратегічним, зокрема, інфраструктурним потенціалом, приводячи врешті-решт до обов’язкової зміни самих політичних суб’єктів. Однак кожна держава має досягти модернізації, використовуючи підхід до розвитку, що відповідає її власним стратегічним інтересам, ресурсному потенціалу та умовам геостратегічного ландшафту.

На цьому фоні Китай, реалізуючи концепцію стратегічної ясності, за певних умов може перетворитися на локомотив майбутніх глобальних ціннісних трансформацій солідарного та спільного руху до щастя, процвітання і заможності, свободи.

Дорога під ногами — це стратегічна ясність, яка уможливлює, крокуючи второваним шляхом стратегічної відкритості, досягти світлого майбутнього, втілити його не в розлогих виступах і думках, а в реальному житті справжньої багатосторонності, реально зміцнити розуміння і трактування відкритості, спільно долаючи будь-які виклики. Китай з таким лідером, як Сі Цзіньпін, потенційно здатний підняти державу на новий рівень, підвищити добробут власного народу, стати активним та відповідальним суб'єктом зовнішньої політики, який повинен мати не лише плани щодо відкритості, а й засоби та інструменти, стратегії їх реального і практичного втілення, готовність бути відповідальним за майбутнє усього людства.

Однією із таких стратегій виступає стратегічна ясність, яка чітко унаочнить поступ КНР в річище відкритості для формування світлого майбуття і глобального розвитку на засадах гуманізму, солідарності, справедливості та відкритості. На підставі наукового відображення дійсності подано авторський варіант розв'язання цього завдання: запропоновано концепцію стратегічної ясності.

Концепція стратегічної ясності більше тяжіє до того тлумачення протилежностей, що породжують одне одного, за певних умов є взаємопов'язаними і так еволюціонують у своїх смислоформах до єдності, зберігаючи окремі елементи різних форм боротьби.

З урахуванням предмета дослідження, означено спільні можливості України і Китайської Народної Республіки щодо формування багатополярного світу, який відповідатиме стратегічним національним інтересам обох держав. Єдність протилежностей є тимчасовою, умовною та відносною. Ось чому нині спостерігається загострення економічних відносин між Колективним Заходом і КНР, КНР та іншими Країнами Глобального Півдня, навіть між країнами БРІКС.

Усе повертається до абсолютного стану — стану боротьби взаємозаперечливих протилежностей. Тож трансформація концепції стратегічної невизначеності КНР у концепцію стратегічної ясності може змінити та порушити теоретичний, а поінколи і догматичний діалектичний закон єдності та боротьби протилежностей.

Переконаний, що в умовах переформатування світового порядку стратегічна ясність має виступати корінною стратегією КНР у XXI столітті, що створить для

України можливості спільно будувати новий світ, заснований на повазі до суверенної рівності країн. Китайське прислів'я стверджує: „Живи, зберігаючи спокій. Весна прийде, а квіти розпустяться самі". Це означає, що як Україна, так і Китайська Народна Республіка мають рухатися власними шляхами відкритості, добра, справедливості, самобутнього національного розвитку, спираючись на власну велику історію, зберігаючи упевнений і непохитний спокій, і разом стати визначальною геостратегічною системою майбутнього на засадах синергії стратегій конвергенції та дивергенції, убезпечуючи як власні стратегічні національні інтереси, так і партнерів у різних макрорегіонах світу.

3.4 Геостратегія виграшу України в умовах екзистенційного протистояння з РФ

Україна як частина європейської цивілізації переживає складні часи в умовах трансформації міжнародного порядку, оскільки від правильного формування змісту геостратегії виграшу залежить збереження української державності, можливості дальшого ствердження української національної ідентичності, проти чого категорично виступає РФ. Тож екзистенційне протистояння РФ проти України є імперативом сучасного московського політичного режиму, який заперечує українську державність і українське державотворення, а також суверенітет нашої держави і прагне до дегуманізації українців.

Геостратегічний ландшафт характеризується значною турбулентністю через відсутність чіткого та ясного розуміння причин, через які відбувається руйнація системи глобальної безпеки, деінституціоналізації глобальної безпекової архітектури через нівелювання НАТО та ООН, формування коаліції антиєвропейських держав.

Унаслідок стратегічної невиваженості режиму Трампа унаявнюється тенденція до формування мультиполярного світу. Реваншистська політика російського політичного режиму за мовчазної згоди європейських країн та США супроводжується ревізіоністськими тенденціями й агресивною політикою, змістом якої є здійснення

геноцидних війн, анексій, тортур, міжнародного тероризму та інших видів міжнародних злочинів.

Наразі постає об’єктивна потреба у відході від декларативності та чергових комунікаційних компаній з боку ЄС. Натомість важливими стають дії, причому саме ті, що спрямовані на джерело безпосередніх загроз, які мають перманентний характер, масштабуються, стають дедалі складнішими та зухвалішими, а також в разі невжиття активних заходів на випередження загрожують третьою світовою війною і знищенням єдності Європи. Ця загроза має конкретну увиразнену суб’єктність — Росія, її політичний режим, що впроваджує ідеологію рашизму.

Унаслідок умисних дій РФ під загрозою опинились не лише основні принципи міжнародного права, а й взагалі єдність європейської цивілізації та західного світу. Право сили стало рушійною домінантою міжнародних відносин, і створює загрозливу тенденцію, у разі масштабування якої світ може опинитися на грані хаосу та тотального беззаконня.

Порушення державного суверенітету, недоторканності державних кордонів, нівелювання міжнародної суб’єктності, реалізована геноцидна політика, що реалізується московським режимом з 1721 року, формують очевидні умови для ідентифікації Росії епіцентром світової небезпеки. Порушення державної безпеки України поставило важливе запитання про дієвість та здатність до упередження ЗПС війн, реальності міжнародних безпекових стратегій та їх здатності до підтримання світового балансу миру, стабільності і процвітання. Як змогли переконатися на прикладі України, Росія чітко продемонструвала імператив сили як нову домінанту та корелянту просування національних інтересів і розширення геостратегічного простору поза міжнародно визнаними державними кордонами.

Тож реальність оцінки геостратегії виграшу України в умовах екзистенційного протистояння з РФ та формування науково обґрунтованого політичного прогнозу становить об’єктивно необхідний етап серйозної дослідницької роботи. Чому і присвячено пропонована наукова студія. Здійснений аналіз наукових публікацій засвідчує чітку односторонність досліджень, в яких війна розглядається під кутом чи то:

1) унеможливлення виграшу РФ через: формування механізмів стримування РФ (позиція європейських політиків, країн „ядра”), стимуляції економічного співробітництва з РФ, її залучення до міжнародних економічних відносин, відновлення членства в G7 (позиція режиму Трампа у березні 2025 року);

2) мінімізації наслідків для Європи та світу від програшу України через: надання Україні таких обсягів озброєння, яке допоможе її протриматися до 2030 року, а за цей час Європа зуміє безпроблемно в спокійному режимі перебудувати власний ОПК та підготувати інформаційно суспільство до війни проти РФ.

Звертаємося і до проєктів Фонду Маршала, в яких в 2014 році після анексії Криму, були впроваджені деструктивні наративи щодо „основних моделей національної безпеки і зовнішньої політики в контексті стратегічного вибору”, в рамках цих моделей авторським колективом стратегічний вибір України було звужено до:

1) неприєднання / нейтралітету;

2) європейської інтеграції без членства в НАТО (так звана „фінляндизація”);

3) двосторонніх союзів та субрегіонального партнерства;

4) вступу до НАТО [647, с. 3].

Як виявилося в практичній сфері міжнародних відносин, кожна з цих моделей виявилася частково або повністю помилковою та недієвою. Звідси випливає запитання до тієї методології, початкових даних та принципів наукової діяльності авторів, що відпрацьовують грантові кошти, які формують agenda для зовнішньої політики України.

Унаочню розгляд питання щодо позаблоковості та його стратегічних недоліків у вигляді таблиці [Додаток Г]. Позаблоковий статус для України — стратегічно помилковий, безперспективний і такий, що веде до руйнування та демонтажу української державності, відповідно його провідники — державні зрадники.

У рамках реалізації геостратегічного сценарію виграшу Україна через програш Росії приєднання до НАТО, або формування європейської армії на базі ЗСУ, або формування нових військових дієвих альянсів, здатних воювати проти РФ, є для подальшого збереження та розвитку та відновлення України найбільш імовірним та

конструктивним варіантом. Позаблоковість або нейтралітет для України, особливо в умовах російсько-української війни, не мають розглядатися і навіть бути в переліку варіантів її стратегічного розвитку, оскільки не відповідають жодному стратегічному пріоритету та національним інтересам України.

Індоктринований нейтральний статус України призвів до її геостратегічної непритомності, летаргії нації, забезпечення з боку Росії, більше того поставив під питання екзистенціали її існування і як держави, і як самоідентичної державотворчої нації. Нейтральний статус виявився статусом пораженства, і став каталізатором:

- геостратегічної поляризації національних пріоритетів;
- національної дезорієнтації українського суспільства;
- турбулентності зовнішньополітичних стратегій;
- дефекту головного деркала, що унеможливило роздивитися справжній екзистенціал іманентної імперськості та достеменного екзистенційного невизнання українців окремою та самостійною нацією, а Україну окремою державою, поза це — не Росією.

Блоковість, альянсизація української зовнішньої політики — екзистенціали української державності, увиразнення її геостратегічної суб'єктності. Стосовно фінляндизації (цим терміном зазвичай позначають політику щодо непровокування більш сильного суперника у сфері безпеки з одночасною можливістю доєднуватися до різних військових альянсів, якщо це не суперечить інтересам першого), то цей вектор та модель були анігільовані та дезавуйовані практикою: адже після початку збройної агресії і повномасштабного вторгнення РФ в Україну 18 травня 2022 року Фінляндія офіційно подала заявку на вступ, а 4 квітня 2023 року — вступила до НАТО, ставши тридцять першим членом Альянсу.

Таку політику тією чи тією мірою провадив свого часу Л. Кучма, і вона отримала назву „багатовекторність" через застосування та впровадження концепції „розумної сили" і як наслідок — уникнення протистоянь та посилення відносин як з ЄС, так і з Росією. Л. Кучма у своїй книзі „Україна не Росія" з цього приводу писав, що в Росії його вважали проєвропейським політиком, а в Європі — проросійським, а

насправді він намагався бути проукраїнським політиком. Двадцять років по тому другий Президент України видав таку саму книгу, дещо скоригувавши назву: „Україна — не Росія. Двадцять років по тому” [648]. І якщо в першій ішлося про те, що Україна не те саме, що Росія, є не тотожною з Росією, то після збройної агресії, в новій книзі Л. Кучма чітко стверджує: „Україна — абсолютна протилежність Росії, як мир — це не війна, як світ — це не темрява, як добро — це не зло, так і Україна — Не Росія: і тоді, і 20 років по тому, у вовіки віків!” [648, с. 16].

Як було зазначено вище при аналізі змісту СПУС, безконфліктність відносин має формуватися з обох боків, адже коли вона вибудовується лише з одного боку, то це політика самостійного поневолення та політичного малоросійства.

Ті міжнародні політики, які висловлюють свої пропозиції щодо унеможливлення вступу до НАТО, виступають увиразненням московської пропаганди, підігрують державі-агресору, формують умови для майбутнього нападу РФ та Україну. Євроінтеграція поза членством — це життя без сенсу, безпека — без гарантій, це гібридний мир як наслідок програної гібридної війни. Наслідком цього політичного рішення для України виступає стратегічна втрата державного суверенітету та унеможливлення реалізації європейської цивілізаційної ідентичності, що формуватиме умови для масштабування дефіциту безпеки в Європі та розширенню епіцентру криз з боку РФ.

Для України прийняття фінської моделі неприпустиме, оскільки в рамках цієї антиукраїнської моделі передбачається укладання домовленостей з Росією як умови завершення війни. Це передбачатиме відмову від українських територій та землі наших пращурів, корисних копалин і т. д., тобто відмову від власної національної ідентичності та гібридної реалізації денаціоналізації, а значить — видержавлення України з подальшим руйнування української державності.

У контексті геостратегії виграшу України доцільно прагматично підходити, зважаючи на національні інтереси, на нейтралізовувати той тиск, який безпідставно чинить режим Трампа на Україну щодо відсутності у неї перспектив вступу до НАТО. Генсек НАТО Рютте також несподівано у березні 2025 року заявив, що після завершення війни Захід має відновити відносини із Росією, адже нормалізація

відносин із Путіним потрібна як Європі, так і США. Про це суголосно із Рютте заявила і колишня канцлерка Німеччини А. Меркель, що „у мирних перемовинах неможливо ігнорувати інтереси окупантів і з бажаннями Росії слід рахуватися” [649].

Двосторонні безпекові угоди, які були підписані В. Зеленським упродовж 2024 року насправді є здебільшого декларативними, не мають чітких та імперативних зобов’язань, не є ратифікованими парламентами країн, а отже, по суті, цілком порожні за змістом, хоча ідея таких угод є ефективною та більш дієвою порівняно із багатосторонніми, які за різних умов можуть бути заблокованими і загалом унеможливлювати участь різних держав і забезпечення та гарантування безпеки України в повоєнний період.

Відновлення територіальної цілісності, виплата репарацій та виконання інших фінансових зобов’язань, на які наголошувалося вище в роботі, надання забезпечених силою та стратегічним потенціалом держав-партнерів коаліційних гарантій — це шлях до творення української державності. Поза цими контурами будь-які пропоновані стратегії є малозмістовними.

У цьому контексті відносини України із Францією як лідером ЄС набувають значної важливості. Вони мають тактичний характер, натомість не замінюють стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в НАТО та ЄС. Формат стратегічного партнерства не є дієвим і через значний обсяг зобов’язань щодо країн, неприйнятним в умовах нестабільності та реконфігурації світових центрів безпеки й епіцентрів небезпеки. За таких умов пріоритет двосторонніх механізмів безпеки є тактично необхідним, оскільки утворює тактичну асиметричну незалежність. Це формує умови для здатності України задіювати індивідуальні можливості та ресурси окремих країн відповідно до конкретних тактичних завдань. Оптимальним шляхом ефективного управління асиметрією міжнародних відносин на сучасному етапі виступають інститути двостороннього співробітництва.

У рамках моделі геостратегії виграшу України білатеральні угоди треба укладати з однією із Європейських держав у контексті творення нової європейської цивілізаційної ідентичності. Нестабільність стратегічного курсу США у зовнішній політиці, її зближення із Росією станом на квітень 2025 року, непрогнозованість дій

політичного режиму цієї країни, а також дії Трампа щодо обміну розвідувальною інформацією із Росією, припиненням кібероперацій проти Росії, а також ліквідація офісу стратегічного прогнозування, який займався засекреченими довгостроковими дослідженнями стратегічного рівня, оцінював загрози, тенденції, ризики і можливості, які можуть визначати геополітичну ситуацію протягом наступних 20—30 років [650], грубе порушення з боку США Хартії про СПУС від 2021 року, видалення із офіційного сайту Білого Дому тексту безпекової угоди між США та Україною, підписаною у 2024 році — формують умови для відмови від імперативного масштабування ідеї про укладання такого роду договорів із США.

На мою думку, з урахуванням спільного історичного минулого України та Франції, спільних підходів до розвитку ядерної енергетики, формування європейських сил ядерного стримування, розвитку ОПК, а також спільних морально-духовних та етичних цінностей, на нинішньому етапі історичного розвитку стратегічним партнером України має виступати Франція, і саме українська та французькі армії мають стати оплотом та основою програшу Росії, з подальшим формуванням нової європейської армії.

Ставка на одну країну як стратегічного партнера можлива лише за умови, якщо це партнерство сприятиме внутрішньому розвитку стратегічного потенціалу України. Будь-які білатеральні угоди, які формують залежність України від партнера, є стратегічно недоцільними. Діяльність режиму Трампа щодо ЄС, загроза відключення від супутників України, заборона на використання американських технологій, заборона на використання далекобійних ракет — стали прагматичними аргументами на користь розвитку двостороннього співробітництва єдино в українських національних інтересах без зайвої політизації зовнішніх відносин та поза контекстом методу геополітичної кон’юнктури.

Як було показано в попередніх розділах, на практиці єдиною умовою вступу України до НАТО був дозвіл Росії. Тож набуття членства в НАТО має стати не лише стратегічним курсом держави, а й стратегічною метою, на яку має бути спрямований стратегічний потенціал зовнішньої політики. Членство в НАТО для України є безумовним і безальтернативним, навіть незважаючи на заперечення цього факту з

боку США, які за режиму Трампа в 2025 році в односторонньому порядку розірвали з Україною формат стратегічного партнерства. НАТО відповідає національним інтересам України, тож геостратегія її виграшу передбачає зміни правил, процедур і форматів, а також вступ України, яка володіє найбільш потужною армією в Європі, до Альянсу.

Адже саме цей факт виступатиме міцною гарантією безпеки, яка, своєю чергою, є запорукою стійкого та стабільного тривалого миру на українській землі. Заморожені конфлікти, гібридний мир, маніпуляції із історично населеними українцями територіями України, які від 1925 року тимчасово перебувають під окупацією РФ, тощо — все формує умови для стратегічної безпекової невизначеності для України, натомість стратегічної ясності для Росії: безкарність та безвідповідальність породжує відчуття всесильності та спонукає до подальшого насильства, збройної агресії, міжнародного тероризму та вчинення інших міжнародних злочинів.

Як свідчить досвід колишніх соціалістичних країн, навряд чи існує кращий шлях для нейтралізації численних регіональних загроз. Однак Україна є набагато більш вразливою до російських маніпуляцій, особливо в тому, що стосується спірних територій та „заморожених конфліктів”. Величезна підготовча робота має бути здійснена як Україною, так і НАТО, щоб зробити цю стратегію можливою.

Нижче буде викладено ключові сценарії геостратегії виграшу крізь призму аналітичних досліджень, з урахуванням обставини, що ця дисертація ґрунтується на таких принципах наукової діяльності:

1) державоцентризм: Україна має реалізуватися в рамках держави;

2) україноцентризм — стратегічною основою української державності виступають українські національні інтереси;

3) безпекоцентризм — засадою будови Української держави і ствердження національної ідентичності виступає всеосяжна системна і комплексна безпека, будова безпекової України як складової європейського цивілізаційного простору.

Отже, відповідно до сценарного підходу, за лаштунками наукової уваги безпідставно залишаються питання навіть в гіпотетичному плані щодо програшу Росії. Тож, зважаючи на значну представленість публікацій щодо урізноманітнених

інтерпретацій догоджання Росії та впровадження російських зменталених наративів у геостратегічний європейський та український простір, відповідно до вимог МОН, щодо наукової новизни докторської дисертації пропоную на засадах наукового плюралізму і сценарного підходу та політичного прогнозування геостратегію виграшу України через програш РФ.

Констатую, що наразі майже відсутні серйозні наукові дослідження як вітчизняні, так і іноземні, в яких було б науково обґрунтовано доцільність руйнування політичного режиму і формування постросії у вигляді утворення та подальшої підтримки окремих незалежних держав, які в той чи той час були колонізовані та силою зокрема, через геноцидну політику, доєднані до складу російської імперії, починаючи з 1721 року. Певним чином можу відзначити роботу Юрія Липи „Розподіл Росії" [651] та Януша Буґайського „Неспроможна держава. Інструкція з розшматування Росії" [588].

Відзначу, що в європейському та американському наукових дискурсах не представлено серйозних наукових обґрунтувань ідентифікації руйнування Росії як:

- системної кризи;
- системної загрози міжнародній безпеці та стабільності, міжнародному порядку, заснованому на правилах;
- загрози світовій економічній системі;
- зриву ланцюгу постачань товарів та послуг;
- енергетичної кризи;
- потенційної можливості отримання стабільнішої території через утворення нових незалежних держав, здатних повалити колоніальний режим та відмовитися від неімперської агресивної політики;
- стадії формування нового збалансованого безконфліктного світового порядку.

Водночас зазначу, що на відміну від європейських та американських колег, в Росії існує чимало таргетованих публікацій, в яких докладно проаналізовано логос кожної системи, сформовано етноментальний та духовний коди, а також

спрогнозовано вектори розвитку та відповідні напрями впливу на стратегічний потенціал держав, включаючи їхнє руйнування та цілковиту ліквідацію. Завдячуючи аналізу, за К. Юнгом, колективного несвідомого, висновується, що воно є резервуаром ахетипів, які становлять сферу міфів, символів, ключових фігур уяви, притаманну всім людям. Колективне несвідоме, стверджує Юнг, становить потаємну та приховану основу людської душі, і саме її зміст складає абетку людської культури, релігії та історії, мистецтва.

Наголошу: Франція (два гештальти: співак-освячений Орфей та напівжінка — напівдракон Мелюзіна), Німеччина (німецька ідентичність, оприявнена через Endkampf), так само як і США та Велика Британія, також є у цьому переліку, і через удокладнений аналіз архетипів, колективного несвідомого, зокрема, в циклі робіт з ноомахії, когнітивних і мережевоцентричних війн, російські дослідники препарують логоси, моделюючи європейську цивілізацію, змінюючи її іманентний початковий базовий код, стверджуючи логос Європи як середземноморської цивілізації у часі та просторі.

Варто наголосити, що в рамках російського політичного наукового дискурсу відкрито порушуються питання ліквідації державності певних країн, із наданням наукової класифікації відповідних ЗПС та різноманітних методів системного впливу, включаючи гібридні війни, стратегічні комунікації, м’яку силу. Натомість цей факт не знаходить наукового відображення та рефлексії у зарубіжних, зокрема, американських стратегічних дослідженнях.

Одним із таких авторів, у якого встановлено системні помилки та неправильні тлумачення українсько-російських відносин, виступає Dara Massicot, яка системно возвеличувала РФ, приписувала без належної аргументації неіснуючі якості армії РФ, надавала суттєву перевагу оцінним судженням замість відвертого наукового діалогу із представленням доказів і наукових обґрунтувань власним науковим гіпотезам. Однак саме ця особа і надалі (станом на квітень 2025 року) позиціонується одним із ключових експертів щодо армії РФ та війни в Україні [652].

У статті Т. Кузьо також здійснено ретельний персональний аналіз доробку конкретного експерта у США у викривлене розуміння змісту державності України і

як наслідок — формування неправильних висновків та оцінок, які було покладено в основу концепції „невтягування США у війну", реалізовану Дж. Байденом [653].

До таких псевдоекспертів, склад яких також має стати об'єктом вивчення для українських правоохоронних органів спеціального призначення на предмет співпраці з іноземними спеціальними службами проти інтересів України, належать: Анжела Стент, Анатоль Лівен, Роберт Легволд, Ієн Бреммер, Роберт Джервіс, Джек Снайдер, Вільям К. Волфорт, Мері С. Саротт, Кіт Дарден і Валері Банс. Дарден у New York Times, Чарльз А. Купчан у Washington Post і Стівен М. Уолт у Foreign Policy — усі вони рішуче виступали проти надсилання зброї в Україну, вважаючи, що це було б великою помилкою.

Уолт стверджував, що відправка зброї в Україну була б „справді, дуже поганою ідеєю". Майкл Кофман заявив у New York Times, що „для США озброєння України може бути смертельною помилкою". Раджан Менон, Юджин Румер, Джон Дж. Міршаймер і Семюель Чарап, були ще рішучіше налаштовані проти постачання зброї в Україну. Чарап писав у Foreign Policy, що надсилання зброї все одно нічого не змінить, оскільки Україна зазнає поразки від Росії [654]. Далі Чарап закликав Захід до стриманості (її українці та інші розглядали як умиротворення) щодо Росії, а також до того, щоб Україна погодилася на територіальні компроміси, відмовившись від своєї територіальної цілісності" [653]. Такі наративи набули свого повного увиразнення в рамках діяльності режиму Трампа.

Як влучно визначає професор Еліот Коен, „викликає занепокоєння, те, що аналітичні помилки можуть повторитися в будь-якій ситуації, де невеликі групи експертів у конкретній країні мають величезний вплив" [655].

Порівняння війни РФ в Сирії, Чечні та Грузії, відсутність достовірних даних джерел щодо формування об'єктивних висновків сприяли суб'єктивації мілітарного дискурсу в США, що значним чином не наблизило до об'єктивної оцінки спроможностей ЗСУ та підрозділів ТРО щодо відсічі збройній агресії РФ. Це, зі свого боку, уповільнило темпи реалізації стратегічного партнерства України та США, окреслення власної стратегічної мети США у цій війні. У цьому аспекті влучною є думка Т. Кузьо: „Західні експерти продовжують вважати, що вони є експертами як з

Росії, так і з решти СРСР. Такого немає в жодному іншому регіоні світу. Експерт з Аргентини, наприклад, не є експертом з Латинської Америки, а експерт з Японії не є експертом зі Східної Азії. Експерти з Росії вважають, що вони також володіють досвідом щодо України та інших неросійських республік колишнього СРСР" [653].

На підставі здійсненого наукового аналізу констатую: науково необґрунтована діяльність псевдоекспертів з України в США однозначно негативно вплинула на песимістичні прогнози й оцінки політиків режиму Трампа щодо шансів України у війні проти РФ. Через суттєвий брак агентурної розвідки і як наслідок — первинної агентурної інформації, невжиття власних активних заходів, фактичну бездіяльність ODNI щодо запобігання війни проти України, спотворені негативні оцінки підтримувалися на рівні Державного департаменту США, Пентагону, а також, на жаль, і європейськими політиками й аналітичними центрами, які переважно розглядали зовнішню політику України лише в контексті зовнішньої політики РФ, і фактично в реальній політиці не зважали на міжнародну суб'єктність України. А такі впливові журнали, як: 1) Foreign Affairs; 2) Foreign Policy; 3) Politico; 4) RUSI Journal — стали хабом формування антиукраїнської доктрини [656] на науковому рівні із подальшою екстраполяцією та індоктринацією [322] її ключових засад на реальну зовнішню політику.

Тому формування дзеркального підходу і аналіз шляхів та методів руйнування російської державності, ліквідації імперського та месіанського політичного режиму і відповідної державності в рамках визначеної кордонами російської держави території, є своєчасним, і таким, що повинно мати місце в сучасній політологічній парадигмі та дискурсі, а тому має бути вивчене принаймні в рамках зовнішньополітичної стратегії України та інших європейських країн.

Тож, у цьому дослідженні акцентований саме цей напрям: руйнування російської державності як один із варіантів утвердження української цивілізаційної ідентичності та міжнародного миру й безпеки, вектор стійкого відновлення міжнародної стабільності. Адже цитування і аналіз більшості відомих публікацій, в яких надаються різноманітні рецепти „порятунку злочинного путінського режиму", фактично виступають лише рецептами ренесансу месіанства та неоімперіалізму,

адвокацією вчинення міжнародних злочинів і позасудового виправдання міжнародних злочинців, визнаних такими Міжнародним кримінальним Судом.

Такі заохочення та допомога виходять за контекст авторського розуміння творення української геостратегії. У такому аспекті цінності ЄЦ [657; 658] щодо творчої свободи та захищеності учених і публіцистів, повністю збігаються із глибинними діоптріями української нації, доконечною умовою розвитку якої виступають цінності свободи [659], розвитку і прогресу, прагнення до панування свободи слова, шанування людської гідності, тобто засадничі категорії, покладені в основу європейського гуманізму. Тож за цим напрямом європейський та український вектори ЗПС повною мірою збігаються і мають зазнавати глибшого розвитку й синхронізації в аспекті увиразнення партнерської цілісності.

У рамках європейського напряму ЗПС України має відбутися синтез національної консолідації та соціальної справедливості [660], адже успішний економічний розвиток і економічний прогрес можуть стати запорукою успішності європейської інтеграції [661]. Адже РФ виступає екзистенційним ворогом України. Зникнення цього державного утворення як архаїчної політичної системи організації громадянського суспільства нівелює можливості до його відтворення у нових форматах, формах і методах; запобігає проникненню елементів месіанства у слабкі політичні системи, в яких індоктринація російських наративів набуває статусу державної політики, а власні демократичні інститути виявляють цілковиту неспроможність щодо протидії як гібридним, так і прямим силовим заходам РФ щодо їх узалежнення та зрабування. Перманентні втручання у вибори в Молдові, Румунії, Німеччині, Франції та США — це неповний перелік відкрито доведених фактів вчинення РФ деструктивної і масштабованої зовнішньополітичної діяльності.

Переконаний, що у цьому контексті та рівні соціального розвитку доцільно відмовитись від „червоних ліній” для путінського (чи іншого імперського режимів в РФ), а чітко визнати РФ джерелом світових проблем: міжнародного порядку, заснованого на правилах, міжнародного миру та безпеки, міжнародної стабільності. Причому це потрібно зробити і для запобігання неоімперіалізму з боку інших держав, зокрема Китаю, Туреччини та Індії.

Відповідно до теорії ігор, рівень соціальної взаємодії та довіри українців до росіян, як мінімум на два покоління, тобто на 40 років, дорівнюватиме нулю. Прогнозування когнітивного рівня російських політичних лідерів, урахування їхньої фахової підготовки в рамках імперського режиму, архаїчної системи ідентифікації успішного розвитку держави через перманентну просторову експансію, про що я писав у попередніх розділах при розгляді Росії, зосібна, аналізуючи стан і векторність безпекових наукових досліджень, уможливлює моделювати чітку політичну спрямованість майбутніх політичних еліт Росії на захоплення нових просторів.

Тиражована слабкість демократій, постійне наголошення не небажанні воювати з РФ, дискредитація НАТО, а також відверте нехтування режиму Трампа тривалих конструктивних стосунків з ЄС, повільність утворення європейської армії, пасивність у наданні Україні достатньої військової допомоги, несформованість енергетичної незалежності Європи, а також певна залежність від ринку КНР, утворюють підстави в стратегічній перспективі, за умови збереження контекстуальної державності РФ, для ескалації на території Європи насильства та війн різної інтенсивності.

Парадокс нападу Росії на Україну полягає в тому, що він був спричинений наслідками подій, які ніколи б не сталися. Науково обґрунтовано і фактологічно доведено, що Україну ніхто не розглядав повноправним членом НАТО, принаймні в осяжній перспективі до 2030 року, тож вона апріорі не становила загрози для РФ. Якщо вона не могла бути членом НАТО, то і воєнні бази НАТО не могли бути розміщені на нашій території. Кількість виявлених колаборантів доводить, що в Україні існувала потужна п’ята колонна, яка за умови застосування розумної сили підтримувала б Росію. Однак збройна агресія, тортури, варварство, геноцидна війна тощо — унеможливили розвиток подій за сценарієм, за яким війна не відбувається через відсутність реальних причин для неї.

Наразі НАТО прийняло Швецію і Фінляндію до альянсу, війська НАТО частково будуть передислоковані з Німеччини до Польщі, стратегічні бомбардувальники НАТО розміщені в країнах Балтії, а Європа виділяє окремий бюджет на забезпечення безпеки Арктики, посилення безпекових спроможностей Данії (Гренландії). Тобто через неправильність оцінки альтернатив розвитку, РФ

отримала зворотний результат: війська НАТО біля кордонів РФ, НАТО, незважаючи на будь-який розвиток подій із його трансформацією буде сильнішим, через збільшення фінансування кожною конкретною країною а також ухваленим рішенням щодо переоснащення європейського ВПК новітніми зразками зброї.

Єдино оборонна позиція Вашингтона і Брюсселя уможливила чітку ідентифікацію політичних стратегій щодо Росії: за будь-яких обставин не стати стороною війни з РФ, уникати прямої конфронтації, зводячи власну діяльність лише до спостереження за діяльністю російських спеціальних служб щодо підриву системи міжнародної безпеки, впливу на вибори в США, країнах Європи, пошкодження підводних кабелів, політичні убивства та убивства на замовлення політичних опонентів, також і на територіях США та країн ЄС, Великій Британії. Діяльність розвідувального товариства на території США, особливо під час необґрунтованого звільнення співробітників контррозвідки США, і здійснюючи цілком косметичні спроби впливу на Росію.

У поєднанні із радикальним православ'ям, неоєвразійством, темним просвітництвом, які утворюють нову філософсько-методологічну та ідейну базу месіанства, неоідеологія неоімперіалізму зумовлює необхідність ідеологічно нового підходу до формування як стратегічних, так і аналітичних наративів у рамках реалізації європейського геостратегічного вектора України.

Отже, модифікація стратегій як один із елементів теорії ігор передбачає розроблення стратегії руйнування Росії, що становить один із напрямів безпечного розвитку Європи та світу, зниження оборонних видатків, спрямування коштів на технологічний розвиток, гуманітарну сферу, формування суспільства щастя, добробуту та благополуччя.

Така стратегія відповідатиме принципам теорії ігор: раціональності; загального знання; виключення домінантних стратегій. Згідно з теорією ігор, руйнування російської державності має стати кооперативною грою, тобто спільною зовнішньополітичною стратегією всіх країн Європи, які мають узяти на себе конкретні зобов'язані перед іншими суб'єктами міжнародного права і координувати власну діяльність відповідно до загальної стратегії руйнування РФ.

Переслідування кожною країною особистих цілей та національних інтересів від руйнування Росії може буде змодельовано в аналогічний спосіб, як це робили з Україною під час спроб розподілу її природних ресурсів між США, країнами Європи та Великою Британією. Тобто кожна країна має бачити конкретну вигоду для своїх національних інтересів від руйнування Росії. При цьому ЗПС мають бути асиметричними, адже відповідні стратегії у суб'єктів будуть нерівними, бо кожен внесе різну плату за досягнення спільної мети.

Україна має повернути свої землі, історично населені українцями, відновити українську портову структуру в Каспійському морі, а також розбудовувати спільний українсько-китайський кордон. Інші держави також мають власні національні інтереси, які певний час були унеможливлені для реалізації через побоювання широкомасштабного збройної агресії з боку Росії.

Реалізація означеної ЗПС щодо руйнування РФ відповідно до теорії ігор має здійснюватися на засадах ненульової суми, коли реалізація національних інтересів однієї країни, наприклад, України, не означатиме програшу інших європейських країн. Для унеможливлення ефективної протидії з боку РФ потрібно реалізовувати ЗПС України щодо РФ в контексті неповної інформації і послідовної реалізації стратегії. Це характеризується знанням про реалізації стратегій іншими державами, для коригування власної стратегії. При цьому зберігається таємниця про послідовність та повний зміст стратегічних планів, а також багатовекторної реалізації стратегій різними учасниками, що унеможливлює передбачити хід глобальної стратегії, а отже, зменшує можливості імперіалістичного злочинного путінського режиму щодо протидії руйнуванню Росії.

Як наслідок, процес руйнування та демонтаж політичного режиму Росії відповідно до теорії ігор має бути дискретним, корпускулярним, тобто таким, що змінюється між кількома різними стабільними станами. У практичній зовнішньополітичній діяльності це увиразнюється через формування секторальних стратегій руйнування по найбільш важливих сферах життєдіяльності та компонентах стратегічного потенціалу:

- підтримка демократизації політичного режиму;

- ствердження національної держави;
- формування розвинених інститутів громадянського суспільства;
- дотримання санкційного режиму;
- унеможливлення економічного зростання та підтримка майнового розшарування населення на зубожілу більшість і збагатілу меншість;
- демографічний занепад та міграція, ісламізація країни.

Також відповідно до актів стратегічної правотворчості за методом екстраполяції та політичної дедукції інформаційними пріоритетами забезпечення геостратегії виграшу України виступають:

- забезпечення наступальності геостратегічних заходів, зокрема, інформаційної та кібербезпекової політики на основі реалізації стратегічних комунікацій, асиметричних дій щодо формування потрібного Україні інформаційного інформаційно-комунікаційного простору на території ворога;
- дестабілізація та дискредитація чинних та створюваних інтегрованих систем оцінки інформаційних загроз і унеможливлення коректного оперативного реагування на них з боку РФ;
- проведення активних заходів, також і наступальних та проактивних інформаційних операцій проти: 1) репутації РФ як гаранта безпеки та процвітання суб'єктів РФ, надійного союзника іноземних держав (приклади: СП з Україною, яка внаслідок „дружби" з РФ стала жертвою її агресії, падіння у лютому 2025 року підтримуваного режиму Асада в Сирії, підтримка Талібану, який відверто висуває територіальні претензії щодо Таджикистану тощо), передбачуваного міжнародного актора та відповідального члена Ради безпеки ООН; 2) її політичного режиму; 3) її союзників, партнерів, суб'єктів співробітництва тощо (для кожному рівня партнерства виробляється відповідна стратегема); 4) конкретних персоналій цього режиму; 5) цілей РФ, які мають бути чітко брендовані як неоімперські, месіанські, такі, що порушують міжнародну безпеку та стабільність, а також є несприйнятними в сучасному міжнародному світі; 6) стратегій РФ щодо утвердження власної місії, візії та концепції „руського міра"; 7) процесів реалізації стратегій; 8) правильної та

коректної оцінки з боку як безпекової складової РФ, так і аналітичних спільнот вірності та коректності впливу РФ на міжнародних акторів, їхню політику внаслідок реалізації російських зовнішньополітичних стратегій;

- формування системних механізмів маніпуляції суспільною свідомістю громадян РФ і поширення спотвореної інформації, захист національних цінностей та зміцнення єдності українського суспільства;
- розроблення і реалізація комплексних заходів щодо унеможливлення скоординованої інформаційної політики органів державної влади РФ;
- формування та підтримка суб'єктів російського інформаційного простору, що мають використовуватися для ведення інформаційної війни в контексті геостратегії виграшу України, та сприяння їхній діяльності щодо: 1) утвердження волі до збереження історично сформованої державності республік; 2) реалізації загальновизнаних прав на самовизначення і рівноправність народів; 3) збереження історичної пам'яті, з-поміж іншого, через повагу до внеску попередніх поколінь у розвиток самостійності республік; 4) розбудови демократичного суспільства, високої відповідальності перед нинішнім і майбутніми поколіннями; 5) збереження самобутності розвитку народів республік, поневолених російським політичним режимом; 6) суверенної рівності суб'єктів РФ, інтересів та волі кожного до свободи, рівності, прогресу та стійкого миру, реалізації невід'ємного права користування власними природними ресурсами, власною мовою та традиціями; 7) набуття міжнародної суб'єктності через отримання суб'єктами РФ історичної незалежності як самостійних і суверенних держав;
- створення і розвиток в Україні інститутів, що відповідають за інформаційно-психологічну безпеку, з урахуванням практики держав-членів НАТО;
- удосконалення професійної підготовки у сфері інформаційної безпеки, упровадження загальнонаціональних освітніх програм з геостратегії, стратегічних комунікацій, медіакультури із залученням громадянського суспільства та бізнесу.

Основним завданням в рамках реалізації цієї стратегеми є вплив на рівень стратегічного управління в РФ, який унеможливить виживання та збереження

стійкості в умовах перманентного, скоординованого і системного впливу у складних, каскадних змінюваних ситуаціях геостратегічного ландшафту. Мобільно запроваджуючи довгострокові ЗПС, потрібно унеможливити врахування змін мінімізуючи можливість до пристосування та адаптації до них з боку РФ.

Звідси — одним із завдань щодо програшу РФ є знецінення та мінімізації адаптивних можливостей системи політичного управління відповідно до змін геостратегічного ландшафту. У контексті проголошених завдань варто розуміти, що за сценарієм програшу РФ геостратегія виграшу України має пов'язуватися єдино з постановкою цілей та підтриманням такого рівня взаємовідносин з геостратегічним ландшафтом, що уможливить досягнути поставлених стратегічних цілей, які мають ґрунтуватися на внутрішньому стратегічному потенціалі України (в кращому випадку такому ж потенціалі Європи).

Сутність геостратегії виграшу України в контексті реалізації політичного сценарію програшу РФ можна зобразити у вигляді відповідної таблиці [Додаток Д]. На підставі вивчення як практики міжнародних відносин, так і дослідження наукових джерел, формуються такі авторські висновки.

1. Питання про нейтральний та позаблоковий статус суперечить національним інтересам і більше не є актуальним для України: ані в практичному плані, ані в теоретичному, ані в постановочному та гіпотетичному. Натомість відповідає інтересам РФ. Нейтралітет виступає політикою нульової стратегії, нульових дій та нульової відповідальності, чому в українській політологічній думці присвячено чимало ґрунтовних праць. Нейтральність або позаблоковість суперечить національним інтересам, а також змісту ствердження національної ідентичності. Допоки існуватиме Росія — вона завжди виступатиме іманентною та перманентною й екзистенційною загрозою для України.

2. Фінляндизація / євроінтеграція без членства в НАТО суперечить національним інтересам відповідає інтересам РФ. Євроінтеграція без членства в НАТО є частковим процесом видержавлення України та формуванню умов для наступного нападу РФ для вчинення збройної агресії. Україна має бути як в ЄС, так і в НАТО. Ані режим Трампа, ані колишні посадовці, передусім Німеччини

А. Меркель, які вже в 2008 році заблокували вступ України до НАТО, ані Генсек Рютте, не є виразниками національних інтересів України, а також не мають гарантованих систем, які можуть забезпечити національну безпеку України. А отже, питання щодо членства НАТО вирішують громадяни України. Жодна посадова особа іноземної держави не в праві визначати стратегічний курс держави та її зовнішню політику. Геостратегія виграшу передбачає проведення самостійної та незалежної зовнішньої політики.

За означеного підходу безпека та самостійність Україні існуватимуть лише формально і стають узалежненими від зовнішніх акторів. Фінляндизація є гібридним типом відносин, який не відповідає геостратегічному статусу України як регіонального лідера та засадничої держави європейської цивілізації. Такий сценарій є також неефективним і з погляду засобів активної політики руйнування деструктивного політичного режиму в РФ, зокрема, унеможливлення реваншизму рашизму та російського експансіонізму.

Справжня геостратегія виграшу України — це передовсім суб'єктність та дієве увиразнення власного державницького буття і ствердження національної ідентичності як усередині держави, так і в зовнішніх відносинах. Україна самостійно вирішує, як, якими формами та методами забезпечуватиме власну національну безпеку в рамках міжнародного права та природного права на засадах безпекоцентризму, а також яке місце в загальноєвропейській безпековій архітектурі посідатиме. Висновок: фінляндизація або гібридна євроінтеграція чи гібридний вступ до НАТО для України, так само як п. 1, — неприйнятні.

3. В умовах російсько-української війни двосторонні угоди увиразнено стають найбільш ефективними та дієвими. Колективні організації, альянси, багатосторонні угоди наразі є не пріоритетними і довели свою неефективність. Україна стала першою у світі державою, яка довела недієвість альянсів і актуалізувала необхідність укладання білатеральних угод, в яких чітко виписуються взаємні безпекові гарантії країн, а також відповідальність та міжнародно-правові, політичні, безпекові гарантії та зобов'язання країн одна щодо одної. З позицій політичного прогнозування потрібно розробити шаблон таких документів, в яких чітко передбачити структуру

таких угод, механізм їхньої ратифікації парламентами країн, а також механізм гарантій дотримання та відповідальності сторін. Ключове: пряме передбачення надання військової допомоги, включаючи військову силу, для забезпечення державного суверенітету, недоторканності державних кордонів та збереження територіальної цілісності.

4. Геостратегія виграшу України передбачає руйнування Росії, її фрагментацію та демонтаж державності, що призведе до стабілізації міжнародного порядку, усунення терористичного режиму від влади та мінімізації ядерного шантажу з боку міжнародних злочинців, щодо яких існує ордер на яких арешт, виданий Міжнародним Кримінальним Судом.

5. Вступ України до НАТО має відбуватися поза контекстом отримання дозволу на це з боку РФ як екзистенційного ворога України. Це — стратегічний курс незалежної та суверенної держави, який реалізується нею самостійно відповідно до власних національних інтересів і незалежно від волі будь-яких держав чи конкретних посадових осіб.

Політичний режим Росії у своїх політичних стратегіях спрямованих на те, що б „мати”, насправді вичерпав себе онтологічно, адже режиму, що „володіє”, завжди замало того, чим він володіє: замало природних ресурсів, замало влади, замало територій або просторів, замало грошей та влади, їм замало власної держави. Адже споживацька та деструктивна ідеологія споживання позбавлена самосуті оскільки складається лише з того, чим вона володіє. А отже, цей політичний хробак приречений на перманентний пошук можливості розширення просторів, ландшафтів впливу, ринків, територій та родовищ природних корисних копалин. Політичний прогноз щодо стратегічного програшу ґрунтується на геостратегії виграшу України і має всі шанси для того, аби бути втіленим у найближчий час.

Висновки до третього розділу

Стратегічне партнерство в практичній площині між Україною та США відбувається через викривлене дзеркало: ті автори, які мають вплив на формування

загальної думки і ухвалення рішень в США (передусім Державний департамент), не мають достатньої кваліфікації для розуміння державотворчих процесів в Україні, вони не аналізують сучасні українські військові дослідження, а формулюють висновки, ґрунтуючись на уподобаннях на емпіричних даних, припасовуючи їх до власних наперед сформованих результатів або ментальних узвичаєних парадигм (також закладених свого часу Г. Кіссінджером та З. Бжезінським).

Констатовано, що в рамках американських стратегічних досліджень відбувається об'єктивне розуміння недосконалості та в окремих випадках хибності підходів до аналізу й інтерпретації суб'єктності України. Зокрема, в рамках одного з них, на що було вказано вище в дисертації, було здійснено аналіз невдач та відвертих провалів американських аналітиків щодо рівня наукового дослідження в рамках стратегічного партнерства, в якому засвідчено необхідність перезавантаження українсько-американських відносин у частині не лише фінансування подальшого озброєння, а й передусім доктринальної синхронізації і розуміння сутності стратегічного партнерства, його форм та методів, стратегічної корисності для обох країн, глибшого вивчення інтересів та цінностей та його практичного наповнення. Акцентовано на необхідності уникнення підбору ілюстративного матеріалу до наперед заготовлених аргументів, натомість надавати перевагу справді науковим дослідженням із наперед визначеною методологією.

Важливе місце посідають академічні обміни, але не в однобічному порядку, коли українці виступають в ролі слухняних студентів та слухачів, яких американські колеги зверхньо повчають, а рівноцінні та рівноправні обміни, адже нам є чим і ким пишатись. У нас є реальний практичний досвід війни проти Росії. Пізнання української геостратегічної та військової думки має відбуватися через опанування першоджерел, тобто матеріалів українських розвідок, підготовлених українськими авторами українською мовою та дослідниками, недержавними аналітичними організаціями.

Україна має скористатися новим вікном можливостей щодо інтеграції до європейського геостратегічного простору та реалізації власної європейської цивілізаційної ідентичності в ньому.

ЗПС України щодо європейського простору має базуватись на правах цивілізаційного суб'єкта, здатного до ефективного й інноваційного розвитку, застосування сили для гарантування миру та безпеки на європейському континенті. Формування мультиполярного світу зумовлює посилення ролі Європейських країн та їхніх армій у відстоюванні європейських і цінностей західної цивілізації на всіх континентах планети.

У рамках реалізації ЗПС України на європейському напрямі формується також наукове завдання щодо створення сприятливого середовища для ветеранів, інтелігентів, що критично й гуманістично мислять, і які назагал зможуть сформувати стратегічну меритократію, що матиме щеплення проти романтизму та популізму. Основу цієї меритократії мають складати: досвідчені вчені та відомі публіцисти, моральні авторитети, гідні священники, митці, на противагу урізноманітненим маніпуляторам суспільною свідомістю.

Незалежна і вільна держава щодня відтворює та масштабує волю та свободу. Саму тому вона завжди виступатиме перманентною загрозою авторитарним режимам. Як для України, так і для КГП, актуальними є не лише спільні питання збереження державності і суверенітету щодо всієї території в рамках визнаних міжнародним правом кордонів, а також і щодо відцентрування від нав'язування тих відносин, які не становлять інтересу для кожної окремо узятої країни Глобального Півдня.

Зі свого боку, Україна має значний і найсучасніший досвід участі у воєнних діях, відсічі збройної агресії, вжиття асиметричних заходів, з-поміж іншого, і здійснення комплексу заходів щодо державної політики стратегічних комунікацій. У нашій державі створено перші в світі Сили безпілотних систем. Це той досвід, який може бути корисним для КГП, причому безпілотні апарати можуть використовуватися не лише у військових, а й у цивільних цілях, зокрема сільському господарстві, що загалом може розглядатися елементом забезпечення продовольчої безпеки.

Геостратегія виграшу України передбачає увиразнення суб'єктності, державницьке буття, власну безпекову політику, яка спрямує у небуття російську

державність. Геостратегія виграшу України передбачає: відповідальність за перемогу передусім з боку сильної України; дії України; стратегічне позиціонування України як переможця; спричинення програшу РФ, тим самим завершення споконвічного екзистенційного протистояння і руйнування першопричин порушення міжнародного миру та безпеки, міжнародної стабільності; перетворення на сильну державу із самостійною геостратегічною візією в будові нової європейської цивілізаційної ідентичності; перетворення на прогнозованого, сильного стратегічного партнера в питаннях зовнішньої політики, безпеки у широкому розумінні, геоекономіці.

РОЗДІЛ 4
ПОЛІТИЧНА МОДЕЛЬ ГЕОСТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

4.1 Геоекономіка як інструмент геостратегії сучасної України

Якщо розглядати геостратегію як цілісну та адаптивну конгломератну макросистему [473], що містить увесь функціонал стратегічної державної політики, то згідно із викладеним [662], до розподілу всіх функцій:

1) формуються найбільш важливі сфери життєдіяльності;

2) відповідно до цих сфер утворюються окремі центральні органи виконавчої влади, на які покладається обов'язок забезпечувати досягнення визначеного функціоналу через реалізацію відповідних секторальних стратегій як політико-безпекової практики в рамках відповідних „стратегій" як актів стратегічної правотворчості;

3) усі секторальні стратегії як види політико-безпекової практики в окремих сферах життєдіяльності є пов'язаними між собою системними зв'язками у контексті реалізації геостратегії;

4) стратегії як акти стратегічної правотворчості мають формуватися лише на підставі загальної геостратегії, яка визначає засади розвитку усієї політичної системи;

5) базовим принципом, який має бути покладений в основу системи НПА, що регулюють суспільні відносини у сфері геостратегії, є ієрархічність, на підставі чого формується відповідна ієрархічна система НПА.

Автор роботи провів дослідження щодо формування математичної моделі будови секторально-організаційних структур, результати якого лягли в основу сформульованих авторських висновків [463, с. 626—653], що математичні методи економічного моделювання можуть відображати еталонний підхід до формування інституційно-організаційних структур у різних сферах державної політики.

Зростання ролі генеративного штучного інтелекту, цифровізація міжнародних відносин, використання роботів-андроїдів та гуманоїдів у формуванні ВВП,

кліматичні зміни, впровадження засад інклюзивного капіталізму та трансгуманізму — невід'ємні тенденції сучасного розвитку глобальних соціальних систем, які вивчаються у рамках неоекономіки. Отже, важливим і потрібним є визначення засад геоекономіки як інструмента сучасної геостратегії України.

Важливість аналізу еволюції поняття „геоекономіка" зумовлена її природною трансформативністю, здатністю змінювати форми прояву залежно від геоекономічного ландшафту, геостратегічних пріоритетів і рівня реалізації стратегічних цілей, що було досліджено в рамках аналізу детермінації геостратегії геоекономікою, а також складанням авторської матриці підходів до визначення поняття геоекономіки [463, с. 653—664].

У дисертації для унаочнення проявів геоекономіки, використовуючи методи кейс-стаді, нижче буде проілюстровано її конкретні прояви на прикладі окремих найбільш впливових країн: КНР, США та РФ. Найяскравіший приклад використання геоекономіки як рушія та підвалини до встановлення світового панування є політика і стратегія сучасного Китаю, зокрема, політичне керівництво п'ятого покоління на чолі із Сі Цзіньпіном. Саме за часів його правління Китай почав застосовувати економічні інструменти для досягнення власних геостратегічних амбіцій, впливу на світову спільноту та м'яке нав'язування використання спочатку власних технологічних пристроїв, а потім — мережами, та послуговування ними. Китай дедалі більше узалежнює інші держави від власних товарів та послуг і фактично суттєво впливає на контроль та рівень формування окремих компонентів структури ВВП.

Китай — чітко, системно та поступово, але головне невідворотно, рухається до світового панування завдяки досягненням в області не тільки штучного інтелекту, але й машинного навчання і різноманітних кіберможливостей, які використовуються для встановлення контролю не лише над економічним потенціалом іноземних країн. На думку голови підрозділу Пентагону з розробки військового програмного забезпечення Ніколас Чайлан (Nicolas Chaillan), порівняно з тим прогресом, якого досягла КНР, кіберзахист у низці державних відомств США перебуває „на рівні дитячих садків" [663]. Тож геоекономіка тісно переплетена із реалізацією

проактивної кібербезпекової політики, яка фактично виступає суттєвим сучасним інструментарієм збереження інфраструктурного потенціалу.

У моїй монографії, підготовленій у 2021 році (вийшла друком у 2022-му) було достовірно спрогнозовано, що у 2022 році у світі суттєво підвищиться рівень соціальної та міждержавної напруженості через закриття багатьох промислових підприємств, передусім це стосується автомобілебудування [367, с. 86]. Ця обставина зумовлена тим, що Пекін суттєво скоротив експортні квоти на певні природні копалини на 40 % ще в 2010 році, пояснивши це необхідністю забезпечення „екологічної безпеки", незважаючи на неодноразові позови до СОТ. Напруженість і торговельні війни США та Китаю здебільшого є наслідком сильної залежності високотехнологічного виробництва США від постачання рідкоземельних елементів з Китаю [664].

Активізація КНР щодо мілітаризації власної зовнішньої політики, постійні термінізації щодо силового приєднання Тайваню (без сковування себе обов'язком щодо незастосування сили) є наслідком усвідомлення повної залежності інших країн світу від КНР в аспекті передусім високотехнологічного виробництва і виробництва надсучасних озброєнь. Тобто унаочнюється чітка реалізації геоекономічної парадигми в контексті просування геостратегічних цілей КНР. Отже, геоекономіка є важливим інструментом геостратегії сучасної КНР, яка прагне стати одним зі світових центрів сили.

Реалізація геоекономічної стратегії КНР п'ятим поколінням керівництва уможливлює висновувати, що після 2025 року навіть фізична здатність до будови нових видів озброєнь іншими країнами стає примарною та сумнівною, оскільки РЗМ виступають стратегічною сировиною для їхнього виробництва.

Ба більше, Китай прагне використовувати геоекономічний інструментарій для розв'язання своїх політичних проблем, зокрема неодноразово скорочував імпорт автомобілів з Японії або припиняв експорт китайських рідкоземельних елементів до неї, намагаючись послабити рішучість Токіо щодо території та суверенітету в Східно-Китайському морі. Ще одним прикладом виступає надання допомоги Африці, за яку Китай винагороджує ті країни, які голосують за нього в ООН.

Можна пригадати і факт відкликання підпису України під документом, в якому засуджувалися катування уйгурів у Китаї. Підступність Китаю у використанні прогалин та помилок, принципів і структури можливостей неоліберальної глобалізації достатньо ґрунтовно досліджена у праці [665], в якій чітко проілюстровано еволюцію глобального економічного піднесення Китаю. Тому завданням є не стільки констатувати в принципі очевидні речі, а сформувати вектори того, як Україна це може використати для реалізації власних стратегічних національних інтересів.

У цьому аспекті в нашої держави формуються достатні передумови для правильного використання такої ситуації на свою користь, через залучення прямих іноземних інвестицій (у поєднанні із їхнім скринінгом відповідно до засад безпекоцентризму [666]) і розміщення високотехнологічного виробництва на своїй території із подальшим формування як відповідної виробничої та промислової бази, так і ринку високоінтелектуальних і технологічних послуг.

На цьому шляху, в рамках геостратегічного дискурсу і геостратегії загалом як політико-безпекової практики, уможливлюється правильне розуміння призначення геоекономіки та її ролі у будові соборної процвітаючої, сильної та економічно могутньої України.

Якщо зважати на факт посилення ролі держави в економіці Китаю, відродження державного капіталізму „з китайською специфікою”, збільшення кількості державних підприємств, поглинання державою приватних корпорацій (наприклад, поглинання у 2023 році AntGroup в КНР) [667], то доходимо висновку, що країна є класичним прикладом використання геоекономічного потенціалу в авангарді просування власної геостратегії. Глибока інтеграція глобальних торгових зв’язків спроби реалізувати проєкт „Один шлях — Один пояс”, контроль за допомогою кібершпигунства над фінансовими світовими ринками зробили геоекономіку суттєвим та могутнім інструментом реалізації геостратегічних інтересів КНР.

Із позицій геоекономіки та взагалі політичної логіки не зовсім зрозуміло, чому у відповідь на російську анексію українського Криму США та інші країни не направили війська для захисту української території, а натомість лише запровадили

санкції (як виявилося, малоефективні) проти Росії. Чим різнилася ситуація анексії Криму та окупація території на сході України між захопленням Іраком Кувейту, або Югославська війна, коли США, незважаючи на Статут НАТО, організували міжнародну коаліцію і здійснили збройний захист своїх партнерів?

Події ж 7 жовтня 2023 року, коли Хамас здійснили напад на Ізраїль, взагалі стали показовим в аспекті демонстрації сили США, і їхньої реальної здатності до миттєвої реакції на екзистенційні загрози стратегічним партнерам. Відповідь на це лежить у площині авторської подачі та інтерпретації геоекономіки: на момент вторгнення РФ до України, економічний інструментарій впливу на РФ був більш вигідним для США. Така сама ситуація залишається і спостерігається зараз — у 2025 році, коли продовжується варварська війна:

1) США отримують економічні вигоди від різноманітних санкцій проти Росії;

2) США та інші країни користуються замороженими активами РФ (станом на березень 2025 року — біля $ 300 млрд, навіть якщо брати 1 % річних з цієї суми, то лише відсотками виходить $ 3 млрд щорічно, тобто за три роки війни лише відсотками бенефіціари заморожених активів отримали не менше 9 мільярдів доларів США!);

3) США заміняють і витискають з європейського ринку енергоносіїв РФ і, фактично, разом із Катаром можуть стати головним постачальником енергоносіїв до Європи;

4) США забезпечили військовими контрактами на довгі роки власний ВПК з метою поповнення запасів зброї як європейських країн, які постачатимуть її до України, так і власних. А це — нові робочі місця, кредитування, страхування, податки в місцеві та федеральний бюджети;

5) кількість кредитів, які узяла Україна від США, також робить у стратегічній перспективі економічно привабливим отримання пролонгованих прибутків за кредитними відсотками та іншими преференціями, які Україна та її громадяни відчують на собі лише з роками після закінчення війни. Тож це питання

також має бути визначене в контексті розроблення „стратегії перемоги”, передусім її вартості для українського народу;

6) США під час війни РФ проти нашої держави (до 2025 року) перетворилися на найбільш могутню та потужну економіку світу.

США також очолили міжнародні зусилля щодо впливу на ядерну політику Ірану за допомогою санкцій. Наразі констатую, що перевага долара та домінування США в міжнародній фінансовій системі означають, що американські санкції мають значний потенціал для реального впливу.

„Подібно до того, як під час війни артилерія завойовує територію вогнем, яку потім може окупувати піхота, тут мета полягає в тому, щоб завоювати промисловість майбутнього шляхом досягнення технологічної переваги і домінування” [668].„Піхота” в аналогії Е. Люттвака, відповідає комерційному виробництву, яке також може підтримуватися державою через: 1) різні форми субсидій; 2) пропозицію позики за процентними ставками, нижчими від ринкових.

А отже, геоекономіка формує такі умови, за яких іноземці зазвичай сплачують нижчі відсотки, ніж місцеві позичальники, чиї податки власне й оплачують поступки, які отримують іноземці. Однак для балансу фінансової системи держава для місцевих виробників може робити поступки у вигляді пільгових кредитів, формування спеціальних податкових режимів (в Україні, наприклад, Програма від Уряду: 5-7-9). Водночас під час реалізації геоекономічного процесу можуть виникати ситуації, які не були обумовлені заздалегідь, однак детермінація та виробничі цикли економічних процесів не можуть бути змінені, через що початково привабливі умови з часом можуть бути змінені, але вихід із геоекономічного процесу є набагато складнішим, ніж вхід.

Ще одним геоекономічним інструментом впливу виступає скринінг прямих іноземних інвестицій, за допомогою якого і під „приводом” якого можна регулювати вхід „бажаних” і не пускати вхід „не бажаних” інвестицій.

Одним із проявів геоекономіки виступає геоекономічна конкуренція. З іншого боку, геоекономічна конкуренція, одним із проявів якої виступає торговельна війна

США ти Китаю, санкційна війна режиму Трампа, оголошена в 2025 році окрім КНР, Канаді, Мексиці, ЄС, загострила чимало питань, передусім теоретичного характеру:

- наслідки цієї війни виходять за межі цих двох країн і впливають на інші держави і регіони;
- водночас ці наслідки перебувають у рамках нової геопросторової формації: геоекономічному ландшафті;
- хто є геоекономічним актором і яка його відмінність від суб'єкта міжнародних економічних відносин;
- чи є держави єдино можливими суб'єктами, здатними акумулювати стратегічний потенціал і стратегічну могутність держави та усього суспільства (whole society) з метою реалізації геостратегії;
- чи можуть транснаціональні корпорації конкурувати у цьому питанні на рівні з державою / групами держав, накопичивши такі можливості.

На необхідність теоретичного та емпіричного вивчення цих питань звертають увагу й іноземні дослідники [669]. Ще одним актором, який активно застосовує геоекономіку як арсенал геостратегії виступає Росія, використовуючи свій енергетичний потенціал для досягнення стратегічних цілей. У 2008 році вона на тлі політичних суперечок перекрила посеред зими газогони до деяких частин Європи. Кремль надає величезну фінансову підтримку анексованому Криму. Через війну РФ опинилася перед міжнародною ізоляцією, тому геоекономічні вектори суттєво змінюються. РФ починає конкурувати з Іраном на світових ринках нафти та газу, зокрема на продажі нафти КНР, водночас активно співробітничає у сфері купівлі дронів-камікадзе, а також безпілотних літальних апаратів.

Цікавим геоекономічним наслідком стратегічної невиваженості РФ є те, що нині вона розділяє перше і друге місце із Північною Кореєю в плані економічної залежності від Китаю. Як було показано вище, оскільки геоекономічний інструментарій детермінований геостратегією, то економічна залежність від Китаю означає фактичну політичну залежність і подальшу десуверенізацію Росії. Зокрема,

саме цим можна пояснити стратегічну невизначеність Китаю щодо війни РФ проти України.

Незасудження Росії принесло КНР такі вигоди та користь: 1) дало змогу залишитися надійним партнером у плані закупівлі енергоносіїв за пільговими і дуже низькими цінами; 2) привело до значної інфільтрації юаня у міждержавні розрахунки, зміцнюючи його потенціал як міжнародної валюти; 3) створило умови узалежнення РФ від економічної системи Китаю. Відсутність прямої підтримки Росії: створило умови, за яких торговельна війна США та Китаю поки не перейшла на новий рівень, а Китай (його підприємства, організації, бізнес) не потрапив під системні санкції.

Отже, сучасна геоекономіка РФ виступає інструментом встановлення монопольної геоекономічної залежності та імперативної геоекономічної десуверенізації. Залежність економічного розвитку РФ від економічних потреб Китаю та його здатностей подолати ковід і проблеми на фондовому ринку уможливлює висновок про природну інтеграцію економічних систем, не виключено що і шляхом часткового поглинання окремих сфер економіки, інфраструктури з подальшим просторовим експансіонізмом. Практичним висновком із викладеного вище щодо реалізації геоекономіки в рамках геостратегії означеними трьома країнами є формування авторського переліку провідних геоекономічних інструментів, що виступає елементом наукової новизни.

До визначальних геоекономічних інструментів реалізації геостратегії на цьому етапі розвитку соціально-економічної формації з урахуванням синтезу політико-економічної теорії й аналізу геоекономічної практики можна віднести такі: стратегічна політика щодо інтеграції до глобальної економіки з вигодою для власних стратегічних національних інтересів; торгова політика; глобальні ланцюжки створення вартості; ланцюги поставок; інвестиційна політика, також і державна; економічні та фінансові санкції; енергетичне ембарго [670]; фінансова та монетарна політика; контроль над об’єктами стратегічної, зокрема, фінансової інфраструктури; контроль над природними ресурсами (корисними копалинами, РЗМ) з метою контролю політики іншої держави; енергетика та сировина; різноманітна допомога; діяльність транснаціональних еліт, сіті, форумів, агентів впливу, лобістських

структур, їхня інфільтрація в органи державного управління країн, економічний потенціал яких становить геоекономічний інтерес;

- інтернаціоналізація власної грошової одиниці;
- упровадження блокчейн-технологій в економіку;
- упровадження генеративного штучного інтелекту та роботів-гуманоїдів;
- упровадження національної цифрової валюти;
- кібернетичні засоби.

На думку Р. Д. Блеквілла і Дж. Гарріс, коли одні функціонують так само, як і в минулому (допомога), інші є новими (кібер) або працюють в іншому середовищі (енергетика) [671]. 24 лютого 2022 року стало початком, з одного боку, практичної реалізації геостратегії України, а з іншого — європейського цивілізаційного зламу, передусім щодо загальнолюдських цінностей та економічної ціни і вартості політичних процесів. Війна трансформує українську націю, однак важливо, щоб трансформувалися система управління, державний апарат, політичне керівництво, політичні лідери сучасної міжнародної спільноти, стратегічні архітектори, через яких відбуються епохальні макроекономічні системні зміни в геостратегічному ландшафті.

На учених лежить відповідальність за те, яку модель економічної стратегії ми розробимо, яку модель неоекономіки в рамках геостратегії зможе реалізувати Україна. Адже від цього залежить і те, яке місце посідатиме наша держава: на авансцені та в авангарді світових економічних і геостратегічних змін, чи в концертному залі — в ролі споглядача й пасивного учасника і виконавця глобальних порядків денних, перезавантажень, рішень ВЕФ, ВООЗ та інших наднаціональних псевдоутворень, а також окремих держав, що визначатимуть орієнтири зовнішньої політики України тощо.

Неоекономіка визначається як зумовлена комплексною дією економічних чинників система об’єктів стратегічної інфраструктури та відповідна стратегічна державна політика, в рамках якої переважає не стільки цінність матеріальних об’єктів, скільки здатність надавати життєво необхідні послуги та реалізувати

відповідні функції. Актуальним є завдання щодо забезпечення геоекономічної безпеки [672].

Неоекономіка визначається як економіка знань, застосування новітніх інформаційних технологій, нових бізнес-процесів, упровадження централізованої національної криптовалюти, застосування трейд-ботів та штучного інтелекту. Тобто визначальним виступає підвищення ролі надання послуг разом зі зниженням ролі матеріальних активів.

Так, структура ВВП України в 2000—2020 роках дуже помітно змінювалася. Якщо в 2000 році на долю послуг припадало лише 29 %, то у 2020 році цей рівень збільшився до 70 %, майже як в Японії (71 %). Отже, Україна готова до активної участі у формуванні нового неоекономічного порядку, оскільки креативність і запровадження нових бізнес-процесів зможуть забезпечити її лідерство і конкурентоспроможність. Підтвердженням цьому є оголошення Урсули фон дер Ляєн у лютому 2024 року щодо залучення українських оборонних підприємств як складової європейської ОПК до виробництва сучасної зброї, а також рішення у березні 2025 року щодо формування оборонного бюджету у розмірі 805 млрд євро.

Головна особливість неоекономіки полягає у розвитку не лише інтелектуального капіталу, а й штучного інтелекту та метавсесвіту, в рамках яких суттєво розширюються класичні уявлення про фактори виробництва. Так, наприклад, Марк Цукерберг у 2022 році через невдалий розвиток проєкту метавсесвіту втратив понад 71 мільярд доларів США, що є найбільшою втратою статків серед усіх мільярдерів, чий фінансовий стан відстежує Bloomberg. Потужне падіння М. Цукерберга пояснюється лише ринковими факторами та змушує нас знову згадати перетворення його компанії на метавсесвіт [673]. Отже, формування як колосального прибутку, так і збитків не пов’язане із класичними факторами виробництва: 1) працею (цілеспрямована діяльність людей); 2) землею (природні ресурси); 3) капіталом (засоби виробництва). Сучасні автори досить часто четвертим фактором уважають підприємливість. Також з-поміж факторів виробництва виділяють науку, інформацію, людський капітал тощо.

Основним та ключовим виступає зміна у понятті „праця”. У рамках неоекономіки цей термін набуває нового забарвлення, адже має йтися про цілеспрямовану працю людей, роботів-гуманоїдів, ботів, генеративного штучного інтелекту, нейромереж.

Класичний фактор виробництва (праця лише людей) нині доповнюється у рамках доповненої реальності, метавсесвіту, а також функціонування трейд-ботів, здатних здійснювати до 200 операцій на секунду, і працею штучного інтелекту. Так, у Гонконзі на посаді генерального директора NetDragon Websoft Holdings Ltd (розробник мобільних і онлайн-ігор). успішно працює віртуальний робот-гуманоїд Танг Ю зі штучним інтелектом. Він оптимізує потік процесів, підвищує якість робочих завдань та швидкість їх виконання. Також слугує концентратором даних у режимі реального часу й аналітичним інструментом для підтримки прийняття раціональних рішень у повсякденних операціях, уможливлюючи створення ефективнішої системи управління ризиками [674]. Як бачимо, роботи також зможуть працювати і брати участь у прирості капіталу, надавати послуги.

Упровадження штучного інтелекту, трейд-ботів, блок-чейн, централізованої криптовалюти — ці чинники вже найближчим часом зможуть суттєво доповнити класичні економічні теорії, водночас формувати засади для неоекономіки. За умови самодостатності роботів неоекономіка меншою мірою залежатиме від простої логічної та прагматичної геостратегії, а почасти керуватися власними алгоритмами та критеріями економічної вигоди та користі.

Як висновок зауважу: одіозність та метаморфози геоекономічних суб’єктів, які прикриваються урізноманітненими різноґатунковими рішеннями під виглядом „стратегій”, наближають світ до сумних деструктивних і антигуманістичних рішень, позбавлених контексту реалізації стратегічних національних цінностей та інтересів і збереження національної ідентичності.

Подальше наслідування геополітики в геоекономіці призведе до фактичного повернення їй ролі та статусу до першого початкового рівня, про який було сказано вище при презентації еволюційної матриці підходів до розуміння поняття геоекономіки. Тобто геоекономіка знову перетвориться на служницю геополітики,

стане інструментом в руках ВЕФ, інших форумів та транснаціональних корпорацій, які розглядають світову спільноту і ноосферу власною системою управління, поза контекстом суверенної демократії, національної ідентичності, гуманізму та інших загальнолюдських цінностей, а головне — наперед існувати як конфліктна і конфронтаційна система.

За таких умов геоекономіку можуть спіткати такі ж наслідки, що й геополітику, і вона перетвориться із мистецтва управління геоекономічним ландшафтом на ремісництво й обслуговування геополітичних цілей суб'єктів міжнародних відносин: 1) замість інтеграції та конструктивної глобалізації відбудеться реваншизм геоісторичних суб'єктів, які за допомогою воєнної сили, а також інспірованим та інфільтрованим у систему державного управління економічним механізмам встановлюватимуть панування над економічним й інфраструктурним потенціалом країн; 2) замість впровадження неоекономіки та зростання ролі послуг у структурі ВВП, вона матиме інші форми: бандитизм та рейдерство, поглинання, варварство, геноцид, збагачення обраних, примусові заходи світового масштабу, детерміновані чи то кліматичними змінами, чи то хворобами, чи то продовольчою кризою, чи то водним й енергетичним обмеженням, декарбонізацією тощо. Сучасною спотвореною формою неоекономіки виступає деінфраструктуризація, коли задля реалізації геополітичної мети із поневолення тієї чи тієї соціальної системи навмисно та цілеспрямовано знищується інфраструктурний потенціал країни, унеможливлюється надання життєво важливих послуг та виконання життєво важливих функцій, тим самим підриваються інституційна спроможність держави щодо її збереження як цілісної та організованої політичної системи громадянського суспільства, покликаної реалізовувати та задовольняти найбільш важливі потреби громадян [367]; 3) поширюватимуться і масштабуватимуться геоісторичні маніпуляції спеціальних служб і конспірологічних структур, приправлені духом меркантилізму під приводом ідей „добра і гуманізму", демократії і прав людини [675].

Однією із суттєвих стратегій реалізації такої політики стала концепція стратегічної невизначеності, за якої проголошені та реальні цілі геоекономіки суттєво

різняться як за своєю природою, так і за результатами, які будуть отримані при її реалізації.

Відповідно до впровадженого та науково обґрунтованого нами геостратегічного дискурсу, стратегічна мета геоекономіки полягає у випереджувальному встановленні контролю над перспективними галузями майбутнього, з-поміж іншого, об'єктами стратегічної високотехнологічної та космічної інфраструктури, через досягнення технологічної переваги, використовуючи інструментарій геостратегії з урахуванням балансу принципів зростання безпекоцентризму стратегізації економічної політики та економізації стратегічної політики.

Запропонована еволюційна матриця підходів до розуміння геоекономіки зумовила теоретичне обґрунтування тези про наступність неоліберальної глобалізації і розпад відносної гегемонійної стабільності як наслідок формування стратегічної нестабільності, в якій ефективне використання інструментарію геоекономіки виступатиме індикатором здатності до позитивного переходу від рівня прилаштування до стратегічної нестабільності (за якого зміни в геостратегічному ландшафті можуть мати незворотний характер) до зростаючої рівноваги та стратегічних трансформацій (коли обставини залишатимуться у фарватері системи управління стратегічних архітекторів).

Перспективним є дослідження питань стратегічної автономії, актуальність яких унаочнюється на тлі зростання економічної могутності Китаю і зміцнення влади п'ятого покоління всередині держави, концентрація промисловості у державній власності, а також мілітаризація міжнародних відносин, у поєднанні зі зростанням політичної турбулентності в США і, зрештою, послаблення її традиційної лідерської ролі (global leadership), що сприяло децентралізації та нестабільності геоекономічного розвитку світової фінансової системи. Концепція стратегічної автономії має інтерпретуватися як провідний принцип регіонального розвитку блоків держав, які разом підсилюють свій синергетичний потенціал впливу на глобалізаційні процеси і реалізацію власних стратегічних національних інтересів.

У рамках геоекономіки концепція стратегічної автономії може виступати додатковим інструментом ефективної діяльності регіональних суб'єктів міжнародних економічних відносин як повноправних та самодостатніх геоекономічних суб'єктів.

Логіка стратегічного вибору включає питання не лише мілітарного, безпекового, кібернетичного та іншого характеру, а й передусім геоекономічного. Тому важливим у рамках усвідомлення сутності геоекономіки є з'ясування її причин та умов, інших детермінант, ключових суб'єктів і наслідків у контексті реалізації геостратегії сучасної України в умовах перманентної мінливості глобального економічного порядку.

Геостратегічний дискурс уможливлює позбавити тактичного характеру трансформації у сфері макроекономіки, в рамках яких внаслідок реалізації реактивних політик, зосібна, економічних, відбувається маневрування між загрозами та ресурсним потенціалом щодо захисту від них. Мета таких тактик лежить у площині застереження наявних переваг і привілеїв, збереження певного статусу, без кардинальних якісних структурних макроекономічних змін. Геостратегія наповнює стратегічним змістом геоекономіку. Завершальним етапом цього дослідження, його науковим результатом виступає презентація еталонної багатокритеріальної моделі геостратегії, яку подано через такі три блоки: геостратегія як теорія; геостратегія як політико-безпекова практика; секторальні стратегії як правовий інструмент реалізації геостратегії.

4.2 Модель геостратегії України

Важливим висновком пропонованого наукового дослідження виступає визначення ключових понять і категорій. Причому акцентую на тому, що здебільшого це авторські визначення ключових понять, які лягли в основу оригінального дослідження і стали результатом інтерпретації геостратегії як теорії і комплексної конгломератної системи знань. До основних компонентів теорії геостратегії належать: загальна теорія геостратегії (вивчає теоретичні засади геостратегії, концептосферу, геостратегічний дискурс, складові геостратегічного ландшафту,

методологію, функції, об’єкт та предмет, завдання, місце в системі політико-безпекових теорій); історія вчень про геостратегію (вивчення історичної спадщини істориків, політологів, соціологів, філософів, безпековців, стратіархів щодо творення геостратегії України); теорія політичних систем (досліджує проблеми утворення і функціонування суб’єктів геостратегії); теорія міжнародних відносин, предметом якої є система міжнародних відносин, проблематика війн і конфліктів будь-якої інтенсивності, включаючи гібридні війни, геостратегічна тематика; теорія стратегічного управління (прийняття стратегічних рішень, стратегічна культура) і стратегічні комунікації (формування засад державної політики стратегічних комунікацій як необхідної умови реалізації геостратегії); безпекознавство в частині вироблення політико-безпекових стратегій; політичні та безпекові стратегії (історія формування політичних стратегій, особливості політико-безпекових стратегій в умовах нестаціонарності, людиноцентристські стратегії в умовах упровадження генеративного штучного інтелекту).

Здійснений аналіз актів стратегічної правотворчості за 2021—2023 роки, де мультиплікандом виступала лексема „стратегічний”, уможливив виділити відповідні поняття, які становлять категорійно-понятійну систему теорії геостратегії, з подальшим їхнім групуванням до таких кластерів:

- стратегічна: автономність, безпека, відкритість, концепція, мобільність, перспектива, політика, роль, сфера, ціль;
- стратегічний: аналіз, діалог, курс, менеджмент, наратив, національний пріоритет, план, плацдарм, рівень;
- стратегічні: види сировини, відносини пріоритетного характеру, галузі економіки, промисловості; документи, комунікації, корисні копалини, наміри, настанови, об’єкти державного значення, обмеження, партнери, питання розвитку;
- стратегічне: бачення, значення, мислення, партнерство, планування, протистояння, розгортання;
- стратегічно: важливі установи, виважена діяльність, помилкове рішення.

Загальна кількість лексем — сорок дві. Доцільно зауважити, що виділено саме ті поняття, які вживаються у цих актах, натомість не всі з них мають визначення, що ускладнює коректну реалізацію політики й ефективне функціонування політичних інститутів.

Водночас здійснений аналіз словникових понять, що містяться у базі термінів ВРУ, уможливив виділити за аналогічним критерієм 52 поняття, які мають визначення. Подані кластери понять уможливлюють чітку констатацію: означені поняття не становлять категорійно-понятійної системи геостратегії, не описують її, відповідні їй дискурси, стратегічні національні інтереси, стратегічний ландшафт. Атрибутивний компонент „стратегічний" вживається почасти без належного визначення, з-поміж іншого, із порушенням семантичної валентності, контекстуально не завжди відповідає змісту.

Отже, відповідно до предмета дослідження, з урахуванням авторського бачення, ці й інші поняття, що становлять категорійно-понятійну систему теорії геостратегії, будуть скомпоновані згідно з видами геостратегічного дискурсу. При описі моделі системних дискурсів геостратегії до кожного виду подано перелік категорій, якими вона описується. У такий спосіб як утворено гіперзв'язки між термінологією зсередини виділеного кластера, так і сформовано категорійно-понятійні ряди, які складають категорійно-понятійну систему дослідження, що є елементом наукової новизни.

Наголошу і на тому, що усі визначення перелічених понять уміщені в окремому авторському виданні [168; 169; 172]. Одним із ключових понять теорії геостратегії виступає геостратегічний дискурс. Геостратегічний дискурс — 1) мисленнєво-мовленнєва діяльність стратіархів, сукупність цілеспрямованих мовленнєвих дій, які вони створюють згідно з конвенціональними і неконвенціональними правилами комунікативної поведінки у процесі формування та реалізації геостратегії; 2) логічно цілісна, опосередкована, соціально обумовлена одиниця комунікації, що передбачає врахування не тільки змісту геостратегії (секторальних стратегій), а й усіх чинників, що її породжують і зумовлюють особливості процесу спілкування (взаємовідносин співрозмовників, комунікативної ситуації, цілей висловлювань тощо).

Особливістю геостратегічного дискурсу є те, що він становить єдність тексту стратегії, комунікативної ситуації її оприлюднення та реалізації. Геостратегічний дискурс є простором формування стратегічних наративів, які не можуть бути вироблені поза контекстом національної геостратегії. Свобода і незалежність, соборність і процвітання України можливі за умови зникнення стратегічного протиборства неоєвразійства й атлантизму, тобто будови засад нового світового порядку в рамках геостратегічного дискурсу, поза контекстом геополітики.

Пропонується авторська модель системних дискурсів геостратегії — сформований образ геостратегії з метою вироблення цілісної картини її пізнання крізь виділення об'єднаних за змістом дискурсів:

1) стратегічний дискурс — у його рамках визначаються топологічні характеристики секторальних стратегій і геостратегії, вивчається стратегічний рівень явищ будь-якої природи. Описується такими поняттями: геостратегічний дискурс, стратіарх, стратегічна готовність, стратегічна політика, стратегічна архітектура, стратегічна дивергенція, стратегічна конвергенція, стратегічна інфраструктура, стратегічна фрагментація;

2) політологічний дискурс — подається структурно-факторна модель політичних інститутів, що формують і реалізують геостратегію. Описується такими поняттями: стратегічна автономія, стратегічна меритократія, стратегічне управління, стратегічні комунікації, стратегічні національні інтереси, стратегічні пріоритети, стратегічний нейтралітет;

3) праксеологічно-безпековий дискурс — визначаються засади політико-безпекової практики, презентуються організаційно-функціональні моделі структури системи суб'єктів забезпечення безпеки. Описується таким поняттями: стратегічна безпека, стратегічна нестабільність, стратегічне моделювання, стратегічне планування, стратегічне прогнозування, стратегічне позиціонування, стратегічне убезпечення;

4) правовий дискурс — з позицій правничої герменевтики та стратегічної правотворчості аналізуються засади розроблення національної геостратегії, секторальних стратегій, визначається їхня ієрархія у системі нормативно-правових

актів, що регулюють суспільні відносини у сфері геостратегії. Описується такими поняттями: стратегічна правотворчість, стратегічна правова політика, стратегічні правові акти, стратегічні правові норми, стратегічні документи;

5) онтологічний дискурс — визначаються онтологічне значення та стратегічна цінність збереження і подальшого творення стратегічного потенціалу, синергетичного розвитку інституційної спроможності та потенціалу інститутів громадянського суспільства, зокрема, через механізми державно-приватного партнерства. Описується такими поняттями: стратегічна рівновага, стратегічна стабільність, стратегічна стійкість;

6) гносеологічний дискурс — визначаються засади розвитку теорії геостратегії, її місця у системі політологічного та націобезпекознавчого знання. Описується такими поняттями: дискурсивний аналіз, наративний аналіз, стратегічний рівень мислення, стратегічний аналіз, стратегічні сценарії, сценарний підхід;

7) аксіологічний дискурс — встановлюється цінність геостратегії як концептуального інструмента будови і стратегічного творення України за умови впливу чинників різного характеру та походження. Описується такими поняттями: стратегічна цінність, стратегічний наратив, стратегічний контент;

8) феноменологічний дискурс — встановлюється сутність та призначення, прояви у дійсності сучасних геостратегій в епоху нестаціонарності. Описується такими поняттями: стратегічна ясність, стратегічна невизначеність, стратегічний наратив, стратегічний контекст;

9) телеологічний дискурс — встановлюються критерії визначення стратегічної мети, стратегічних пріоритетів. Описується такими поняттями: стратегічна мета, стратегічна перспектива, стратегічний план;

10) мілітарний дискурс — визначаються сутність та призначення війн у творенні геостратегії різними країнами, впровадження сили як елемента міжнародних відносин. Описується такими поняттями: стратегічна поразка, стратегічна помилка, стратегічний наступ;

11) космологічний дискурс — виходячи із космологічного вчення, фізичний вакуум створює космічну антигравітацію, яка керує динамікою космологічного

розширення у сучасну епоху. Через це космологічне розширення прискорюється, а чотиривимірний простір-час Всесвіту стає статичним. Відповідно до цього, якщо раніше відхід від балансу був непритаманним різноманітним стратегіям як політико-безпековим практикам, він сприймався як збій в алгоритмі соціального управління, і відповідно навіть не порушувалося питання у постановочному плані щодо розгляду змісту та походження темної матерії, природи нестаціонарності й окремих її проявів (дестабілізація, злочинність, кліматичні зміни, голод, епідемії, війни тощо), то нині завдання стратіархів полягає у передбаченні і прогнозуванні настання як можливих, так і, на перший лінійний погляд, неможливих подій із урахуванням космологічної теорії — збільшення непрогнозованого впливу темної матерії та нестаціонарності на біоістоти. Описується такими поняттями: темна матерія, хаос, стаціонарність, простір;

12) наративний дискурс — визначаються засади формування і впровадження в усіх елементи політичної системи стратегічних наративів, їхнє синхронне застосування та консенсуальне розуміння і чітка реалізація. Описується такими поняттями: стратегічний наратив, гранд-наратив, стратегічний контекст.

Реалізація геостратегічного дискурсу уможливлюється через свідому цілеспрямовану діяльність стратегічних архітекторів, концептуаторів, на яких неодноразово зверталася увага в дослідженні. Для їх коректного позначення, з урахуванням формування українськомовної лексики, запропоновано увести до обігу у політологічній науці нове поняття — стратіарх.

Стратіархи втілюють концепції стратегічної ясності та стратегічної невизначеності з метою досягнення стратегічних цілей держави як дороговказів стратегічної політики. Зміст означених концепцій досліджено в дисертації. Базовим поняттям роботи є дефініція „геостратегія”. Отже, з урахуванням викладеного в дисертації, результат авторського дослідження становить презентація його визначення зазначеного поняття. Такий підхід дисонує із узвичаєним, адже, на відміну від такого консервативного підходу, коли визначення поняття дається на початку роботи, я пропоную інший: формулювання поняття, чіткої дефініції є

підсумком наукового дослідження, його органічним, зрозумілим і концептуальним результатом.

Геостратегія — теорія і практика просторової реалізації стратегічних національних інтересів на базі стратегічних національних цінностей у всіх вимірах; 2) макросистема формування та реалізації секторальних стратегій відповідно до необхідності реалізації стратегічних національних інтересів у найбільш важливих сферах життєдіяльності. Геостратегія виступає конкретним інтелектуальним концептуальним простором та практичним інструментом формування засадничих змін державної нації причому на конкретно-історичному етапі розвитку саме інструментом par excellence для формування гуманістичної цивілізації. На відміну від цивілізації нескінченного еволюційного розвитку, гуманістична спрямована на пошук балансу інтересів, щастя, стійкість.

У рамках саме геостратегії виписуються і реалізуються біологічні та націотворчі сили нації, викарбовується державотворчість, мораль і стратегічна культура як одне з життєдайних першоджерел національної потуги. Геостратегія як політико-безпекова практика вписує у себе мілітарні парадигми войовничості, але вони не є первинними, домінантними і ними послуговуються не заради реалізації будь-яких інтересів за будь-яку ціну, а саме як іманентним чинником боронення власних корінних, стратегічних інтересів не лише комунікаційними та дипломатичними засобами. Основними цілями геостратегії як політико-безпекової практики виступають:

1) збереження державницької ідеології засобами стратегічних комунікацій і стратегічної правотворчості на базі стратегічної культури і стратегічного мислення (включає заповіт, традиції, покликання);

2) формування умов для гарантованого розвитку державної нації на ґрунті української національної свідомості та національної ідентичності, національної мети і національного ідеалу, що є справою духовною і спіритуальною, а також вимовним увиразненням сили української нації, яка своє покликання базує на безпосередньому відчутті благословенства, що спочиває на українській національній індивідуальності та закладеній у ній адаптивності та динаміки;

3) творення суб'єктності України ствердження її європейського цивілізаційного виміру.

Із застосуванням культурологічного підходу геостратегію можна визначити як каскадний системний концептуально-інтелектуальний і силовий інструмент творення національної ідентичності в рамках стратегічних пріоритетів, за допомогою якого плакати ми будемо лише від щастя та радості, терпіти не будемо жодної образи і натяків на позбавлення незалежності або переписування історії, а милість будемо проявляти лише до тих, хто поважно та гідно ставиться до нашої історії та до нас, поважає українські стратегічні національні інтереси. Оскільки ми є нащадками великого роду, то майбуття наше як усвідомленої, історичної, національно ідентичної нації можливе за умови не лише розроблення, а й передовсім реалізації власної геостратегії, поза контекстом будь-яких обмежень і впливу зовнішніх (інфільтрованих у середину) сил й індоктринованих наративів.

Геостратегія утворює умови та засади для розроблення технологій з реалізації національних і стратегічних пріоритетів, протидії потенційним і реальним загрозам та небезпекам будь-якого характеру в усіх видах просторів і вимірів, включаючи космос та кіберпростір, а також біологічний простір у стратегічній перспективі. Геостратегія становить могутнє підґрунтя для нового підходу творення власної story (це наратив, це оповідь країни про себе, це своя історія і своя культура, викладена для загального популярного вжитку), причому як для своїх співгромадян, так і для світу загалом. У цьому аспекті, інтерпретуючи О. Забужко [676], геостратегія виступає світоглядним джерелом війни за знання, за медіа, за вибудовування певної мережі тих, хто знає, нетворку притомних, за вибудовуванням горизонтальної схеми тих, хто усвідомлює теперішню роль України на світовій арені.

Інтерпретуючи Л. Костенко [677], геостратегію можна трактувати як головне дзеркало, яке прискорить процес її опритомнення, повноцінного входження до світового співтовариства як сильної та ефективної держави — України — із визначеною і самоусвідомленою самоідентичністю, сформованою інтелектуальною елітою та стратіархами суспільства, здатною формувати дороговкази майбуття, розширювати горизонти розвою соціальної системи та національного генотипу в

умовах перманентних трансформацій і зміни глобальних сил. Збагнувши самотність на власній землі, маємо стати активним суб'єктом будови нової архітектури світового порядку, вибороти врешті-решт право української нації на впорядкування власного життя за законами своєї нації, сформованим багатотисячолітньою історією та управлінням ним.

Відповідно висновуємо, що геостратегія сучасної України — Конституційний геостратегікон, найважливіша засада системного стійкого її розвитку, процес концептуального досягнення стратегічного балансу. До базових постулатів геостратегії сучасної України належать такі:

1) стратегії мають слугувати конкретній соціальній системі, а не соціальні системи мають вписуватися у геополітичні концепції, засновані на бінарній конфліктологічній парадигмі;

2) вектор стратегій має бути спрямований на досягнення стратегічного балансу та паритету за допомогою кооперації, на противагу геополітиці, де ключовими є експлуатація, домінування, протиборство, лідерство і панування;

3) місія геостратегії — формування збалансованих відносин солідарності, на противагу геополітиці, змістом відносин якої виступають антагонізми;

4) мета секторальних стратегій — формування людського блага і щастя через реалізацію стратегічних національних інтересів у різних сферах життєдіяльності, попередження людських жертв і страждань, що є притаманним геополітиці;

5) стратегії спрямовані на збалансоване раціональне та розумне споживання, що слугує здоров'ю і підвищенню добробуту людини, на противагу геополітиці, в рамках якої пропагується бездумне споживання будь-якою ціною, і перманентна експансія „геополітичного простору" як живого організму і, як наслідок, максимізація споживання ресурсів (на жаль, і невідновлювальних) та інших благ за рахунок інших і попри інтереси інших;

6) геостратегія Української соборної самостійної і незалежної держави є складовою стратегії розвитку людства, вона формує шлях включеності України до світового геостратегічного дискурсу формування суспільства щастя, достатніх благ і розумного достатку.

Геостратегія сучасної України формується у складних умовах не лише зовнішнього, а й внутрішнього впливу, яке описується поняттям „внутрішній політичний ландшафт”. До основних чинників, які описують сучасний внутрішній політичний ландшафт, що впливає на формування та реалізацію геостратегії сучасної України, належать:

1) десакралізація влади та інституційної спроможності держави;

2) деінтелектуалізація політичних та владних еліт;

3) дестратегізація і деконцептуалізація політичного мислення владних еліт;

4) імперативна бюрократія через демонізацію меритократії, з-поміж іншого, за допомогою механізмів люстрації, яка є свідомим цілеспрямованим протиправним знищенням професійного державного апарату держави;

5) медійна та мережева експертократія;

6) кратофілія олігархату, яка призвела до кримінократії;

7) тотальна політична корумпізація;

8) ескалація трансгуманізації і мілітарного геостратегічного дискурсу;

9) кіберглобалізація, яка формує технократичний світ із активним генеративним штучним інтелектом, що саморозвивається.

Ключовими завданнями геостратегії сучасної України виступають:

1) повернення українському народу його справжньої історії, мови, культури, історичної пам’яті, врешті-решт національного генотипу. Адже все це віками нищила імперія як визначальні чинники національної ідентичності. Потрібно інтегрувати до єдиної національної проєкції індивідуальні зусилля етично зорієнтованих інтелігентів, перетворивши їх прицільно ушляхетнені поодинокі з’яви на суто національну геостратегію сучасної України.

2) деконструкція стереотипів, знешкодження їхнього потенційно руйнівного заряду, поєднані із твореннням, пильнуванням і збереженням спадкоємності політичної і культурної традиції, генеруванням, експортом та експансією українського культурного простору;

3) сучасна геостратегія має виступати наче красномовним колесом історії, субстанцією справжності, своєрідною конституцією стратегічного наративу, в якій,

спираючись на багатовікову історію нашої нації, формуються справедливі образи нашої держави, її успішне поступове і прогнозоване майбутнє у незмінній аурі власної культури, мови, традицій віковічної спадщини, викладено етично-естетичну сутність, в основу якої покладено особисту свободу, що проросла з античної концепції індивіда, сформованої ще у давньогрецькому полісі.

Відповідно до сформульованих завдань, визначаю такі стратегічні пріоритети геостратегії сучасної України:

1) формування та розвиток необхідних і достатніх умов для розвитку партнерських відносин поза контекстом імперативного стратегічного партнерства, якщо воно не підкріплене реальними інструментами, засобами і фінансами, а також військовою та іншою реальною й дієвою допомогою, вигідною Україні;

2) сучасна геостратегія Україна має інтерпретуватися як самодостатня теоретична система та політико-правова і безпекова практика, в рамках яких мають бути вироблені засади для подальшого творення суверенної національної держави з відповідними сферами впливу в архітектурі міжнародних відносин, виходячи з нових реалій буття, мілітаризації міжнародних відносин, зменшення ролі та впливовості, обмеженої дієвості міжнародних інституцій і систем колективної безпеки, важливості врахування фактора сили та стратегічних комунікацій у міжнародних відносинах;

3) на тлі посилення рівня конфліктності між ключовими центрами сили США, КНР, РФ, глобальним Півднем, також і Туреччиною, Україні потрібно будувати прагматичні відносини з НАТО, ЄС, Шанхайською організацією співробітництва та іншими впливовими, зокрема, транснаціональними організаціями на засадах взаємовигідного партнерства, не допускаючи умов перетворення України на простір боротьби суперечностей, балансів і противаг стратегічних пріоритетів між різними державами та системами (центрами сили) на шкоду інтересам нашої країни, формуючи підґрунтя для поступового регіонального лідерства;

4) активне використання лобістських структур, зосібна наукове лобіювання стратегічної політики, потенціалу МЗС, діаспор, агентів впливу, а також розвідувального співтовариства для утвердження нової геостратегії України;

5) підсилення дієвості та впливовості участі України в міжнародних організаціях з чітким акцентом на відстоюванні власних стратегічних національних інтересів і потрапляння до країн шостого технологічного укладу;

6) взаємовигідна інтеграція військово-політичної інфраструктури НАТО із об'єктами стратегічної інфраструктури України в інтересах останньої. Системна модернізація стратегічної інфраструктури України може стати поштовхом для її інноваційно-інвестиційного розвитку і піднесення рівня соціально-економічного розвитку;

7) посилення науково-технологічного потенціалу з метою зменшення залежності від кон'юнктури на світовому ринку вуглеводнів, а також розвитку високотехнологічної конкурентоспроможної інфраструктури;

8) розвиток найновітніших інфраструктурних і логістичних систем у найбільш важливих сферах життєдіяльності з урахуванням скринінгу прямих іноземних інвестицій, посиленням конкурентної боротьби за трудові та сировинні ресурси, обмеження вільного доступу до сучасних промислових й інформаційних технологій;

9) розвиток розвідувальної інфраструктури з урахуванням тенденцій до формування нового світового порядку, трансгуманізму, тенденцій до монополізації контролю над системою світового управління, посилення конфліктності між сформованими центрами сили, США, КНР та Росією, глобальним Півднем та мусульманськими країнами на фоні боротьби регіональних гравців за лідерство (передусім Туреччина, Індія та Пакистан, Ізраїль, Саудівська Аравія), існування жевріючих вогнищ локальних регіональних конфліктів, а також поглиблення рівня кіберзагроз шляхом дестабілізації інформаційно-телекомунікаційних систем і встановлення контролю над інфраструктурним потенціалом країни, включаючи транспортні шляхи, канали комунікацій, економічну систему, біологічний та космічний простір, природні ресурси і контроль над їх розпорядженням;

10) органічна необхідність в осмисленні власної історії та віднаходженні європейської спорідненості;

11) позбавлення можливостей до реваншизму з боку олігархів, колаборантів, люстрованих осіб;

11) повсюдний розвиток української культури з метою окреслення та утвердження шляхетних обрисів її самобутності.

На підставі виділених стратегічних пріоритетів окреслю передумови формування еталонної моделі геостратегії сучасної України, до яких пропоную включити:

- опертя на перевірену часом спадщину та традицію творення української нації;
- збереження та примноження самобутності української нації, її сакрального ландшафту;
- збереження духовного й інтелектуального потенціалу, здоров'я кожного представника української нації, творення антропогенного ландшафту;
- точне визначення базових національних цінностей, на цій підставі — формування пріоритетних національних інтересів;
- моделювання системи пріоритетів з усіх напрямів розвитку суспільства, людини і держави;
- співвіднесення можливого і необхідного;
- чітке формулювання цілей як геостратегії, а так і стратегічної державної політики в найбільш важливих сферах життєдіяльності;
- убезпечення та примноження стратегічного потенціалу;
- творення ефективного стратегічного ландшафту.

Отже, на підставі викладеного, сформовано авторські максими геостратегії сучасної України. В України немає місця для компромісів з питань, що стосуються реалізації її геостратегії, стратегічних національних цінностей та національних інтересів. Не існує „незначних вторгнень" або „незначних агресій", „гібридного миру" або „гібридного вступу в НАТО" — є відсутність геостратегії та політичної волі щодо силової складової забезпечення її повномасштабної реалізації.

Отже, вкрай важливо зберігати саме логіку стратегічного мислення і розуміння цієї комплексної проблеми, яку пропонується інтерпретувати в базовому алгоритмі

(еталонна модель), розробленому внаслідок проведеного комплексного дослідження і яка подається вперше:

1) геостратегія сучасної України в її системному розумінні та тринітарному розумінні (теорія, практика, нормативний акт) вимірі має базуватися на стратегічних національних цінностях та інтересах, позитивних й успішних сталих традиціях державо-, націо-, безпеко- і правотворення, а також визначати стратегічну архітектуру, мати мотивацію до її розроблення та упровадження, відповідні ресурси і концептуальне забезпечення;

2) секторальні стратегії державної політики (стратагеми) як напрями політико-безпекової практики, що сформовані та реалізуються відповідно до найбільш важливих сфер життєдіяльності, виступають складовим елементом геостратегії;

3) ключовим інструментарієм реалізації стратегії державної політики виступає стратегічне управління, яке включає механізми стратегічного планування, прогнозування, передбачення та стратегічні комунікації на основі стратегічної культури;

4) стратегічне управління і секторальні стратегії у комплексі мають формувати необхідні й достатні умови для реалізації стратегічних національних цінностей та інтересів з урахуванням стратегічних національних пріоритетів;

5) для реалізації стратегічних національних інтересів у державі створюються спеціальні правові, безпекові, технічні, кібернетичні й інші комплексні режими стійкого функціонування системи об’єктів стратегічної інфраструктури;

6) секторальні стратегії як акти стратегічної правотворчості формують механізм правового забезпечення процесу реалізації стратагем і відбуваються за допомогою функціонування ієрархічної системи НПА, що регулюють суспільні відносини у сфері геостратегії, зокрема, через легітимацію стратегій як актів стратегічної правотворчості.

Розглянувши геостратегію як теорію і політико-безпекову практику, переходимо до аналізу геостратегії і секторальних стратегій як актів стратегічної правотворчості. Отже, дуалістична природа секторальних стратегій полягає у тому,

що вони становлять стратегічні напрями державної політики, яка реалізується у конкретній сфері життєдіяльності і є складовою частиною геостратегії; вони є відповідними актами стратегічної правотворчості, які легітимують діяльність, зміст якої розкрито в п. 1.

У пропонованій роботі неодноразово наголошувалося на тому, що геостратегія (як НПА) виступає ключовим і найвищим актом стратегічної правотворчості стосовно реалізації геостратегії як політико-безпекової практики. Спираючись на власний теоретичний, науковий та практичний досвід роботи в Комітетах ВРУ, з урахуванням викладеного вище, пропоную на розгляд таку ієрархічну модель НПА, що регулюють суспільні відносин у сфері геостратегії, у такому вигляді:

1) Конституція України;

2) Національна геостратегія України, затверджена законом;

3) Щорічні послання Президента України „Про внутрішнє та зовнішнє становище";

4) секторальні стратегії державної політики відповідно до найбільш важливих сфер життєдіяльності;

5) укази та розпорядження, директиви Президента України, рішення РНБОУ, уведені в дію Указом Президента України;

6) постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України;

7) міжвідомчі нормативні джерела (накази, інструкції тощо);

8) нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (накази, інструкції, положення, постанови, програми, листи, статути тощо);

9) локальні нормативні акти (місцевих органів влади).

Особливу групу становлять міжнародні договори, міжнародно-правові звичаї, рішення міждержавних (міжурядових організацій), реалізація яких сприятиме здійсненню геостратегії України. При цьому політично необхідно закріпити стратегічний пріоритет національного права над міжнародним. За такого випадку у сучасних умовах я не наслідую епігонів міжнародного права, а спираюсь, зокрема, на національні здобутки і українську політичну думку, адже ще І. Франко переконливо

ствердив: „Все, що йде „поза рами нації”, потребує розвінчування як фарисейство” [678, с. 284]. Відтак моя позиція суголосна із думкою українського мислителя, який чітко розмежовує національне й міжнаціональне, віддаючи пріоритет першому.

У цьому дослідженні наведено достатньо аргументів на користь важливості розроблення стратегії як політико-безпекової практики щодо кожної сфери державної політики. Відповідним правовим інструментом їхнього втілення та унормування виступають, згідно з поданою вище моделлю, стратегії як акти стратегічної правотворчості.

Натомість, за допомогою методу моделювання і екстраполяції, на прикладі сфери інфраструктури, продемонстровано та подано елементом наукової новизни модель правового регулювання інфраструктурних відносин як складових відносин геостратегії через секторальні інфраструктурні стратегії. Такий підхід на прикладі сфери інфраструктури можна екстраполювати на інші найбільш важливі сфери життєдіяльності і за умови збереження єдності змісту, цілісності форми, наступності сутності, дослідити макросистему геостратегії у всьому її розмаїтті, натомість єдності.

Інфраструктурні стратегії як секторальні стратегії геостратегії виступають невід’ємною частиною державної інфраструктурної політики. У зв’язку з цим постає потреба у з’ясуванні змісту інфраструктурних стратегій у політико-правовій парадигмі. З огляду на сказане важливим є з’ясування етимології та семантики ключового поняття, його критеріальних характеристик, наслідком чого має стати пропозиція авторської дефініції.

Методологія авторського бачення ґрунтується на розробленій новаторській концептуальній моделі: стратегічні цінності — стратегічні пріоритети — стратегічні інтереси — стратегічна інфраструктура — стратегічне мислення (стратегічне передбачення, прогнозування та планування) — стратегічне управління (серед іншого, стратегічні комунікації, стратегічні архітектори, геостратегія) — стратегічна правотворчість.

Політико-правовий механізм стратегічного управління державою стає насправді дієвим, ефективним за умови науково обґрунтованого стратегічного

планування, прогнозування і вироблення відповідних узгоджених та синхронізованих між собою стратегій щодо яких розроблено відповідні критерії ефективності.

З одного боку, останні допомагають чітко визначити та диференціювати стратегічний курс держави, вектори подальшого розвитку окремих найбільш важливих сфер життєдіяльності. Категорія „стратегічний курс розвитку держави" сьогодні набула нового фундаментального визначення: демонструє змістове наповнення внутрішньодержавної та зовнішньої політики владних елітарних груп і включає низку фундаментальних ознак соціокультурного та політичного значення [679, с. 171].

З іншого, стратегії слугують підґрунтям для поетапної деталізації дій органів державної влади, суб'єктів владних повноважень щодо реалізації наміченого. По суті, стратегії артикулюють бажане задля перетворення на реальне завдяки дії інституційного впливу, зокрема, політико-правового регулювання. Отже, стратегії, зокрема, інфраструктурні, стають невід'ємним атрибутом існування будь-якої цивілізованої та інфраструктурно і стратегічно розвиненої держави. Парадоксальність ситуації, однак, полягає в одночасному визнанні важливості й актуальності питання та недостатністю його наукового розроблення, а тому виникає потреба певною мірою ліквідувати цю прогалину в теоретичній площині.

Багатоплановість наукової проблематики стратегічної державної політики й інфраструктурної політики як одного з ключових її компонентів, зосібна, концептуалізації й нормування процесів регламентації втілення інфраструктурних стратегій, зумовлюють звернення до неї вчених різних галузей.

Здебільшого цю лакуну займають економічні дослідження. Серед значної кількості подібних публікацій особливо виділяються наукові розвідки О. Біттера (щодо стратегії розвитку інфраструктури аграрного ринку) [680]; В. Дубницького, В. Комірної, І. Ганжели (щодо стратегії розвитку соціальної інфраструктури регіону) [681]; Т. А. Коляди (щодо формування бюджетної стратегії України) [682]; С. Онишка, І. Чуницької (щодо стратегічної траєкторії розвитку фінансового ринку у форматі взаємодії складових його інфраструктурного потенціалу) [683]; І. Познанської (щодо стратегії розвитку морської транспортної галузі України в

умовах євроінтеграції) [684]; В. Шемаєва (щодо стратегічних пріоритетів розвитку морських портів України) [685]; І. Жиляєва (щодо стратегічного управління розвитком кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури України) [686]; М. Суходолі (щодо використання енергетичної зброї в енергетичній стратегії) [687]; М. Бурик (щодо стратегічного планування розвитку транспортної інфраструктури) [688]; О. Клочковського (щодо стратегії розвитку туристичної інфраструктури) [689]; В. Загурської-Антонюк (щодо використання полістратегій) [690] та ін.

Не обходять увагою зазначену тематику й фахівці у галузі державного управління. Зокрема, доцільно відзначити публікації Д. Антонюка, К. Антонюка (щодо формування стратегічних пріоритетів модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів України в процесі європейської інтеграції) [691]; П. Клімушина (щодо стратегії та механізмів електронного урядування в інформаційному суспільстві) [692]; Б. Козира і А. Заприводи (щодо профілювання стратегії розвитку в управлінні інфраструктурними об'єктами) [693]; Д. Котенка (щодо інституціональної інфраструктури муніципального стратегічного планування розвитку) [694]; Т. Сивак (щодо розвитку системи стратегічних комунікацій у публічному управлінні) [695] тощо.

Окрема категорія публікацій складається із безпекознавчих досліджень у сфері стратегічної інфраструктури. Зокрема, йдеться про наукові праці В. Баранніка і Т. Брежнєвої — щодо енергетичної безпеки як стратегічного пріоритету НАТО [696]; О. Лисенка, І. Чеканової, О. Кутового, В. Нікітіна — щодо стратегій управління ризиками на об'єктах критичної інфраструктури в умовах невизначеності [697]; Т. Чернявської — щодо стратегічних напрямів розвитку транспортно-комунікативної системи України в контексті забезпечення національної безпеки і самодостатності [698]; О. Шаховала, І. Лозової, С. Гнатюка – щодо розробки стратегії забезпечення кібербезпеки України [699]. Є і авторський доробок з цієї теми, присвячений застосуванню стратегій розвитку і стратегічних комунікацій у державній інфраструктурній політиці [67; 700—712].

Однак, попри значний інтерес вчених до проблематики стратегій у різних галузях інфраструктури, високу частотність вживання ключової термінології сутність

поняття залишається недостатньо розкритою. Ба більше, термінологічне словосполучення „інфраструктурні стратегії” у текстах наукових праць загалом не фіксується. Констатується, що здебільшого дослідження у цій галузі лежать у площині економіки (економічні стратегії), управління (стратегії управління), частково — безпекознавства (безпекові стратегії).

Фактично, з позицій політичної науки, це питання майже не висвітлено. Зазначене детермінує вибір мети: визначення поняття та змісту інфраструктурних стратегій у парадигмі творення геостратегії сучасної України через послідовне виконання таких завдань:

1) дослідити етимологію та контекстуальну семантику поняття „стратегія” у лексикографічних джерелах і наукових текстах;

2) виявити критеріальні характеристики ключового поняття і на підставі цього сформулювати його авторське визначення;

3) встановити напрями підвищення ефективності секторальних стратегій на прикладі інфраструктурних стратегій.

Поняття „стратегія”, яке відоме людству не одне тисячоліття і яке стало інтернаціоналізмом, веде походження від грецького stratêgia [713]. Спочатку його вживання обмежувалося військовою сферою, через те абсолютна більшість лексикографічних джерел першим значенням ставить тлумачення: „Мистецтво підготовки і ведення війни та великих воєнних операцій // Наука проведення війни – вища воєнна наука” [714, с. 1202; 715, с. 731]; „Найважливіша частина воєнного мистецтва; включає теорію та практику ведення війни, воєнних кампаній і великих бойових операцій” [716, с. 647].

Поступове розростання семантичного поля поняття перетворює термін на багатозначне слово, оскільки з’являється ще й переносне значення, яке інтерпретується словниками української мови так: „Мистецтво економічного, суспільного і політичного керівництва масами, яке має визначити головний напрям їхніх дій, вчинків” [714, с. 1202; 715, с. 731—732]; „Мистецтво управління політичною боротьбою” [716, с. 647].

Симптоматично, що, характеризуючи переносне значення, укладачі лексикографічних джерел вказують на невід'ємний зв'язок поняття з управлінням, керівництвом. Водночас важко не помітити певну архаїзацію елементів тлумачення, за якої застосовуються застарілі натепер штампи „керівництво масами", „політична боротьба" тощо. До недоліків можна віднести й те, що загальномовні словники не враховують появу додаткових нових значень, які з'явилися протягом останніх десятиліть, зокрема стратегії як нормативно-правового акту.

Найбільш повно ключове поняття подано у „Словнику стратегічних комунікацій". Воно трактується через чотири основні семи: „1. Мистецтво підготовки і ведення військових дій. 2. Мистецтво спрямування дій і вчинків інших людей за визначеним напрямом. 3. Документ зі сформульованим переліком цілей і засобів їх досягнення. 4. Планування і втілення в життя певної лінії за допомогою використання й комбінування усіх доступних засобів і методів тактики" [67]. Безумовними перевагами наведеного тлумачення є відображення усіх актуальних нанині значень ключового поняття, сучасність і стислість визначень, вказівка на зв'язок стратегії і тактики, відсутність політичної заангажованості.

У контексті інфраструктурних стратегій найбільш актуальними є останні з двох наведених значень. Тобто стратегія може виступати назвою самостійного нормативно-правового акта; відображати конкретний вектор державної політики в контексті реалізації заздалегідь спланованих довгострокових цілей.

Формулюючи основні характеристики стратегії, О. Попов виділяє такі, як: наявність місії, цілей і завдань, довгостроковість і перспективність, ресурсоємність, агресивність, володіння мобілізаційною силою, опертя на відповідні стратагеми, інститути, структури [717, с. 91]. Звертає на себе увагу, що, окрім цілком прийнятних і зрозумілих якостей, до переліку включаються доволі дискусійні елементи, скажімо — місія. На думку О. Попова, саме місії належить найголовніша роль у формуванні стратегії. За його словами, „місія означає усвідомлення політичним актором власного виключного покликання на національній або навіть на світовій сцені, його історичного призначення" [717, с. 94]. При цьому абсолютно не береться до уваги, що слово „місія" має піднесено книжне, патетичне маркування. Будучи за природою

філософсько-суб'єктивним, воно важко вписується у категорії державного управління і права. Крім того, при визначенні місії різко зростає роль національного лідера, його особистого бачення вектора розвитку держави. У такий спосіб, стратегія начебто індивідуалізується, відкидаючи роль державних інститутів, які мають концептуалізувати політичні вектори розвитку, визначення пріоритетів. До того ж сам автор статті наводить приклади так званих „цивілізаційних дір", що утворилися через спотворене розуміння лідером своєї місії. Достатньо згадки про російські революції та епоху сталінізму, які призвели до громадянської війни, геноциду, голодомору, масових „зачисток", депортації низки народів й окремих соціальних верств тощо. Тож виділення у стратегії місії є доволі неоднозначним. По суті, достатньо стратегічних цілей.

Негативна конотація слова „агресивність", імовірно, пасує російським стратегіям, проте неприйнятна для традицій правотворення України. Радше треба говорити про „наступальний характер", „наполегливість", „конкурентоздатність", „випереджальний або динамічний характер" тощо. Отже, характеризуючи поняття секторальних стратегій, необхідно спиратися на такі критерії, як:

- наукова обґрунтованість;
- відображення стратегічних національних інтересів з чітким прогнозуванням перспектив;
- орієнтація на випереджувальний розвиток, що забезпечується стратегічним управлінням, зокрема стратегічним плануванням та прогнозуванням, а також системою стратегічних комунікацій, інструментами стратегічної (випереджальної правотворчості);
- ефективна безпекова спроможність на рівні життєдіяльності людини, суспільства, держави;
- баланс амбіційності й реальної оцінки можливостей та спроможностей, серед іншого, потенційних;
- ясність та однозначність;
- логічність, послідовність та ієрархічність;

- здатність деталізуватися у подальших завданнях і заходах;
- співвідношення із часовими та математичними параметрами;
- спроможність мобілізації суб’єктів правовідносин;
- наявність / можливість створення механізмів забезпечення діяльності;
- визначеність параметрів моніторингу реалізації та коригування дій на кожному етапі.

Виходячи з цього, під інфраструктурними стратегіями пропоную розуміти науково обґрунтований комплексний концепт, який матеріалізується у вигляді відповідних нормативно-правових актів, ухвалених у встановленому порядку, із зазначенням довгострокових перспектив, цілей і завдань, якими регулюються суспільні відносини у сфері розвитку і функціонування усіх видів інфраструктури, а також системи широкомасштабних заходів, реалізація яких забезпечує досягнення стратегічних цілей і завдань. Прокоментую авторську дефініцію.

По-перше. Наведене визначення спирається на твердження, що стратегія у своєму становленні й реалізації проходить шлях від ідеї до наукової гіпотези, а потім — до науково обґрунтованого концепту, який далі від сфери науки переходить до сфери політичної практики і відповідного правового регулювання, стратегічного управління. У такий спосіб закладається динамічний аспект із опертям на етапи розробки й формулювання стратегії.

По-друге, у поданому тлумаченні представлені два основні значення терміна, згідно з якими він відображає і назву відповідного нормативно-правового акта, і комплекс заходів з його реалізації.

По-третє, оговорюється, що подібними актами, ухваленими у встановленому порядку, регулюються ті суспільні відносини, що виникають у процесі розвитку й функціонування усіх видів стратегічної інфраструктури в усіх сферах життєдіяльності (секторах) за будь-яких умов і режимів та локалізації функціонування і походження безпекогенних чинників різної природи. У такий спосіб охоплюється не тільки транспортна (за розповсюдженим вузьким розумінням),

а й стратегічна інфраструктура, соціальна, фінансово-економічна, інформаційна, кібернетична, туристична, морська, енергетична, розвідувальна та інші.

По-четверте. Вказується, що реалізація стратегій потребує вжиття узгоджених за цілями та завданнями, принципами і методами комплексу систематичних широкомасштабних заходів. На цьому шляху актуалізується використання інструментарію стратегічних комунікацій, під якими у публічному управлінні розуміють складову державно-управлінського процесу, зорієнтовану на встановлення довіри до держави й довготривалих взаємозв'язків із внутрішніми і зовнішніми аудиторіями з метою створення умов для реалізації публічної політики; технологія публічного адміністрування, тобто певна сукупність дій, що мають бути послідовно, у належний спосіб із використанням конкретних засобів і прийомів реалізовані суб'єктом публічного управління в інформаційному просторі [718, с. 26].

У рамках названої концепції стратегічних комунікацій також обґрунтовується, що синхронізація комунікацій забезпечується шляхом координації та узгодження дій у процесі реалізації комунікаційних стратегій у просторі й часі на підтримку стратегічних завдань через вироблення єдиних підходів до їх розробки і реалізації у державі. Така синхронізація комунікацій має забезпечуватися із використанням проєктного підходу, зокрема на загальнодержавному рівні доцільним є формування портфеля комунікаційних проєктів та створення відповідної організаційної структури –підрозділу з питань управління портфелем комунікаційних проєктів в Офісі стратегічних комунікацій КМУ. Запропоновано технологію проєктування стратегічних комунікацій, визначення наративів, ресурсів і планів для досягнення мети та побудови ефективних взаємовідносин влади з цільовими аудиторіями. Невід'ємними складовими цього процесу є розроблення й запровадження інноваційних комунікаційних технологій і технологій маркетингу та соціальної реклами [718, с. 27].

Отже, це означає, що на управлінських принципах взаємної узгодженості, координації, взаємодії, в окремих випадках — публічно-приватного партнерства, до діяльності залучається значне коло суб'єктів, не обмежуючись лише суб'єктами владних повноважень. Безумовно, сформульоване визначення не може претендувати

на бездоганність і вичерпність, воно пропонується на розсуд наукової громадськості для подальших творчих і конструктивних дискусій на шляху становлення, розроблення та впровадження ефективної геостратегії України, зокрема, в аспекті необхідності розвитку стратегічної правотворчості. Також варто зауважити, що це є однією із перших спроб у вітчизняній політичній науці розкрити зміст нового поняття.

Розглянувши характеристики стратегії як цілеспрямованої діяльності, відповідно до логіки подальшого дослідження, проведемо науковий аналіз „стратегій" як стратегічних нормативно-правових актів України. Одразу необхідно зазначити, що традиція ухвалення таких документів, якими є різного роду „Стратегії", притаманна багатьом країнам. Проведений нами контент-аналіз масиву законодавства щодо регулювання суспільних відносин у сфері інфраструктури, уможливив констатацію, що доволі яскраво ця тенденція виявляється у сфері кібербезпеки (а інфраструктурні стратегії перетинаються з цією сферою дуже щільно, особливо, якщо йдеться про інформаційну інфраструктуру). Зокрема, натепер подібні стратегії ухвалені й тривалий час діють в Австрії [719], Бельгії [720], Естонії [721], Латвії [722], Німеччині [723], Польщі [724], Угорщині [725], Франції [726], Чорногорії [727], Японії [728] та ін.

Не стояла осторонь розроблення стратегічного законодавства і Україна. Аналіз вітчизняних „стратегій" в діахронічному аспекті дав можливість встановити, що у 1999-му році був виданий Указ Президента України „Про впровадження системи стратегічного планування і прогнозування", який у 2008 році втратив чинність [729]. Проте його історична роль полягала у тому, що вже на той час приверталася увага до організаційних аспектів, які надалі слугували запровадженню в Україні алгоритмів розробки, ухвалення відповідних стратегій.

За нормами юридичної техніки, закріпилася традиція, за якою документ містить у собі такі складові елементи тексту, як:

- загальна частина (включає в себе: обґрунтування нагальності прийняття стратегії, сфери її дії; характеристику проблеми, що потребує розв'язання; специфіку

правового механізму реалізації, узгодженість з іншими актами, зокрема, й міжнародними);

- мета і строки реалізації;
- напрями реалізації;
- очікувані результати реалізації стратегії;
- фінансове забезпечення реалізації.

В окремих випадках до структури акта може включатися розділ „Загрози реалізації Стратегії", де будуть проаналізовані негативні чинники, що перешкоджають досягненню поставлених цілей. Як правило, Стратегії схвалюються відповідним розпорядженням Кабінету Міністрів України. Зазвичай до них додається план заходів, який також затверджується розпорядженням Кабінету Міністрів України. При особливій значущості проблеми Стратегії можуть затверджуватися і на рівні закону. Прикладом цього можуть слугувати „Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року", затверджені Законом України від 28 лютого 2019 року [730].

Якщо питання належить до безпосередньої компетенції Президента України, відповідно до ст. 107 Конституції України, а також частини другої статті 2 Закону України „Про основи національної безпеки України", окремі особливо важливі стратегії можуть затверджуватися Указом Президента. Саме так відбулося зі Стратегією сталого розвитку „Україна — 2020" [731], а згодом 30 вересня 2019 року було видано Указ Президента України № 722/2019 „Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року" [732], Стратегією кібербезпеки України [733].

Принагідно доцільно зазначити, що свого часу укладачі „Стратегії сталого розвитку „Україна — 2020" відмовилися від традиційної побудови „дерева цілей", а внесли певні інновації, виокремлюючи такі вектори, як: розвиток, безпека, відповідальність, гордість. При всій інноваційності подібних підходів поняття відповідальності та гордості доволі дискусійні, оскільки радше лежать у площині виховних процесів, а не соціально-економічних. Однак подібний підхід має право на існування, оскільки спирається на те, що прийнято називати „людський фактор".

Переважна більшість стратегій, які можна кваліфікувати як інфраструктурні, розраховані на середньострокову перспективу, тобто на 5—10 років. Підтвердженням цієї тези є: „Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року” [734], „Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року” [735], „Національна стратегія управління відходами на період до 2030 року” [736], „Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року” [737], „Стратегія розвитку інноваційної діяльності на період до 2030 року” [738], „Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року” [739] тощо. Іноді перспективи можуть значно скорочуватися, зокрема, це яскраво видно на ухвалених у 2017-му „Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року” [740], „Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху на період до 2020 року” [741]. Менш характерні випадки ухвалення довгострокових стратегій, розрахованих на період 15––25 років, хоча є поодинокі випадки і таких. Зокрема: „Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року” [742], „Енергетична стратегія України на період до 2035 року „Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність” [743].

Аналіз текстів перелічених документів дав підставу встановити, що всі вони цілком відповідають вимогам наукової обґрунтованості, логічності, послідовності, ієрархії, здатності деталізуватися у подальших заходах, визначеності параметрів моніторингу реалізації.

Підсумовуючи, можна ствердити, що за відсутності в науковому обігу чітко визначеного розуміння сутності та призначення секторальних стратегій, а також їхньої відповідності напрямам державної політики за окремими сферами життєдіяльності — стратегем — зазначений напрям наукових досліджень потребує відповідного рівня концептуального осмислення. Це сприятиме належній практичній реалізації як секторальних ЗПС, так і геостратегії, що вплине на розвиток української державності, впровадження національної ідентичності.

Важливим компонентом стратегічної політики виступають стратегічні комунікації, на яких у роботі постійно наголошувалося. А тому, зберігаючи логіку дослідження, в окремій монографії було з’ясовано потенціал страткому в реалізації

геостратегії [463, с. 712—729]. Ураховуючи наведені дані, висновую, що стратегічні комунікації виступають інструментом формування та реалізації як секторальних стратегій (стратегем), так і геостратегії назагал. Причому наголошу, що цей рівень подається у розрізі вироблення еталонної моделі геостратегії, яка, на прикладі стратегії державної інфраструктурної політики України [367, с. 829—870], складається з таких органічно об'єднаних компонентів: стратегічні цінності — стратегічні пріоритети — стратегічні національні інтереси — стратегічна інфраструктура (об'єкти стратегічної інфраструктури) — стратегічне управління — стратегічні комунікації — стратегічна правотворчість.

Означений підхід у певний спосіб корелюється із визначеннями, тлумаченнями та уточненнями МО США, які обґрунтовують стратегічні комунікації у воєнній сфері, натомість є набагато ширшим і враховує передусім націотворчу потенцію українства до відновлення державності і розвитку стійкої соціальної системи в умовах трансформації міжнародного порядку, продовження російсько-української війни, зменшення підтримки від стратегічного партнера США, а також необхідності утвердження української цивілізаційної ідентичності як органічного складника європейської.

Відповідно до уточненого поняття, стратегічні комунікації застосовуються щодо загальнодержавного стратегічного рівня, синхронізація комунікацій — використовується на оперативному, відомчому, а на тактичному рівні — інформаційний вплив [744]. Це упідставнює обґрунтування, що потенціал стратегічних комунікацій для реалізації геостратегії може бути використано для: 1) формування та реалізації геостратегії і секторальних стратегій; 2) забезпечення координації і синхронізації комунікацій, наративів. Пропонований підхід уможливить, об'єднавши потенціал стратегічних комунікацій, на виході отримати якісно новий рівень: 1) синхронізації секторальних стратегій; 2) стратегічного управління в усіх сферах життєдіяльності; 3) підвищення рівня безпеки об'єктів стратегічної інфраструктури і геостратегічного ландшафту; 4) формування та забезпечення реалізації секторальних стратегій, і, зрештою, підвищення рівня національної безпеки України, її сталий розвиток та національну могутність.

Наведене чинитиме конструктивний конгломератний вплив на творення геостратегії сучасної України в умовах трансформації міжнародного порядку.

ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО РОЗДІЛУ

Унаслідок проведеного дослідження було виявлено низку особливостей, які впливають на розвиток секторальних стратегій окремо і на формування геостратегії загалом. У масштабах держави не простежується системність у прийнятті „стратегій". Фактично відсутня консолідація фінансових, політичних, економічних, дипломатичних засобів реалізації стратегічної політики. Документи з питань, які є інтеграційними для низки найбільш важливих сфер життєдіяльності, слабко координуються між собою, є неузгодженими. Все це лежить у площині більш абстрактного порядку: необхідності розроблення геостратегії як найвищого в ієрархічній системі НПА, в якому визначалися б стратегічні засади функціонування держави, а також були сформовані засади стратегічної правотворчості.

Поставлені в ухвалених „стратегіях" цілі, ґрунтуються на реактивному підході, орієнтовані на консервацію певних процесів, незначне поліпшення актуальної ситуації без передбачення і прогнозування чітких та зрозумілих для політичної практики параметрів якісного й кількісного оновлення геостратегічного ландшафту. Зазвичай стратегії такого типу зараховують до категорії нейтралізуючих або депресивних, оскільки їм бракує амбіційності, наступальності, проактивності, випереджувального характеру, фокусування на стрімкому прориві в умовах жорсткої світової конкуренції, через що документи, які відповідають наведеним характеристикам, за змістом не можуть бути віднесені до стратегій.

Констатується ігнорування укладачами „стратегій" геопросторових, геостратегічних, геоекономічних та геоінформаційних, кваліфікаційно-кадрових та інших, зосібна, й інфраструктурних конкурентних переваг України, що відкривають широкі можливості для її повноцінної інтеграції у світові трансформаційні процеси з урахуванням стратегічних національних цінностей та інтересів (розвиток космічної та супутникової інфраструктури, воєнної інфраструктури, формування високотехнологічного ВПК, розвиток енергетичної інфраструктури, екосистем,

штучного інтелекту тощо) на засадах суверенної рівності. Стосовно секторальних стратегій з'ясовано, що за відсутності виваженої державної політики у відповідній сфері, вони не є консолідованими, навпаки, фрагментарно розпорошені по численних нормативних актах і відповідних зовнішньополітичних стратегіях.

Презентовано урізноманітнені аналітичні підходи до сучасного не лише розуміння, а й форм прояву геоекономіки як інструмента геостратегії. Подано широкий перелік концептуальних інструментів, емпіричних точок входу та тематичних досліджень щодо політико-економічної сутності геоекономіки. Особливим авторським внеском є її чіткий зв'язок із практикою, вкоріненням у міжнародну політичну економію та досі недостатньо досліджену детермінацію геоекономіки із геостратегією у зміни структури глобального світового порядку та нових векторів геоекономічної динаміки України. Із застосуванням методу кейс-стаді, виділено ключові фактори формування геоекономічної експансії Китаю, США та Росії. Акцентовано на ролі інших світових держав у формуванні геоекономіки, виділено проблематику стратегічної автономії. Обґрунтовано природний інтерес до геоекономіки як складової геостратегії, продемонстровано її детермінацію, накреслено основні сучасні інструменти геоекономіки. Доведено вплив мілітарного дискурсу на геоекономіку, а також подано вектори геоекономічної десуверенізації окремих країн у контексті економічної глобалізації та геобезпекової експансії, зростання ролі послуг у структурі ВВП. Окремо наголошено на важливості розроблення ролі генеративного штучного інтелекту, роботів-андроїдів та гуманоїдів у формуванні ВВП; змодельовано можливі варіанти їхнього впливу на геоекономіку світу, розвиток людства загалом у рамках неоекономіки.

Визначальним етапом дослідження стала презентація еталонної моделі геостратегії: 1) як теорії; 2) як політико-безпекової практики; 3) секторальних стратегій як правового інструмента реалізації геостратегії. Відзначено, що утвердження цієї тринітарної моделі сприятиме не лише науково обґрунтованому передбаченню і плануванню майбутнього, а й мінімізації впливу непередбачуваних обставин.

Окремо наголошено на важливості використання потенціалу стратегічних комунікацій. Вони мають бути задіяні у процесі формування і реалізації як геостратегії, так і стратегем, також і для забезпечення координації та синхронізації дій і комунікацій та суб'єкт-суб'єктної, суб'єкт-об'єктної і об'єкт-суб'єктної взаємодії. Виявлено основні чинники, що потребують першочергової реалізації у процесі забезпечення ефективного функціонування державної системи безпеки стратегічної інфраструктури та забезпечення взаємодії її суб'єктів, а загалом безпекоінфраструктурної політики: 1) унормування питання формування та реалізації державної комунікаційної політики; 2) концептуалізація комунікаційної інфраструктури та внесення її до об'єктів безпеки стратегічної інфраструктури; 3) чітке закріплення за визначеними об'єктами стратегічної інфраструктури повноважень органів публічного управління; 4) створення організаційно-інституційної структури на національному, регіональному, галузевому, місцевому й об'єктовому рівнях.

Такий підхід, на мою думку, уможливить підвищити спроможності щодо повномасштабної реалізації інфраструктурного потенціалу, забезпечити національну могутність держави та якісний рівень реалізації стратегії державної інфраструктурної політики зокрема і державної політики у пріоритетних і найбільш важливих сферах життєдіяльності загалом, закладе фундамент для творення геостратегії сучасної України. Висновується, що в контексті реалізації геостратегії стратком — системний комплексний каскадний інструментарій, спрямований на розуміння потреб цільової аудиторії з метою створення через кероване формування, впровадження, зміцнення та збереження сприятливих умов для просування стратегічних національних інтересів, творення геостратегії, політики і стратегічних цілей держави через реалізацію стратегем і використання узгоджених секторальних стратегій, концепцій, доктрин і програм, планів, тем, смислів, стратегічних наративів, меседжів і продуктів, поєднані та синхронізовані з адекватними діями усіх елементів системи національної могутності.

ВИСНОВКИ

Дисертація є результатом оригінального теоретичного узагальнення й творчого розвитку важливої наукової проблеми вироблення теоретичних і практичних засад геостратегії України в умовах трансформації міжнародного порядку. Застосування і впровадження у комплексі низки методологічних підходів, методів наукового пізнання і методики дослідницької роботи, уможливили досягнення поставленої мети щодо отримання нових наукових результатів і створення нових знань, визначення змісту політичних та безпекових моделей і технологій, а також формулювання таких висновків щодо політичних засад геостратегії України в умовах трансформації міжнародного порядку.

1. Встановлено, що геостратегія виступає конкретним інтелектуальним концептуальним простором та практичним інструментом формування засадничих змін державної нації, причому на конкретно-історичному етапі розвитку саме інструментом par excellence для формування гуманістичної цивілізації. У рамках геостратегії виписуються і реалізуються біологічні сили нації, викарбовуються державотворчість, мораль і стратегічна культура як одне із життєдайних першоджерел національної потуги. Геостратегія як політико-безпекова практика вписує у себе парадигми войовничості, але вони не є первинними, виплеканими і домінантними, бо ними послуговуються не заради реалізації будь-яких інтересів. Вони інтерпретуються як іманентний чинник боронення власних корінних інтересів не лише комунікаційними та дипломатичними засобами, але й силовими засобами. Геостратегія — націотворча традиція одержавлення власної історії, когнітивна політико-безпекова і правова практика, а також макросистема широкомасштабних цілеспрямованих та свідомих, каскадних і комплексних заходів компетентних політичних суб’єктів (стратіархів) щодо формування й реалізації стратегічної державної політики у найбільш важливих сферах життєдіяльності на підставі стратегічних національних цінностей та інтересів. Завданням геостратегії є ствердження європейської цивілізаційної ідентичності, збереження державницької

ідеології через системну реалізацію стратегем, засобами стратегічних комунікацій і стратегічної правотворчості, на базі стратегічної культури (яка включає заповіт, традиції, покликання), формування умов для розвитку державної нації і національної держави на ґрунті української національної свідомості й ідентичності.

Виділено ключові підходи до розуміння сутності геостратегії: стратегічний, безпековий, онтологічний, конфліктологічний, діяльнісний, комунікативний, інституційний, організаційно-функціональний, інтегративний. Розкрито зміст кожного з них. Сформульовано принципи геостратегії та десять ключових завдань, які вона має виконувати як макросистема.

Розроблено систему детальної аргументації щодо відмінності геостратегії від геополітики. За допомогою дихотомічного підходу подано зміст геополітики і далі визначено адекватний цій тезі зміст геостратегії за конкретною ознакою, що уможливило полегшити розуміння концептуальних і принципових розбіжностей та відмінностей, сформулювати чітке й науково обґрунтоване уявлення про самостійний предмет та об’єкт геостратегії як політико-безпекової практики і теорії. Геостратегія дає відповідь на питання: як робити. Визначення відмінностей геополітики від геостратегії дало змогу висновувати, що в рамках класичної теорії геополітики немає місця суб’єктності України.

Сформульовано визначальні характеристики геостратегії: чітке визначення напрямів геостратегічного розвитку держави незалежно від змінюваних правлячих еліт; застосування стратегії і методології націобезпекознавства, які враховують історичну динаміку розвитку державності і нації як живого організму і ґрунтуються на національній ідеї, безпекознавчій парадигмі, націо- і державотворенні; економічний прагматизм; геоідеологія як складова національної ідеології і відображення стратегічних національних інтересів та засобів їх реалізації на стратегічному рівні; самостійна і самодостатня національна стратегічна політика як наслідок національної автентичності, ідентичності, самосвідомості та інтелектуальної аналітичної діяльності вищого керівництва держави як уособлення еліти суспільства — стратегічна меритократія; стратегічна культура і розвиток стратегічної свідомості; формування сприятливих умов для вироблення і поширення

власної традиції, обговорення українських питань із позицій самої України, формування та впровадження українських національних стратегічних наративів; плекання і творення корінних інтересів української нації, її культури, української мови (епосів, говірок), звичаїв, усної історії, багатовікових традицій і звичаїв; централізація смислів геостратегії, поєднана із децентралізацією засобів і напрямів її реалізації; врахування вищих геостратегічних закономірностей у розвитку міжнародних відносин на засадах справедливості, гуманізму, моральності, свободи та динамічного балансу, адаптивності й проактивності; всебічний розвиток стратегічного потенціалу і стійкого функціонування системи стратегічної інфраструктури; відповідність довгостроковим стратегічним національним інтересам.

2. Уперше у політологічній літературі здійснено науковий аналіз еволюції української геостратегічної думки із практичним виходом на формування матриці наукових шкіл української геостратегії, складовими якої виступають: 1) концептуальна та методологічна; 2) державо- і націотворча; 3) історична; 4) енциклопедична; 5) інтеракціоністська; 6) комунікаційна; 7) безпекова; 8) стратегічна; 9) військова; 10) політична; 11) правова. Окремо розглянута київська школа геостратегії, у рамках функціонування якої розвиваються різноманітні аспекти геостратегічного дискурсу.

З’ясовано зміст геостратегічного дискурсу. Обґрунтовано необхідність трансформації політологічних парадигм і розвиток їх у рамках геостратегії поза контекстом геополітики, з урахуванням збереження національної ідентичності державних націй у період глобалізації і радикальної мілітаризації міжнародних відносин, індоктринації мілітарного геостратегічного дискурсу. Доведено, що формування нового світового порядку має становити інтегральний процес не лише творення нових цінностей, а й дієвих засобів забезпечення їхньої безпеки, включаючи воєнні, які є можливими і допустимими, але не атрибутивними й апріорно імперативними. Наголошено, що варіативність і лабільність, фактична керованість геостратегічного дискурсу є наслідком відсутності власної геостратегії України, в рамках якої ці питання мали б бути наперед визначені. Репрезентовано авторську

модель системних дискурсів геостратегії як теорії, яка складається із таких компонентів: стратегічного; наративного; політологічного; праксеологічно-безпекового; правового; онтологічного; гносеологічного; аксіологічного; феноменологічного; телеологічного; мілітарного; космологічного. Визначено зміст кожного з них. Відповідно до кожного з цих дискурсів подано авторську систему понять і категорій, які його описують, визначення кожного з яких уміщено в окремому виданні — авторському словнику.

3. На підставі застосування методів політологічної науки, мовознавства, націобезпекознавства, наратології, політичної лінгвістики, політичної герменевтики, компаративістики, формального та логіко-догматичного підходів, а також вивчення джерельної бази дослідження розроблено авторські дефініції понять та уведено неологізми, які виступають складниками теорії геостратегії і дозволяють адекватно описувати нові явища стратегічного порядку: „геостратегія”, „геостратегічний дискурс”, „геостратегічний пріоритет”, „геостратегічний ландшафт”, „стратіарх”, „стратегічна архітектура”, „деінфраструктуризація”, „інфраструктурний цинізм”, „стратегічна конвергенція”, „стратегічна дивергенція”, „інфраструктурна десуверенізація”, „політична готовність”, „політична готовість”, „антиукраїнство”, „антиукраїнські політичні доктрини”, „індоктринація”, „стратегічний ресентимент”, „горизонти передбачення” тощо. Окремо визначено поняття, завдання, мету, системоутворювальні чинники українства. Сформульовано зміст та сучасні форми трансформації „малоросійства” на „малоєвропейство”.

Для позначення еліти суспільства, творців, які у результаті еволюції стратегічної культури в рамках соціальної системи, утворили нову форму історичної конфігурації, набувши статусної та функціональної індивідуальності внаслідок процесів внутрішньої диференціації соціальної системи з утворенням унікальної системної аналітичної структури, яка різниться від інших управлінських систем рівнем стратегічності всіх компонентів і процесів, горизонтів передбачення, пропонується увести до наукового обігу поняття — стратіарх. Визначено їхні функції, завдання.

Важливим інструментом стратіархів виступає індоктринація, яка визначена як свідомий, цілеспрямований процес штучного й інспірованого насадження і прищеплення людині чужорідних для її ментальності, культури, самобутності й ідентичності цінностей, світоглядних ідей, політичних поглядів і переконань, установок, когнітивних стратегій, концепцій, доктрин, смислів, стратегічних наративів або професійних знань, які через їхнє некритичне сприйняття суб'єктом, на якого чиниться вплив, багатократне повторення ним протягом тривалого часу, входять у несвідому звичку, і несвідомо перетворюються та ідентифікуються як власні внутрішні світоглядні переконання з наступною їх трансформацією у свідомість людини і сприйняття як власних думок, що формують і закладають орієнтири та вектори дій у різних життєвих ситуаціях, сферах життєдіяльності, зумовлюють потребу діяти догматично і некритично відповідно до них, фактично реалізуючи самостійно, але несвідомо, чужу волю.

Подано авторську концепцію „політичної готовності". Запропоновано для позначення двох різних видів готовності вживати два різні терміни, дві українські лексеми: „готовість" і „готовність". Готовість визначається як характеристика фактичного стану або рівня підготовки / придатності до використання, розвитку об'єкта в певних заданих умовах і параметрах, водночас готовність — вольова здатність суб'єкта стратегічного управління до вжиття практичних, конкретних, свідомих та вольових, реальних і рішучих дій та заходів, реалізації і використання фактичного стану, операціоналізація стану готовості і трансформація з рівня замислу до рівня реалізації або рівня дальшого спланованого розвитку об'єкта з метою реального досягнення стратегічних цілей. Мірою готовності виступають ефективність і свідома воля, поєднана зі здатністю, на противагу цьому мірою готовості є лише здатність.

Здійснено інтерпретацію методології дослідження геостратегії через послідовне визначення та встановлення із подальшим застосуванням у дослідженні засадничих положень концепції стратегічної невизначеності, стратегічної ясності, дискурсивного і наративного аналізів, політичної теології. На підставі філософії екзистенціалізму подано модель анатомії геостратегічної деструктивності. Науково

доведено, що концепція „руського міра” (рашизму) базується на іманентних деструктивних наративах, дискурсах та конструкціях, тобто фактично заснована на концепції мертвої енергії; за своєю семантичною валентністю і за своїм потенціалом вона виступає концепцією самоліквідації ненародженої російської імперії 3.0, знищення московського варварства. Подано теоретичну модель авторської „де-концепції”, яка уможливила виділити однорідну семантичну валентність базових концептів будови та реалізації ідеології руського міра, прикметною рисою якої виступає застосування префікса „де-”; подано дериват відповідних термінів. Сформовано наукове завдання щодо окремого дослідження кожного з них з метою більш повної раціоналізації семантичних конструкцій і розуміння наративної схеми реалізації концепції у рамках геостратегічного дискурсу і комунікаційного простору.

Вивчення джерельної бази дослідження дозволило з’ясувати політичну характеристику сучасного геостратегічного ландшафту через аналіз територіальних чинників, історичних коренів формування антиукраїнських доктрин, модерного змісту денацифікації, мілітарного геостратегічного дискурсу. Чітко констатовано, що денацифікація має увиразнений хронотоп: події у Німеччині щодо Третього Рейху у період від 1945 до 1950 року. Інші трактування — інсинуації, спроби надати власним хворим мріям політичного значення, перетворивши на політичні рішення. Бенефіціаром денацифікації завжди є її суб’єкти, а не об’єкт. Тож денацифікація завжди виступає процесом руйнації політичної системи в інтересах третіх країн. Практичним наслідком аналізу елементів політичної характеристики стало формування чинників, які впливають на геостратегічний ландшафт і реалізацію геостратегії: інтегративність геостратегії, впровадження генеративного штучного інтелекту і технологій метасвіту та NFT при розрахунках імовірності реалізації стратегічних рішень, рівнях та масштабах динаміки горизонтів існування тих чи тих явищ; врахування стратегічних національних цінностей. Окремо наголошено на такому чиннику, як інфраструктурна війна, уведено до наукового обігу політологічні неологізми: „деінфраструктуризація”, „інфраструктурний цинізм”, „інфраструктурна десуверенізація”. Подано форми прояву разом із практичними прикладами. На

підставі названих чинників сформульовано важливі висновки щодо реалізації геостратегії сучасної України.

4. Сформульовано стратегічну зумовленість зовнішньої політики США щодо України. Аналіз імперативів імперської геостратегії, засад євразійської геостратегії, доктрини Монро, уможливили встановити, що на цьому етапі історичного розвитку США виступають епіцентром кризи національної безпеки. Наведено наукові докази стратегічної шкідливості окремих думок Г. Кіссінджера не лише для української державності, а й для реалізації зовнішньої політики США, через що інспірована короткозорість спричинила концептуально неправильний підхід адміністрації спочатку Б. Обами, а потім і Дж. Байдена до її оцінок, передусім: формату проведення війни, геостратегічного ландшафту та стратегічних наслідків для усієї системи світової безпеки, зокрема і національної безпеки США. „Мантри" Кіссінджера про загрозу КНР, дружбу з РФ, необхідність видержавлення України закрили суттєві кластери американської державної мудрості та стратегічного мислення. Констатовано про увиразнення концепції стратегічної неясності з боку США щодо перемоги України відповідно до українських стратегічних національних інтересів. Сформульовано наслідки стратегічної поразки РФ для США. Стверджено, що продовження інтелектуального і стратегічного тупцювання на одному місці, відсутність серйозних сучасних напрацювань щодо модерної геостратегії США в найближчій перспективі унеможливить збереження глобального лідерства і призведе до військового переформатування світової архітектури безпеки, а також, за умови продовження вектора діяльності режиму Трампа, до активізації процесів руйнування США як цілісної держави. За умови невідродження власної американської геостратегії в США у найближчій перспективі будуть сформовані передумови для дестабілізації державного ладу, демократичного режиму і руйнування республіканської форми правління, перебудови світового геостратегічного ландшафту, переформатування євроатлантичної цивілізації та її інституційних підсистем, що має бути враховано в геостратегії України.

5. Подано геостратегічні імперативи країн ЄС на прикладі геостратегії Німеччини та Польщі. Доведено, що Європа станом на березень 2025 року не вповні

усвідомлює, що живе у ситуації війни. На підставі аналізу стратегії інтегрованої безпеки Німеччини, артикулюється необхідність зміни стратегічної парадигми миру на парадигму війни з метою реалізації німецького лідерського потенціалу. Подано стратегічний прогноз щодо необхідності врегулювання німецькими елітами безпекових проблем через ліквідацію причин, а не наслідків, перебуваючи у стані суб'єкта управління, а не об'єкта; здійснюючи проактивне, а не реактивне управління; не залишаючи майбутнім поколінням тривалу боротьбу із хворобливими наслідками. Щодо геостратегії Польщі, вказано на певні помилки у сфері стратегічних комунікацій, недосконалі механізми впровадження проєвропейської ідеології, реактивність безпекової політики, втрату безпекової ініціативи. Акцентовано необхідність формування стратегічних наративів у контексті стратегії виграшу України як запобіжник московизації європейського геостратегічного простору, реваншизму рашизму в Європі. Науково обґрунтовано акцент на двосторонніх угодах України з іншими міжнародними акторами, ратифікованих парламентами обох країн.

6. Розкрито справжній зміст та чинники динаміки модерної геостратегії Китаю. Сформульовано стратегічні висновки: 1) Китай активно готується до війни зі США; 2) Китай планує в оперативній перспективі (до кінця 2025 року) здійснити збройний напад на Тайвань за умови перебування при владі Сі Цзіньпіна; 3) програш РФ у війні проти України — загроза державній безпеці Китаю, тому Китай цього не допустить. Встановлено, що китайська геостратегія складається із сукупності різноманітних стратагем, які накопичуються кожним поколінням керівників і потім складаються у певний алгоритм, прораховану послідовність дій, спрямованих на досягнення утаємниченої, прихованої мети з урахуванням психології цільових аудиторій, на які спрямовано вплив, становища та інших ключових параметрів геостратегічного ландшафту. Детально проаналізовано текст пропозицій Китаю щодо завершення війни проти України, ідентифіковано їхню антиукраїнську спрямованість. Сформульовано наукову гіпотезу: текст пропозицій Китаю щодо припинення війни підготовлений нейромережею на підставі ключових 36 Стратагем.

Здійснено політичний аналіз концепцій стратегічної невизначеності та стратегічної ясності, на підставі чого унаочнено напрями функціонування, розвитку

та легітимізації політичних інститутів (стратегічної архітектури) через стратегічну конвергенцію і стратегічну дивергенцію. З урахуванням предмета дослідження означено спільні можливості України і Китайської Народної Республіки щодо формування багатополярного світу, який відповідає стратегічним національним інтересам обох держав. Стратегічна конвергенція і стратегічна дивергенція відбуваються всередині еволюційного процесу розвитку людства й зумовлені неоднаковим стратегічним потенціалом різних держав, рівнем сугестії на їхню політику світових центрів сили, рівнем пасіонарності титульних етносів, ментальною і духовною потугою та практичною дієвою спромогою політичних інститутів, розвитку геостратегічного ландшафту, рівнем стратегічної культури правлячих еліт (стратіархів), стратегічним потенціалом, приводячи, зрештою, до обов'язкової легітимної зміни та іманентної трансформації самих політичних суб'єктів.

7. Усвідомлення засад формування геостратегії РФ уможливило на підставі застосування методів стратегічного прогнозування, націобезпекознавства й екстраполяції положень концепції „мертвої води" сформулювати науково обґрунтовані висновки: 1) мета путінського режиму — повна ліквідація українства; 2) Європа перебуває у прямій екзистенційній небезпеці свого існування; 3) реалізація концепції „Російська імперія версія 3.0" можлива за умови відгородження Європи від прямої силової допомоги Україні, через що поневолення і загарблення за таких умов буде питанням лише часу; 4) ведення переговорів із путінським режимом поза контекстом сили є безперспективним; 5) переродження українства можливе не лише через перемогу над ворогом, а й через докорінну роботу над внутрішнім світом і культурою державної нації; 6) геостратегія не реалізується у режимі „якщо", тому наводяться неспростовні докази, що силі може протистояти лише сила; 7) війна путінського режиму проти українства є продовженням кількасотрічного онтологічного протиборства Добра і вселенського зла, через що обґрунтовано завдання мати власну мету і власну причину, які спиратимуться на власні історичні початки та ґенезу стратегічного балансу; 8) концепція мертвої води та її витоки і джерела в народному фольклорі — концепція некрофілії, теоретичний базис рашизму.

Визначено за допомогою ретроспективного аналізу зміст та еволюцію концепту „мертва вода” у російських казках, окремих лібрето опер, інших фольклорних витворах мистецтва. Показано бінарну інтерпретацію ключового концепту. Наведені численні конкретні приклади крадіжки українського фольклору з подальшим уживанням тих чи тих казкових героїв у російських казках. За допомогою методу геостратегічного дискурсу подано авторську модель інтерпретації концепції „мертвої води” до війни путінського режиму проти України через послідовну характеристику: демілітаризації і денацифікації, безпосередньо скраплення мертвою водою і формування антинаціонального і проросійського уряду в „підросійській Україні”.

Продемонстровано практичну необхідність застосування наративного аналізу для ідентифікації деструктивних геополітичних концепцій як елемента системи творення геостратегії сучасної України. Обґрунтовано тезу про політичний вплив на великих географічних просторах. Відзначено, що геополітичний дискурс будь-якої держави інтерпретується через територіальний імператив, охорону і збереження не лише його, а й ближніх, з-поміж іншого, ментальних, просторів для ефективної реалізації власної геостратегії. Відзначено індоктринацію в ментальний простір української політологічної думки російських наративів українською мовою, ствердження про концептуальну завершеність та інші оцінні судження, які уможливлюють виявити захопленість і фактично пропагандистський характер окремих українських наукових досліджень. Сформульовано конкретні практичні положення про зумовленість стратегічного наративу цільовими аудиторіями.

8. У рамках дослідження практичного втілення геостратегії України у відносинах із провідними глобальними та регіональними потугами визначено етапи еволюції українсько-американського стратегічного партнерства, доведено, що такі впливові журнали, як: Foreign Affairs; Foreign Policy; Politico; RUSI Journal — стали хабом формування антиукраїнської доктрини на науковому рівні із подальшим цитуванням кремлівських наративів посадовими особами адміністрації Президента США, масштабною екстраполяцією та індоктринацією її ключових засад на реальну зовнішню політику США. Наративний та лінгвістичний аналіз текстів Хартії 2008 року засвідчив відсутність стратегічної і суверенної рівноправності, а отже, й

фактичну відсутність стратегічного партнерства, оскільки у тексті не встановлено духу суверенної рівності сторін. Науково доведено: США в реальній політиці не вважає і не сприймає Україну своїм стратегічним партнером.

9. Європейський напрям геостратегії України в умовах російсько-української війни має пріоритетом: інтеграцію України до європейського цивілізаційного простору; безальтернативне й імперативне набуття не лише повноправного членства в ЄС, а і завершення складних процесів ментально-цивілізаційних перетворень; формування на базі ЗС України та Франції, а також інших зацікавлених країн, потужних Об'єднаних Збройних Сил Європи; реіндустріалізації ОПК; залучення приватного сектору та випуск військових облігацій, доступних для всіх громадян України; концептуальне оновлення геостратегічної думки відповідно до тенденцій війн нового покоління із використанням штучного інтелекту і високих технологій; збереження контролю над суверенними природними ресурсами як запоруки української державності.

10. Обґрунтовано необхідність переоцінки векторів української геостратегії щодо позиціонування України в зовнішньополітичних стратегіях країн Глобального Півдня. Методологічною базою для реалізації української геостратегії визначено: теорію ігор, геоекономіки і методи геополітичної кон’юнктури, стратегічного планування та прогнозування, а також сценарного і ситуативного аналізу, матричний підхід. Продуктивним у рамках білатеральних угод є складання матриці інтересів в України та іншої держави-партнера з метою встановлення суголосних інтересів і моделювання механізмів їхньої конкретної реалізації. Встановлено, що пріоритетними сферами співробітництва України та КГП є: цифровізація усіх сфер державного управління, забезпечення продовольчої безпеки, забезпечення воєнної безпеки, а також розвиток економічних проєктів. Це відповідатиме об’єктивним геостратегічним трендам, нівелюванню нав’язування геополітичних кліше щодо розвитку суб’єктів міжнародних відносин.

11. Сформульовано засади геостратегії виграшу України в умовах екзистенційного протистояння із РФ, які передбачають: увиразнення суб’єктності, державницьке буття, власну безпекову політику; відповідальність за перемогу

передусім з боку сильної України; дії України; стратегічне позиціонування України як переможця; спричинення програшу РФ, тим самим завершення споконвічного екзистенційного протистояння і руйнування першопричин порушення міжнародного миру та безпеки, міжнародної стабільності; перетворення на сильну державу із самостійною геостратегічною візією у будові нової європейської цивілізаційної ідентичності; перетворення на прогнозованого, сильного стратегічного партнера в питаннях зовнішньої політики, безпеки у широкому розумінні, геоекономіці.

На підставі теорії ігор доведено ефективність стратегії програшу Росії через її руйнування та демонтаж державності. Така стратегія відповідатиме таким принципам теорії ігор: раціональності; загального знання; виключення домінантних стратегій. Згідно з теорією ігор, руйнування російської державності має стати кооперативною грою, тобто спільною зовнішньополітичною стратегією всіх країн Європи, які мають узяти на себе конкретні зобов'язані перед іншими суб'єктами міжнародного права і координувати власну діяльність відповідно до загальної стратегії руйнування РФ. Геостратегія виграшу України передбачає руйнування Росії її фрагментацію і демонтаж державності.

12. Презентовано аналітичні підходи до сучасних не лише розуміння, а й форм прояву геоекономіки як інструмента геостратегії. Подано широкий перелік концептуальних інструментів, емпіричних точок входу та тематичних досліджень щодо політико-економічної сутності геоекономіки. Особливим авторським внеском є її чіткий зв'язок із практикою, вкоріненням у міжнародну політичну економію та досі недостатньо досліджену детермінацію геоекономіки з геостратегією у зміни структури глобального світового порядку та нових векторів геоекономічної динаміки України. На підставі еволюційного методу розроблено матрицю підходів до розуміння геоекономіки, продемонстровано її еволюцію, здійснено критичний аналіз кожного з підходів та подано власний варіант і модель розуміння цього динамічного явища відповідно до стратегічних національних цінностей та інтересів України.

Розвінчано міф про статичні припущення існування геоекономіки як самодостатньої системи, яка мала б замінити геополітику.

Подано теоретико-практичну модель геостратегії. Її ключовими елементами визначено такі: 1) геостратегія сучасної України, яка має базуватися на стратегічних національних цінностях та інтересах, позитивних та успішних сталих традиціях державо-, націо-, безпеко- і правотворення, визначати стратегічну архітектуру з урахуванням стратегічних національних пріоритетів. На цьому рівні геостратегія інтерпретується як: а) теорія; б) практика; в) нормативно-правовий акт; 2) геостратегія реалізується через секторальні стратегії державної політики як політико-безпекова практика (стратегеми) відповідно до найбільш важливих сфер життєдіяльності. Ключовим інструментарієм реалізації секторальних стратегій державної політики виступає стратегічне управління, яке включає механізми стратегічного планування, прогнозування, передбачення та стратегічних комунікацій на основі стратегічної культури, які уможливлюють повномасштабну й гарантовану реалізацію стратегічного потенціалу, забезпечення ефективного функціонування об’єктів стратегічної інфраструктури; 3) геостратегія як нормативний акт характеризується наявністю гіперзв’язків і формує ієрархічну систему нормативних актів, що регулюють суспільні відносини у сфері геостратегії через секторальні стратегії як акти стратегічної правотворчості. Останні виступають ядром правового регулювання суспільних відносин у найбільш важливих сферах життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ліпкан В. А. Національна безпека України : *навч. посіб*. Київ : Кондор, 2008. 552 с.

2. Бжезинский З. Великая шахматная доска (Господство Америки и его геостратегические императивы). М. : Междунар. отнош., 1998. 256 с.

3. Бжезинский З. Геостратегия для Евразии. *Независимая газета*. 1997. 24 октября.

4. Бжезінський З. Вибір : світове панування чи світове лідерство. Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. 203 с.

5. Відомі географи, географічні персоналії. Geograf.com.ua. : [сайт]. URL: http://www.geograf.com.ua/famousgeographers/31-zarubizhni-geografi/814-vidal-de-la-blash-pol.

6. Вегеш М. Геополітична концепція Карла Гаусгофера. Relatii Romano-ucrainene, istorie si contemporaneitate. Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність. Romanian-ukrainian relations, history and present. Editura Muzeuluj Satmarean, 2015. С. 143—152.

7. Хаусхофер К. О геополитике. Работы разных лет. М. : Мысль, 2001. 436 с.

8. Кондратенко О. Геостратегічний вимір зовнішньої політики Російської Федерації : *монографія*. Київ : Київський університет, 2017. 607 с.

9. Болховитинов Н. Н. Доктрина Монро: происхождение и характер. М. : ИМО, 1959. 334 с.

10. Сорокин К. Э. Геополитика современного мира и геостратегия России. М. : РОССПЭН, 1996. 167 с.

11. Цымбурский В. Л. Геополитика как мировидение и род занятий. *Полис.* 1999. № 5. С. 7—28.

12. Базив Д. П. Геополитическая стратегия Украины. Киев : НАН Украины, 2000. 192 с.

13. Rogers J., Simón L. Think Again: European Geostrategy. URL: https://web.archive.org/web/20100424042233/http://europeangeostrategy.ideasoneurope.eu/2010/03/14/think-again-european-geostrategy/.

14. Brzezinski Zbigniew. Game Plan: A Geostrategic Framework for the Conduct of the U.S. — Soviet Contest. Boston : The Atlantic Monthly Press, 1986. 288 p.

15. Grygiel Jakub J. Great Powers and Geopolitical Change. Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 2006. P. 23.

16. Jones Stephen B. The Power Inventory and National Strategy. *World Politics.* 1954. № VI (4). P. 422. doi:10.2307/2009020. JSTOR 2009020. S2CID 155905539.

17. Geostrategy in 21st Century. URL: https://strategiecs.com/en/analyses/geostrategy-in-21st-century.

18. Tal T. The changing nature of geostrategy, 1900—2000: the evolution of a new paradigm. First edition. 148 p.

19. Мальченков С. Категория „геостратегический приоритет”. *Известия Саратовского университета. Серія : Социология. Политология.* 2010. Т. 10. Вып. 3. С. 92—94.

20. Федоров Н. Ф. Философия общего дела. *Федоров Н. Ф. Сочинения*. М. : Мысль, 1982. Т. 1. 711 с.

21. Федоров Н. Ф., Кожевников В. А. Чему научает древнейший христианский памятник в Китае. *Федоров Н. Ф. Собрание сочинений* : в 4 кн. М. : Традиция, 1997. Кн. 3. С. 211—217.

22. Федоров Н. Ф. Дополнение к разделу „Статьи о разоружении и умиротворении”. *Федоров Н. Ф. Собрание сочинений* : в 4 кн. М. : Традиция, 2005. Кн. 4. С. 175—192.

23. Федоров Н. Ф., Петерсон Н. П. Дополнение к разделу „Статьи о разоружении и умиротворении”. Метеорический погром и регуляция (О великой будущности войска). *Федоров Н. Ф. Собрание сочинений* : в 4 кн. М. : Традиция, 2005. Кн. 4. С. 177—179.

24. Федоров Н. Ф. Предисловие к изданию письма Ф. М. Достоевского. *Федоров Н. Ф. Собрание сочинений* : в 4 кн. М. : Традиция, 2005. Кн. 4. С. 5—11.

25. Бердяев Н. А. Пророчества Н. Ф. Федорова о войне. Н. Ф. Федоров: Pro et Contra: антология : в 2 кн. / отв. ред. Д. К. Бурлака. СПб : РХГИ, 2004. Кн. 1. С. 469––474.

26. Федоров Н. Ф. Философ Черного Царства (Новой Германии). *Федоров Н. Ф. Собрание сочинений* : в 4 кн. М. : Прогресс, 1995. Кн. 2. С. 118—120.

27. Федоров Н. Ф. Черный пророк и Черный Царь. *Федоров Н. Ф. Собрание сочинений* : в 4 кн. М. : Прогресс, 1995. Кн. 2. С. 122—123.

28. Достоевский Ф. М. Наброски к „Дневнику писателя”. *Достоевский Ф. М. Полное собрание сочинений* : в 30 т. Ленинград : Наука, 1988. Т. 27. С. 15—74.

29. Федоров Н. Ф. Самодержавие. *Федоров Н. Ф. Собрание сочинений* : в 4 кн. М. : Прогресс, 1995. Кн. 2. С. 3—38.

30. Федоров Н. Ф. Проект соединения церквей. *Федоров Н. Ф. Собрание сочинений* : в 4 кн. М. : Прогресс, 1995. Кн. 1. С. 370—388.

31. Федоров Н. Ф. Вопрос о братстве, или родстве, о причинах небратского, неродственного, т. е. немирного, состояния мира и о средствах к восстановлению родства (Записка от неученых к ученым, духовным к светским, к верующим и неверующим). Ч. III. В чём же должен состоять этот проект? *Федоров Н. Ф. Собрание сочинений* : в 4 кн. М. : Прогресс, 1995. Кн. 1. С. 140—204.

32. Кузнецов Ю. В. Геостратегия Николая Фёдорова. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 6*. 2011. Вып. 2. С. 124—129.

33. „Fratelli tutti”: чергова соціальна енцикліка Папи Франциска. Синод єпископів Української Греко-Католицької Церкви : [сайт]. URL: https://synod.ugcc.ua/data/fratelli-tutti-chergova-sotsialna-entsyklika-papy-frantsyska-4131/.

34. Эксклюзив: Концепция сообщества единой судьбы человечества отражает позицию Китая как ответственной страны. Синьхуа. Новости : [сайт]. URL: https://russian.news.cn/20221013/c430eea997794257a3a7304b94267e3a/c.html.

35. Герасіна Л. М. Проблема вибору геостратегії сучасною Україною в геополітичному ландшафті. *Вісник Національного університету „Юридична академія імені Ярослава Мудрого”.* 2015. № 3 (216). С. 210—212.

36. Ліпкан В. А., Політило В. Я. Право на доступ до податкової інформації в Україні : *монографія* / за ред. В. А. Ліпкана. Київ : Видавець В. А. Ліпкан, 2018. 352 с.

37. Щербак Ю. Вбити імперію зла: Росія — вічний ворог України. Київ : Дух і Літера, 2023. 296 с.

38. Масляк П. Менталітетна база геостратегії Росії й України: теорія і практика в XXI ст. *Українознавство*. 2002. № 3. С. 162—164.

39. Ольжич О. Націоналістична культура. Ватра : [сайт]. URL: http://www.vatra.cc/nashi-klasyky/oleh-olzhych-natsionalistychna-kultura.html.

40. Ольжич О. Незнаному Воякові: Заповіда неживим / упоряд., післямова і приміт. Л. Череватенка. Київ : Фундація ім. О. Ольжича, 1994. 432 с.

41. Ольжич О. Цитаделя духа. Братислава, 1991. 239 с.

42. Ольжич О. Величність: поезії й поеми. Чикаго, 1969. 176 с.

43. Мартинець В. Чи дбати нам про чистоту раси? Мартинець В. За зуби й пазурі нації. Париж : Видання Українського слова, 1937. С. 94—171.

44. Ukraine’s commander-in-chief on the breakthrough he needs to beat Russia. The Economist :
[сайт]. URL: https://www.economist.com/europe/2023/11/01/ukraines-commander-in-chief-on-the-breakthrough-he-needs-to-beat-russia.

45. У західних медіа розгортається небезпечна для України дискусія: розповідаємо чому. ТСН : [сайт]. URL: https://tsn.ua/exclusive/u-zahidnih-media-rozgortayetsya-nebezpechna-dlya-ukrayini-diskusiya-rozpovidayemo-chomu-2066815.html.

46. Багато хто з G20 утримується від того, щоб прямо назвати Росію агресором — Боррель. LIGA. Net : [сайт]. URL: https://news.liga.net/ua/politics/news/mnogie-iz-g20-vozderjivayutsya-ot-togo-chtoby-pryamo-nazvat-rossiyu-agressorom-borrel.

47. Самчук У. Нарід чи чернь? *Українське слово.* 1941. 9 листопада.

48. Гринько С. В. Особливості розвитку предмета геополітики як науки, що формується. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія : Міжнародні відносини*. 2002. Вип. 21—24. С. 190—194.

49. Марціхів Х. Р., Шепеляк Л. Т. Геополітичні цілі та геостратегія України. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології*. 2020. Вип 37. С. 116—124.

50. Волынчук А. Б. Теоретические основы геополитических исследований – – старые и новые правила. *Вестник Томского госуниверситета*. 2009. № 4 (15). С. 245–252.

51. Natter W. Geopolitics in Germany, 1919—1945 Karl Haushofer, and the Zeitschrift für Geopolitik. URL: http://www.blackwellreference.com/subscriber/uid=/tocnode?id=g9780631220312_chunk_g978063122031214.

52. Лепська Н. В. Простір як фундаментальна категорія в теоріях німецько-центричної геополітики. *Політичне життя.* 2017. № 4. С. 108—114.

53. Tesche B. Geopolitics. *Historical materialism.* 2006. Vol. 14. No 1. P. 328.

54. Flint C. Introduction to Geopolitics. London : Routledge, 2006. 223 p.

55. Матвєєва О. Проблеми мондіалістської інтерпретації постглобалізму. *Наукові праці. Серія : Політологія*. 2016. Вип. 261. Т. 273. С. 103—108.

56. О'Тоал Дж. Геополитика постмодерна? Геополитические представления модерна и за их пределами. *Политическая наука* : сб. науч. тр. М., 2009. № 1. С. 188– –223.

57. Шепелєв М. Конфлікт модерну і постмодерну як основна проблема цивілізаційної безпеки в процесі мондіалізації. *Людина і політика*. 2002. № 5. С. 92– –101.

58. Шепелєв М. Політична система мондіалізму. Політичний менеджмент. 2008. № 5. С. 151—160.

59. Mamadouh V. Geopolitics in the Nineties: one flag, many meanings. *Geojournal*. 1998. Vol. 46. No 4. P. 244.

60. Ляховенко О. И. Концепции критической геополитики Дж. О'Тоала: на пути к осмыслению геополитики XXI века. *Сравнительная политика*. 2014. № 4 (16––17). С. 15—20.

61. O'Tuathail G. Geopolitics and discourse: practical geopolitical reasoning in American foreign policy. *Political geography*. 1992. Vol. 11. No 2. P. 190—204.

62. Коровин В. М. Накануне империи. Прикладная геополитика и стратегия в примерах. М. : Алгоритм, 2015. 270 с.

63. Carlson T. The Vladimir Putin Interview. Tucker Carlson Network.URL:https://tuckercarlson.com/the-vladimir-putin-interview/.

64. Дністрянський М. С. Загострення геополітичних взаємин у період постмодерну та становище України : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 154 с.

65. Ліпкан В. А. Політичні засади геостратегії сучасної України : *монографія*. Одеса : Гельветика, 2024. 830 с.

66. Ліпкан В. А. Ідея політичної готовності. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2022. № 37. С. 190—201. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/37_2022/32.pdf. DOI:https://doi.org/10.32782/apfs.v037.2022.32

67. Ліпкан В. А., Попова Т. В. Стратегічні комунікації : словник / за заг. ред. д-ра юрид. наук В. А. Ліпкана. Київ : Ліпкан О. С., 2016. 416 с.

68. Вандам А. Е. Геополитика и геостратегия. М.: Кучково поле, 2002. 272 с.

69. Бауман З. Глобалізація: наслідки для людини і суспільства / пер. з англ. І. Андрущенка ; за наук. ред. М. Винницького. Київ : Києво-Могилянська академія, 2008. 109 с.

70. Арон Р. Мир і війна між націями. Київ : Юніверс, 2000. 688 с.

71. Ліпкан В. Визначається не лише майбутня доля України. Незалежний Медіа Форум : [сайт]. URL: https://uacenter.media/poland-and-ukraine-realities-and-prospects/131912-viznacha-t-sya-ne-lishe-maybutnya-dolya-ukra-ns-ko-derzhavi.html.

72. Джонсон Б. Ми ніколи не будемо в безпеці, якщо відвернемося від доблесної України. *LIGA.net*. : [сайт]. URL:

https://news.liga.net/ua/politics/news/djonson-my-nikogda-ne-budem-v-bezopasnosti-esli-otvernemsya-ot-doblestnoy-ukrainy.

73. Nye J. Soft Power: The Means To Success In World Politics. New York : Public Affairs, 2004. 191 p.

74. Най Дж.: Якщо у сусідів України різне бачення політики, досить важко підібрати шлях, який зацікавить всіх. *Главком* : [сайт].URL: glavcom.ua/publications/113741- dzhozef-naj-jakshcho-u-susidiv-ukrajini-rizne-bachennja-politiki-dosit-vazhko-pidibratishljah-jakij-zatsikavit-vsih.html.

75. Бандера С. Перспективи Української Революції. Мюнхен – Торонто : ОУН, 1978. 640 с.

76. Кульчицький С., Солдатенко В. Володимир Винниченко. Київ : Альтернативи, 2005. 373 с.

77. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. Київ : Криниця, 1991. 128 с.

78. Шаповал Ю., Верба І. Михайло Грушевський. Київ : Альтернативи, 2005. 352 с.

79. Донцов Д. За яку революцію. Львів, 1990. 84 с. (Репринтне відтворення вид. 1957 р.).

80. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. Київ : Т-во "Знання" України, 1991. 44 с.

81. Донцов Д. Клич доби. Лондон : Союз українців у Великій Британії, 1968. 128 с. (Репринтне відтворення).

82. Донцов Д. Московська отрута. Київ : Стебеляк, 2015. 296 с.

83. Донцов Д. Русский либерализм и украинское движение. Мелитополь, 1918. 96 с.

84. Донцов Д. Твори. Львів : Кальварія, 2001. Т. 1. Геополітичні та ідеологічні праці. 488 с.

85. Квіт С. Дмитро Донцов: ідеологічний портрет. 2-ге вид., виправл. і допов. Львів : Галицька видавнича спілка, 2013. 190 с.

86. Євген Коновалець та його доба. Мюнхен : Фундація ім. Євгена Коновальця, 1974. 1019 с.

87. Липа Ю. Призначення України. Львів : Просвіта, 1992. 270 с.

88. Липа Ю. Розподіл Росії. Львів : Інститут народознавства НАН України, 1995. 148 с.

89. Гринів О. Передбачення глобального масштабу. Липа Ю. Розподіл Росії. Львів : Інститут народознавства НАН України, 1995. С. III—XX.

90. Домащенко Л. М. „Всеукраїнська трилогія" Юрія Липи: геополітичний ракурс. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Філософія. Політологія*. 2007. Вип. 84—86. С. 166—169.

91. Бедрій А. Юрій Липа — ідеолог і політичний теоретик. *Визвольний шлях.* 1994. Кн. 4. С. 502—510.

92. В'ячеслав Липинський: історико-політологічна спадщина і сучасна Україна : матеріали міжнар. наук. конф. (2—6 черв. 1992 р. у Києві, Луцьку і Кременці) з нагоди 110 роковин з дня народження вченого / ред. Я. Пеленський. Київ — Філадельфія, 1994. 286 с.

93. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. *Філософська і соціологічна думка.* 1991. № 10. С. 63—83.

94. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : в 2 т. Київ : Основи, 1994. Т. 1. 530 с.; Т. 2. 573 с.

95. Лисяк-Рудницький І. Іван Франко у своїх німецьких писаннях. *Лисяк-Рудницький І. Історичні есе* : у 2 т. 2-ге вид. Київ : Дух і Літера, 2019. Т. 1. С. 485—494.

96. Маланюк Є. Малоросійство. Київ : Український пріоритет, 2015. 48 с.

97. Міхновський М. Самостійна Україна. Промова. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Б.м., 1983. Т. 1. С. 62—74.

98. Петлюра С. Народе Український: вибрані статті, листи, документи. Харків : Лівий берег, 1992. 149 с.

99. Петлюра С. Статті. Київ : Дніпро, 1993. 341 с.

100. Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України? / упоряд., передмова О. І. Шаблія ; ред. Л. М. Гарбарчук. Львів : Світ, 1994. 416 с.

101. Михайлова О. Павло Скоропадський: „Крім негідників усі підуть за мною”. Київ : Парламентське вид-во, 2018. 368 с.

102. Скоропадський П. Спогади: кінець 1917 — грудень 1918. Київ – – Філадельфія, 1995. 493 с. (2-ге вид. Київ, 2016.)

103. Концепції української революції та національної соборності у світлі політичної практики 1917—1920 років : монографія. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 608 с.

104. Соборність України: історія та сучасність : матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Київ, 19 січ. 2023 р.) / за ред. Ю. Ж. Шайгородського ; упоряд.: З. В. Захожай, В. Д. Яремчук ; ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ – – Ніжин : Лисенко М. М., 2023. 208 с.

105. Папакін Г. В. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина. *Історикоархівні нариси*. Київ, 2003. 282 с.

106. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX—XX ст. : навч. посіб. Київ : Генеза, 1996. 360 с.

107. Вегеш М. Світовий процес і геополітика : навч. посіб. Ужгород : Сабов А.М., 2017. 303 с.

108. Вегеш М., Гиря В. Деякі нотатки про місце і роль України в сучасному геополітичному просторі. *Карпатська Україна — етап українського державотворення: історія і сучасність* : матеріали наук. конф., присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-України і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика й громадсько-культурного мислителя Августина Волошина (м. Ужгород, 14 берез. 2019 р.). Ужгород, 2019. С. 209—216.

109. Вегеш М., Петрінко С. Геополітична енциклопедія : навч. посіб. Ужгород : Говерла, 2017. 676 с.

110. Вегеш М., Сасин Г. Україна і світ у науковій спадщині З. Бжезінського (Від „Великої шахівниці” до останніх інтерв’ю). *Україна та Центральна Європа* : матеріали ІІ Міжнар. наук. конф. „Формат розвитку відносин України та

країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та забезпечення прав національних меншин", (м. Ужгород, 3 трав. 2019 р.). Ужгород, 2019. С. 239—254.

111. Дністрянський М. Закони геополітики: історичні міфологеми, ідеологічні установки чи реальні глобальні тренди? *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Географічні науки*. 2013. № 16. С. 163—167.

112. Дністрянський М. Праці С. Рудницького і Ю. Липи в контексті європейської політико-географічної думки. *Всеукраїнський науково-теоретичний часопис.* Тернопіль, 2000. Вип. 2. С. 73—77.

113. Дністрянський М. С. Геополітика : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. 436 с.

114. Дністрянський М. С. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 111 с.

115. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 479 с.

116. Дністрянський М. С. Україна в політико-географічному вимірі. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 310 с.

117. Безпека України — 2010: Безпека України: геополітичний вимір / під ред. В. П. Горбуліна, А. М. Зленка, Г. К. Крючкова та ін. Київ : Громад.-політ. об'єд. „Український форум", 2007. 123 с.

118. Горбулин В. Мой путь в зазеркалье. Не только путевые заметки. Київ : Брайт Букс, 2019. 280 с.

119. Білорус О. Імперативи стратегії розвитку України в умовах глобалізації. *Політична думка*. 2001. № 4. С. 68—83.

120. Білорус О. Г. Глобалізація і національна стратегія України. Київ : ВО „Батьківщина"; Броди : Просвіта, 2001. 301 с.

121. Бодрук О. Фактор сили у сучасному світі. Геополітичні зміни сучасної міжнародної безпеки після трагічних подій 11 вересня 2001 р. *Політика і час.* 2002. № 3. С. 57—67.

122. Павловський М., Головенко Б. Глобалізація і національна стратегія України у XXI столітті. *Універсум*. 2002. № 9—10. С. 35—41.

123. Деменко О. Українська геополітика XXI ст.: євразійство чи євроінтеграція. *Людина і політика.* 2004. № 1. С. 73—82.

124. Дергачов О. Україна в європейському та євразійському інтер'єрі. *Політична думка*. 2000. № 4. С. 80—91.

125. Проскуріна О. Інформаційна стратегія України в сучасному геополітичному просторі. *Політичний менеджмент*. 2009. № 3. С. 137—144.

126. Синельников Р. Вибір геополітичної стратегії на сучасному етапі державотворення в Україні. *Нова політика*. 2000. № 5 (31). С. 22—26.

127. Стратегії розвитку України: теорія і практика / за ред. О. С. Власюка. Київ : НІСД, 2002. 824 с.

128. Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та стратегії розвитку / О. М. Гочаренко, Б. О. Парахонський, Є. М. Лисицин та ін. ; НІСД ; НІУРВ. Київ : Стилос, 1999. 384 с.

129. Романюк А. С. Політичні доктрини XX століття : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. 216 с.

130. Додонов Р. Чорноморські вектори у геополітичних концепціях України і Росії. *Політичний менеджмент.* 2005. № 4. С. 127—140.

131. Зленко А. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. Харків : ФОЛІО, 2003. 592 с.

132. Камінський Є. Протодемократичні концепції світового правління і перспектива України у XXI столітті. *Політична думка*. 2001. № 3. С. 102—108.

133. Літвін Л. А. Сучасні геополітичні концепції: висновки для України. *Політичне життя.* 2019. № 4. С. 109—115.

134. Василенко С. Геополітичні концепції і українська геополітика. *Сучасна українська політика: Політики і політологи про неї* / ред. кол. : М. Михальченко, В. Андрущенко, Ф. Рудич. Київ, 2000. Вип. 2. С. 63—73.

135. Васюк Н. О. Геополітична стратегія держави кризового суспільства: стан наукових досліджень. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 3 (46). С. 19—28.

136. Врублевський В., Хорошковський В. Український шлях. Начерки: Геополітичне становище України та її національні інтереси. Київ : Демократична Україна, 1997. 422 с.

137. Гальчинський А. С. Україна — на перехресті геополітичних інтересів. Київ : Знання України, 2002. 180 с.

138. Лещенко Л. Національні інтереси України та її зовнішньополітична стратегія. *Політика і час.* 1993. № 7. С. 13—17.

139. Гончаренко О. М. Пріоритети та засади формування інтегральної стратегії національної безпеки на перспективу. *Стратегічна панорама.* 1998. № 1—2. С. 43—51.

140. Гончаренко О. М., Парахонський Б. О. Геополітичні пріоритети світових потуг і Україна. Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку. Київ : НІСД, 1999.192 с.

141. Перепелиця Г. М. Без'ядерний статус і національна безпека України. Київ : НІСД, 1998. 108 с.

142. Геополітика: військово-політичні аспекти : навч. посіб. / наук. ред. Л. П. Шлемкевич. Львів : ЛІСВ, 2008. 343 с.

143. Воронов І. О. Глобалізація і політика: реалії і перспективи соціальних трансформацій. Київ : Генеза, 2004. 288 с.

144. Газин В. Украина и новый миропорядок. *День*. 2005. 19 июля.

145. Дудко І. Д. Феномен стратегічного партнерства США і України: ретроспектива і сучасність. *Актуальні проблеми всесвітньої історії: стратегії партнерства і співробітництва в міжнародних відносинах* : зб. наук. праць учасників Міжнар. наук. конф. „Стратегії партнерства і співробітництва у контексті актуальних проблем всесвітньої історії та міжнародних відносин" (берез. 2015 р.) / Держ. установа „Ін-т всесвіт. історії НАН України" ; за ред. С. В. Толстова ; відп. ред. Д. М. Лакішик. Київ : Інститут всесвітньої історії НАН України, 2015. С. 57—67.

146. Бурант Р. Україна і Польща: до стратегічного партнерства. *Політична думка.* 1997. № 3. С. 97—100.

147. Янків М. Україна і Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат: політико-економічний та секторальний аналіз. Львів : Світ, 2011. 384 с.

148. Стратегічне партнерство в міжнародних відносинах = Strategic partnership in international relation : *монографія* / О. І. Брусиловська та ін. ; Київ. нац. ун-т. ім. Тараса Шевченка ; Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Київ : Вадекс, 2018. 541 с. (Наукова серія „Трансатлантичні дослідження").

149. Брусиловська О. І. Взаємодія ЄС та країн Центрально-Східної Європи. *Стратегічне партнерство в міжнародних відносинах* : монографія / О. І. Брусиловська, В. І. Бурдяк, М. В. Зайцева, В. В. Копійка, О. П. Кучмій та ін. Київ : Вадекс, 2018. С. 386—415. (Наукова серія „Трансатлантичні дослідження").

150. Піпченко Н. О., Остап'як В. І. Концептуальні підходи до стратегічного партнерства в сучасних міжнародних відносинах. *Стратегічне партнерство в міжнародних відносинах* : монографія / О. І. Брусиловська, В. І. Бурдяк, М. В. Зайцева, В. В. Копійка, О. П. Кучмій та ін. Київ : Вадекс, 2018. С. 45—73. (Наукова серія „Трансатлантичні дослідження").

151. Піпченко Н. О. Стратегічне партнерство в зовнішній практиці України. *Стратегічне партнерство в міжнародних відносинах* : монографія / О. І. Брусиловська, В. І. Бурдяк, М. В. Зайцева, В. В. Копійка, О. П. Кучмій та ін. Київ : Вадекс, 2018. С. 465—486. (Наукова серія „Трансатлантичні дослідження").

152. Бурдяк В., Мороз І. Перспективи співробітництва „Україна — НАТО" і роль у ньому польського фактора. *Політичний менеджмент.* 2008. № 3. С. 165—174.

153. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи : навч. посіб. / С. В. Федонюк, В. Й. Лажнік, А. А. Моренчук та ін. Луцьк : Вежа, 2008. 258 с.

154. Брусиловська О. Фактор НАТО в розробці нової зовнішньополітичної стратегії країн Східної Європи. *Вісник Львівського університету ім. Івана Франка : зб. наук. праць. Серія : Міжнародні відносини*. 2007. Вип. 20. Спецвипуск.

Формування західного вектора інтеграційної політики України в контексті її регіональних та національних інтересів. С. 43—50.

155. Копійка В. В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна. Київ : Юрид. думка, 2005. 329 с.

156. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування : навч. посіб. Київ : Знання, 2009. 760 с.

157. Василенко С. Д. Європейський вибір України. Одеса : ВидавІнформ ОНМА, 2003. 212 с.

158. Гальчинський А. С. Стратегія євроінтеграції та питання участі України у формуванні єдиного економічного простору : аналіт. оцінки. Київ : НІСД, 2003. 23 с.

159. Гнатюк М. Переваги стратегії приєднання України до Європейського Союзу: SWOT аналіз. *Політичний менеджмент*. 2010. № 3. С. 147—153.

160. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : навч. посіб. Київ : КНТ, 2006. 280 с. (Серія : Національна і міжнародна безпека).

161. Панченко Ж. О. Геополітичне позиціонування України в процесах євроінтеграції : автореф. дис. … канд. політ. наук : 23.00.03. Київ, 2006. 19 с.

162. Тенденції та перспективи європейської інтеграції України: державно-управлінські виміри : монографія / В. В. Корженко, Н. М. Мельтюхова, Г. С. Одінцова та ін. Харків : ХарРІ НАДУ „Магістр”, 2007. 268 с.

163. Міжнародні відносини та політика держав в умовах глобальних трансформацій: аналіз сучасної політичної думки : монографія / Є. В. Багацький, О. І. Брусиловська, Є. В. Габер, С. В. Глебов, В. А. Дубовик та ін. ; за заг. ред. І. М. Коваля, О. І. Брусиловської ; М-во освіти і науки України ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ін-т соц. наук. Одеса : ОНУ, 2016. 412 с.

164. Брусиловська О. І. Політико-системні трансформації в регіоні Східна Європа у 1989—2004 рр.: аналіз політичної думки. *Міжнародні відносини та політика держав в умовах глобальних трансформацій: аналіз сучасної політичної думки* : монографія / Є. В. Багацький, О. І. Брусиловська, Є. В. Габер, С. В. Глебов, В. А. Дубовик та ін. Одеса : ОНУ, 2016. С. 154—182.

165. Брусиловська О. І. Системні трансформації посткомуністичних країн Європи. 1989—2009 : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України ; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ін-т соціальних наук, каф. міжнар. відносин. Одеса : Астропринт, 2011. 448 с.

166. Геополітика : енциклопедія / Є. М. Суліма, М. А. Шепелєв, І. П. Білецький та ін. Київ : Знання, 2013. 919 с.

167. Дергачев В. А. Геополитический словарь-справочник. Київ : КНТ, 2009. 592 с.

168. Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України : словник. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. 252 с.

169. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях : словник. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ : Текст, 2008. 400 с.

170. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С., Яковенко О. О. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях. Київ : Текст, 2006. 256 с.

171. Ліпкан В. А. Харченко Л. С., Логінов О. В. Інформаційна безпека України : глосарій. Київ : Текст, 2004. 136 с.

172. Ліпкан В. А. Боротьба з тероризмом: у визначеннях та поняттях. Київ : Магістр — XXI століття, 2009. 162 с.

173. Енциклопедія політичної думки / за ред. Девіда Міллера. Київ : Дух і Літера, 2000. 472 с.

174. Ігнатьєва Т. Геополітика України в категоріях і поняттях: минуле та сучасність : навч. посіб. Кам’янець-Подільський, 2015.112 с.

175. Кисельов Є. Л. Методологія геополітики. Харків : Магістр, 2002. 136 с.

176. Філософія політики. Короткий енциклопедичний словник / авт.-упоряд. В. П. Андрущенко. Київ : Знання України, 2002. 670 с.

177. Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність / пер. з польськ. ; Український науковий інститут Гарвардського університету ; Інститут критики. Київ : Критика, 2005. 528 с.

178. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз. Київ : Знання України, 2002. 580 с.

179. Старосольський В. Теорія нації / передм. І. Кресіної. Нью-Йорк : Наукове Товариство ім. Т. Шевченка. Київ : Вища школа, 1998. 157 с.

180. Гринів О. Україна і Росія: партнерство чи протистояння?: Етнополітичний аналіз. Львів : НАН України, Інститут народознавства, 1997. 380 с.

181. Кудряченко А. І. Геополітичне сходження України: проблеми, сучасний стан, перспективи. *Проблеми і перспективи української реформації* : кол. монографія / за заг. ред. М. Ф. Головатого, Г. В. Щокіна. Київ : МАУП, 2001. С. 181––198.

182. Салтовський О. І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя). Київ : ПАРАПАН, 2002. 396 с.

183. Сергійчук В. Симон Петлюра. Українські державники. Київ : Сергійчук М. І., 2009. 568 с.

184. Смолій В. А., Степанков В. С. Українська державна ідея: проблеми формування, еволюції, реалізації. Київ : Альтернативи, 1997. 368 с.

185. Андрущенко С. В. Україна в сучасному геополітичному середовищі : монографія. Київ : Логос, 2005. 288 с.

186. Кухта Б., Зінько І. Геополітичні виміри міжнародної політики. Основи політичної науки : курс лекцій / Б. Кухта, Г. Ткаченко, Л. Старецька та ін. ; за ред. Б. Кухти. Львів : Кальварія, 1999. Ч. 4. Міжнародна політика. С. 91—122.

187. Антропологічний код української культури і цивілізації : в 2 кн. / О. О. Рафальський (кер. авт. кол.), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (наук. ред.). Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. Кн. 1. 432 с.

188. Антропологічний код української культури і цивілізації : в 2 кн. / О. О. Рафальський (кер. авт. кол.), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (наук. ред.). Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. Кн. 2. 536 с.

189. Відповідальна політика в сучасній Україні: ілюзії та реалії / за ред. О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 252 с.

190. Рябчук М. Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності — Історичні причини та політичні наслідки. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 252 с.

191. Майборода О. М. Етнічні пастки деколонізації: африканський досвід : монографія. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 216 с.

192. Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи : монографія / авт. кол.: В. А. Войналович (керівник, наук. ред.), В. Є. Єленський, В. М. Кулик, О. А. Малиновська, С. В. Набок, Ю. М. Поліщук, М. Ю. Рябчук. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 424 с.

193. Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні : монографія / авт. кол.: Г. І. Зеленько (кер., наук. ред.), Т. А. Бевз, С. Г. Брехаря, М. С. Кармазіна, В. О. Ковалевський, О. Ю. Кондратенко, Н. В. Кононенко, Т. М. Ляшенко, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 416 с.

194. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях / за ред. В. Кулика. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 328 с.

195. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 400 с.

196. Політична система України: конституційна модель та політичні практики : монографія / кол. авт.: Зеленько Г. І. (кер., наук. ред.) та ін. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с.

197. Україна у пошуку стратегій суспільно-політичного розвитку (1991—2018 рр.). Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 352 с.

198. Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / авт. кол.: М. І. Михальченко (кер.) та ін. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. 440 с.

199. Зміна цивілізаційної парадигми розвитку України: теоретико-методологічний аналіз. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 552 с.

200. Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства / ред. кол.: О. Рафальський (голова), В. Войналович, М. Рябчук. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2020. 336 с.

201. Держалюк М. Україна у зарубіжних доктринах та стратегіях 20 ст. *Політична думка.* 1996. № 1. С. 64—85.

202. Куля Ф. Німецькомовна історіографія 30—50-х років про Україну і Карпатські Україну. *Науковий Збірник Товариства „Просвіта" в Ужгороді. Річник IV (XVIII).* Ужгород, 2000. С. 72—74.

203. Куля Ф. Погляд з Берліна: Аксель Шмідт і його книга „Україна. Країна майбутнього". *Карпатський край*. 1995. № 9—12. С. 82—83.

204. Куля Ф. У поступі за волю: Аксель Шмідт про Україну і Карпатську Україну. *Новини Закарпаття*. 1995. 13 квітня.

205. Левандовський В. Україна в геополітичних концепціях першої третини 20 ст. *Політична думка.* 1994. № 3. С. 52—60.

206. Несук М., Репринцев В., Камінський Є. Україна в зарубіжних доктринах та стратегіях XX століття. *Політична думка.* 1995. № 2—3. С. 50—70.

207. Снігир О. Україна у геополітичних концепціях Європейського Союзу: динаміка „об'єкт-суб'єктних" відносин : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01 Київ, 2004. 16 с.

208. Тер Ф. Україна на ментальній мапі Європи. *Критика*. 2005. Ч. 9. С. 5—8.

209. Шаблій О. Україна у сучасних геополітичних концепціях. *Україна та глобальні процеси: географічний вимір* : зб. наук. пр. : в 3 т. Київ; Луцьк, 2000. Т. 1. С. 68—72.

210. Шульга М. Геополітичні виміри української євроінтеграції в уявленнях російських науковців. *Політичний менеджмент.* 2007. № 5. С. 138—147.

211. Дорошко С. І. Геноцидні війни Леніна — Сталіна — Путіна в Україні. Київ : Ніка-Центр, 2023. 272 с.

212. Країнознавство : підручник / В. П. Крижанівський та ін. ; за ред. М. С. Дорошка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2012. 439 с.

213. Дорошко М. С., Шпакова Н. В. Геополітичне середовище та геополітична орієнтація країн СНД : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / МОНУ ; Ін-т міжнар. відносин Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 204 с.

214. Дорошко М. С., Шпакова Н. В. Держави пострадянського простору у світовій політиці. Київ : Знання, 2010. 66 с. (Бібліотечка товариства "Знання". № 4—2010 ; Серія "Міжнародна").

215. Гібридна війна Росії проти України після Революції гідності / М. Дорошко та ін. ; наук. ред. М. Дорошка і В. Балюка ; Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, Центр Східної Європи і ф-т політології Ун-ту М. Кюрі-Склодовської в Любліні. Київ : Ніка-Центр, 2018. 279 с.

216. Дорошко М. С. Неоголошені війни Росії проти України у XX — на початку XXI ст.: причини і наслідки. 2-ге вид., стер. Київ : Ніка-Центр, 2020. 192 с.

217. Дорошко М. С. Історія України: знакові події та особистості. Київ : Основа-принт Плюс, 2021. 469 с.

218. Дорошко М. С. Історія України. Події. Постаті. Явища : курс лекцій. Київ : Саміт-книга, 2021. 469 с.

219. Дорошко М. С. Історія України : курс лекцій. Київ : Саміт-книга, 2021. 472 с.

220. Культурна дипломатія : навч. посіб. / В. Матвієнко та ін. ; за заг. ред. І. Матяш та В. Матвієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Наук. т-во історії дипломатії та міжнар. відносин. Київ : ГДІП, 2021. 248 с.

221. Міжнародні організації : підручник. / В. М. Матвієнко та ін. ; за ред. В. В. Копійки ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Київський університет, 2015. 783 с.

222. Матвієнко В. М. Політика УНР та України щодо новопосталих державних утворень на території колишньої Російської імперії (1917—1921 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.02. Київ, 2003. 435 с.

223. Матвієнко В. М., Сапсай А. П. Україна в міжнародних організаціях. *Історія та сучасність* : навч. посіб. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2014. 287 с.

224. Матвієнко В. М. Українська дипломатія 1917—1921 років: на теренах постімперської Росії / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2002. 373 с.

225. Головченко В. І., Матвієнко В. М. Дипломатична історія України (від найдавніших часів до XIX) століття : навч. посіб. Київ : Київський університет, 2007. 512 с.

226. Матвієнко В. М. Зовнішньополітичне відомство УНР за доби Директорії : до 10-ї річниці незалежності України. *Вісник: Міжнародні відносини*. 2001. Вип. 20. С. 60—63.

227. Україна в міжнародних інтеграційних процесах / В. В. Копійка, М. С. Дорошко та ін. ; за ред. В. В. Копійки ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Київський університет, 2015. 575 с.

228. Україна в європейському безпековому просторі : монографія / В. А. Манжола та ін. ; за заг. ред. В. В. Копійки ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2012. 319 с.

229. Копійка В. В. Теоретичний та практичний виміри розширення Європейського Союзу : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2004. 479 с.

230. Європейський Союз у мінливому світі : монографія / С. В. Андрющенко та ін. ; за ред. В. В Копійки ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, НН Ін-т міжнар. відносин. Київ : О. Зень, 2022. 218 с.

231. Копійка В. В., Грубов В. М., Даниленко С. І. Homo informaticus епохи постіндустріалізму: витоки, ідеї, ризики (соціо-комунікативний вимір) : монографія / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; Ін-т міжнар. відносин. Київ : Вадекс, 2019. 498 с.

232. Копійка В. В., Кондратюк С. В. Франко-німецькі відносини у другій половині 1940-х — середині 1960-х років : монографія / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2021. 274 с.

233. Дудко І. Д., Погорєлова І. С. Зовнішньополітичні та безпекові стратегії адміністрації Б. Обами щодо Китаю: від союзництва до протидії. *Історико-політичні студії. Серія : Політичні науки* : зб. наук. праць. 2015. № 2 (4). С. 31—46.

234. Дудко І. Д. Конституційні засади повноважень президента США у сфері зовнішньої політики та тенденції їх реалізації за постбіполярні часи: політичний аналіз проблеми. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Міжнародні відносини*. 2005. Вип. 31/32. С. 75—80.

235. Дудко И. Д. Англо-американская советология о кадровой политике КПСС : автореф. дисс. ... канд. ист. наук : 07.00.01. Київ, 1991. 24 с.

236. Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики. XX — початок XXI ст. : навч. посіб. / В. Ф. Салабай, І. Д. Дудко, М. В. Борисенко, М. П. Чуб ; редкол.: М. М. Коцупатрий (голова) та ін. ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. Київ : КНЕУ, 2006. 368 с.

237. Піпченко Н. О., Рижков М. М. Стратегічні комунікації України: євроінтеграційний контекст. Стратегічні комунікації : підручник для студентів закл. вищ. освіти / В. В. Копійка, В. М. Бебик, С. І. Даниленко, Є. А. Макаренко, І. О. Мінгазутдінова ін. Київ : Вадекс, 2019. С. 343—368.

238. Піпченко Н. О. Концептуальні та структурно-політичні виміри віртуальної дипломатії : дис. … канд. політ. наук : 23.00.03. Київ, 2008. 248 с.

239. Піпченко Н. О. Міжнародна інтернет-комунікація як інструмент зовнішньополітичної діяльності : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2014. 422 с.

240. Піпченко Н. О., Макаренко Є., Рижков М. Цифрова дипломатія = Digitaldiplomacy : підручник для студентів закл. вищ. освіти / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Вадекс, 2019. 317 с.

241. Піпченко Н. О. Стратегічне партнерство в зовнішній практиці України. Стратегічне партнерство в міжнародних відносинах : монографія / О. І. Брусиловська, В. І. Бурдяк, М. В. Зайцева, В. В. Копійка, О. П. Кучмій та ін. Київ : Вадекс, 2018. С. 465—486. (Наукова серія „Трансатлантичні дослідження").

242. Піпченко Н., Макаренко Є., Рижков М. Сучасна цифрова дипломатія Республіки Польща. *Цифрова дипломатія* : підручник для студентів закл. вищ.

освіти. Київ : Вадекс, 2019. С. 247—258. (Серія „Міжнародні інформаційні відносини”).

243. Піпченко Н., Макаренко Є., Рижков М. Основні поняття цифрової дипломатії. *Цифрова дипломатія* : підручник для студентів закл. вищ. освіти. Київ : Вадекс, 2019. С. 39—76. (Серія „Міжнародні інформаційні відносини”).

244. Даниленко С. Інформаційний чинник у зовнішній політиці держави. *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Серія : Журналістика*. 1997. Вип. 4. С. 97—102.

245. Даниленко С. І. Журналістські методи інформаційного забезпечення зовнішньої політики держави (на прикладі німецької преси) : дис. ... канд. філолог. наук. Київ, 1997. 14 с.

246. Даниленко С., Єдамова А. Інформаційна безпека України: правові аспекти. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. праць. 2008. Вип. 81, ч. 1. С. 23—25.

247. Даниленко С. І. SMART-аргумент конвергентного мейнстриму сучасних медіа. *Міжнародна інформація: концептуальні та прикладні виміри* : матеріали міжнар. наук. конф. з нагоди 20-річчя заснування спеціальності "Міжнародна інформація" в Україні, (19 квіт. 2013 року, м. Київ). Київ : Б. в., 2013. С. 56—58.

248. Ліпкан В. А., Яковець А. В. Геостратегія сучасного Китаю : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. А. Ліпкана. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. 384 с.

249. Яковець А. В. Комунікативна стратегію Китаю. *Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики* : зб. наук. статей, тез доп. та повідомл. за матеріалами XI Міжнар. наук.-практ. конф. (27—28 квіт. 2023 р., Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, м. Харків). Харків : Друкарня Мадрид, 2023. Ч. 1. С. 307—312.

250. Яковець А. В. Сучасна концепція демократії і державна безпека. *Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні* : матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф. (9 листоп. 2023 р., м. Київ, КНУТД) / відп. ред. А. Ю. Олійник, Ю. В. Оніщик. Київ : КНУТД, 2023. С. 494—499.

251. Яковець А. В. Свобода медіа та розвиток громадянського суспільства. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Міжнародні відносини.* 2017. № 11 (345). С. 69—74.

252. Яковець А. В. Інформаційні війни як елемент силового протиборства в сучасному світі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин.* 2012. Вип. 55, ч. 1. С. 45—47.

253. Яковець А. В. Вплив російських мас-медіа на політичну свідомість громадян Сходу України. Marie Curie-Skłodowska University Press. Lublin, 2018. P. 191—207.

254. Яковець А. В. Роль мас-медіа в інформаційному протистоянні України проросійської агресії на Сході. *Науковий збірник.* Торунь : Університет Миколи Коперника, 2019. С. 44—52.

255. Яковець А. В. Роль ЗМІ у висвітленні діяльності соціальних рухів в Україні. Social Movements and Protests in Central and Eastern Europe. *Universitatii Bucureşt*i. 2019. P. 438—450.

256. Yakovets A. V. Modern media in the formation of the political image of the state and political leaders. Topical issues of the development of modern science: Abstracts of the 5th International scientific and practical conference. Publishing House „ACCENT". Sofia, Bulgaria. 2020. P. 21—27.

257. Яковець А. В.. Інформаційна безпека в мережі Інтернет: глобальні виклики та національні стратегії. *Information Security on the Internet: Global Challenges and National Strategies.* Львів, 2020. С. 33—39.

258. Яковець А. В. Інформаційний простір як чинник інформаційної безпеки. *Інформаційна безпека: європейські орієнтири та перспективи для України* : зб. наук. праць, Харків : Плеяда, 2020. С. 20—23.

259. Яковець А. В. Інтернет медіа у інформаційному протиборстві України – – РФ під час війни на сході. International Scientific and Practical Conference „WORLDSCIENCE". September 2020. № 9 (25), Vol. 4. С. 14—19.

260. Яковець А. В. Образ України в медіадискурсі перед виборної кампанії 2020 року у США (на прикладі матеріалів американських мас-медіа). European

scientific discussions : Abstracts of the 1st International scientific and practical conference. Potere della ragione Editore. Rome, Italy. 2020. Pp. 555—562.

261. Яковець А. В. Міжнародний імідж держави: фактори і комунікативна стратегія формування (на прикладі США). Topical issues of modern science, society and education. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. SPC Sci-conf.com.ua. Kharkiv, Ukraine. 2021. Pp. 1184—1198.

262. Яковець А. В. Медіа як інструмент ведення інформаційної війни у міжнародних конфліктах. International scientific innovations in human life. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2022. Pp. 607—624.

263. Пархомчук О. С. Конверсія у контексті системної еволюції міжнародних відносин : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2006. 451 с.

264. Пархомчук О. С. Мілітаризм та проблема конверсії в глобальному світі : монографія / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Київ. ун-т, 2004. 247 с.

265. Перепелиця Г. М. Воєнно-політичний конфлікт: методологія дослідження та врегулювання : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02. Київ, 1996. 38 с.

266. Перепелиця Г. М. Конфлікти в посткомуністичній Європі / Нац. ін-т стратегічних досліджень. Київ : Фоліант, 2003. 432 с. (Серія "Воєнна безпека" ; вип. 8).

267. Асиметрія міжнародних відносин / Г. М. Перепелиця та ін. ; ред. Г. М. Перепелиця, О. М. Субтельний. Київ : Стилос, 2005. 555 с.

268. Перепелиця Г. М. Україна — Росія. Війна в умовах співіснування : монографія / Foreign Policy Research Institute. Київ : Стилос, 2017. 879 с.

269. Шевчук О. В. Розвиток безпекознавчої проблематики від класики до сучасності. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади : монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. С. 31—54.

270. Шевчук О. В. Міжнародний досвід побудови систем національної безпеки. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади : монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. С. 604—622.

271. Шевчук О. В. Система безпеки Азійсько-Тихоокеанського регіону: фактори формування та тенденції розвитку : монографія / Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 197 с.

272. Шевчук О. В. Зовнішньополітична стратегія США та РФ щодо КНР : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Миколаїв, 2009. 484 с.

273. Шевчук О. В. „Тайванська проблема" в системі міжнародних відносин Азіатсько-Тихоокеанського регіону : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Миколаїв, 2002. 257 с.

274. Шевчук О. „Тайванська проблема" в контексті дестабілізації системи міжнародних відносин російсько-українською війною. *Actadehistoria & politica: saeculum XXI*. 2022. Vol. 4. С. 47—53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahps_2022_4_7.

275. Shevchuk O., Tykhonenko I. US-Polish Relations: Stability of the Euro-Atlantic Community in the Focus of NATO. *Acta de historia & politica: saeculum XXI*. 2023. Vol 5. С. 16—25. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahps_2023_5_4.

276. Шевчук О. Американсько-польські відносини в стратегії НАТО. Acta de historia & politica: saeculum XXI. 2021—2022. Vol. 3. С. 54—61. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahps_2021-2022_3_8.

277. Ржевська Н. Ф. Політичний аналіз і стратегічне прогнозування в США: інституційний вимір : монографія. Дрогобич : Коло, 2012. 255 с.

278. Ржевська Н. Політичне та стратегічне прогнозування: суть і ознаки. *Політичний менеджмент.* 2011. № 6. С. 37—42. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2011_6_7.

279. Лавриненко С. Сучасне геополітичне положення України у працях вітчизняних учених. *Економічна та соціальна географія*. 2014. Вип. 1 (69). С. 3—12.

280. Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи. Дрогобич; Київ : Відродження, 2004. 488 с.

281. Політична історія України. ХХ ст. : у 6 т. / ред. кол.: І. Ф. Курас (голова) та ін. Київ : Генеза, 2003. Т. 6. Від тоталітаризму до демократії (1945—2002) / О. М. Майборода, Ю. І. Шаповал, О. В. Гарань та ін. 696 с.

282. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти : кол. монографія / за ред. Ф. М. Рудича. Київ : МАУП, 2002. 488 с.

283. Україна крізь віки : у 15 т. / К. П. Бунятян, В. Ю. Мурзін, О. В. Симоненко ; за заг. ред. В. Смолія ; НАН України ; Інститут археології ; Інститут історії України. Київ : Альтернативи, 1998. Т. 1. На світанку історії. 335 с.

284. Шмаленко Ю. І. Геополітичні концепції українських вчених на початку ХХ ст. *Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Держава та армія.* 2007. № 584. С. 38—43.

285. Савин Л. В. Сетецентричная и сетевая война. Введение в концепцию. М. : Евразийское движение, 2011. 130 с.

286. Рене Моборн В. Чан Ким. Стратегія Блакитного Океану. Як створити безхмарний ринковий простір і позбутися конкуренції. Київ : КСД, 2016. 384 с.

287. Магда Є. Гібридна війна. Вижити і перемогти. Харків : Віват, 2015. 320 с.

288. Стратегія політико-правового розвитку України до 2030 року : наук.-аналіт. записка / кол. авт. ; за ред. І. О. Кресіної. Київ : Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. 176 с. С. 17.

289. Липкан В. Что нужно для подготовки элиты в Украине? *Цензор. НЕТ.* Блоги. 2018. 23 февраля. URL: https://censor.net/ua/blogs/3052100/chto_nujno_dlya_podgotovki_elity_v_ukraine.

290. Карасик В. И. Дискурс — это единство текста и коммуникативной ситуации. *Государственный институт русского языка им. А. С. Пушкина* : [сайт]. URL: https://www.pushkin.institute/news/detail.php?ID=15579.

291. „Это может стать кошмаром”. США говорят о беспрецедентной концентрации российских войск у границ Украины. *BBC News* : [сайт]. URL: https://www.bbc.com/russian/news-60184081.

292. „Нам не нужна паника”. Зеленский ответил на предупреждения Байдена об угрозе российского вторжения. *BBC News* : [сайт]. URL: https://www.bbc.com/russian/news-60164297.

293. Readout of President Biden’s Call with President Zelenskyy of Ukraine. *The White House* : [сайт]. URL: https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/01/27/readout-of-president-bidens-call-with-president-zelenskyy-of-ukraine-2/.

294. Байден заявил Зеленскому о реальной опасности российского вторжения на Украину. *BBC NEWS* : [сайт]. URL: https://www.bbc.com/russian/news-60171262.

295. Спартц закликала МЗС України серйозно ставитися до її заяв і перелічила претензії до Єрмака. *Дзеркало тижня* : [сайт]. URL: https://zn.ua/ukr/POLITICS/spartts-zaklikala-mzs-ukrajini-serjozno-stavitisja-do-jiji-zajav-i-perelichila-pretenziji-do-jermaka.html.

296. Про відданість і зраду. *Дзеркало тижня* : [сайт]. URL: https://zn.ua/ukr/internal/pro-viddanist-i-zradu.html.

297. Командирів „Азову” вивезли в Росію для „проведення слідчих дій” – – росЗМІ. *Дзеркало тижня* : [сайт]. URL: https://zn.ua/ukr/UKRAINE/komandiriv-azovu-vivezli-v-rosiju-dlja-provedennja-slidchikh-dij-roszmi.html.

298. Прокурор-майданівець відмовився від участі в конкурсі на главу САП через Татарова — ЦПК. *Дзеркало тижня* : [сайт]. URL: https://zn.ua/ukr/POLITICS/prokuror-majdanivets-vidmovivsja-vid-uchasti-v-konkursi-na-hlavu-sap-cherez-tatarova-tspk.html.

299. МЗС відреагувало на заяву конгресвумен Спартц щодо можливих зв’язків Єрмака з Росією. *Дзеркало тижня* : [сайт]. URL: https://zn.ua/ukr/POLITICS/mzs-vidreahuvalo-na-zajavu-konhresvumen-spartts-shchodo-mozhlivikh-zvjazkiv-jermaka-z-kremlem.html.

300. Чому конгресвумен США Вікторія Спартц вимагає відставки „людини із сумнівною репутацією” Андрія Єрмака і які звинувачення вона висуває? *Цензор. нет* : [сайт]. URL: https://censor.net/ua/r3353707.

301. Кресіна І. О., Кушнарьов І. В. Політична корупція: глобальні виклики і Україна. Київ : Норма права, 2022. 296 с.

302. Україна здобула статус кандидата у ЄС — він не впав з неба, тож пишаємось цим. *LB.ua* : [сайт]. URL: https://lb.ua/society/2022/06/24/521182_ukraina_zdobula_status_kandidata_ies.html.

303. Зеленський звернувся до українців з важливим проханням. *Молодий буковинець* : [сайт]. URL: https://molbuk.ua/news/262004-zelenskyi-zvernuvsia-do-ukrainciv-z-vazhlyvym-prokhanniam.html.

304. Вислови відомих українців. *Наша перспектива* : [сайт]. URL: https://www.perspektyva.in.ua/ukrayinska-natsiya-i-derzhava/vyslovy-vidomyh-ukrayintsiv/.

305. Ожеван М. Глобальна війна стратегічних наративів: виклики та ризики для України. *Стратегічні пріоритети. Серія : Політика.* 2016. № 4 (41). С. 30—40.

306. Боррель: У війні, що розв'язана Росією, ніхто не може залишатися нейтральним. *LIGA. Net* : [сайт]. URL: https://news.liga.net/ua/politics/news/borrel-v-razvyazannoy-rossiey-voyne-nikto-ne-mojet-ostavatsya-neytralnym.

307. Огнева В. В. Геополитическое самоопределение России в контексте украинского кризиса. *Известия ТулГУ. Серия : Гуманитарные науки*. 2022. Вып. 2. С. 53—60.

308. Германия блокирует выделение ЕС помощи Украине на €9 млрд. *Діло* : [сайт]. URL: https://delo.ua/ru/politics/germaniya-blokiruet-vydelenie-es-pomoshhi-ukraine-na-eur9-mlrd-smi-401068/.

309. Германия ответила на критику Украины: передача газовых турбин РФ якобы не нарушает санкции. *Obozrevatel* : [сайт]. URL: https://news.obozrevatel.com/economics/analytics-and-forecasts/germaniya-otvetila-na-kritiku-ukrainyi-peredacha-gazovyih-turbin-rf-yakobyi-ne-narushaet-sanktsii.htm.

310. Точкове зняття санкцій з Росії зміцнить почуття її безкарності — Міненергетики та МЗС. *Obozrevatel* : [сайт]. URL: https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/analytics-and-forecasts/tochkove-znyattya-sanktsij-z-rosii-zmitsnit-pochuttya-ii-bezkarnosti-minenergetiki-ta-mzs.htm.

311. Україна може залишитися без посла в Німеччині. *Українські національні новини* : [сайт]. URL: https://www.unn.com.ua/uk/news/1984283-ukrayina-mozhe-zalishitisya-bez-posla-v-nimechiini.

312. Нужно изменить политическую систему России, — Лех Валенса. *Економічні новини* : [сайт]. URL: https://enovosty.com/news/news_politics/full/1107-lex-valensa-prizval-sokratit-rossiyu-do-50-millionov-chelovek.

313. Если Путин атакует Киев, должна быть немедленная реакция — атака на Москву, — Лех Валенса. *Економічні новини* : [сайт]. URL: https://enovosty.com/news/news_politics/full/902-esli-putin-atakuet-kiev-dolzhna-byt-nemedlennaya-reakciya-ataka-na-moskvu-lex-valensa.

314. Почепцов Г. Г. Стратегический анализ. *Стратегический анализ для политики, бизнеса и военного дела.* Київ : Дзвін, 2004. 333 с.

315. Пойченко А. М. Політика: теорія і технології діяльності. Київ : Інститут національних відносин і політології, 1996. 162 с.

316. Мироненко П. В. Методологічні основи політичної стратегії і тактики як системи засобів подолання політичної нестабільності. *Політичні інститути та процеси.* 2016. № 1. С. 29—33.

317. Кухта Б. Політична влада та її рішення. Львів : ЦПД, 2006. 240 с.

318. Ліпкан В. А. Синергетичний і гомеостатичний підходи до системи національної безпеки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України.* 2003. № 2. С. 104—111.

319. Сокур Н. В. Державна політика по зниженню соціальної напруженості у перехідному суспільстві (сфера трудових відносин) : автореф. дис. … канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса, 2001. 17 с.

320. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз і впровадження в Україні : автореф. дис. … д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2004. 38 с.

321. Ліпкан В. А. Стратіархи України: до проблеми легітимації. *Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (9 листопада 2023 р., м. Київ, КНУТД) / відп. ред. А. Ю. Олійник, Ю. В. Оніщик. Київ : КНУТД, 2023. С. 81—87.

322. Ліпкан В. А. Індоктринація геостратегічного муніципалізму. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості* : тези доповідей Сьомої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 25 серпня 2023 р.). Київ : АПСВТ, 2023. С. 52—55.

323. Ratzel F. Politische Geographie. München, Leipzig : Oldenbourg, 1897. 715 s.

324. Noam Chomsky — „10 strategies of manipulation" by the media. *Word Press.com.* URL: https://parisis.files.wordpress.com/2011/01/noam-chomsky.pdf.

325. Грушевський М. Звідки пішло Українство і до чого воно йде. Київ : Друкня Акц. тов-ва „Петро Барський", 1917. 167 с.

326. Пересунько Т. Культурна дипломатія Симона Петлюри: „Щедрик" проти „русского мира". Місія Капели Олександра Кошиця (1919—1924). Київ : АртЕк, 2019. 312 с.

327. Політична історія України XX ст. : у 6 т. / голов. ред. І. Ф. Курас ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. Київ : Б. в., 2002. Т. 1. На зламі століть (кінець XIX ст. — 1917 р.) / Ю. А. Левенець (кер.), Л. П. Нагорна, М. С. Кармазіна та ін. 424 с.

328. Рафальський О. О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 400 с.

329. Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення. Київ : Критика, 2000. 303 с.

330. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (кер.), Я. Калакура (наук. ред.), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с.

331. Комплекс малоросійства. Мала енциклопедія етнодержавознавства / ред. кол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. ; НАН України ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : Довіра; Генеза, 1996. 942 с. С. 702.

332. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. *Грушевський М. С. Твори*: у 50 т. / редкол.: П. Сохань (голов. ред.), Я. Дашкевич, І. Гирич та ін. Львів : Світ, 2007. Т. 4. Кн. 1. С. 152—164.

333. Мэхэн А. Т. Роль морских сил в мировой истории. М. : Центрполиграф, 2008. 608 с.

334. Маккиндер Х. Дж. Географическая ось истории. *Полис.* 1995. № 4. С. 162—169.

335. Бжезінський З. Україна у геостратегічному контексті / пер. з англ. А. Іщенко. Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. 102 с. (Актуальні світові дискусії).

336. Вегеш М., Палінчак М., Холоніч Дж. Геополітика: Україна, Європа, світ. США : Academic publishing Fairmont. 250 с.

337. Гольцов А. Геополітичний вимір стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі : монографія. Київ : ЦНЛ, 2018. 392 с.

338. Тихонов В. М. Проблеми права і держави в творчій спадщині П. Д. Юркевича і сучасність : дис … к-та юрид. наук : 12.00.01 Харків, 2003. 22 с.

339. Мельничук І. М. Інтеграційні проекти Російської Федерації на пострадянському просторі : монографія. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т, 2015. 400 с.

340. Робоча програма навчальної дисципліни „Основи геополітики” для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 29 „Міжнародні відносини” спеціальності 293 „Міжнародне право” спеціалізації „Міжнародне право” міжнародно-правового факультету. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 27 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/osnovy-geopolityky.pdf.

341. Грабовський С. Феномен малоросійства. *День.* 2014. 16 травня.

342. Кондратенко О. Геоекономічний вимір гібридної війни Російської Федерації проти України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Міжнародні відносини*. 2019. № 2 (50). С. 12—19.

343. Герасименко П. Небезпечний нейтралітет. *Zaxid.net* : [сайт]. URL: https://zaxid.net/nebezpechniy_neytralitet_n1541767.

344. Турчин Я. Люстрація як засіб демократизації політичної системи України. *Humanitarian vision.* 2015. Vol. 1. Num. 1. С. 33—38. URL: http://lib.lp.edu.ua/handle/ntb/29698.

345. Шевчук С. Люстрація як ретроактивна справедливість: європейські стандарти захисту прав людини при переході до демократичного правління. *Юридичний журнал.* 2006. № 2. URL: http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2140.

346. Лавриненко І. Якщо неправильно проводити люстрацію, вона переростає в репресії. *Ракурс* : [сайт]. URL:http://www.judges.org.ua/dig4694.htm.

347. Зозуля І. В. Щодо демілітаризації органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2014. Вип. 29. Т. 2. С. 59—63.

348. Садовський М. В. Правові механізми демілітаризації міністерства оборони України, як засіб оборонної реформи та елемент реформування сектору безпеки. *Юридичний вісник.* 2021. № 3 (60). С. 117—121.

349. Реформа украинской милиции: от планов к конкретным действиям. *Informer.od.ua* : [сайт]. URL: https://informer.od.ua/news/reforma-ukrainskoj-milicii-ot-planov-k-konkretnym-dejstviyam.

350. Юрганов А. У истоков деспотизма. Знание — сила. 1989. № 9. С. 22—27.

351. Клямкин И. М. Демилитаризация как историческая и культурная проблема : доклад на семинаре „Куда ведет кризис культуры” в фонде „Либеральная миссия”. Куда ведет кризис культуры? Опыт междисциплинарных диалогов. М. : Новое изд-во, 2011. С. 261—306.

352. Чалий В. Нейтралітет для України — це пастка, адже ми на кордоні з рф – – Чалий. *Громадське радіо* : [сайт]. URL: https://hromadske.radio/podcasts/ukraina-vholos/neytralitet-na-kordoni-z-rf-nichoho-ne-zabezpechuie-tse-pastka-chalyy.

353. Стафийчук В., Барабаш Ю. Транснаціональні корпорації як геостратегічні суб’єкти. *Український географічний журнал.* 2003. № 2. С. 21—29.

354. Русанова М. Класична геополітика як наука, що сприяє створенню імперій: критичний зсув у дослідницькій парадигмі геополітики. *Гілея : наук. вісник*. 2013. Вип. 74. С. 400—402.

355. Маланюк Є. Наступ мікробів. Книга спостережень : проза. Торонто : Гомін України, 1962. С. 129—135.

356. Агресія Путіна може вийти за межі України — Джонсон. *Діло* : [сайт]. URL: https://dilo.net.ua/novyny/agresiya-putina-mozhe-vyjty-za-mezhi-ukrayiny-dzhonson/.

357. Ліпкан В. А. Концептуальний аналіз артикуляції стратегічних комунікацій в посланні Президента України. *Інформаційна безпека : європейські орієнтири та перспективи для України* : зб. наук. праць за матеріалами III Міжнародного науково-практичного круглого столу (25 листоп. 2016 р., м. Харків) / редкол.: Ю. П. Битяк, А. П. Гетьман, Ю. В. Мех та ін. Харків : Плеяда, 2016. С. 58—61. (Серія „Сектор безпеки України". Вип. 14).

358. Ліпкан В. А. Наративний аналіз деструктивних геополітичних концепцій. Політикус. 2022. № 4. С. 47—55. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16444/1/Lipkan%20Volodymyr%20Anatoliiovych.pdf ; DOI https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-4.7.

359. Ліпкан В. А. Політичний зміст концепції стратегічної невизначеності: на прикладі Китаю. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 38. С. 58—64. URL: http://politicus.od.ua/6_2022/13.pdf. ; DOI https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-6.13.

360. Ліпкан В. А. Політичний зміст концепції стратегічної ясності: на прикладі КНР. Politicus. 2022. № 6. 77—84. URL: http://politicus.od.ua/6_2022/13.pdf ; DOI https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-6.13

361. Стратегическая неоднозначность. Турция верна своему пути. *Thinktanks.by* : [сайт]. URL: https://thinktanks.by/publication/2022/03/18/strategicheskaya-neodnoznachnost-turtsiya-verna-svoemu-osobomu-puti.html.

362. Ліпкан В. А., Сивак Т. В. Публічна дипломатія : метод. вказівки до вивч. навч. дисципліни. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. 52 с.

363. Ліпкан В. А., Сивак Т. В. Робоча програма начальної дисципліни „Публічна дипломатія" для слухачів у галузі знань 07 „Управління та

адміністрування”, спеціальності 0.73 „Менеджмент”. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. 19 с.

364. Політологія : підручник / за ред. М. М. Вегеша. Київ : Знання, 2008. 556 с.

365. Ліпкан В. А. Геостратегія України з позицій природно-правового методу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління.* 2022. № 3 (63). С. 59—69. http://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2299/2781. ; DOI https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-9.

366. Ліпкан В. А. Геостратегія сучасної України з позицій політичної теології. *Захист прав, свобод і законних інтересів людини, громадянина та держави в умовах збройної агресії проти України* : матеріали XIII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовт. 2022 р.) / ред. колегія: О. В. Скрипнюк (співголова), І. Б. Усенко (співголова), Є. В. Ромінський (відповідальний секретар), А. М. Гурова, А. Ю. Іванова, П. С. Демченко. Київ : Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2023. С. 41—43.

367. Ліпкан В. А., Зубко Г. Ю. Стратегія державної інфраструктурної політики України : *монографія* / за заг. ред. В. А. Ліпкана. Київ : Ліпкан В. А., 2022. 1008 с.

368. Юрченко С. В. Геостратегія США в процесі становлення глобальної держави : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Сімферополь, 2001. 430 с.

369. Дудко І. Барак Обама в зовнішній політиці США постбіполярних часів: нові підходи чи традиційні виміри? *Актуальні проблеми новітньої історії зарубіжних країн* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (до 105-ї річниці з дня народж. д. і. н., проф. В. Я. Тарасенка та 20-річчя встановлення дипломат. відносин між Україною та Державою Ізраїль) : зб. наук. статей. Київ : Логос, 2013. С. 167—170.

370. Дудко І. Д. Інституційне й управлінське забезпечення зовнішньополітичної стратегії США в умовах постбіполярності : монографія / МОНУ ; Київський нац. економ. університет ім. Вадима Гетьмана. Київ : КНЕУ, 2007. 144 с.

371. Tal T. The changing nature of geostrategy, 1900—2000: the evolution of a new paradigm. First edition. 148 p.

372. Дудко І. Д. Конгрес vs Д. Трамп (до питання про автономністm президента у сфері зовнішньої політики США). *Історико-політичні студії. Серія : Політичні науки* : зб. наук. праць. 2016. № 2 (6). С. 36—54.

373. Шевчук О. В. Зовнішньополітична стратегія США та РФ щодо КНР : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2009. 33 с.

374. Шевчук О., Кравченко О. Концепт війни та миру у промовах Дональда Трампа та Володимира Зеленського. *Acta de historia & politica: saeculum XXI.* 2019. Vol. 1. С. 117—125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahps_2019_1_14.

375. Шевчук О. Позиціонування США на міжнародній арені за президентства Д. Трампа: глобальний та регіональний виміри. *Американська історія та політика.* 2017. № 4. С. 76—84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahp_2017_4_8.

376. Ржевська Н. Ф. Стратегічне прогнозування в системі забезпечення зовнішньої політики США : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2014. 42 с.

377. Макар В. Ю. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток, перспективи динаміки / М-во освіти і науки України; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці : Рута, 2020. 495 с.

378. Макар В. Українці Канади — неперервний зв’язок із Україною. *Зовнішні справи.* 2016. № 10. С. 40—44.

379. Макар Ю., Горний М., Макар В. Від депортації до депортації. Суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915—1947). Дослідження. Спогади. Документи. Чернівці : Букрек, 2014. Т. 2. 900 с.

380. Макар В. Ю. Соціально-політична інтеграція українців у поліетнічне суспільство Канади. Чернівці : Прут, 2006. 284 с.

381. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. М. : Междунар. отношения. 2010. 192 с.

382. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика. М. : АСТ, 2016. 416 с.

383. Купренюк Г. Сучасний атлантизм: оцінки і прогнози. *Віче.* 2003. № 10. С. 25—31.

384. „Росії треба знайти місце в світі” — Кіссінджер знову висловився щодо війни в Україні. *Голос Америки — українською* : [сайт]. URL: https://ukrainian.voanews.com/a/6615628.html.

385. Brzezinski Zbigniew. The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. New York : Basic Books, 1997. 256 p.

386. Бжезінський З. Україна має стати європейською державою. *Сучасність.* 1991. № 9. С. 125—127.

387. Бжезінський З. Що говорив Бжезінський про Путіна, США і війну. Радіо *Свобода* : [сайт]. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/28512147.html.

388. Бжезінський З. Україна і Польща в контексті Європейської інтеграції. *Стратегічна панорама.* 1998. № 3—4. С. 26—29.

389. Вегеш М. Збігнєв Бжезінський про геополітичні пріоритети України: еволюція оцінок. Політика і державне управління. Ужгород : Говерла, 2016. С. 26—31.

390. SpaceX Starlink Ілона Маска під прицілом китайських військових? *1news.com.ua* : [сайт].URL: https://1news.com.ua/tsikave/spacex-starlink-ilona-maska-pid-prytsilom-kytajskyh-vijskovyh.html.

391. Mackinder H. The Geographical Pivot of History. *Geographical Journal.* 1904. Vol. 23. P. 430.

392. Тихомиров Ю. А. Государственность: крах или воскрешение? *Государство и право.* 1992. № 9. С. 11—19.

393. Axel de Vernou Rediscovering Geostrategy. URL: https://www.realcleardefense.com/articles/2023/04/01/rediscovering_geostrategy_891302.html.

394. Hamilton Alexander (December 29, 1998). "Federalist No. 11". The Avalon Project. Lillian Goldman Law Library, Yale University. Retrieved December 7, 2011.

395. "Handwritten, allegedly original copy of George Washington's Farewell Address at the New York Public Library". digitalcollections.nypl.org. Retrieved October 4, 2023.

396. Martin Ridge. The Life of an Idea:The Significance of Frederick Jackson Turner's Frontier Thesis. Montana : The Magazine of Western History. 1991. Vol. 41, No. 1. P. 4. Published by: Montana Historical Society. Article Stable URL: https://www.jstor.org/stable/4519357.

397. Wehrhaft. Resilient. Nachhaltig. Integrierte Sicherheit für Deutschland. Nationale Sicherheitsstrategie. Auswärtiges Amt, Werderscher Markt 1, 10117 Berlin, 2023. 76 s.

398. Robust. Resilient. Sustainable. Integrated Security for Germany. National Security Strategy. Federal Foreign Office, Werderscher Markt 1, 10117 Berlin, June 2023. 39 p.

399. Обороноздатність. Стійкість. Сталість. Інтегрована безпека для Німеччини. Національна стратегія безпеки. Федеральне міністерство закордонних справ Німеччини (Auswдrtiges Amt), Werderscher Markt 1, 10117 Berlin. 12 с.

400. Називають РФ „найбільшою загрозою”: Німеччина вперше в історії затвердила стратегію нацбезпеки. *Фокус* : [сайт]. URL: https://focus.ua/uk/world/572538-nazivayut-rf-naybilshoyu-zagrozoyu-nimechchina-vpershe-v-istoriji-zatverdila-strategiyu-nacbezpeki.

401. Бальчос А. Стратегія національної безпеки Німеччини: „Ніколи знову!”. *Армія Inform* : [сайт]. URL: https://armyinform.com.ua/2023/06/25/strategiya-naczionalnoyi-bezpeky-nimechchyny-nikoly-znovu/.

402. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз : національна доп. / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький ; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. 552 с.

403. Національна стійкість України та національна безпека : аналіт. записка / за ред. О. М. Майбороди. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 40 с.

404. National security of Ukraine in the context of interaction with Germany. URL: https://www.youtube.com/watch?v=rXZZWLbluTQ.

405. До Німеччини прибувають терористи ІДІЛ, прикидаючись біженцями з України. *АНТИКОР* : [сайт]. URL: https://antikor.com.ua/articles/676151-v_germaniju_pribyvajut_terroristy_igil_pritvorjajasj_behentsami_iz_ukrainy.

406. Kiews Problem mit den deutschen Pannenpanzern. URL: https://www.spiegel.de/politik/ukraine-krieg-kiews-problem-mit-den-deutschen-pannen-panzern-a-cd9421ae-4a96-4d4f-983a-6205a063ae15.

407. Німеччина не хоче давати Україні свої найпотужніші ракети. *Ecnpeco. TV* : [сайт]. URL: https://espreso.tv/u-polshchi-proydut-nayvazhlivishi-vibori-z-1989-roku-nimtsi-boyatsya-shcho-zsu-znishchat-ikh-raketami-krimskiy-mist-aktsenti-svitovikh-zmi-13-zhovtnya.

408. Німеччина визнала, що є затримки з поставками зброї в Україну. *Сєвєродонецьк онлайн* : [сайт]. URL: https://sd.ua/news/22476.

409. Miscalculations, divisions marked offensive planning by U.S., Ukraine. URL: https://www.washingtonpost.com/world/2023/12/04/ukraine-counteroffensive-us-planning-russia-war/.

410. Українсько-польські відносини в умовах гібридних загроз безпеці / В. Балюк та ін. ; наук. ред. В. Балюка, М. Дорошка ; Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка ; Ф-т політології Ун-ту Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, Центр Сх. Європи УМКС за співпраці з Пол. Ін-том у Києві. Київ : Ніка-Центр ; Люблін : УМКС, 2019. 279 с.

411. Пахльовська О. Для характеристики нинішнього періоду в історії України достатньо одного слова — „чума”. *Радіо Свобода* : [сайт]. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/2122120.html.

412. Potulski Jakub W: Geopolityka / Kloczkowski Jacek (red.), Słowniki Społeczne, 2021, nr 4, Kraków, Akademia Ignatianum w Krakowie, s. 39—58.

413. Potulski Jakub W : Geopolityka Rosji i obszaru postsowieckiego / Sykulski Leszek (red.), Strefy Wpływów : seria monograficzna, 2020, nr 1, Warszawa ; Ostrowiec Świętokrzyski, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Zona Zero : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości, s. 246—271.

414. Sułek M., Kiczma Ł. Potęga państw 2020. Rankingi potęgometryczne, Powermetric Research Network, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2020.

415. Sułek M., Kiczma Ł. National Power Rankings of Countries 2020, Powermetric Research Network, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warsawa 2020. Konrad Świder Geopolityczne imperatywy polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej, w : Geopolityka Rosji i obszaru postsowieckiego, red. Leszek Sykulski, Wydawnictwo Zona Zero — Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR. Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, Warszawa 2020, seria monograficzna: Strefy Wpływów, t. 1, s. 34—55.

416. Wendt Jan. Geostrategiczne uwarunkowania położenia Polski. Wojsko i wychowanie. 1999. № 4. S. 42—49.

417. Dębski S. „Polityka wschodnia" — mit i doktryna, „Polski Przegląd Dyplomatyczny" nr 3/2006.; R. Kuźniar, Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej, Warszawa 2008.

418. Kuźniar R. Geostrategiczne uwarunkowania współzależności Polski i środowiska międzynarodowego w: *Polska w środowisku międzynarodowym* / red. E. Haliżak, M. Tabor, Warszawa 1993.

419. Otok S. Geografia polityczna, Warszawa 2006.; K. Łastawski, Polska racja stanu po wstąpieniu do Unii Europejskiej, Warszawa 2009.

420. Leszek Sykulski. Geopolityka Polski. Strefy wpływów tom 2. Wydawnictwo : Zona Zero, 2021. 425 s.

421. Щербак Ю. Україна в обіймах Польщі. Реалії та пророцтва. Київ : Пам'ятки України, 2023. 320 с.

422. Leszek Sykulski. Geopolityka Rosji i obszaru postsowieckiego. Strefy wpływów tom 1. Wydawnictwo : Zona Zero, 2020. s. 552.

423. Amerykacski wywiad donosi: Rosja szykuje sik na wojnк z Polsk№. Termin : 2028 rok. Klub Jagielloński. URL: https://klubjagiellonski.pl/2023/12/17/amerykanski-wywiad-donosi-rosja-szykuje-sie-na-wojne-z-polska-termin-2028-rok/

424. Bild заявив, що Німеччина підготувала сценарій на випадок програшу України у війні. У НАТО і бундесвері відреагували. *Ecnpeco. TV* : [сайт]. URL:

https://espreso.tv/news-nimechchina-pidgotuvala-navchalniy-stsenariy-v-yakomu-zsu-prograyut-viynu-bild.

425. У випадку програшу України у війні Німеччина очікує 10 млн біженців – – ЗМІ. *RFI* : [сайт]. URL: // https://www.rfi.fr/uk/%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0/20240210.

426. Bolton John. China's fictional Ukraine peace deal. URL: https://www.washingtonexaminer.com/restoring-america/courage-strength-optimism/chinas-fictional-ukraine-peace-deal.

427. Председатель КНР Си Цзиньпин опубликовал авторскую статью в российских СМИ. *Жэньминь жибао* : [сайт]. URL : http://russian.people.com.cn/n3/2023/0320/c31521-10224356.html.

428. Ліпкан В. А. Наративи Сі Цзіньпіна: старі тези щодо нових тем. Ліпкан : [сайт]. URL: https://www.lipkan.com/narativi-si-tszinpina-stari-tezi-shhodo-novih-tem/.

429. Азимут. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. ; АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970. Т. 1. С. 24.

430. Ліпкан В. А. Ключові посили Сі Цзіньпіна перед поїздкою до Москви. *Цензор.net* : [сайт]. URL : https://censor.net/ua/blogs/3406947/klyuchovi_posyly_si_tszinpina_pered_poyizdkoyu_do_moskvy.

431. Ліпкан В. А. П’яте покоління керівників КНР: приклад політичного лідерства Цінь Ґана. *Регіональні студії.* 2023. № 32. С. 123—129.

432. Зенгер Х. фон. Стратагемы. О китайском искусстве жить и выживать. М. : Эксмо, 2004. Т. 1. 512 с. С. 11.

433. Ліпкан В. А. Політичне лідерство Сі Цзіньпіна. *Літопис Волині.* 2023. № 28. С. 261—271.

434. Ліпкан В. А. Геостратегія сучасної України: чинники впливу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Серія : Політичні науки та публічне управління.* 2022. № 4 (64). С. 70—84.

435. Пекін активно замітає сліди. Що відомо про зниклого міністра закордонних справ. *Главком* : [сайт]. URL: https://glavcom.ua/world/world-politics/pekin-aktivno-zamitaje-slidi-dolja-znikloho-ministra-zakordonnikh-sprav-nevidoma-945319.html.

436. Ліпкан В. А. Наративний аналіз виступів керівників п'ятого покоління КНР: на прикладі Цінь Ґана. *Politicus.* 2023. № 1. С. 110—118.

437. Ліпкан В. А. Політична анатомія мілітаризму сучасного Китаю. *Регіональні студії.* 2023. № 33. С. 138—149.

438. Ліпкан В. А. Націобезпекознавча парадигма. *Право України.* 2003. № 2. С. 120—123.

439. Ліпкан В. А. Поняття та зміст націобезпекознавства. *Право України.* 2003. № 9. С. 114—118.

440. Ліпкан В. А. Міждисциплінарний підхід до формування націобезпекознавства. *Право України.* 2005. № 1. С. 94—99.

441. Ліпкан В. А. Пантуранізм — сучасна загроза України. *Служба безопасности.* 2002. № 4. С. 6—7.

442. Ліпкан В. А. Сучасні загрози національній безпеці України: доктрина пантуранізму. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ України. Серія : Юридична.* 2002. № 3. С. 168—176.

443. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с.

444. Пушкин А. Руслан и Людмила. *Интернет-библиотека Алексея Комарова* : [сайт]. URL: https://ilibrary.ru/text/440/p.7/index.html.

445. Мёртвая вода. От „социологии" к жизнеречению. М., 1992. 499 с.

446. Афанасьев А. Н. Народные русские сказки : в 3 т. М. : Наука, 1984—1985. (Лит. памятники).

447. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки. Ленинград : ЛГУ, 1986. 364 с.

448. Тетрадова А. Сказочная карта России. *Pandia.ru* : [сайт]. URL: https://pandia.ru/text/80/627/72523.php.

449. Герої українського фольклору стануть брендом Росії. *Рідна країна* : [сайт]. URL: https://ridna.ua/2011/04/heroji-ukrajinskoho-folkloru-stanut-brendom-rosiji/.

450. У Києві створюють казкову мапу України. *Рідна країна* : [сайт]. URL: https://ridna.ua/2011/02/u-kyjevi-stvoryuyut-kazkovu-mapu-ukrajiny/.

451. Казка. *Енциклопедія сучасної України* : [сайт]. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12229.

452. Путін — новий Сталін: як кремлівські диктатори переписували історію Другої світової. *5.ua* : [сайт]. URL:https://www.5.ua/svit/putin-novyi-stalin-iak-kremlivski-dyktatory-perepysuvaly-istoriiu-druhoi-svitovoi-219499.html.

453. Кирилюк О. С. Універсалії культури і семіотика дискурсу. Казка та обряд. 2-ге вид., доповн. та виправл. Одеса : ЦГО НАН України, 2005. 372 с.

454. Ахмерова Р. Р. Иконопись в звуках. Опера Н. А. Римского-Корсакова „Сказание о невидимом граде Китеже и деве Февронии”. *Проблемы современной науки и образования.* 2014. № 5 (23). С. 81—86.

455. Пропп В. Я. Фольклор и действительность. М. : Наука, 1989. 233 с.

456. Пропп В. Я. Проблемы комизма и смеха. Ритуальный смех в фольклоре (по поводу сказки о Несмеяне). (Собрание трудов В. Я. Проппа) / науч. ред., комм. Ю. С. Рассказова. М. : Лабиринт, 1999. 288 с.

457. Будур Н. В. Живая и мёртвая вода. Сказочная энциклопедия / общ. ред. Н. В. Будур. М. : Олма-Пресс, 2005. С. 154.

458. Жуковский В. А. Сказка о Иване-царевиче и Сером Волке. М. : Проспект, 2013. 31 с.

459. Никифоров А. И. К вопросу о морфологическом изучении народной сказки : сборник статей в честь академика А. И. Соболевского. Ленинград : АН СССР. 1928. С. 173—178.

460. Національні особливості української народної казки. Етнічні стереотипи та історичні свідчення фольклору. *Рідна країна* : [сайт]. URL: https://ridna.ua/2015/08/natsionalni-osoblyvosti-ukrajinskoji-narodnoji-kazky-etnichni-stereotypy-ta-istorychni-svidchennya-folkloru/.

461. Сніп. 1912. 21 жовтня.

462. Стецько Я. Без національної революції немає соціальної. *Варта* : [сайт]. URL: http://www.vatra.cc/nashi-klasyky/yaroslav-stetsko-bez-natsionalnoyi-revolyutsiyi-nemaye-sotsiyalnoyi.html.

463. Ліпкан В. А. Політичні засади геостратегії сучасної Української Держави : монографія. Одеса : Гельветика, 2024. 830 с.

464. Ліпкан В. А. Щодо необхідності творення геостратегічного дискурсу. *Політикус.* 2022. № 3. С. 34—41.

465. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.

466. Ліпкан В. А. Концепція мертвої води: напрями інтерпретації деструктивної геополітичної ідеології на прикладі війни путінського режиму проти України. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Серія : Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 2 (62). С. 93—100.

467. Worth Talley Debunking „denazification". URL: https://www.csce.gov/international-impact/debunking-denazification.

468. Decolonizing Russia. URL: https://www.csce.gov/international-impact/events/decolonizing-russia.

469. Калниш В. Знайдіть відмінності. П'ять причин, які спонукали Путіна до війни з Україною, а Сталіна — з Фінляндією. *Фокус* : [сайт]. URL: https://focus.ua/uk/opinions/515227-naydite-otlichiya-pyat-prichin-kotorye-podtolknuli-putina-k-voyne-s-ukrainoy-a-stalina-s-finlyandiey.

470. Режим Путіна: перезавантаження — 2018 / М. М. Розумний (заг. ред.), Я. В. Бережний, І. В. Валюшко, Р. В. Власенко, Д. М. Горєлов, В. С. Караваєв, А. В. Лепіхов, І. А. Павленко, В. О. Семененко, О. В. Снігир. Київ : НІСД, 2018. 480 с.

471. Іларіонов А. ЗСУ почнуть наближатися до паритету з військового потенціалу з російською армією, якщо Україна отримуватиме від союзників $ 10—12 млрд на місяць. *Гордон* : [сайт]. URL: https://gordonua.com/ukr/blogs/illarionov/zsu-pochnut-nablizhatisja-do-paritetu-z-vijskovogo-potentsialu-z-rosijskoju-armijeju-jakshcho-ukrajina-otrimuvatime-vid-sojuznikiv-10-12-mlrd-na-misjats-1615954.html.

472. Огнева В. В. Геополитическое самоопределение России в контексте украинского кризиса. *Известия ТулГУ. Серия : Гуманитарные науки.* 2022. Вып. 2. С. 53—60.

473. Ліпкан В. А. Геостратегія сучасної України: засади формування. *Вісник Львівського університету. Серія : Філософсько-політологічні студії.* 2022. № 42. С. 268—277.

474. Ліпкан В. А. Теорія геостратегії: дискурсивний аналіз. KELM. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. № 4 (48). С. 217—228.

475. Хочикетцаль Л. М. Геополитические учения и геополитический дискурс в журналистике: на материале публикаций в газетах „Время новостей", „Коммерсантъ", „Нью-Йорк Таймс" и „Эль Паис" : дисс. … канд. филолог. наук : 10.01.10. М., 2008. 221 с.

476. Ліпкан В. А. Анатомія геополітичної деструктивності: на прикладі війни Росії проти України. *Літопис Волині*. 2022. № 27. С. 201—211.

477. Бухарин С. Н., Малков С. Ю. Эволюция элиты (материалы исследования). М. : Академический проект; Гаудеамус, 2014. 281 с.

478. Бохеньский Ю. Сто суеверий. Краткий словарь предрассудков. М. : Прогресс, 1993. 186 с.

479. Шульга М. Російський дискурс геополітики : монографія. Київ : Парапан. 2006. 524 с.

480. Петлюра С. Статті, листи, документи. Нью-Йорк : Українська вільна академія наук, 1956. 482 с.

481. Шевченко Т. Г. І мертвим, і живим, і ненародженним землякам моїм в Украйні і не в Украйні моє дружнєє посланіє. *Ізборник* : [сайт]. URL: http://litopys.org.ua/shevchenko/shev140.htm.

482. Рудакевич О. Актуальні націотворчі ідеї політичної поезії Т. Шевченка. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф Кураса НАН України.* 2014. Вип. 3 (71). С. 256—263. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/25038/1/97.pdf.

483. Донцов Д. І. Геополітика. Харків : Фоліо, 2023. 604 с.

484. Стасюк І. Чому сучасна Росія — фашистська держава, пояснює історик Тімоті Снайдер. *Хмарочос* : [сайт]. URL: https://hmarochos.kiev.ua/2022/05/19/chomu-suchasna-rosiya-fashystska-derzhava-poyasnyuye-timoti-snajder/.

485. Дебенко В. Генеза деспотизму і месіанства в Московській державі. *Нова політика.* 1998. № 6 (20). С. 25—28.

486. Денисенко Н. В., Щириця Т. В. Квазілегимність правових та ціннісних засад авторитарного суспільства. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 38. С. 8—13.

487. Афоризмы старого Китая / сост., пер., вступ. ст. и ком. В. В. Малявина. М. : Астрель ; АСТ, 2004. 413 с.

488. Фельштинський Ю. Ядерная война неизбежна. *Haqqin.az* : [сайт]. URL: https://haqqin.az/news/304820.

489. Топузова А. В. Хронологічний підхід до вивчення географії : анотовані результати наук.-дослід. роботи Інституту педагогіки за 2019 рік. 2019. С. 259—261. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719875/1/anotovani_2019-248-263-13-15.pdf.

490. Тарасюк Б. Практика стратегічного партнерства випереджає теорію. *Національна безпека і оборона*. 2000. №12. С. 67—70.

491. Жовква І. І. Стратегічне партнерство у зовнішній політиці України : дис. … канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2005. 213 с.

492. Жовква І. І. Моделі стратегічного партнерства. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. праць. 2003. № 41, ч. 2. С. 32—38.

493. Жовква І. І. Стратегічне партнерство у зовнішній політиці України : автореф. дис. … канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2005. 26 с.

494. Арсеєнко А., Петрушина Т. США та Україна: сценарії деіндустріалізації. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* 2014. № 2. С. 23—47.

495. Головань О. О. Україна у безпекових стратегіях США 2014 року. *Гілея : наук. вісник.* 2014. Вип. 86. С. 105—109.

496. Фесенко М. Глобальне стратегічне партнерство провідних акторів: теоретико-методологічний вимір. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Міжнародні відносини*. 2015. № 1 (43). С. 24—29.

497. Шамраєва В. М. Стратегічне партнерство між Україною та США: концептуальне обґрунтування і практичне втілення : автореф. дис. … д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2016. 37 с.

498. Манчуленко О. Г. Україна в зовнішній політиці США: аспекти фінансово-технічної допомоги. *Гілея : наук. вісник.* 2016. Вип. 109. С. 369—373.

499. Хандогій В. Україна-США: 20 років стратегічного партнерства. (1996—2016). *Україна дипломатична : науковий щорічник*. 2016. Вип. 17. С. 708—716.

500. Василиця О. Б. Аналіз українсько-американських відносин за критеріями стратегічного партнерства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2017. Вип. 13, ч. 1. С. 40—44.

501. Середюк Н. Стратегічне партнерство Україна — США. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Міжнародні відносини*. 2017. № 1 (46). С. 34—38.

502. Голобородько А. Підходи до визначення сутності цифрового стратегічного партнерства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки.* 2021. Вип. 44. С. 36—42.

503. Яремко Л. А., Яремків В. Г. Стратегічне партнерство як передумова розвитку зовнішньоекономічних зв’язків між державами. *Економіка і підприємництво.* 2022. № 1 (124). С. 15—22. DOI: https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-1-2.

504. Тихоненко І. В. Україна у зовнішньополітичній стратегії США за адміністрації Дж. Байдена: концептуальний вимір. *Політичне життя*. 2023. № 1. С. 74—81. DOI 10.31558/2519-2949.2023.1.10.

505. Комарова Л. В. Становлення й розвиток стратегічного партнерства Україна-США у 90-ті рр. XX ст. *Історичні і політологічні дослідження*. 2013. № 3 (53). С. 368—372.

506. Хартія українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_015#Text.

507. Хартія Україна — США про стратегічне партнерство. *Посольство США в Україні* : [сайт]. URL: https://ua.usembassy.gov/uk/our-relationship-uk/u-s-ukraine-charter-strategic-partnership-uk/.

508. Чекаленко Л. Україна — США: дилеми стратегічного партнерства. *Зовнішні справи.* 2018. № 6. С. 19—21.

509. Пашков В. О. Україна, ГУАМ і США: очікування, які не виправдалися. *Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку*. 2024. № 4. С. 116—125. DOI: 10.31558/2519-2949.2024.4.15.

510. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про порядок перетинання українсько-російського державного кордону жителями прикордонних регіонів України та Російської Федерації : підписана 18 жовт. 2011 р. ; дію Угоди призупинено. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_390#Text.

511. Про затвердження Положення про використання повітряного простору України : постанова Кабінету Міністрів України від 29 берез. 2002 р. № 401. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2002-%D0%BF/ed20120730/find?text=%C4%E5%F0%E6%E0%E2%ED%E8%E9+%EA%EE%F0%E4%EE%ED#Text.

512. Обама і Янукович видали спільну заяву. *Голос Америки* : [сайт]. URL: https://www.holosameryky.com/a/joint_statement_2010_04_13-90760179/230072.html

513. Ващенко О. Ф. Україна — США: розбудова стратегічного партнерства. *Науковий вісник Дипломатичної академії України.* 2010. Вип. 16. С. 131—138.

514. Худолій А. О. Америка в постбіполярному світі: інерція політичних стереотипів : монографія. Острог : Нац. ун-т „Острозька академія”, 2010. 128 с.

515. Friedman U. America Hasn’t Always Supported Ukraine Like This. The Atlantic, november 2019. URL: https://www.theatlantic.com/politics/archive/2019/11/how-vital-us-military-aid-ukraine/602407/.

516. Лимар М. Ю. Американський чинник у європейських інтеграційних процесах в період президентства Барака Обами : дис. … канд. політ. наук 23.00.04. Миколаїв, 2019. 249 с.

517. Боєчко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан. Київ : Основи, 1994. 168 с.

518. Головань О. О. Еволюція зовнішньої політики США на початку XXI ст. : дис. … канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2015. 202 с.

519. Експрезидент США розповів, як Путін образив його собаку. *Європейська правда* : [сайт]. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/09/9/7169061/.

520. Full Transcript of President Biden's Farewell Address. URL: https://www.nytimes.com/2025/01/15/us/politics/full-transcript-of-president-bidens-farewell-address.html.

521. Коротков Д. С. Україна у геостратегіях США та Росії: проблеми суб'єктності. *Політикус.* 2020. Вип. 4. С. 118—23. DOI: https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-4.17.

522. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 14 трав. 2020 р. № 392/2020. *Президент України* : [сайт]. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037.

523. Петлюченко Н. В. Харизматика : мовна особистість і дискурс : монографія. Одеса : Астропринт, 2009. 464 с.

524. Акінчиць Н. Г. Розвиток політичної лінгвістики як автономної науки. *Культура народов Причерноморья*. 2007. № 120. С. 53—58. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp120/knp120_53-58.pdf 27.

525. Любченко М, І, Юридична термінологія: поняття, особливості, види : монографія. Харків : Права людини, 2015. 280 с.

526. Kvian K. US-Ukraine: partnershipped to peace and prosperity. DOI: 10.37837/10.37837/2707-7683-2020-24.

527. Спільна заява щодо стратегічного партнерства України та Сполучених Штатів Америки. *Президент України* : [сайт]. URL: https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-shodo-strategichnogo-partnerstva-ukrayini-ta-s-70485.

528. Україна та США підписали рамкову угоду про стратегічні засади оборонного партнерства. *Новинарня* : [сайт]. URL: https://novynarnia.com/2021/09/01/ukrayina-ta-ssha/.

529. Візит Зеленського у США: Байден назвав партнерство з Україною “міцнішим, ніж будь-коли”. *Новинарня* : [сайт]. URL: https://novynarnia.com/2021/09/01/vizyt-zelenskoho-u-ssha-bajden-nazvav-partnerstvo-z-ukrayinoyu-mitsnishym-nizh-bud-koly/.

530. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лют. 2019 р. № 2680-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.

531. Пфайфер Г. АдН, Маск і Ко. — чому правопопулістські ідеї на підйомі. DW : [сайт]. URL: https://www.dw.com/uk/adn-mask-i-ko-comu-pravopopulistski-idei-u-sviti-na-pidjomi/a-71512141?maca=ukr-Telegram-dw.

532. "Хто каже Україні відмовитися від земель?" Чим насправді є "План Трампа щодо України". *Голос Америки* : [сайт]. URL: https://www.holosameryky.com/a/keith-kellogg-interview/7711126.html.

533. Atwood K., Bertrand N. and Gaouette N. Biden administration decides not to sanction company building controversial Russian gas pipeline. *CNN*. May 18, 2021. URL: https://edition.cnn.com/2021/05/18/politics/us-nordstream-decision/index.html.

534. Blinken A. Imposition of Sanctions in Connection with Nord Stream 2. URL: https://www.state.gov/imposition-of-sanctions-in-connection-with-nord-stream-2/.

535. Joint Statement of the United States and Germany on Support for Ukraine, European Energy Security, and our Climate Goals. URL: https://www.state.gov/joint-statement-of-the-united-states-and-germany-on-support-forukraine-european-energy-security-and-our-climate-goals/.

536. Столяренко Д. О., Теміров Ю. Т. Місце України у доктрині Байдена. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021. Вип. 13, т. 2. С. 67—70.

537. Jacqui Heinrich and Adam Sabes. “Gen.Milleysays Kyiv couldfallwithin 72 hoursif Russiadecidestoinvade Ukraine : sources. FoxNews. 2022. February 5. URL: https://www.foxnews.com/us/gen-milley-says-kyiv-could-fall-within-72-hours-if-russia-decides-to-invade-ukraine-sources.

538. Eliot A. Cohen It’s Not Enough for Ukraine to Win. Russia Has to Lose. URL: https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2023/05/ukraine-victory-russia-defeat/674112/.

539. Eliot A. Cohen Incompetence Leavened With Malignity. The Trump administration’s Ukraine policy is liable to end in disaster. https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2025/02/rubio-putin-trump-ukraine/681730/.

540. Lutkevich B., Mary K.Pratt Definition transactional leadership. URL: https://www.techtarget.com/searchcio/definition/transactional-leadership.

541. Mary K. Pratt What is transactional leadership? URL: https://www.techtarget.com/searchcio/definition/transactional-leadership.

542. Secretary Marco Rubio with Megyn Kelly of The Megyn Kelly Show. January 30, 2025. URL: https://www.state.gov/secretary-marco-rubio-with-megyn-kelly-of-the-megyn-kelly-show/.

543. Secretary Marco Rubio with Megyn Kelly of The Megyn Kelly Show. January 30, 2025. URL: https://www.youtube.com/watch?v=S5RJwmw1ihE.

544. Трамп офіційно визначився із кандидатурою спецпредставника по Україні. *Дзеркало тижня. Україна* : [сайт]. URL: https://uazmi.org/news/post/f71706a331c7f29258df047509e6a29d.

545. Калашников В. М. Типологія проголошення державного суверенітету: США та Україна. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2012. Вип. 3. С. 37––48.

546. Коментар МЗС щодо ухвалення резолюції ГА ООН „Просування всеохоплюючого, справедливого та сталого миру в Україні”. *Міністерство закордонних справ України* : [сайт]. URL: https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-shchodo-uhvalennya-rezolyuciyi-ga-oon-prosuvannya-vseohoplyuyuchogo-spravedlivogo-ta-stalogo-miru-v-ukrayini.

547. Генасамблея ООН ухвалила українську резолюцію щодо річниці російської війни. *УкрІнформ* : [сайт]. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3963910-genasamblea-oon-uhvalila-ukrainsku-rezoluciu-sodo-ricnici-rosijskoi-vijni.html.

548. Хамітов Н. В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 2-ге вид., випр. та доповн. Київ : КНТ, 2018. 394 с.

549. Олещук П. М., Салтовський О. І. „Альтернативні моделі" приєднання України до НАТО у сучасному європейському політичному та складність їх реалізації. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. Вип. 45. С. 196—201. DOI: https://doi.org/10.32782/apfs.v045.2023.32.

550. Пирожков С., Хамітов Н. Західна цивілізація та євроатлантичне партнерство України. *Україна дипломатична.* 2020. Вип. 20. С. 507—519. DOI: https://doi.org/10.37837/2707-7683-2019-31.

551. He's anti-democracy and pro-Trump: the obscure 'dark enlightenment' blogger influencing the next US administration. URL: https://www.theguardian.com/us-news/2024/dec/21/curtis-yarvin-trump.

552. Маркітантов В. Ю., Найчук А. В. Нищення Української державності як один з напрямів сучасної зовнішньополітичної стратегії Російської Федерації. Держава і право : зб. наук. праць. *Юридичні і політичні науки*. 2022. Вип. 91. С. 168––181. DOI: 10.33663/1563-3349-2022-91-168.

553. Пирожков С. І., Хамітов Н. В. Євроатлантичний вектор України: реальні перспективи і небезпеки. *Вісник НАН України*. 2019. № 6. С. 71—82.

554. Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, І. О. Кресіна, А. І. Кудряченко, Ю. С. Шемшученко та ін. ; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ : Національна академія наук України, 2019. 328 с.

555. Пирожков С. І. Про національну доповідь НАН України „Євроатлантичний вектор України". *Вісник НАН України*. 2020. № 4. С. 60—67.

556. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Київ : КНТ, 2017. 396 с.

557. Рафальський О. О., Самчук З. Ф. Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства. Київ : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с.

558. НАТО і ЄС підписали нову декларацію про співпрацю: врахували ризики з боку РФ. *УНІАН*. 2023. 10 січня. URL: https://www.unian.ua/world/nato-i-yes-pidpisali-novu-deklaraciyu-pro-spivpracyu-vrahuvali-riziki-z-boku-rf-12104637.html.

559. Лідери США та Євросоюзу в спільній заяві підтвердили намір й надалі підтримувати Україну. *Радіо Свобода* : [сайт]. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-bayden-ssha-yevrosoyuz-pidtrymka-ukrayiny/32313192.html.

560. Канада виступила з ініціативою чотиристоронього партнерства з Японією, Південною Кореєю та США проти КНР та РФ. *Інтерфакс-Україна* : [сайт]. URL: https://interfax.com.ua/news/political/898567.html.

561. Демократії потрібна перемога вже зараз, вже цього року - Зеленський на Саміті за демократію. *Голос Америки* : [сайт]. URL: https://ukrainian.voanews.com/a/samite-za-demokratiu-baiden-zelensky/7027419.html.

562. Спільна декларація про підтримку України. *Президент України* : [сайт]. URL: https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-pidtrimku-ukrayini-84277.

563. КНР, РФ та Іран почали військові навчання в Оманській затоці. *Дойче Велле* : [сайт]. URL: https://www.dw.com/uk/knrrf-ta-iran-pocali-vijskovi-navcanna-v-omanskij-zatoci/a-64996157.

564. 1 березня 2023 р. О. Лукашенко і Сі Цзіньпін підписали „Спільну заяву КНР і Республіки Білорусь про подальший розвиток всепогодного і всебічного стратегічного партнерства між двома країнами у нову епоху”. *МЗС Китаю* : [сайт]. URL: https://www.fmprc.gov.cn/rus/zxxx/202303/t20230302_11033905.html.

565. Зовнішня політика України в контексті геополітичних процесів. Лютий, 2024. Київ : Центр Разумкова, 2024. 18 с.

566. Коваль О. Криза загрожує обороноздатності країн НАТО. *Дзеркало тижня*. URL: http://gazeta.dt.ua/POLITICS/kriza_zagrozhue_oboronozdatnosti_krayin_nato.html.

567. Вонсович О. С. Європейський та євроатлантичний напрями подальшого розвитку системи безпеки в Європі. *Гілея.* 2015. Вип. 98. С. 413—416.

568. Atwood K., Klein B. Trump and Macron agree that Russia should be invited to next year’s G7 conference, senior admin official says. URL: https://edition.cnn.com/2019/08/20/politics/donald-trump-russia-g8-g7/index.html.

569. Публікуємо повний текст "Угоди про копалини" між Україною та США. *Європейська правда* : [сайт]. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/02/26/7205922/.

570. Зустріч Трампа та Макрона розкрила різкі розбіжності щодо України. *Волинські новини* : [сайт]. URL: https://www.volynnews.com/news/all/zustrich-trampa-ta-makrona-rozkryla-rizki-rozbizhnosti-shchodo-ukrayiny-Reuters-/.

571. США вийшли на перше місце за інвестиціями в Росію. URL: rg.ru/2019/06/06/ssha-vyshli-na-pervoe-mesto-po-investiciiam-v-rossiiu.html.

572. Иноземцев В. Какое влияние новые американские санкции окажут на российскую экономику? *Openmedia* : [сайт]. URL: https://openmedia.io/news/kakoe-vliyanie-novyeamerikanskie-sankcii-okazhut-na-rossijskuyu-ekonomiku/.

573. Handelsblatt: торговля между Россией и Германией растёт, несмотря на угрозы США. URL: https://russian.rt.com/inotv/2019-02-12/Handelsblatt-torgovlyamezhdu-Rossiej-i.

574. Haynes D. Baltic states 'very unhappy' after UK fails to invite leaders to Ukraine summit. URL: https://news.sky.com/story/baltic-states-very-unhappy-after-uk-fails-to-invite-leaders-to-ukraine-summit-13318723.

575. Країни Вишеградської групи звинуватили Євросоюз у тиску через біженців. URL: https://www.rbc.ua/ukr/news/strany-vyshegradskoy-gruppy-obvinilievrosoyuz-1490787180.html.

576. Голова Верховної Ради Руслан Стефанчук під час виступу на саміті спікерів парламентів країн Вишеградської групи закликав забезпечити Україні

надійний тил. *УкрІнформ* : [сайт]. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3833981-stefancuk-zaklikav-visegradsku-grupu-zabezpeciti-ukraini-nadijnij-til.html.

577. Лідер угорської партії „Йоббік" відвідав Закарпаття — обіцяє підтримати автономію регіону від Києва. *Mukachevo.net.* : [сайт]. URL: http://www.mukachevo.net/ua/news/view/503707.

578. В Радбезі ООН паспортизацію ОРДЛО Росією назвали підривом суверенітету України та глобальною проблемою. *Голос Америки* : [сайт]. URL: https://ukrainian.voanews.com/a/pasporty-rosiya-donbas/4891782.html.

579. Явір В. А. Протидія етнополітичній дезінтеграції України: сучасні правові механізми боротьби з сепаратизмом в Україні. *Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку* : зб. тез наук. робіт. Одеса, 2015. С. 132—135.

580. У Лаврова твердять, що конфлікт на Сході України не вирішиться без федералізації. *Українська правда* : [сайт]. URL: http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/7/7021657/.

581. Бень Я. О. Євроатлантична інтеграція України: темпоральна дискретність. *Інвестиції: практика та досвід.* 2020. № 5—6. С. 158—162. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.5—6.158.

582. Мартинюк В. Євроатлантична інтеграція в регіоні Західних Балкан: висновки для України. *Україна дипломатична.* 2020. Вип. 21. С. 787—802.

583. Смілянець В. Євроатлантична інтеграція України: становлення, розвиток і перспективи. *Старожитності Лукомор'я.* 2021. № 5 (8). С. 147—155. DOI: https://doi.org/10.33782/2708-4116.2021.5.120.

584. Москалюк М. Ф. Євроінтеграційний і євроатлантичний вектор розвитку країн Балтії: передумови та етапи реалізації. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2023. Вип. 45. С. 171—176. https://doi.org/10.32782/apfs.v045.2023.29.

585. Саміти НАТО. НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_50115.html.

586. Henry Kissinger explains how to avoid world war three. URL: https://www.economist.com/briefing/2023/05/17/henry-kissinger-explains-how-toavoid-world-war-three.

587. Німеччина: Мерц заявив, що прагне безпекової „незалежності" від США і занепокоєний майбутнім НАТО. *Радіо Свобода* : [сайт]. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-nimechchyna-merz/33325698.html.

588. Бугайський Я. Неспроможна держава. Інструкція з розшматування Росії. 2-ге вид. Київ : АРК ЮЕЙ, 2024. 480 с.

589. Fukuyama NATO Membership for Ukraine. URL: https://www.americanpurpose.com/articles/nato-membership-for-ukraine/.

590. Хронологія відносин Україна-НАТО. *Міністерство закордонних справ України* : [сайт]. URL: https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/relations.

591. Про інформаційну політику в контексті співробітництва України з НАТО. *Цензор. нет* : [сайт]. URL.: https://m.censor.net.ua/ua/blogs/1105155/pro_nformatsyinu_poltiku_v_kontekst_spvrobtnitstva_ukrani_z_nato.

592. Співробітництво Україна — НАТО у військовій сфері. *Місія України при НАТО* : [сайт]. URL: https://nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/military.

593. Результати громадського моніторингу Річної національної програми співробітництва Україна — НАТО на 2016 рік. *Інститут Євро-Атлантичного Співробітництва* : [сайт]. URL.: http://www.ieac.org.ua/public/item/55-rezultaty-hromadskoho-monitorynhu-richnoyi-natsionalnoyi-prohramyspivrobitnytstva-ukrayina-nato-na-2016-rik.

594. Рекомендації щодо розробки та реалізації Річних національних програм (на основі досвіду РНП-2009 та 2010) : аналітичний звіт. *Інститут Євро-Атлантичного Співробітництва* : [сайт]. URL: http://www.ieac.org.ua/public/item/4-rekomendatsii-shchodo-rozrobky-ta-realizatsii-richnykh-natsionalnykhprohram-na-osnovi-dosvidu-rnp2009-ta-2010/.

595. Висновок на проект Указу Президента України „Про затвердження річної національної програми під егідою комісії Україна — НАТО на 2019 рік" . *ЦППР* :

[сайт]. URL.: http://pravo.org.ua/ua/news/20873486-visnovok-na-proekt-ukazu-prezidentaukrayini-pro-zatverdgeennya-richnoyi-natsionalnoyi-programi-pid-egidoyu-komisiyiukrayina--nato-na-2019-rik/.

596. Лісовський В. М. Зовнішньополітичний імідж України та її лідера як чинник забезпечення національної безпеки України. *Регіональні студії*. 2022. № 28. С. 79—83. DOI: https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.28.14.

597. Сінельнікова М. В. Помста — як частина досвіду ресентименту. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2023. Вип. 45. С. 46—50. DOI: https://doi.org/10.32782/apfs.v045.2023.8.

598. Амелін А. Яку вигоду отримали США від ядерного роззброєння України. *NV* : [сайт]. URL: https://nv.ua/ukr/opinion/ekonomist-amelin-pidrahuvav-skilki-ssha-zaoshchadili-vid-vtrati-ukrajinoyu-yadernogo-statusu-50493330.html.

599. Баканова А. О. Вплив Європейського Союзу і Російської Федерації на зовнішню політику держав „Нової Східної Європи” : дис. … канд. політ. наук : 23.00.04. Чернівці, 2021. 239 с.

600. Emmanuel Macron Adresse aux Français. URL: https://www.youtube.com/watch?v=vPKrXti7c1A&t=68s.

601. "Майбутнє Європи не має вирішуватися у Вашингтоні чи Москві". Історична промова Макрона. 06 березня 2025 року. *BBC* : [сайт]. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cm2dkxrdvk5o.

602. Залужний В. Старий світовий порядок зруйновано. Нова архітектура Європейської безпеки без України неможлива. *Українська правда* : [сайт]. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2025/03/6/7501570/.

603. Анна Київська — Анна Ярославна — князівна, королева Франції : бібліограф. покаж. Публічна бібліотека імені Лесі Українки м. Києва / упоряд. Н. Грищенко ; авт. літ. нарису Н. Пирогова ; літ. ред.: В. Білозір, О. Трубайчук, В. Цвєткова ; відповід. за випуск О. Дудок. Київ, 2022. 58 с. (Видатні жінки Києва; вип. 3).

604. Readout of President Donald J. Trump’s Meeting with President Ashraf Ghani of Afghanistan. URL: https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/readout-president-donald-j-trumps-meeting-president-ashraf-ghani-afghanistan/.

605. Гончар М., Ратувухері Т. Шляхи використання Росією формату BRICS для впливу на світовий порядок. Київ : Центр глобалістики „Стратегія XXI”, 2024. 17 с.

606. Най Дж. Давайте з’ясуємо. Що таке Глобальний Південь. *NV* : [сайт]. URL: https://nv.ua/ukr/opinion/globalniy-pivden-shcho-ce-take-yak-rosiya-i-kitay-vikoristovuyut-grupu-briks-50365263.html.

607. Мамчур О. І., Ванда І. В. Геопросторові особливості економічної глобалізації країн Південної Азії. *Географія і туризм.* 2021. Вип. 66. С. 63—73. DOI: https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.66.63-73.

608. The Remarks delivered by Gen. Odongo Jeje Abubakar, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Uganda, during the Senior Officials’ Meeting. URL: https://nam.go.ug/remarks-delivered-gen-odongo-jeje-abubakar-minister-foreign-affairs-republic-uganda-during-senior.

609. Нагайчук В. І. Глобальні виклики та регіональні процеси на Близькому і Середньому Сході. *Глобалізація і сучасний міжнародний процес* / за заг. ред. проф. Б. Гуменюка і проф. С. Шергіна. Київ : Університет „Україна”. 2009. 508 с.

610. Безп’ятчук Ж. Чим Україна відштовхує арабський світ і як це вплине на її підтримку Глобальним Півднем у війні з Росією? *BBC* : [сайт]. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c3g25zvyr1zo.

611. Петряєв О. С. Геостратігічні перспективи інтеграції західноєвропейського й арабо-ісламського проектів глобального світоустрою. *Геостратегічні пріоритети України в політичній, економічній, правовій та інформаційній сферах* : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (19 жовт. 2017 р., Київ) / Ін-т міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Одеса, 2017. С. 37—38.

612. Mohan R. C Raja Mohan writes: From Davos to NAM, unravelling of the old world order, the end of peace. URL:

https://indianexpress.com/article/opinion/columns/global-south-wef-davos-summit-nam-g77-global-politics-in-2024-globalism-9112341/.

613. Гончарук А. З., Кобзаренко А. М., Микал О. К. Пріоритети політики України щодо країн Азії : аналітична доповідь / за заг. ред. О. В. Литвиненка. Київ : НІСД, 2011. 64 с.

614. Залізнюк В. П. Вплив Української економіки на розвиток торгівельних відносин і співробітництва між країнами Африки. *Економічний вісник.* 2022. № 2. С. 62—68. URL: https://doi.org/10.33271/ebdut/78.062/.

615. Економічні та безпекові перспективи для України на Африканському континенті. URL: https://bintel.org.ua/publication/regions/afrika/novastrategiya-stosovno-afriki/.

616. Забезпечення економічних інтересів України у відносинах з країнами Субсахарської Африки. *НІСД* : [сайт]. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_16_2021.pdf.

617. Коляда О. В., Городнича К. В. Сучасний стан співпраці України з країнами Африки у сфері зовнішньої торгівлі товарами та прогноз на майбутні роки. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 55. С. 15—20.

618. Кухта В. В. Вплив економічного чинника на політико-трансформаційні процеси країн Тропічної Африки. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2020. Вип. 36. С. 117—118.

619. Кравчук Н., Луцишин О. Стратегічні домінанти економічної дипломатії в умовах асиметрій глобального розвитку. *Економічний аналіз.* 2021. Т. 31, № 1. С. 57––68. URL: file:///C:/Users/NATALIA/Downloads/1895-6565657694-1-PB%20(2).pdf.

620. Гуцалюк О. М., Бондар Ю. А., Сухачова О. О. Вектори розвитку торговельно-економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу та Африки. *Управління економікою: теорія та практика*. Київ, 2021. С. 35—50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ue_2021_2021_5.

621. Борзненко В., Петренко І. Африка перспективніша за Сибір. *Агробізнес Сьогодні* : [сайт]. URL: http://Agro-Business.Com.Ua/Agro/Infrastruktura-Rynku/Item/8280-Afryka-Perspektyvnisha-ZaSybir.Html.

622. Близький Схід і Північна Африка як сфера інтересів України : аналіт. доп. / за ред. О. В. Литвиненка. Київ : НІСД, 2020. 85 с.

623. Український експорт до Африки — дані BBC. Nachasi. URL: https://nachasi.com/2018/08/05/ukrayinskyj-eksport-tovariv-do-afryky/.

624. Борділовська О. Глобальний Південь у контексті нових викликів. Київ : НІСД, 2023. 6 с.

625. Стратегічне партнерство з Турецькою Республікою: зовнішньоекономічні аспекти : аналітична доповідь / Н. Гавриленко, А. Бобровицький, М. Замікула та ін. ; заг. ред. М. Паламарчука, Р. Юлдашева. Київ : НІСД, 2022. 59 с.

626. Шепотило О., Ніколаєва О. Один пояс, один шлях: вплив зниження торгових витрат на добробут в Україні / Центр аналітики зовнішньої торгівлі Trade+. Київ : Київська школа економіки, 2019. 31 с.

627. Ворожбит О. Українсько-індійські відносини на сучасному етапі: Нова траєкторія. Українська призма: *Рада зовнішньої політики* : [сайт]. URL: http:// surl.li/ohydt.

628. Договірно-правова база між Україною та Індією. *Посольство України в Республіці Індія* : [сайт]. URL: https:// india.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/ukrayinsko-indijske-spivrobitnictvo/dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrayinoyu-ta-indiyeyu.

629. Іщук Ю. А., Квасницька О. Г., Гегамян Л. Р. Аналіз зовнішньоторговельних відносин України з країнами Азії. *БізнесІнформ.* 2023. № 12. С. 30—38.

630. Торговельно-економічне співробітництво. *Посольство України в Республіці Корея* : [сайт]. URL: https:// korea.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/400-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-korejeju.

631. Гриценко А. А. Україна – Японія: контури перспективної співпраці. *НІСД* : [сайт]. URL: https://niss.gov. ua/sites/default/files/2022-04/yaponiya_150422.pdf.

632. Гетьманчук А. Україна — Японія: як забезпечити ефективне глобальне партнерство? Київ, 2021. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/ 2021/02/Dyskusiy-na-zapyska-Ukrai-na-YAponiya.pdf.

633. Ліпкан В. А. Стратегічна рівновага. Стратегія державної інфраструктурної політики України : *словник*. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. С. 169.

634. Костенко О. М. „Нові очі” для нового часу (про соціальний натуралізм). Луцьк : Терен, 2022. 128 с.

635. Ліпкан В. А. Fratelli tutti: формування геостратегії є волею божою. *Ліпкан* : [сайт]. URL: https://www.lipkan.com/fratelli-tutti-formuvannya-geostrategiyi-ye-voleyu-bozhoyu/.

636. Ліпкан В. А. Стратегічна правотворчість. Стратегія державної інфраструктурної політики України : словник. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. С. 168—169.

637. Ліпкан В. А., Тюріна О. В. Державний суверенітет у контексті формування системи міжнародної безпеки. *Університетські наукові записки.* 2005. № 3 (15). С. 17—23.

638. Ліпкан В. А. Стратегічна ясність. Стратегія державної інфраструктурної політики України : словник. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. С. 170.

639. Ліпкан В., Ліпкан О. Інтерпретаційні схеми розвитку систем безпеки. *Юридична Україна.* 2006. № 2. С. 12—18.

640. Пекар В. О. Бесіди майстра Хай Тао про стратегію. Харків : Фоліо, 2020. Кн. 1. 223 с.

641. Пекар В. О. Бесіди майстра Хай Тао про стратегію. Харків : Фоліо, 2022. Кн. 2. 221 с.

642. Фельштинський Ю. Ядерная война неизбежна. URL: https://haqqin.az/news/304820.

643. Меркель В., Круассан А. Формальные и неформальные институты в дефектных демократиях (I) / пер. с нем. *Полис.* 2002. № 1. С. 6—17.

644. Ліпкан В. А. Ідея політичної готовності. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 37. С. 190—201.

645. Ліпкан В. А. Стратегічна стійкість. Стратегія державної інфраструктурної політики України : словник. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. С. 169.

646. Ліпкан В. А. Еліта. Стратегія державної інфраструктурної політики України : *словник*. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. С. 75.

647. Стратегічний вибір: основні моделі національної безпеки та зовнішньої політики України. CIRS, 2014. 40 с. http://cs.cirs.kiev.ua/images/stories/2014/Strategychni_alternatyvy.pdf

648. Кучма Л. Україна — не Росія. Двадцять років по тому. Київ : ВД „АДЕФ_Україна”, 2023. 504 с.

649. Merkel A. Wann die Stunde der Diplomatie geschlagen hat, kann nicht allein Selenskyj entscheiden. URL: https://www.berliner-zeitung.de/kultur-vergnuegen/angela-merkel-exklusiv-interview-als-freunde-der-ukraine-gehen-wir-ja-auch-ins-risiko-li.2307011.

650. Congress, Pentagon Hegseth ‘disestablishing’ Office of Net Assessment, Pentagon’s strategic analysis specialists. URL: https://breakingdefense.com/2025/03/hegseth-orders-disestablishing-of-office-of-net-assesment/.

651. Липа Ю. Розподіл Росії. 2-е вид. Нью-Йорк, 1954. 130 с.

652. Dara Massicot on Battlefield Developments in Ukraine and the Threat of Escalation. URL: https://podcasts.apple.com/ru/podcast/dara-massicot-on-battlefield-developments-in-ukraine/id1112258664?i=1000679516094&l=uk.

653. Kuzio T. How Western Experts Got the Ukraine War So Wrong. URL: https://www.geopoliticalmonitor.com/how-western-experts-got-the-ukraine-war-so-wrong/.

654. Samuel Charap and Scott Boston,“The West’s Weapons Won’t Make Any Differenceto Ukraine.” *Foreign Policy*. 2022. January 21. URL: https://foreignpolicy.com/2022/01/21/weapons-ukraine-russia-invasion-military/.

655. Cohen A. Eliot, O`Brien P. How Defense Experts Got Ukraine Wrong. URL: https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2024/09/how-defense-experts-got-ukraine-wrong/680045/.

656. Ліпкан В. А. Антиукраїнство: новітній концепт політичної науки. *Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики* : зб. наук. статей, тез доп. та повідом : за матеріалами XII Міжнар. наук.-практ. конф. (28 берез. 2024 р., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків) / редкол.:

А. П. Гетьман, Д. М. Бєлов, Т. О. Коломоєць, Ю. В. Мех, В. Я. Настюк, Р. В. Шаповал та ін. Харків : Друкарня Мадрид, 2024. Ч. 1. С. 105—115. (Серія „Сектор безпеки України”. Вип. 47).

657. Українське суспільство та європейські цінності. *Фонд ім. Фрідріха Еберта* :
[сайт]. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/JEvropeiski_cinnosti__tables_and_diagrams_MR_.pdf.

658. Ручка А. Ціннісні контексти українського суспільства. Участь у культурі: люди, спільноти, стани : монографія / за ред. Н. Костенко. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2018. С. 85—93.

659. Національна стратегія у сфері прав людини : Указ Президента України від 25 серп. 2015 р. № 501/2015. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015.

660. Шморгун О. Постекономічні цінності в контексті пошуку креативно-мобілізаційних мотивацій суспільного розвитку часу. *Сучасні європейські культурно-історичні цінності в контексті викликів глобалізації*. Київ : Фенікс, 2014. С. 82—104.

661. Богдан Т. Як уникнути „гарантій” хронічної бідності. *Дзеркало тижня. Україна.* 2019. 5 липня. URL: https://dt.ua/macrolevel/yak-uniknuti-garantiyhronichnoyi-bidnosti-316575_.html.

662. Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України з позицій нормативізму. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. № 32. С. 149—157.

663. Головний військовий програміст Пентагону: США програли Китаю війну за ШІ. *Root-nation.com* : [сайт]. URL: https://root-nation.com/ua/news-ua/it-news-ua/ua-usa-china-ai/.

664. Кащук Д. Золотые недра Украины. Как привлечь инвесторов на украинский рынок добычи золота и редкоземельных элементов. *Економічна правда* : [сайт]. URL: https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/06/23/662171/.

665. Liu I. T., & Dixon A. D. Legitimating state capital: The global financial professions and the transnationalization of Chinese sovereign wealth. Devel-opment and Change. 2021. № 52 (5). P. 1251—1273. https://doi.org/10.1111/dech. 12681.

666. Ліпкан В. А. Безпекознавство : навч. посіб. Київ : Європ. ун-т, 2003. 208 с.

667. Мільярдер Джек Ма втратить контроль над Ant Group.Root-nation.com : [сайт]. URL: https://root-nation.com/ua/news-ua/it-news-ua/ua-milyarder-dzhek-ma-vtrativ-kontrol-nad-ant-group/.

668. Edward Luttwak. Turbo-capitalism : winners and losers in the global economy (1st U.S. ed.). New York : Harper Collins Publishers, 1999.

669. Milan Babic, Adam Dixon. A New Age of Ambition: Geoeconomics and Geopolitical Competition in the Globalised World Economy. URL: https://ecpr.eu/Events/Event/SectionDetails/1140.

670. Babić M., Dixon A.D., Liu I.T. Geoeconomics in a Changing Global Order. In: Babić, M., Dixon, A.D., Liu, I.T. (eds) The Political Economy of Geoeconomics: Europe in a Changing World. International Political Economy Series. Palgrave Macmillan, Cham, 2022. DOI:https://doi.org/10.1007/978-3-031-01968-5_1.

671. Blackwill Robert D., Harris Jennifer. War By Other Means: Geoeconomics and Statecraft (1 ed.). Cambridge, MA: Belknap Press, 2016.

672. Шепелєв М. Проблеми геоекономічної безпеки в контексті процесів глобалізації. *Людина і політика*. 2001. № 5. С. 49—57.

673. Загрався у метавсесвіт: Марк Цукерберг втратив 70 мільярдів доларів. *Mediasat* : [сайт]. URL: https://mediasat.info/uk/2022/09/23/zukerberg-vtrativ-70-mlrd-dollll/.

674. AI-powered 'boss', staff getting along thanks to HK-listed enterprise. URL: https://www.chinadaily.com.cn/a/202212/13/WS6397dee7a31057c47eba419f.html.

675. Ліпкан В. Привід гуманізму. *Ліпкан* : [сайт]. URL: https://www.lipkan.com/privid-gumanizmu/.

676. Резюме країни: Оксана Забужко про те, як українцям розказати світу свою story. *Platfor.ma* : [сайт].URL: https://platfor.ma/magazine/text-sq/re-invent/zabuzhko-oksana/.

677. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала : лекція, прочитана в Національному університеті "Києво-Могилянська академія" 1.XI.1999 р. *Києво-Могилянська академія* : [сайт]. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10273.

678. Франко І. Поза межами можливого. *Франко І. Зібрання творів* : в 50 т. Київ : Наук. думка, 1986. Т. 45. С. 276—285. С. 284.

679. Нурмухометова М. Г. Вироблення стратегічного курсу розвитку України за умов парламентсько-президентської форми правління. *Вісник Національного університету „Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"*. 2014. № 3 (22). С. 166—173.

680. Біттер О. А. Актуальне дослідження стратегії розвитку інфраструктури аграрного ринку регіону. *Регіональна економіка.* 2015. № 1. С. 198—200.

681. Дубницький В. Комірна В., Ганжела І. Стратегія розвитку соціальної інфраструктури регіону. *Соціальна економіка*. 2016. № 1. С. 30—38.

682. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія. Ірпінь : Університет ДФС України, 2016. 396 с. (Серія : Податкова та митна справа в Україні, т. 63).

683. Онишко С. В., Чуницька І. І. Стратегічні траєкторії розвитку фінансового ринку у форматі взаємодії складових його інфраструктурного потенціалу. *Бізнес-Інформ.* 2018. № 7. С. 194—200.

684. Познанська І. В. Стратегія розвитку морської транспортної галузі України в умовах євроінтеграції : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Одеса, 2019. 460 с.

685. Шемаєв В. В. Стратегічні пріоритети розвитку морських портів України. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва* : зб. наук. праць. 2017. № 3 (18), т. 2. С. 9—18.

686. Стратегічне управління розвитком кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури України / І. Б. Жиляєв, А. І. Семенченко, Д. В. Мялковський,

Т. В. Станіславський. *Публічне управління і адміністрування в Україні.* 2018. Вип. 3. С. 44—50.

687. Суходоля О. М. Енергетична зброя у геополітичній стратегії Росії : аналіт. доп. / Нац. ін-т стратег. дослідж., Центр безпек. дослідж. Київ : НІСД, 2020. 127 с. (Серія „Національна безпека").

688. Бурик М. М. Аналіз стратегічного планування в діяльності органів державного управління розвитком транспортної інфраструктури. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 17/18. С. 143—148.

689. Клочковський О., Клочковська В. Застосування SWOT-аналізу як базисної умови при формуванні стратегії розвитку туристичної сфери Вінницької області. *Галицький економічний вісник.* 2019. № 5 (60). С. 73—78.

690. Загурська-Антонюк В. Ф. Полістратегія та правове регулювання політики національної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід.* 2020. № 19/20, жовтень. С. 134—140.

691. Антонюк Д. А., Антонюк К. І. Формування стратегічних пріоритетів модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів України в процесі європейської інтеграції. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 2. С. 124—131.

692. Клімушин П. С. Стратегії та механізми електронного урядування в інформаційному суспільстві : *монографія*. Харків : ХарРІ НАДУ „Магістр", 2016. 524 с.

693. Козира Б. Ю., Запривода А. А. Профілювання стратегії розвитку в управлінні інфраструктурними об'єктами. *Управління розвитком складних систем.* 2019. № 40. С. 51—59.

694. Котенок Д. М. Інституціональна інфраструктура муніципального стратегічного планування розвитку. *Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (КНЕУ, квіт. 2017) / КНЕУ. Київ, 2017. С. 72—76.

695. Сивак Т. В. Стратегічні комунікації у системі публічного управління України : *монографія*. Київ : НАДУ, 2019. 338 с.

696. Бараннік В. О., Брежнєва Т. В. Енергетична безпека як стратегічний пріоритет НАТО. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 2 (43). С. 99—112.

697. Лисенко О. І., Чеканова І. В., Кутовий О. П., Нікітін В. А. Стратегії управління ризиками на об'єктах критичної інфраструктури в умовах невизначеності. *Науковий вісник УкрНДІПБ*. 2015. № 1 (31). С. 134—139.

698. Чернявська Т. А. Стратегічні напрямки розвитку транспортно-комунікативної системи України в контексті забезпечення національної безпеки і самодостатності. *Economics Bulletin*. 2015. № 3. С. 68—76.

699. Шаховал О., Лозова І. Гнатюк С. Рекомендації щодо розробки стратегії забезпечення кібербезпеки України. *Захист інформації*. 2016. Т. 18, № 1. С. 57—65.

700. Ліпкан В. А. Парадигма космізму як підґрунтя для відпрацювання стратегії національної безпеки України. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. праць. 2003. Вип. 16. С. 115—120.

701. Ліпкан В. А. Правовий вимір Стратегії національної безпеки України. *Проблеми національної та міжнародної безпеки України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 квіт. 2007 р.) / Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ : Текст, 2007. С. 5—7. (Серія: Національна і міжнародна безпека).

702. Ліпкан В. А. Інформаційна війна як засіб сучасних інформаційних стратегій. *Інформаційні стратегії в глобальному управлінні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 29 жовтня 2011 року). Київ : Ліпкан О. С., 2011. С. 8—11.

703. Ліпкан В. А. Безпековий вимір Стратегії національної безпеки США. *Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах* : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 29 груд. 2011 р.). Київ : Ліпкан О. С., 2011. С. 8—11.

704. Ліпкан В. А. Рада національної безпеки України — державний орган стратегічної комунікації. *Підприємництво, господарство і право.* 2014. № 12. С. 3—7.

705. Ліпкан В. А. Роль стратегічних комунікацій у протидії гібридній війні проти України. *Проблеми протидії проявам тероризму, сепаратизму та екстремізму*

в сучасних умовах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 25 верес. 2015 р.). Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний ун-т внутрішніх справ, 2015. С. 24—26.

706. Ліпкан В. А, Діордіца І. В. Національна система кібербезпеки як складова системи стратегічних комунікацій. *Правова доктрина сектору безпеки України: актуальні питання сьогодення* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 квіт. 2017 р.). Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. С. 138—139.

707. Липкан В. Стратегические коммуникации: время действовать. *Цензор. net* : [сайт]. URL: https://censor.net/ru/blogs/3205189/strategicheskie_kommunikatsii_vremya_deyistvovat.

708. Ліпкан В. Анатомія сучасного стратегічного мислення в Україні. *Цензор. net* : [сайт]. URL: https://censor.net/ru/blogs/3155578/anatomya_suchasnogo_strategchnogo_mislennya_v_ukran.

709. Ліпкан В. Стратегічні комунікації та їх висвітлення в посланні Президента України. *Цензор. net* : [сайт]. URL: https://censor.net/ru/blogs/1103072/strategchn_komunkats_ta_h_visvtlennya_v_poslann_prezidenta_ukrani.

710. Ліпкан В. Удосконалення системи стратегічних комунікацій. *Цензор. net* : [сайт]. URL: https://censor.net/ru/blogs/1102963/udoskonalennya_sistemi_strategchnih_komunkatsyi.

711. Ліпкан В. Завдання національної системи стратегічних комунікацій. *Цензор. net* : [сайт]. URL: https://censor.net/ru/blogs/1102948/zavdannya_natsonalno_sistemi_strategchnih_komunkatsyi.

712. Липкан В. Есть ли у Украины стратегия развития? *Цензор. net* : [сайт]. URL: https://censor.net/ru/blogs/1102337/est_li_u_ukrainy_strategiya_razvitiya.

713. Ліпкан В.А., Зубко Г. Ю. Інфраструктурні стратегії: формування нового концепту. *Юридичний бюлетень.* 2020. № 17. С. 13—20.

714. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2003. 1440 с.

715. Новий словник іншомовних слів : 20 000 слів / уклад. і передм. О. М. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2008. 848 с.

716. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. 768 с.

717. Попов А. В. Политика и стратегия. *Вестник Московского ун-та. Серия 12. Политические науки.* 2015 № 4. С. 91—98.

718. Сивак Т. В. Інституціоналізація стратегічних комунікацій у системі публічного управління України : автореф. дис. … д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2020. 39 с.

719. Austrian Cyber Security Strategy. Vienna, 2013. URL: https://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=50999.

720. Cyber Security Strategy for Defence of Belgium. Strategy Department. URL: https://ccdcoe.org/sites/default/files/
strategy/Belgian%20Defence%20Cyber%20Security%20Strategy.pdf.

721. Cyber Security Strategy of Estonia. Ministry of Economic Affairs and Communication. URL: https://www.mkm.ee/sites/default/files/cyber_security_strategy_2014-2017_public_version.pdf.

722. Latvian cyber security strategy for the period 2014 to 2018. URL: https://ccdcoe.org/sites/default/files/strategy/LVA_CSS_2014-2018.pdf.

723. Cyber Security Strategy for Germany. Federal Ministry of the Interior. Berlin. URL: https://www.bsi.bund.de/SharedDocs/Downloads/EN/BSI/Publications/CyberSecurity/Cyber_Security_Strategy_for_Germany.pdf?__blob=publicationFile.

724. Cyberspace Protection Policy of the Republic of Poland. Ministry of Administration and Digitisation, Internal Security Agency. Warsawa. URL: https://www.enisa.europa.eu/ activities/Resilience-and-CIIP/national-cyber-security-strategies-ncsss/copy_of_PO_NCSS.pdf.

725. National Cyber Security Strategy of Hungary. Prime Minister's Office. Budapest. URL: https://www.enisa.europa.eu/ activities/Resilience-and-CIIP/national-cyber-security-strategies-ncsss/HU_NCSS.pdf.

726. Défense et sécurité des systèmes d'information Stratégie de la France. Agence Nationale de la Sécurité des Systèmes d'information. URL: https://www.enisa.europa.eu/media/ news-items/french-cyber-security-strategy-2011.

727. Strategy on Cyber Security of Montenegro to 2017. Podgorica, 2013. URL: https://www.enisa.europa.eu/activities/ Resilience-and-CIIP/national-cyber-security-strategies- ncsss/CyberSecurityStrategyforMontenegro.pdf.

728. The Cybersecurity Policy for Critical Infrastructure Protection (4th Edition) April 18, 2017 Cybersecurity Strategic Headquarters Government of JAPAN. 68 p.

729. Про впровадження системи стратегічного планування і прогнозування : указ Президента України від 30 квіт. 1999 р. № 460/99 (втратив чинність на підставі Указу Президента від 01.10.2008 № 884/2008). *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460/99#Text.

730. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року : затверджено Законом України від 28 лют. 2019 р. № 2697-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

731. Стратегія сталого розвитку „Україна — 2020" : затв. Указом Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. 15 січня. (№ 6).

732. Про Цілі сталого розвитку : Указ Президента України від 30 верес. 2019 р. № 722/2019. *Президент України* : [сайт]. URL: https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825.

733. Стратегія кібербезпеки України : затв. Указом Президента України від 15 берез. 2016 р. № 96/2016. *Урядовий кур'єр.* 2016. 18 березня. (№ 52).

734. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014 р. № 385. *Урядовий кур'єр.* 2014. 03 вересня. (№ 160).

735. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 берез. 2017 р. *Урядовий кур'єр.* 2017. 13 квіт. (№ 70).

736. Національна стратегія управління відходами на період до 2030 року : схв. розпорядженням Кабінету Міністрів від 8 листоп. 2017 р. № 820-р. *Урядовий кур'єр.* 2017. 22 листопада. (№ 220).

737. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року : схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 трав. 2018 р. № 430-р. *Урядовий кур'єр.* 2018. 27 червня. (№ 120).

738. Стратегія розвитку інноваційної діяльності на період до 2030 року : схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 лип. 2019 р. № 526-р. *Урядовий кур'єр*. 2019. 30 липня. (№ 143).

739. Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лип. 2019 р. № 687-р. *Урядовий кур'єр*. 2019. 06 вересня. (№ 170).

740. Стратегія інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року : схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листоп. 2017 р. № 909-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. 20 грудня. (№ 240).

741. Стратегія підвищення рівня безпеки дорожнього руху на період до 2020 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 лип. 2017 р. *Урядовий кур'єр.* 2017. 27 липня.(№ 138).

742. Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 лип. 2013 р. *Урядовий кур'єр*. 2013. 21 серпня. (№ 151).

743. Енергетична стратегія України на період до 2035 року „Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність" : схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серп. 2017 р. *Урядовий кур'єр*. 2017. 08 вересня. (№ 167).

744. DOD Dictionary of Military and Associated Terms. July 2019. 382 p. URL: https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А
МОДЕЛЬ ОПОВІДЕЙ ДЛЯ МАНІПУЛЯЦІЇ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ

	Компоненти моделі опису путінського режиму щодо власних громадян	**Зразки моделей оповідей путінського режиму щодо своїх співгромадян, які можуть відхилятися, залежно від таргетованих аудиторій**
1.	Денацифікація — територія вільна від нацизму	Нацизм — це зло, тому всіх нацистів, тобто хто сповідує українську ідеологію, треба винищити: з-поміж іншого, культуру, мистецтво, науку, мову, історію, традиції тощо. Всі українськомовні мають бути знищені також як нацисти разом із їхніми дітьми. Немає нацистів, немає загрози для Росії. Мета: відшукати емоційний відгук і отримати підтримку і схвалення власного населення
2.	Функціонуючі воєнно-цивільні адміністрації	Ці адміністрації мають очолювати антиукраїнці з проросійською спрямованістю, що унеможливить використовувати Україну (її народ, ресурси, територію, інфраструктуру тощо) проти Росії
3.	Державний устрій	Україна має стати або нейтральною державою, або одним із суб'єктів РФ, утворивши та реалізувавши ідею Путіна щодо реінкарнації СРСР шляхом об'єднання колишніх захоплених та анексованих у різні часи земель у рамках радянської імперії
4.	Моделювання образу зовнішньої загрози з боку „західних країн", шляхом розчленування	Яскравий приклад, маніпуляція одного з дикторів російського Кісельова на телеканалі „Россия 1" щодо статті про деколонізацію Росії [467; 468], де начебто, Європейські безпекові структури вже поділили Росію на 17 суверенних держав. Тому Захід — це зло, він спрямований лише проти Росії.

	Компоненти моделі опису путінського режиму щодо власних громадян	**Зразки моделей оповідей путінського режиму щодо своїх співгромадян, які можуть відхилятися, залежно від таргетованих аудиторій**
		Також варто процитувати виступ і самого Путіна 9 травня 2022 року: „ Країни НАТО не захотіли нас почути, у них були зовсім інші плани. У відкриту йшла підготовка до чергової каральної операції на Донбасі, до вторгнення на наші історичні землі, враховуючи Крим. У Києві заявляли про можливе отримання ядерної зброї. Блок НАТО розпочав активне воєнне освоєння прилеглих до нас територій. Так створювалася абсолютно неприйнятна для нас загроза, безпосередньо біля наших кордонів” [469]
5.	Правоохоронна і безпекова системи: передбачувані і повністю контрольовані російськими силовими структурами	Для забезпечення охорони ближніх просторів та убезпечення від впливу західних силових структур, правоохоронні органи мають бути повністю підконтрольними Росії, а армія — демілітаризованою
6.	Антинаціональне щодо власного населення і водночас проросійське керівництво	Оскільки націоналізм український є зло, а саме українство треба знищити назавжди, то потрібно на керівні посади в новому утворенні ставити антинаціональне ядро, яке буде винятково проросійське. Цим також вирішується і завдання щодо деєвропеїзації — знищення стратегічного потенціалу України щодо інтеграції до Європи
7.	Демілітаризована держава	Кількість зброї в Україні була такою, що якщо ми б не напали першими, то вони напали б на нас. Саме тому було потрібно знищити всі арсенали і всі об’єкти стратегічної воєнної інфраструктури
8.	Україна стала заручницею політики колективного Заходу, який зробив її плацдармом проти Росії	Росія за допомогою спеціальної військової операції змушена відстоювати власний суверенітет, своє право існувати, врешті-решт: залишатися на політичній мапі світу

	Компоненти моделі опису путінського режиму щодо власних громадян	**Зразки моделей оповідей путінського режиму щодо своїх співгромадян, які можуть відхилятися, залежно від таргетованих аудиторій**
9.	Україна — проєкт США	- трикратне розширення країн ЄС передусім за рахунок країн Східної Європи і країн Балтії - експорт кольорових революцій; - розширення НАТО: оточення кільцем військових баз, біолабораторій, систем ПРО наступального характеру, зон нестабільності; - реалізації стратегії анаконди; - загроза застосування ядерної зброї Україною проти Росії
10.	Нейтральний статус	Оскільки Україна не є самостійною державою, суб'єктом міжнародних відносин і взагалі не має права на державність, то і статус новому утворенню не потрібен. Найліпший — це нейтральний. Ми самі за допомогою власного керівництва будемо вирішувати всі питання політики нового утворення, що залишиться від західного проєкту під назвою „Україна"

Джерело: сформовано автором.

ДОДАТОК Б

СТРУКТУРА ХАРТІЙ 2008 ТА 2021 РОКІВ ПРО СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА США

Хартія 2008 року	Хартія 2021 року
1) Преамбула	1) Преамбула
2) Принципи співробітництва	2) Принципи співробітництва
3) Співробітництво у сфері оборони та безпеки	3) Безпека та протидія російській агресії
4) Економічне, торговельне та енергетичне співробітництво	4) Демократія і верховенство права
5) Зміцнення демократії	5) Економічна трансформація
6) Активізація контактів між людьми та культурних обмінів	

Джерело: сформовано автором.

ДОДАТОК В

ПОЛІТИЧНА МОДЕЛЬ СТАВЛЕННЯ США ТА РФ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Складова суб'єктності України	Політична Позиція США	Політична позиція РФ
Територія	США розглядає можливість територіальних поступок з боку України для укладення мирного договору і налагодження за рахунок України відносин із РФ	Заперечує державність і належність будь-якої території Україні
Населення	Населення Криму і ОРДЛО, інших окупованих територій вважають таким, що може не повернутися до України	Все населення вважає власним
Визнання	Офіційно визнають суб'єктність України, однак діють на правах старшого та імперативно домінуючого партнера, не отримуючись засад СПУС, визначених у Хартії 2021 р.	Ніколи не визнавала державність України
Здатність реалізовувати зовнішню політику	Залежна від політичного режиму, має замало самостійності, оскільки спирається на зовнішню допомогу, а не на власні ресурси та національні інтереси	Заперечує суб'єктність та суверенну рівноправність

Джерело: сформовано автором.

ДОДАТОК Г

СТРАТЕГІЧНІ НЕДОЛІКИ ПОЗАБЛОКОВОГО / НЕЙТРАЛЬНОГО СТАТУСУ УКРАЇНИ

ПОЗАБЛОКОВИЙ СТАТУС / НЕЙТРАЛІТЕТ	
ЗП НАСЛІДКИ	СТРАТЕГІЧНІ НЕДОЛІКИ
Позаблоковість сприяла унеможливленню забезпеченню безпеки Українській державності	Неможливість бути захищеною з боку країн-партнерів через політику неучасті в військових альянсах
Сприяли проведенню незрозумілої зовнішньої політики на засадах стратегічної невизначеності, яка виявилася нездатною до відвернення збройної агресії та анексії	Баланс сил утворюється через формування сили, а не через позаблоковість. Позаблоковість апріорі трактується поза потенційною здатністю до балансу сил
Приклад української позаблоковості сприяв усвідомленню стратегічної помилковості та безперспективності цього статусу, як такого, що унеможливлює забезпечення безпеки, дискредитує першочерговість політичних, дипломатичних та інших невійськових засобів попередження та врегулювання конфліктів	Відсутність реального захисту. Меморандуми, Хартії, Договори про дружби тощо не дають жодних реальних гарантій безпеці нейтральній державі.
Позаблокова Україна не змогла підтримувати стратегічний баланс у відносинах із Заходом та Росією, через відсутність увиразненої суб'єктності. Ситуативні альянси в стратегічній перспективі виявилися нездатними до реального протистояння збройній агресії РФ. Надійність та стійкість держави має передусім ґрунтуватися на стабільності власної інституційної системи поза сподіваннями на допомогу чи то з боку ЄС чи то з боку США. Мінливість зовнішньої політики США щодо України унеможливлює збереження і навіть розгляд в теоретичному плані позаблоковий статус України	Вакуум безпеки і відсутність геостратегічної суб'єктності, яка Увиразнюється через ясну цивілізаційну ідентичність належність до неї, а також здатність до її відстоювання.

ПОЗАБЛОКОВИЙ СТАТУС / НЕЙТРАЛІТЕТ	
ЗП НАСЛІДКИ	СТРАТЕГІЧНІ НЕДОЛІКИ
Відмова від членства в НАТО є державною зрадою у відповідні особи, які ухвалять таке рішення, мають бути притягнені до кримінальної відповідальності за відповідною статтею КК України. З політичних позицій відмова від НАТО — це концептуальна і стратегічна помилка, яка безальтернативне сприяє втраті державності. З комунікаційних позицій: впровадження наративів щодо позаблоковості є індикатором впровадження в політологічний дискурс московських наративів з метою уярмлення наукової думки і обґрунтування десуверенізації України	Утримання в сірій зоні з подальшим поглинанням РФ. Гібридний мир або гібридне перемир'я лише прискорюють фазу активного поглинання, тому заморожена війна, „сдєлкі" усіляких „дєлків" не мають жодного стосунку до геостратегії виграшу України.
Як позаблокова Україна (уявно), так і будь-яка позаблокова держава ніколи не зможуть відігравати незалежну й активну роль у формуванні міжнародного світопорядку, брати участь у монтажу безпекової неоархітектури, брати участь у врегулюванні міжнародних конфліктів і, врешті-решт, бути регіональним лідером (приклади: Австрія, Швейцарія тощо)	Лишають у довгостроковій перспективі адаптивності до гнучких механізмів вирішення регіональних проблем і зміцнення двостороннього співробітництва.

Джерело: сформовано автором.

ДОДАТОК Д

МАТРИЦЯ ГЕОСТРАТЕГІЇ ВИГРАШУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО СЦЕНАРІЮ ПРОГРАШУ РФ

Характеристика	Оперативний рівень	Стратегічний рівень
Місія, призначення	Виробництво власної зброї для досягнення виграшу	Формування власного незалежного ОПК, здатного повною мірою забезпечити ЗС України усіма видами зброї, вертикально інтегрованої структури
Об’єкт концентрації уваги	Пошук шляхів ефективнішого використання стратегічного потенціалу	Адаптація до нових реалій геостратегічного ландшафту: раціоналізація та прагматизм підтримки з боку США; посилення векторів партнерства із Туреччиною та КНР, КГП; активізація інтеграції до ЄС
Чинник часу	Орієнтація на короткострокову перспективу	Геостратегічний вектор визначає якісно-кількісні трансформації з метою досягнення геостратегічної місії України
Засада побудови системи управління	Функції, технології, техніки	Людський ресурс як основа розвитку Української держави
Підходи до управління персоналом	Політичні суб’єкти, що виконують окремі функціональні завдання	Стратіархи, які реалізовують стратегеми в контексті творення геостратегії виграшу
Критерій ефективності управління	Тимчасовий прибуток, економічні сьогочасні вигоди	Отримання стратегічних переваг внаслідок формування адаптаційних механізмів до новий реалій трансформації міжнародного порядку

Джерело: сформовано автором.

ДОДАТОК Е

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Ліпкан В. А. Політичні засади геостратегії сучасної Української Держави : *монографія*. Одеса : Видавничий дім „Гельветика”, 2024. 830 с.

2. Ліпкан В. А., Яковець А. В. Геостратегія сучасного Китаю : *монографія* ; за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора В. А. Ліпкана. Київ : В.А. Ліпкан, 2023. 384 с. https://doi.org/10.36059/978-966-97758-4-9. *Особистий внесок*: досліджено концептуальні засади геостратегії сучасного Китаю, геостратегію п’ятого покоління керівників Китаю, модерний зміст геостратегії Китаю.

3. Lipkan V., Pokusa T. National Resilience as a New Concept in the Geostrategic Landscape. National Resilience as a strategy for ensuring national security: military challenges and the latest concepts of the international security environment : *monograph*. Opole, 2023. P. 76—94. https://old.wszia.opole.pl/wp-content/uploads/2020/05/Odpornosc_narodowa.pdf. *Особистий внесок*: досліджено поняття, зміст, складові та форми національної стійкості як новітнього концепту геостратегічного ландшафту.

4. Ліпкан В. А., Зубко Г. Ю. Стратегія державної інфраструктурної політики України : *монографія* ; за загальною редакцією В. А. Ліпкана. Київ : Видавець Ліпкан В. А., 2022. 1008 с. https://doi.org/10.36059/978-966-97758-2-5. *Особистий внесок*: досліджено засади формування стратегії державної інфраструктурної політики, сформовано теорію інфраструктурної політики, розроблено модель стратегії державної інфраструктурної політики та визначено її магістральні напрями.

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Ліпкан В. А. Зовнішньополітичний зміст стратегічного партнерства: на прикладі України та США. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії.* 2025. № 58. С. 323-333. https://doi.org/10.30970/PPS.2025.58.40.

2. Ліпкан В. А. Оцінка сучасних американських аналітичних досліджень щодо потенціалу стратегічного партнерства України та США. *Politicus*. 2025. № 1. С. 189—201. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-1.29.

3. Ліпкан В. А. Європейський напрям зовнішньополітичної стратегії України з позиції теорії ігор. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. № 52. С. 228-236. https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.37.

4. Ліпкан В.А. Ознаки стратегічного партнерства: на прикладі України та США. *Літопис Волині*. 2025. № 32. С. 202-208. https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.32.34.

5. Ліпкан В. А. Державна ідентичність: новий термін політичної та правової науки. *Регіональні студії.* 2024. № 38. С. 33—40. https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.38.5.

6. Ліпкан В. А. Геостратегія сучасного Китаю: на прикладі Ірану. *Актуальні проблеми політики.* 2023. № 71. С. 171—178. https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.23.

7. Ліпкан В. А. Політична анатомія мілітаризму сучасного Китаю. *Регіональні студії.* 2023. № 33. С. 138—149. https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.33.21.

8. Ліпкан В. А. П’яте покоління керівників КНР: приклад політичного лідерства Цінь Ґана. *Регіональні студії*. 2023. № 32. С. 123—129. https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.32.19.

9. Ліпкан В. А. Політичне лідерство Сі Цзіньпіна. *Літопис Волині*. 2023. № 28. С. 261—271. https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.38.

10. Ліпкан В. А. Наративний аналіз виступів керівників п’ятого покоління КНР: на прикладі Цінь Ґана. *Politicus*. 2023. № 1. С. 110—118. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-1.17.

11. Ліпкан В. А. Щодо необхідності творення геостратегічного дискурсу. *Політикус*. 2022. № 3. С. 34—41. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-3.5.

12. Ліпкан В. А. Геостратегія сучасної Української держави: засади формування. *Вісник Львівського університету. Серія: філософсько-політологічні студії*. 2022. № 42. С. 268—277. https://doi.org/10.30970/PPS.2022.42.35.

13. Ліпкан В. А. Коріння дискримінаційної геополітики Росії. *Регіональні студії*. 2022. № 30. С. 11—23. https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.30.2.

14. Ліпкан В. А. Концепція мертвої води: напрями інтерпретації деструктивної геополітичної ідеології на прикладі війни путінського режиму проти Української держави. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 2 (62). С. 93—100. https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-14.

15. Ліпкан В. А. Анатомія геополітичної деструктивності: на прикладі війни Росії проти України. *Літопис Волині*. 2022. № 27. С. 201—211. https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.27.34.

16. Ліпкан В. А. Наративний аналіз деструктивних геополітичних концепцій. *Політикус*. 2022. № 4. С. 47—55. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-4.7.

17. Ліпкан В. А. Ідея політичної готовності. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 37. С. 190—201. https://doi.org/10.32782/apfs.v037.2022.32.

18. Ліпкан В. А. Геостратегія Української держави з позицій природно-правового методу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 3 (63). С. 59—69. https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-9.

19. Ліпкан В. А. Геостратегія сучасної Української держави: чинники впливу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Політичні науки та публічне управління. 2022. № 4 (64). С. 70—84. https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-4(64)-10.

20. Ліпкан В. А. Денацифікація: сучасний геостратегічний зміст. *Держава і право*. 2022. Випуск 92. С. 259—272. DOI: 10.33663/1563-3349-2022-92-259.

21. Ліпкан В. А. Політичний зміст концепції стратегічної невизначеності: на прикладі Китаю. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 38. С. 58—64. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-6.13.

22. Ліпкан В. А. Політичний зміст концепції стратегічної ясності: на прикладі КНР. *Politicus*. 2022. № 6. 77—84. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-6.13.

23. Ліпкан В. А. Безпека стратегічної інфраструктури та стратегічні комунікації в контексті реалізації геостратегії сучасної України. *Вісник Львівського*

університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2021. № 38. С. 205—216. https://doi.org/10.30970/PPS.2021.38.27.

24. Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України з позицій нормативізму. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2021. № 32. С. 149—157. https://doi.org/10.32837/apfs.v0i32.1039.

25. Ліпкан В. А. Понятійно-категорійний апарат стратегії державної інфраструктурної політики України. *Регіональні студії.* 2021. № 27. С. 55—62. https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.27.9.

Статті у виданнях, що включені до наукометричних баз Scopus, Web of Science Core Collection

1. Lipkan, V., Kuznichenko, O., Ivanov, A. (2023). Geoeconomics as a tool of modern geostrategy. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 9 №. 1. pp. 113—123. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-9-1-113-123. *Особистий внесок*: досліджено поняття та зміст сучасної геоекономіки як інструмента геостратегії.

2. Lipkan, V., Artymyshyn, P. (2022). The Concept of “Denazification” in the Context of the Information Component of the Modern Russian-Ukrainian War. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 25. pp. 227—236. https://doi.org/10.24919/2519-058X.25.269561. *Особистий внесок*: досліджено поняття, зміст, складові та етапи денацифікації.

3. Lipkan, V., Poteriaiko, S., Mul, S. (2022). Geostrategy of Ukraine: a mathematical model of building sectoral institutional-organizational structures. *Baltic Journal of Economic Studies*, 8 (5). pp. 58—69. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-5-58-69. *Особистий внесок*: побудовано математичну модель секторальних інституційно-організаційних структур в контексті творення геостратегії України.

4. Lipkan, V., Vasutynska, L., Syvak, T. (2018). Methods of analysis of the effectiveness of public sector projects: features and constraints. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 4. № 1. P. 255—261. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-255-261. *Особистий внесок*: досліджено поняття соціальних проєктів та особливості їх реалізації.

5. Lipkan, V., Vasutynska, L., Diorditsa, V. (2018). Social discount rate: assessment methodology. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 4. № 2. P. 114—118. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-2-114-118. *Особистий внесок*: досліджено поняття та зміст соціальної ставки дисконту.

Наукові публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Ліпкан В. А. Стратегічна меритократія : результат синергії освіти та науки в епоху глобальних трансформацій. Березневий науковий дискурс 2025 на тему: *Синергія освіти, науки та бізнесу в епоху глобальних трансформацій*: збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 27 лютого 2025 р.). Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2025. С. 483—486. https://doi.org/10.54929/conf_reicst_27_02_25.

2. Ліпкан В. А. Цифровізація освіти — шлях до інтелектуального рабства. *Теоретико-прикладні аспекти розвитку цифрової держави в Україні* : матеріали ІІ всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14 листопада 2024 р.). Київ : Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, 2024. С. 86—92.

3. Lipkan V. Strategic communications in the context of implementing the geostrategy of the Ukrainian State. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи* : V міжнар. наук.-практ. конф., 30 жовтня 2024 р. : тези доповідей / Міністерство оборони України, НУОУ. Київ : НУОУ, 2024. С. 17—23.

4. Ліпкан В. А. Державна ідентичність: до формування нового політико-правового концепта. *Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні* : матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції (8 жовтня 2024 р., м. Київ, КНУТД) / відп. ред. А. Ю. Олійник, Ю. В. Оніщик. Київ : КНУТД, 2024. С. 256—261.

5. Ліпкан В. А., Шевченко О. О. Вплив штучного інтелекту на земельну реформу в Україні. *Сучасні вектори розвитку аграрної науки* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (ХДАЕУ, 17—18 вересня 2024 р.). Херсон : ХДАЕУ, 2024. 2024. С. 609—613. *Особистий внесок:* розкрито зміст наслідків впливу штучного інтелекту на державну політику у сфері землекористування.

6. Ліпкан В. А. Безпекова функція в контексті реалізації муніципальної реформи. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості* : тези доповідей Восьмої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 06 вересня 2024 р.). Київ : АПСВТ, 2024. С. 83—85.

7. Ліпкан В. А. Стратегема: політичний зміст поняття. *Актуальні проблеми національного законодавства* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кропивницький, 25 квітня 2024 р. Частина 1. Кропивницький, 2024. С. 41—45.

8. Ліпкан В. А. Стратіархи України: до проблеми легітимації. *Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (9 листопада 2023 р., м. Київ, КНУТД) / відп. ред. А. Ю. Олійник, Ю. В. Оніщик. Київ : КНУТД, 2023. С. 81—87.

9. Ліпкан В. А. Індоктринація геостратегічного муніципалізму. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості* : тези доповідей Сьомої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 25 серпня 2023 р.). Київ : АПСВТ, 2023. С. 52—55.

10. Ліпкан В. А. Стратегічна невизначеність — засада політики сучасного Китаю. *Features of the development of modern science in the pandemic's era* : collection of scientific papers „SCIENTIA" with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, December 9, 2022. Berlin, Germany : European Scientific Platform. С. 38—40.

11. Ліпкан В. А. Підходи до творення геостратегічного дискурсу. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 14th International scientific and practical conference*. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2022. P. 362—367.

12. Ліпкан В. А. Обумовленість стратегічного наративу цільовими аудиторіями. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони:*

проблеми, досвід, перспективи : ІІІ міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовт. 2022 р. : тези доповідей / Міністерство оборони України, НУОУ імені Івана Черняховського. Київ : НУОУ, 2022. С. 95—100.

13. Ліпкан В. А. Геостратегія сучасної України з позицій політичної теології. *Захист прав, свобод і законних інтересів людини, громадянина та держави в умовах збройної агресії проти України* : зб. наук. праць. Матеріали XIII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовтня 2022 р.) / ред. колегія: О. В. Скрипнюк (співголова), І. Б. Усенко (співголова), Є. В. Ромінський (відповідальний секретар), А. М. Гурова, А. Ю. Іванова, П. С. Демченко. Київ : Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2023. С. 41—43.

14. Ліпкан В. А. Витоки сучасного неонацизму в реалізації геополітики Росії на прикладі концепції „мертвої води” *Правові та безпекові аспекти життя в Україні* : зб. матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції „Актуальна юриспруденція” та Круглого столу „Уроки російсько-українських війн”. (м. Київ, 14 жовтня 2022 р.). Тези наукових доповідей. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 97—100.

15. Ліпкан В. А. Засади формування геостратегії сучасної України. *The study of topical issues of modern society from the perspective of history, political science, sociology and philosophy :* conference proceedings (August 30–31, 2022. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : „Baltija Publishing”, 2022. С. 67—73. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-236-4-16.

16. Ліпкан В. А. Теорія геостратегії: метакогнітивний дискурс. III International Scientific and Practical Conference „Ggrundlagen der modernen wissenschaftlichen forschung” Collection of Scientific Papers „ΛΌГОΣ”, (August 12, 2022; Zurich, Switzerland). С. 135—137. https://doi.org/10.36074/logos-12.08.2022.40.

17. Ліпкан В. А. Методологія теорії геостратегії: дискурсивний аналіз. *Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття:* матеріали ІІІ Міжнародної наукової конференції (м. Черкаси, 29 липня, 2022 р.) / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2022. С. 192—195.

Наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації

1. Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України : *словник*. Київ : В.А. Ліпкан, 2023. 252 с. https://doi.org/10.36059/978-966-97758-3-2.

2. Ліпкан В. А. Теорія геостратегії: дискурсивний аналіз. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management).* 2022. № 4 (48). С. 217—228. https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.34.

3. Lipkan V. Zasady współczesnej geostrategii Ukrainy w świetle koncepcji humanitarnej aury narodu autorstwa Liny Kostenko. *Wschód Europy / East of Europe*. 2022. Vol. 8.1. P. 11—31. http://dx.doi.org/10.17951/we.2022.8.1.11-31 https://journals.umcs.pl/we/article/view/13445/pdf.

4. Ліпкан В. А., Зубко Г. Ю. Інфраструктурні стратегії: формування нового концепту. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 17. С. 26–39. https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.17.03. *Особистий внесок*: досліджено

поняття „стратегія”, визначено засади стратегічного управління державною інфраструктурною політикою.

5. Ліпкан В. А., Попова Т. В. Стратегічні комунікації : *словник* / за заг. ред. доктора юридичних наук В. А. Ліпкана. Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2016. 416 с. *Особистий внесок*: визначено ключові поняття та категорії стратегічних комунікацій, сформульовано авторські неологізми, здійснено загальне наукове редагування.

6. Ліпкан В. А., Кушнір О. В. Особливості застосування „smart law” у сучасному геоправовому просторі. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 9. С. 9—13. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2014/09_2014.pdf. *Особистий внесок*: сформульовано принципи „smart law” в умовах трансформації геоправового простору як засади „smart power”, виділено вектори розвитку міжнародних відносин в аспекті зменшеної конфліктності та збільшеного балансу інтересів держав і соціальних систем.

7. Ліпкан В. А. Рада національної безпеки України – державний орган стратегічної комунікації. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 12. С. 3—7. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2014/12_2014.pdf.

8. Ліпкан В. А., Никифорчук Д. Й., Джужа О. М. Боротьба з тероризмом : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім Скіф, 2013. 548 с. *Особистий внесок*: досліджено поняття теорії тероризму, види тероризму, повноваження суб’єктів реалізації державної політики боротьби з тероризмом, словник основних термінів і понять теорії тероризму.

9. Ліпкан В. А. Підходи до аксіології національної безпеки. *Правові та політичні проблеми сучасності* : матеріали науково-практичної конференції (Луцьк, 22 квітня 2012 р.). Київ : Ліпкан О. С., 2012. С. 8—11. https://doi.org/10.36059/978-966-2439-34-2.

10. Ліпкан В. Інтереси держави: інтегральна категорія безпекознавства і державознавства. *Актуальні проблеми державотворення* : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 28 червня 2011 року). Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2011. С. 7—9. https://doi.org/10.36059/978-966-2439-23-6.

11. Ліпкан В. А. Сучасний зміст інформаційних операцій проти України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип 102 (Частина 1). С. 34—43. http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apmv/apmv_2011_102_01.pdf

12. Ліпкан В.А. Інформаційна війна як засіб сучасних інформаційних стратегій. *Інформаційні стратегії в глобальному управлінні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 29 жовтня 2011 р.). Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2011. С. 8—11. https://doi.org/10.36059/978-966-2439-29-8.

13. Ліпкан В. А. Безпековий вимір Стратегії національної безпеки США // *Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах* : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 29 грудня 2011 р.). Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2011. С. 8—11. https://doi.org/10.36059/978-966-2439-29.

14. Ліпкан В. А. Теоретична концепція Білої книги. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 9. С. 80—83. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2010/09_2010.pdf.

15. Ліпкан В. А. Теорія національної безпеки : *підручник*. Київ : КНТ, 2009. 631 с.

16. Міжнародне право : підручник / [В. А. Ліпкан, В. Ф. Антипенко, С. О. Акулов та ін.] ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. Київ : КНТ, 2009. 752 с. *Особистий внесок*: досліджено роль ООН у формуванні міжнародного порядку, право міжнародної безпеки, здійснено загальне наукове редагування, підготовлено додатки та тезаурус.

17. Ліпкан В. А. Національна безпека України : *навчальний посібник*. 2-е вид. Київ : КНТ, 2009. 576 с.

18. Ліпкан В. А. Боротьба з тероризмом : у визначеннях та поняттях. Київ : Магістр – XXI століття, 2009. 162 с.

19. Ліпкан В. А. Національна безпека України : *навчальний посібник*. Київ : Кондор, 2008. 552 с.

20. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях : *словник* ; Вид. 2-е, доп. і перероб. Київ : Текст, 2008. 400 с. *Особистий внесок*: визначено ключові поняття та категорії національної і міжнародної безпеки, сформульовано авторські неологізми, здійснено загальне наукове редагування.